МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Комунальний навчальний заклад Київської обласної ради
«Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів»

Пащенко Д. І.

ЛІТОПИС

історичних, суспільно-політичних, соціально-економічних та культурно-освітніх подій, на ґрунті і тлі яких відбувалося

виникнення та становлення Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

монографія

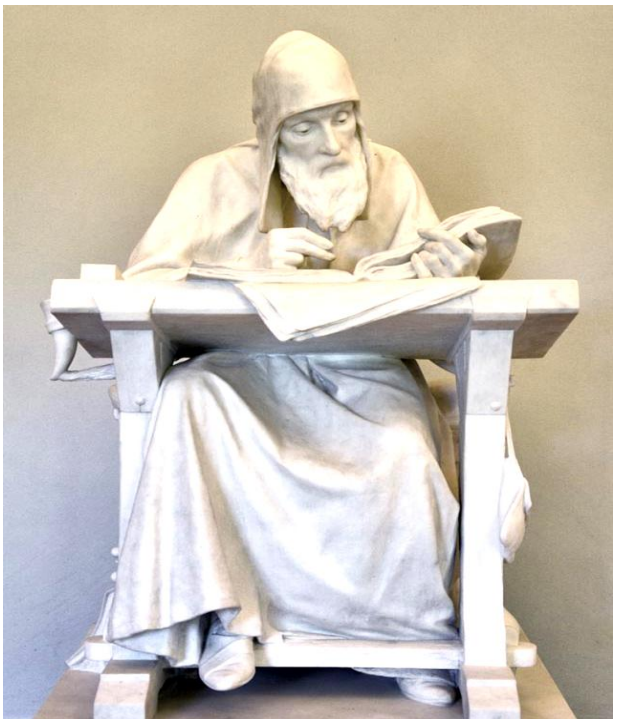

Умань
Видавець "Сочінський М. М."
2020

УДК 378.4(477.46)УДПУ(02)
П12

Рецензенти:

Мартинюк М. Т., академік НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри фізики і астрономії та методик їх викладання Уманського державного педагогічного університету, ексректор цього університету;

Петренко О. Б., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Шандрук С. І., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри лінгводидактики та іноземних мов Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка;

Шпак О. Т., доктор педагогічних наук, професор кафедри природничо-математичної освіти та технологій Комунального навчального закладу Київської обласної ради «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів».

Друкується за рішенням вченої ради Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
від 24 вересня 2020 р. (протокол № 4)

Пащенко Д. І.

П12 Літопис історичних, суспільно-політичних, соціально-економічних та культурно-освітніх подій, на ґрунті і тлі яких відбувалося виникнення та становлення Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини : монографія / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, Д. І. Пащенко. – Умань : Видавець "Сочінський М. М.", 2020. – 400 с.

ISBN 978-966-304-372-2

Монографія присвячена історії становлення та розвитку УДПУ імені Павла Тичини, нерозривно пов’язаної з об’єктивними обставинами життя українського суспільства і, зокрема, розвитку професійної педагогічної освіти в Київській та Черкаській областях, на теренах яких формувався цей університет.

Призначена науковцям, викладачам педагогічних ЗВО, магістрантам, студентам, усім, хто цікавиться проблемами історії професійної підготовки майбутніх учителів. Може бути використана при вивченні магістрантами та аспірантами відповідних навчальних дисциплін.

УДК 378.4(477.46)УДПУ(02)

ISBN 978-966-304-372-2

© Пащенко Д. І., 2020

Монографія приурочена 90-й річниці УДПУ імені Павла Тичини і присвячена світлій пам'яті моїх батьків – Івана Артемовича та Ганни Оксентіївни, які працювали в нашому закладі освіти

автор

Передмова

Літопис нашого навчального закладу на тлі історичних, суспільно-політичних, соціально-економічних та культурно-освітніх подій в країні – це не просто перелік документально підтверджених фактів, тенденцій розвитку, реорганізацій, успіхів і поразок. Це мав би бути, насамперед, життєпис доль суб'єктів того соціального мурашника, яким є і був протягом дев'яти десятиліть колектив викладачів, співробітників і студентів Уманського педуніверситету. Доля кожного з них – це нерозривна складова історії нашого славетного закладу. Будь-хто – ректор, декан, викладач, бібліотекар, лаборант, працівник господарської частини чи студент, віддавши кращі роки свого життя уманській кузні педагогічних кадрів, мав би повне право побачити тут і свій внесок у діяльність нашого закладу. Більше того, нерозривною складовою історії УДПУ імені Павла Тичини є доля кожного з нас і до, і після перебування в ньому. Деякі спроби здійснити це фрагментарно будуть у цій книзі, але дати не те що вичерпний, а хоч би біглий опис долі кожного – таке завдання було б непосильним для виконання, а тому й не ставилося. Як не пригадати тут мудрі слова Шолом Алейхема про те, що для опису життя єврейства в Бердичеві не вистачило б чорнила навіть тоді, якби вся вода річки Гнилоп'ять, що протікає через це місто, перетворилася у чорнило. Як побачимо далі, Бердичів, а точніше – Бердичівський педагогічний інститут – мав безпосереднє відношення до врятування від закриття та позитивних змін у структурі й подальшому розвитку нашого закладу.

Автор чітко усвідомлює, що в пропонованій вам книзі більш детально описані ті події і люди, з якими йому особисто довелося тривалий час стикатися. Хтось інший акцентував би увагу потенційного читача на інших структурних підрозділах університету, тенденціях його розвитку, особах. Тому наперед прошу вибачення за деякий суб'єктивізм у викладенні матеріалу.

Дещо спірною є і точка початку історичного відліку в літописі нашого університету. Можна було б розпочати з дати підписання документа про відкриття нашого навчального закладу і це було б логічно. Але тоді залишилися б поза увагою передумови його заснування. Тому вважаю за доцільне почати хронологічний відлік з перших кроків утвердження вільної України у ХХ ст.

Трохи довга назва монографії обумовлена тим, що автор хотів допомогти читачу осмислити, в яких неймовірно складних історичних, суспільно-політичних, ідеологічних, соціально-економічних та культурно-освітніх умовах доводилося жити й успішно здійснювати свою професійну місію нашим попередникам. Спочатку їхня функція зводилася переважно до підготовки нової генерації вчителів насамперед для сільської школи. Згодом у коло основних завдань нашого закладу ввійшла підготовка вихователів для закладів дошкільної освіти, а в останнє десятиріччя УДПУ імені Павла Тичини реалізує і більш амбітні плани : готує ще й менеджерів освітніх закладів та науково-педагогічних фахівців найвищого науково-освітнього рівня для закладів вищої освіти та науково-дослідних установ.

Економічні негаразди спонукали наш заклад започаткувати функціонування економічного факультету, платні спеціальності якого давали нам змогу виживати за рахунок позабюджетних коштів. Сьогодні це солідний інститут у структурі нашого університету з привабливими для сучасної молоді спеціальностями.

Тісні зв’язки має наш університет з багатьма зарубіжними закладами вищої освіти. Студенти мають реальну змогу навчатися за програмою «подвійний диплом» і отримати не лише диплом вітчизняного зразка, а й зарубіжний. Багато хто з наших випускників скористався такою можливістю.

Не лише наші студенти їдуть за кордон для розширення своєї фахової підготовки. Сотні зарубіжних студентів із багатьох країн світу вже пройшли навчання або зараз навчаються в Уманському педагогічному університеті імені Павла Тичини.

Це той результат, до якого прийшов цей освітній заклад завдяки 90-річній нелегкій самовідданій праці кількох поколінь наших викладачів та співробітників.

А далі більш детально мова піде про те, як усе це починалося.

1. Історичні передумови створення в Умані вищого педагогічного закладу освіти

25.02.1917 р. створена у Києві Центральна Рада закликала український народ до боротьби за вільну Україну.

14.03.1917 р. повернувся в Україну із заслання М. С. Грушевський, який був одноголосно обраний головою Центральної ради.

У цей період значний вплив на освітній рух в Україні мали громадські організації і, зокрема, Товариство Шкільної освіти.

5-6.04.1917 р. у Києві відбувся І Всеукраїнський педагогічний з'їзд, організований Товариством Шкільної освіти, в якому взяли участь близько 500 учителів початкових і середніх шкіл та викладачів ВНЗ України. Учасники з'їзду висловилися за українізацію освіти. Було утворено Головну українську шкільну раду.

6-8.04.1917 р. у Києві відбувся Всеукраїнський Національний Конгрес, на якому було 900 делегатів – представників різних українських політичних, громадських, професійних та культурних організацій. Конгрес висловився за національно-територіальну автономію України в межах федеративної Росії. Було обрано новий склад Української Центральної Ради в кількості 118 осіб. Очолив Раду Михайло Грушевський, а його заступниками стали Володимир Винниченко та Сергій Єфремов.

5-8.05.1917 р. резолюцію про рішучу підтримку негайного оголошення національно-територіальної автономії України прийняли учасники І Всеукраїнського військового з'їзду.

1-3.06.1917 р. Центральна Рада розглянула питання про ставлення до Тимчасового уряду Росії, який відхилив неодноразові звернення до нього стосовно автономії України. Рада прийняла рішення підготувати спеціальний універсал з цього питання.

10.06.1917 р., всупереч волі Тимчасового уряду Росії, Центральною Радою було видано І-й Універсал, яким проголошено автономію України. До цього, починаючи від лютневої революції, на територію України поширювалася влада російського Тимчасового уряду.

Утворено Генеральний Секретаріат Освіти України на чолі з

І. М. Стешенком (з 12.01.1918 р., внаслідок реорганізації структури уряду, він став першим Міністром народної освіти УНР).

14.06.1917 р. уряд України прийняв закон, розроблений Генеральним секретарством, згідно з яким учительські інститути було реформовано «в школи вище середніх, з наближенням до вищих шкіл», учительські семінарії – у середні школи з педагогічною освітою та чотирирічним терміном навчання. Церковно-вчительські школи реорганізовували в учительські семінарії, а двокласні – у вищі початкові школи.

26.06.1917 р. прийнято декларацію Генерального секретаріату, в якій визначалася програма розвитку національної школи та підготовки педагогічних кадрів.

10-12.08.1917 р. у Києві відбувся ІІ-й Всеукраїнський педагогічний з'їзд.

13-15.08.1917 р. проведено Всеукраїнський професійний з'їзд, який виробив план національної освіти та організації українського вчительства. Цей з'їзд ухвалив проєкт управління справами освіти, головним завданням якої було :

«а) всім народам Української республіки забезпечити вільний розвиток їхньої школи і взагалі освіти;

б) щоб в освітній справі була певна єдність, яка забезпечувала б можливість спільними силами боротися з тією темрявою, що охопила нашу землю після чужого панування;

в) децентралізація управління повинна бути можливо широкою».

9.11.1917 р. на Софіївській площі в Києві урочисто проголошено ІІІ Універсал, яким декларувалося, що УНР стоїть на позиціях федеративного устрою Росії, ліквідовувалося поміщицьке землеволодіння, встановлювався 8-годинний робочий день тощо.

20.11.1917 р. Центральна Рада своїм ІІІ Універсалом проголосила створення Української Народної Республіки у складі федеративної Росії.

Проголошення УНР викликало невдоволення більшовицького уряду. В ніч з 11 на 12 грудня більшовики спробували підняти повстання у Києві, проте зазнали поразки : українські війська, підконтрольні Центральній Раді, придушили повстання, а заколотників вислали ешелонами за межі України.

17.12.1917 р. більшовики скликали в Києві Всеукраїнський з'їзд рад, який пропрацював до 19.12.1917 р., але їх сподівання не виправдалися, бо понад дві тисячі делегатів, які представляли різні українські партії, підтримали не їх, а Центральну Раду, у той час як більшовицькі позиції підтримало лише близько ста делегатів. Після цього більшовицька фракція залишила з'їзд і переїхала до Харкова (організував цей переїзд В. П. Затонський [*див.* 43, с. 8], хоча сам туди не поїхав, а залишився в Києві).

У цей же день більшовицький уряд Росії, за підписами Володимира Леніна та Лева Троцького, надіслав на адресу Центральної Ради «Маніфест до українського народу», в якому в ультимативній формі вимагалося припинити роззброєння більшовицьких полків та спільно діяти проти Білої армії. На виконання ультиматуму надавалося 48 годин.

20.12.1917 р. Генеральний секретаріат надіслав відповідь на ультиматум В. Леніна і Л. Троцького, в якій Володимир Винниченко та Симон Петлюра рішуче відкинули всі ультимативні вимоги, які були розцінені як грубе втручання у внутрішні справи УНР, що зумовило початок радянсько-української війни.

22.12.1917 р. червоноармійські загони під проводом Володимира Антонова-Овсієнка зайняли Харків, де через три дні проголосили створення Української Народної Республіки Рад як автономної частини Російської Радянської Республіки.

28.12.1917 р. Центральною Радою було прийнято закон про скасування шкільних округів.

30.12.1917 р. у Харкові без будь-якої легітимності більшовики проголосили створення Української радянської республіки та оголосили Центральну Раду ворогом народу.

З цього часу рішення, що приймалися в Харкові радянською (більшовицькою) владою, різко відрізняються від тих, що проголошувалися Центральною Радою в Києві чи в інших містах її тимчасового перебування.

В. П. Затонський із газет дізнався про своє призначення народним секретарем народної освіти в Народному секретаріаті радянської Української Народної Республіки.

Водночас з ініціативи В. І. Леніна на Україну розпочався наступ більшовицьких військ. Цим фактично було започатковано жорстоку громадянську війну.

Мудра пам'ять нашого народу та ще розрізнені, дивом не знищені архівні матеріали назавжди зберегли правду про цей та інші його злочини (голодомор початку 20-х років, концтабори та ін.). Незважаючи на те, що протягом кількох поколінь дитячими віршиками, оповіданнями, всім арсеналом ідеологічної пропаганди робилося все можливе, щоб штучно створити образ доброго дідуся Леніна, геніального мислителя і вождя всього людства, історичну правду не вдалося приховати. Нікому, а особливо політичному діячеві, не слід забувати, що правда рано чи пізно перемагає. Прописною істиною є те, що все приховане неодмінно стає відомим. Прикро лише, що досить часто шлях до істини є дуже тернистим, вимагає багато часу, а нерідко і жертв.

5.01.1918 р. у залі засідань Уманської міської Думи (на третьому поверсі майбутнього центрального корпусу Уманського педагогічного університету) І. Ю. Урбайлісом було скликано засідання Уманської ради для слухання доповіді О. А. Піонтковського про роботу 1-го Всеукраїнського з'їзду рад.

На цьому засіданні ради Піонтковський від Уманської організації більшовиків закликав до взяття радою влади до своїх рук. На відміну від депутатів-більшовиків, які одностайно підтримали цю пропозицію, меншовики й есери виступили рішуче проти. До цієї суперечки підключилися національно свідомі солдати Уманського гарнізону, в результаті чого засідання було призупинено, депутатів розігнали по домівках, а командир групи солдатів, поручик Шестопал застрелив у коридорі І. Ю. Урбайліса і О. А. Піонтковського [19, с. 225].

6.01.1918 р. більшовицькі війська під командуванням М. Муравйова вступили до Полтави, а вже через 20 днів вони організували "червоний терор" у Києві.

21.01.1918 р. у Києві відбулось засідання Генерального секретаріату, на якому затверджено проєкт закону про встановлення окремої штатної посади вчителя української мови і літератури у середніх і вищих початкових школах усіх відомств, а також в учительських і духовних семінаріях та інституціях.

9(22).01.1918 р. у Києві прийнятий IV-й Універсал Української Центральної ради. Цей державно-правовий акт проголошував незалежність Української Народної Республіки від Росії.

Генеральний Секретаріат Освіти реорганізовано в Міністер-

ство народної освіти на чолі з І. М. Стешенком.

29.01.1918 р. відбувся бій українських підрозділів і об'єднаних радянських військ поблизу станції Крути. У ньому взяли участь київські студенти та вояки куреня «Смерті», юнаки 1-ї української військової школи ім. Б. Хмельницького – всього до 420 чол. Їм протистояли значні сили під керівництвом радянського командування : 1 300 багнетів колони П. Єгорова (1-а армія), що вела наступ від Полтави, загони Р. Берзіна (2-а армія) – до 3 500 багнетів, які до цього вели бойові операції на Чернігівщині, та підрозділи С. Кудинського (3-я армія) – до 800 багнетів та ін. Жорстокий бій тривав увесь день. Не маючи боєприпасів, українські підрозділи почали відступ до ешелону. Захоплених у полон студентів і гімназистів, всього 27 осіб, за наказом П. Єгорова було розстріляно. Ешелон з юнаками та студентами вирушив до Києва.

30.01.1918 р. зранку студентський ешелон прибув на станцію Бобрик, де його зустрів С. Петлюра, який після бою під Крутами перебрав на себе керівництво всіма українськими військами на Лівобережній Україні. Вояки куреня «Смерті», за його наказом, влилися до Дорошенківського полку, а студенти та юнаки продовжили шлях на Київ.

1918 р., лютий. Вільне володіння українською мовою ледь не коштувало В. П. Затонському життя під час антиукраїнського терору більшовицьких військ у Києві. Тільки мандат з особистим підписом В. І. Леніна врятував його.

15.02.1918 р. Народний секретар освіти Української Народної Республіки В. П. Затонський підписав наказ про відкриття в Україні шкіл всіх національностей, де зазначено: «Державна мова касується, кожен має право користуватися тією мовою, яка йому миліша» [53, с. 63].

22.02.1918 р. наказом секретарства народної освіти України за підписом В. П. Затонського та членів колегії скасовано у всіх середніх навчальних закладах посади директорів, інспекторів, начальниць, інспектрис, класних дам, помічників класних наставників і завідувачів.

Натомість введено виборні посади від педагогічної ради : голова ради, його товариш (помічник) і секретар. Причому голова ради і його заступник додаткової винагороди не отримують, а

іншим винагороду визначає педагогічна рада.

25.02.1918 р. у м. Коростені Українська Центральна Рада прийняла Тризуб за герб УНР.

1.03.1918 р. у м. Житомирі Мала рада УНР ухвалила «Закон про грошову одиницю, карбування монет та друк державних кредитних білетів».

4.03.1918 р. у м. Житомирі Мала рада УНР ухвалила «Закон про реєстрацію громадянства Української Народної Республіки», за яким приналежність до громадянства України мала реєструватись у спеціальних книгах при волосних та міських управах протягом одного місяця.

5.03.1918 р. повернулась до Києва з Житомира Українська Центральна Рада.

1918 р. У березні Центральна Рада надала українській мові статус державної. Разом з тим у полі зору Центральної Ради постійно перебували питання розвитку культури національних меншин України. Для них було створено десятки шкіл, гімназій, факультетів у ВНЗ, різні періодичні видання, театри, музеї тощо. На державних офіційних бланках, штампах і печатках означення друкувалися чотирма мовами найбільш численних національностей України (українською, російською, польською, єврейською). Право на вільний національно-культурний розвиток національних меншин Центральною Радою гарантувалося законодавчо.

Уряд Української держави виділяв значні кошти на вищу освіту. Було значно зміцнено матеріальну базу діючих вищих навчальних закладів, у доповнення до уже створених Центральною Радою національних університетів планувалося відкрити ще низку нових університетів. Зокрема, прийнято рішення про виділення коштів для утворення нових університетів в Кам'янець-Подільському, Умані, Катеринославі, Одесі, Харкові.

Отже в Умані, завдяки цьому рішенню Української Центральної Ради, вперше виник шанс створення університету.

6.03.1918 р. у Харкові, відповідно до циркуляру комісара освіти Донецько-Криворізької області, адресованого навчальним закладам Харкова і губернії, ліквідовувалися посади законовчителів усіх віросповідань.

9.03.1918 р. більшовики прийняли рішення перенести столицю Росії з Петрограда в Москву, а вже 11.03.1918 р. російський радянський уряд переїхав у Москву.

12.04.1918 р. за підписом В. І. Леніна, А. В. Луначарського та М. П. Горбунова було видано декрет Ради народних комісарів РРФСР «Про пам'ятники республіки», згідно з яким передбачалося зняття з площ і вулиць пам'ятників, споруджених на честь царів та їхніх прислужників, які не становлять інтересу ні з історичної, ні з художньої точки зору, з частковим перенесенням їх на склади, а частково – використовувати утилізаційно. Рекомендувалося вже до 1 травня 1918 р. познімати «найбільш потворних істуканів».

Ініціатори та виконавці цього декрету й не здогадувалися, що менш як через 100 років по тому, в рамках політики декомунізації, не з меншою активністю будуть знову знищувати «найбільш потворних істуканів» прокомуністичного пошибу, діяльність яких була заплямована голодомором, політичними репресіями, ГУЛАГом, злиденним життям народу тощо.

29.04.1918 р. припинила існування Українська Центральна Рада. До влади в Україні прийшов уряд гетьмана Павла Скоропадського, який своєю грамотою розпустив УЦР і Малу Раду, а видані ними закони скасував.

В освіті замість принципу децентралізації запроваджено принцип централізованого управління. Ліквідовано Головну Шкільну Раду. Новий міністр освіти М. П. Василенко відмовився від ідеї українізації наявних шкіл, а натомість запропонував створювати за державні кошти нові національні навчальні заклади, що значно затримувало темпи українізації освіти в країні.

9-10.06.1918 р. відбулась надзвичайна сесія Уманської повітової народної ради. У журналі Уманської повітової народної управи на Київщині зафіксовано, що на цій сесії було розглянуто питання «про видачу допомоги на переведення до м. Умані Кишинівського вчительського інституту» [93].

Справа в тому, що після прилучення Бессарабії до Румунії всі навчальні заклади, у тому числі й Кишинівський учительський інститут, більшість учнів якого були української національності і готувались до вчительської праці в Україні,

мусили з огляду на політику румунського уряду румунізуватись. Тому учні звернулися до Педагогічної ради свого Інституту з проханням про переведення їх разом з педагогічним колективом у яке-небудь місто в Україні. До того ж у минулому році в Інституті читалися лекції з історії України, українського письменництва та української мови.

Педагогічна рада, яка також складалася з українців, погодилася з цією пропозицією і уповноважила одного із своїх слухачів, родом із села Колодистого на Звенигородщині, звернутися до уманського місцевого самоврядування, чи не погодиться воно помістити Кишинівський учительський інститут з трьома факультетами – історико-філологічним, фізико-математичним і природничо-географічним – в Умані.

Уманська Міська Дума (на засіданні, яке відбулося в нинішньому старому корпусі Уманського педуніверситету) прийняла позитивне рішення щодо виділення для реалізації цього переведення приміщення, земельної ділянки для будівництва та асигнувати із земельних коштів необхідну суму за рахунок кошторису 1918 р.

Але у Волинській губернії, центром якої був Житомир, дізналися, що Кишинівський учительський інститут має намір перебазуватися в Україну, і проявили більшу активність і оперативність. Губернська управа спільно із шкільною радою у червні 1918 р. звернулися до Міністерства освіти України з проханням перевести з Кишинева до Житомира учительський інститут. А вже 16 жовтня 1919 р. тут розпочалися заняття. Спочатку інститут мав назву Волинський, а згодом – Житомирський педагогічний інститут [26].

1.07.1918 р. розпочав свою роботу Кам’янець-Подільський університет, створений переважно не за державні кошти, а завдяки матеріальній підтримці національно свідомих краян. В Умані подібного, на жаль, не відбулося.

6.08.1918 р. для обдарованих дітей з бідних сімей було засновано 350 державних стипендій, яким надано імена 28 видатних українських письменників, діячів культури, зокрема Є. Гребінки (5 стипендій), П. Гулака-Артемовського (10), М. Костомарова (55), І. Котляревського (15), Г. Сковороди (10), Т. Шевченка (25) та інших.

1.10.1918 р. Декретом Раднаркому РСФРР «Про деякі зміни в складі і облаштуванні державних навчальних закладів Російської республіки» було відмінено вчені ступені доктора, магістра, а також звання ад'юнкта, приват-доцента, як і всі пов'язані з цими ступенями та званнями права та переваги. Відмінено також розділення викладацького складу ВНЗ на професорів заслужених, ординарних, екстраординарних, ад'юнкт-професорів та доцентів. Усіх педагогічних працівників поділено на дві категорії : професорів (тих, хто самостійно веде викладання курсу у ВНЗ та має певний стаж роботи, визначений у декреті для різних категорій педагогів, але не менше трьох років) та викладачів (ті, хто не попадає згідно з декретом у розряд професорів. Це, зокрема, асистенти і навіть лаборанти та прозектори, які проводять заняття під керівництвом професорів).

Аналогічно відмінено звання ординарних та екстраординарних академіків. Усім їм присвоювалось найменування дійсних членів академії.

Відголоском цього російського декрету став декрет Раднаркому України «Про деякі зміни в складі побудови державних установ і вищих навчальних закладів УРСР», що скасовував усі вчені ступені та звання, а також усі пов'язані з цими ступенями та званнями привілеї.

22.10.1918 р. почав функціонувати Кам'янецький університет, ректором якого став І. І. Огієнко.

27.11.1918 р. указом гетьмана П. Скоропадського створено Українську Академію наук, у перший склад якої увійшло 12 академіків. Першим її очільником обрано В. І. Вернадського.

Так співпало, що саме в цей день народився Б. Є. Патон, який у 1962 р. став 9-м президентом Академії й очолював її понад пів століття. Більше того, він обіймав цю посаду і на момент подвійного 100-літнього ювілею – власного і Національної академії наук України.

14.12.1918 р. війська Директорії зайняли Київ.

1.01.1919 р. Директорією УНР (м. Київ) затверджено закон про державну мову в Українській Народній Республіці. Українська мова ставала обов'язковою для вжитку в армії, флоті, всіх урядових і загальногромадських публічно-правових установах.

1.01.1919 р. Українська національна Рада (УНРада) та Державний

секретаріат переїхали до м. Станіславова, який став столицею ЗУНР.

3.01.1919 р. у Києві Директорія УНР затвердила закон про зміни статуту Української академії наук (УАН). Зокрема, § 47 і § 58 доповнювалися вимогою про обов'язкове вільне володіння українською мовою співробітниками канцелярії УАН, оскільки все внутрішнє діловодство Академії здійснювалося виключно українською мовою.

3.01.1919 р. радянські війська вторглися на територію України, у Харків введено війська Червоної армії та насаджено радянську владу.

6.01.1919 р. І. І. Огієнко згідно з постановою Директорії УНР (м. Київ) став Міністром народної освіти.

6.01.1919 р. більшовицький Тимчасовий робітничо-селянський уряд України (м. Харків) ухвалив декрет про назву держави – Українська Соціалістична Радянська Республіка (УСРР). Ця назва зберігалася до 1936 р.

6.01.1919 р. у Києві затверджено Директорією закон про державну українську грошову одиницю – гривню і про припинення з 26 січня 1919 р. обігу російських грошових знаків в УНР.

8.01.1919 р. на засіданні Тимчасового робітничо-селянського уряду України В. П. Затонський був призначений завідуючим відділом освіти, а з 28.01.1919 р. він став Наркомом освіти України більшовицького уряду (м. Харків).

10.01.1919 р. у пресі повідомлено про завершення українізації зовнішнього вигляду міста Києва. За наказом командира Київської залоги полковника Є. Коновальця російські вивіски було замінено на українські.

11–14.01.1919 р. у Києві відбувся Всеукраїнський з'їзд діячів позашкільної освіти і дошкільного виховання.

15–18.01.1919 р. в Києві проходив ІІ-й з'їзд Всеукраїнської учительської спілки. Були підведені підсумки дворічного існування спілки (1917-1918): організація нараховувала 104 філії, до неї входило 20 495 членів. З'їзд розглянув питання розвитку освіти в УНР: ухвалив ввести загальнонародне, обов'язкове і безплатне 7-річне навчання для дітей 7-14 років; надати широку можливість вступу до вищої школи; утворити мережу шкіл для

дорослих.

17.01.1919 р. Міністр освіти Директорії (м. Київ) І. І. Огієнко своїм наказом запровадив єдиний правопис з української мови для обов'язкового шкільного вжитку в усій Україні.

18.01.1919 р. Тимчасовим робітничо-селянським урядом України (м. Харків) ухвалено декрет про відокремлення церкви від держави та школи від церкви.

19.01.1919 р. Директорія ухвалила постанову про злуку західної і східної українських республік в одну соборну УНР.

19.01.1919 р., у неділю, в Києві проведено урочистий похорон Січових стрільців, які загинули в боях під Крутами. На вокзалі, куди привезли тіла загиблих, відбулася траурна церемонія, було віддано воїнські почесті. Після відправлення панахиди у Володимирському соборі траурна процесія пройшла містом до Царського саду, де відбулось поховання (біля Аскольдової могили). У церемонії взяли участь члени Директорії, уряду, командування армії.

22.01.1919 р. (рівно через рік після прийняття IV-го Універсалу) ухвалено Акт Злуки Української Народної Республіки і Західно-Української Народної Республіки. На Софійській площі Києва було урочисто проведено свято Соборності України. Організаційну комісію з підготовки і проведення свята очолив І. І. Огієнко, а ведення цього дійства було доручено відомому українському артисту Миколі Садовському.

25.01.1919 р. Міністр культів УНР І. Липа (м. Київ) звернувся до духовенства та службовців духовного відомства з обіжником, у якому зобов'язував їх вести усе церковне діловодство, особливо метричні книги, тільки українською мовою.

26.01.1919 р. було проголошено декларацію Тимчасового робітничо-селянського уряду України (м. Харків), в якій зазначалося, що мова викладання в школах залежатиме від волі місцевого робітничого та селянського населення. Щодо вищої школи, то пропонувалася фантастична, фінансово непосильна ідея – утворення рівнобіжних (паралельних) курсів на різних вживаних мовах України, що мало б уможливити кожному вчитися рідною мовою [38, с. 96].

Українській мові на території України, фактично, надавався

статус мови національної меншини.

26.01.1919 р. у Києві Директорією УНР затверджено постанови про відкриття учительських семінарій у Козельці на Чернігівщині та в Хоролі на Полтавщині. Цією ж постановою Київська міська українська учительська семінарія та Немирівська учительська семінарія ім. Б. Грінченка Бердичівського земства були взяті на державні кошти, на їх утримання асигновано 878 048 крб. Також Директорія УНР затвердила постанову про відкриття учительських інститутів у Житомирі, Єлисаветграді (нинішньому Кропивницькому) та учительської семінарії в Мерефі на Харківщині, асигнувавши на їх утримання 816 233 карбованців.

29.01.1919. Новоутворений радянський уряд України (м. Харків) видав відозву «До всіх народів і урядів», в якій повідомлялося про новий склад уряду та про те, що невдовзі радянська влада буде відновлена на всій Україні.

30.01.1919 р. Міністр освіти УНР І. І. Огієнко (м. Київ) видав наказ, за яким мовою викладання в усіх школах України (початкових, середніх, вищих) мала стати українська мова. У школах національних меншин дозволялося користуватися рідною мовою.

1.02.1919 р. у м. Станіславів (нинішній Івано-Франківськ) УН Рада ЗУНР затвердила «Закон про державну мову».

1.02.1919 р. постановою Наркомосу УСРР (м. Харків) «Про середню школу» скасовано посади директорів, інспекторів, директрис, інспектрис та завідуючих. Натомість все внутрішнє (педагогічне, адміністративне та господарське) життя середніх шкільних закладів усіх типів передано педагогічним радам, поповненим представниками від старших класів – учнів числом 1/3 від складу педагогів, 2 представниками від нижчих службовців, з обов'язковою участю останніх у господарських комісіях, та представником від місцевих рад. Встановлено оплату праці голови педагогічної ради (еквівалентну оплаті за 12 річних годин); товариша голови, тобто його заступника, – 6 річних годин; секретаря – 4 річні години.

Цим документом восьмирічна школа перетворюється у семирічну, а також скасовуються :

– перехідні та випускні іспити,

– видача атестатів (вручаються посвідчення про прослухання курсу школи),

– бальна система для оцінки знань і поведінки,

– домашні завдання,

– обов'язкове вивчення латинської мови (класичні гімназії перетворюються в загальноосвітні школи),

– уніформа службовців та учнів,

– різні відзнаки, що видавалися після закінчення навчання в школі та присвоєння наукових ступенів [53, с. 74-75].

2.02.1919 р. у зв'язку з наступом більшовицьких військ на Київ, Директорія змушена була переїхати до Вінниці.

2.02.1919 р. у Харкові опубліковано відозву Всеукраїнського літературного комітету, що складався з представників «Пролеткульту». У цьому документі повідомлялося, що пролетаріат повинен творити своє цілком нове мистецтво.

4.02.1919 р. у Харкові опубліковано постанову народного комісаріату освіти УСРР, якою заборонялося викладання Закону Божого в українській радянській школі.

8.02.1919 р. РНК УСРР прийняла постанову «Про організацію місцевих органів радянської влади і порядок управління», в якій проголошено, що виборчим правом користуються особи незалежно від віросповідання, національності, осілості, які досягли 18-річного віку і займалися продуктивною й суспільно корисною працею, а також військовослужбовці. Ті, хто жив на нетрудові доходи і, зокрема, ті що наймали робочу силу з метою одержання прибутку, ті, що одержували проценти з капіталу і прибутки з підприємств, а також приватні торговці та комерційні посередники позбавлялися виборчих прав. Не мали, згідно з цим документом, виборчих прав служителі церкви, колишні царські чиновники, службовці поліції, жандармерії, охоронних відділень тощо.

14.02.1919 р. радянський уряд України перебрався з Харкова до Києва. Державною мовою стала російська.

14.02.1919 р. ВЦВК прийняв декрет «Про соціалістичне землевпорядкування і про заходи переходу до соціалістичного землеробства». У цьому документі проголошувалася колективізація селянських господарств.

1919 р. На початку березня Наркомос УСРР видав постанову про організацію управління вищими навчальними закладами. Керів-

ництво ВНЗ передавалось представникам держави – комісарам, при яких мали працювати вчені ради, що складались з викладачів. У великих містах, де функціонувало багато ВНЗ, створювались Ради комісарів ВНЗ.

1.03.1919 р. скасовано плату за навчання у вищій школі згідно з Декретом РНК УСРР від 4.03.1919 р. Цей крок виявився чисто популістським, адже достатнього для цього розвитку економіки в державі не було, а протриматися тривалий час виключно на награбованому було нереально.

1.03.1919 р. Опубліковано постанову наркома освіти УСРР (м. Харків) про обов'язкову реквізицію приватних бібліотек осіб, які втекли від радянської влади. Вони переходили у розпорядження відповідних державних органів.

2.03.1919 р. Оголошено декрет РНК УСРР (м. Харків) «Про вступ до вищої школи», який стосувався поширення доступу робітничої та селянської молоді до вищих навчальних закладів України. При вступі до вищої школи заборонялося вимагати дипломи, будь-які інші посвідчення про освіту. Достатньо було пред'явити посвідчення особи та документ, що підтверджував вік цієї особи (бо до вищих шкіл приймалися особи, які досягли 18 років) [53, с. 84]. З метою полегшення вступу робітничої і селянської молоді в середніх навчальних закладах у літній час передбачалося створення підготовчих курсів, так званих «нульсеместрів».

У цьому декреті дуже чітко відчувається "запозичення" ідей (про заборону вимагати від вступників будь-яких документів про освіту) з декрету Раднаркому РСФРР від 2.08.1918 р., підписаного В. Ульяновим (Леніним), В. Бонч-Бруєвичем та М. Покровським «Про правила прийому до вищих навчальних закладів», яким відмінено всі результати вступних конкурсних іспитів та проведеного на основі атестатів відбору студентів на перший курс.

У ленінському декреті оголошено ще й відміну плати за навчання у ВНЗ РСФРР. Більше того, внесена плата за перше півріччя 1918/1919 н./р. (першого "радянського" навчального року) підлягала поверненню [23, с. 3-4]. Останнє зроблено виключно з чисто пропагандистських міркувань, як загравання з народом, адже необхідних для цього коштів у РСФРР не було. Не було їх і

в УСРР, про що яскраво свідчить низка документів.

2.03.1919 р. у Харкові оголошено декрет Раднаркому УСРР про поширення доступу робітничої та селянської молоді до вищих навчальних закладів. При вступі до вищої школи заборонялося вимагати свідоцтво про освіту. З метою полегшення вступу робітничої молоді у середніх навчальних закладах у літній час передбачалося створення підготовчих курсів, зазначених вище так званих «нуль-семестрів».

3.03.1919 р. РНК УСРР (м. Харків) ухвалила декрет про відбирання надлишків одягу та білизни у буржуазії. Через три дні цей декрет опубліковано і з активним заповзяттям уведено в дію. Попри те, що радянський уряд в Україні через безгрошів'я вдався до відбирання навіть чужої білизни, більшовики, щоб утриматися при владі, продовжували ілюзорно привабливу для пролетаріату політику.

4.03.1919 р. видано Декрет Ради народних комісаріатів УСРР «Про скасування плати за навчання в школах» (знову вплив "ленінського" декрету від 2.08.1918 р.), згідно з яким у вищій школі плата за навчання скасовується з 1.03.1919 р., а в школах усіх інших типів – з 1.09.1919 р.

4.03.1919 р. Народний комісаріат освіти УСРР (м. Харків) оголосив постанову, яка надавала право населенню на місцях вирішувати питання про те, якою мовою повинно провадитись викладання в школі.

6.03.1919 р. на засіданні ЦК КП(б)У (м. Харків) уперше створено Політбюро ЦК КП(б)У, до складу якого увійшли Г. Пятаков, А. Бубнов, Е. Квірінг, В. Мещеряков, Х. Раковський. Секретарем ЦК КП(б)У був обраний Г. Пятаков.

6-10. 03.1919 р. у Харкові відбувся III Всеукраїнський з'їзд рад, який ухвалив проєкт першої Конституції УСРР, обрав ЦВК рад України із 99 членів і 27 кандидатів, заслухав і обговорив звіт про діяльність уряду УСРР, військове, земельне, продовольче та інші питання.

6.03.1919 р. у Харкові опубліковано декрет РНК УСРР про відібрання надлишків одягу та білизни в буржуазії.

7.03.1919 р. у Харкові РНК УСРР ухвалено постанову, яка визначала, що «конфіскований у колишніх приватновласницьких

маєтках сільськогосподарський інвентар, живий і мертвий, не може бути розподілений у власність між окремими господарями».

9.03.1919 р. У Проскурові Директорією УНР затверджено закон про хлібну повинність, який перекладав головну частку її виконання на заможне селянство. Господарства розміром до 2 десятин звільнялися від неї; для господарств розміром у 3-30 десятин повинність була незначною. Починаючи з 30 десятин, господарства мали виконувати максимальний обсяг повинності.

9.03.1919 р. Народний комісаріат освіти УСРР видав постанову про мовну політику в галузі освіти. Цим документом скасувався статус державної мови і проголошувалася "рівноправність мов", населенню надавалося право вирішувати, якою мовою провадити викладання у школі. Разом з тим декларувалося завдання активно сприяти розвиткові української мови. Тому у школах всіх типів з російською мовою викладання передбачалося обов'язкове вивчення української мови (або однієї з місцевих мов, які переважали у даній місцевості – польської, єврейської тощо). В якості обов'язкових предметів вводилися історія та географія України.

9.03.1919 р. У Харкові опубліковано постанову відділу вищої школи наркомату освіти про організацію управління вищою школою в Україні. Вищі навчальні заклади були позбавлені автономії та самоврядування.

10.03.1919 р. на засіданні III Всеукраїнського з'їзду Рад затверджено Конституцію УСРР, яку в остаточній редакції 14.03.1919 р. схвалив Всеукраїнський ЦВК.

13.03.1919 р. в м. Умані рішенням революційного трибуналу на подвір'ї міського будинку (майбутнього центрального корпусу педагогічного університету) було розстріляно групу з восьми осіб, підозрюваних у грабунках [19, с. 225].

14.03.1919 р. Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет ухвалив у остаточній редакції першу Конституцію (Основний Закон) УСРР, в якій праця визнається обов'язком для всіх громадян, проголошується лозунг: «Не працюючий та не їсть» (стаття 28), а всебічна і безкоштовна освіта – робочим і найбіднішому селянству (стаття 27).

Встановлюючи загальну військову повинність для всіх трудящих Республіки (ст. 29), Конституція УСРР передбачала, що нетрудові елементи мають виконувати військові зобов'язання, не пов'язані з отриманням на руки зброї.

4.04.1919 р. робітничо-селянський уряд України (м. Харків) на своєму засіданні з питання «Про рівноправність мов» прийняв рішення щодо запровадження у десятиденний термін двомовності (йдеться про українську та російську мови) у всіх вивісках в урядових та громадських організаціях, штемпелях, бланках. Накази, звернення й декрети також мають бути, згідно з цим рішенням, двомовними [53, с. 94].

9.04.1919 р. Рада Міністрів УНР (м. Київ) за ініціативою Міністра народної освіти І. І. Огієнка прийняла Закон про обов'язкове безкоштовне початкове навчання.

12.04.1919 р. Рада Міністрів УНР прийняла ще один закон, який звільняв випускників сільських шкіл від складання вступних іспитів до середніх навчальних закладів.

24.04.1919 р. РНК УСРР (м. Харків) прийняла Декрет «Про перехід всіх приватних вищих навчальних закладів на державне утримання».

1919 р. у травні більшовики прийняли «Положення про єдину трудову школу УСРР», згідно з яким передбачалося запровадження безплатного спільного навчання дітей обох статей з 8-річного віку, введення в основу роботи школи продуктивної праці дітей. У навчанні заборонялася 5-бальна система оцінювання знань, заперечувалися перевідні і випускні екзамени, не допускалися домашні завдання учням. Замість поділу на класи запроваджувався поділ на групи за рівнем підготовленості дітей до певних видів діяльності.

1919 р. Весною розпочалося створення єдиної трудової школи із семирічним і дев'ятирічним періодами навчання. Проте економічні труднощі, спричинені громадянською війною та зовнішньою інтервенцією, змусили Наркомос УСРР у серпні 1920 р. видати постанову «Про запровадження у життя єдиної трудової школи», згідно з якою усі початкові, середні загальноосвітні школи (гімназії, ліцеї, спеціальні школи, приватні, земські тощо) підпорядковувалися державі і ставали єдиною трудовою школою із

семирічним терміном навчання. Безумовно, що скасування середньої шкільної освіти негативно вплинуло на загальноосвітню підготовку молоді, бо семирічка давала лише мінімальні знання. Після закінчення школи молодь могла продовжувати навчання у різних училищах, технікумах, робітфаках при ВНЗ, а потім уже вступати до інститутів. Це робило систему підготовки спеціалістів з вищою освітою (а їх для України не вистачало) складною і тривалою.

6.06.1919 р. Декретом РНК УСРР «Про народний комісаріат освіти» визначено структуру Наркомосу, в який увійшли 8 відділів: соціального виховання, шкільний, позашкільний, вищої школи, мистецтва, організаційно-інструкторський, загальний, постачання [53, с. 115-116].

15.06.1919 р. згідно з постановою відділу вищої школи Народного комісаріату освіти УСРР «для підготовки пролетаріату до нормальної школи» при середніх навчальних закладах республіки введено так звані "нуль-семестри" з трьома циклами : гуманітарним, природничо-історичним, математично-технічним. Рекомендувалося охоплювати навчанням на цих підготовчих курсах насамперед тих робітників, які брали активну участь у революційній боротьбі. Тривалість навчання три місяці (влітку), заняття проводилися у вечірній час [53, с. 118].

31.08.1919 р. після майже двомісячного наступу з Дону й захоплення значної частини Лівобережної України Біла армія генерала Денікіна вступила в Київ.

1.09.1919 р. введено в дію відміну плати за навчання в школах усіх типів, незалежно від відомства, в якому вони перебувають, згідно з Декретом Раднаркому УСРР (м. Харків) від 4.03.1919 р. «Про скасування плати за навчання в школах» [53, с. 85].

Незабаром радянський уряд перевів фінансування шкіл на місцеві бюджети, які не мали змоги здійснювати належні видатки, тому Народний комісаріат освіти запропонував так звану "договірну систему", згідно з якою школа укладала угоди з батьками учнів на часткове відшкодування витрат на утримання освітнього закладу. У 1923 р. більше половини шкіл працювали за такими угодами.

16.09.1919 р. Посаду міністра ісповідань обійняв професор І. І. Огієнко, проголосивши курс на українізацію церкви, а також

запровадивши у єпархіальній адміністрації ведення діловодства українською мовою.

16.12.1919 р. радянські війська витіснили з Києва Білу армію генерала Денікіна.

01.1920 р. – 01.1923 р. Умань була повітовим містом Київської губернії.

6-8.03.1920 р. у Харкові Пленум ЦК КСРМУ (Ком. спілки робітнич. молоді України) ухвалив резолюцію про боротьбу з буржуазно-націоналістичними «комуністичними юнацькими спілками».

1920 р. У березні РНК УСРР (м. Харків) ухвалила декрет про заборону найму кормилиць. На час кормління матір з дитиною приймалася до будинку матері і дитини на утримання держави.

1920 р. у березні затверджено українську радянську систему освіти, яка діяла з деякими доповненнями протягом наступного десятиріччя. Робота всіх освітніх і виховних закладів будувалася за трудовим принципом – на базі продуктивної праці для виявлення професійних нахилів дітей.

Автором цієї системи був тогочасний Нарком освіти УСРР Г. Ф. Гринько.

15.06.1920 р. прийнято Постанову про проведення в життя 7-річної єдиної трудової школи.

1920 р. У липні Наркомос УСРР видав «Декларацію про соціальне виховання дітей».

17-25.08.1920 р. відбулася ІІ Всеукраїнська нарада з освіти (з'їзд), яка схвалила розроблену Г. Ф. Гриньком систему освіти УСРР, що, на відміну від російської, була побудована не на формальній концепції освіти, а на матеріальній. Реорганізація структури шкільної освіти в УСРР звелася до того, що молодші класи гімназій, прогімназій, реальних і комерційних училищ було перетворено на трудові школи соцвиху, а другий ступінь навчання учні мали отримувати у професійній школі.

Згодом, починаючи із профшколи і продовжуючись у технікумі та інституті, було запроваджено поділ системи освіти на вертикалі (сільськогосподарська, індустріально-технічна, медична, педагогічна та ін.). Для кожної вертикалі було встановлено поєднання типів навчальних закладів.

Проблеми розвитку педагогічної освіти в УСРР широко

обговорювалися на першій Всеукраїнській нараді з питань освіти (1920 р.). На ній порушувалося питання про необхідність підготовки вчителів з вищою освітою для всіх типів шкіл. З цією метою в 1920-1921 рр. на базі окремих факультетів університетів, вищих жіночих курсів, учительських інститутів створюються інститути народної освіти (ІНО). Ці заклади освіти складалися з двох факультетів (соціального виховання, професійної освіти) і ряду відділень. Їх цільовим призначенням була підготовка вчителів не тільки для загальноосвітніх, а й для професійних шкіл.

Уже в 1920 р. в Україні існували такі інститути народної освіти як Київський, Харківський, Одеський, Катеринославський, Полтавський, Херсонський, Миколаївський, Житомирський, Чернігівський, Луганський, Камінець-Подільський. Поряд з ректором була введена посада політкомісара інституту народної освіти, що призначався губернським комітетом партії. Його завданням було контролювати діяльність викладачів і студентів з метою спрямування навчально-виховного процесу «по шляху комуністичного будівництва» та викорінення контрреволюційних елементів.

22.08.1920 р. в приміщенні майбутньої актової зали головного корпусу Уманського педуніверситету, яка в ті часи називалася «Залом в городском доме» або «Залом общественного собрания», відбулося відкриття партійного клубу «Комуна», після чого й цю залу, в якій дуже часто відбувалися найрізноманітніші зустрічі, збори, мітинги, конференції і навіть з'їзди, почали називати залом «Комуна» [20, с. 420].

28.08.1920 р. Наркомос УСРР видав постанову про перебудову педагогічної освіти, згідно з якою дореволюційні вчительські семінарії були реорганізовані у вищі педагогічні курси з трирічним терміном навчання.

7.10.1920 р. в залі «Комуна» відбувся мітинг, на якому виступив В. П. Затонський – один із лідерів комуністів України [20, с. 420-421], на той час двічі ексміністр освіти України, який згодом і втретє обіймав цю посаду.

24.10.1920 р. в цій же залі з промовою, присвяченою «Тижню фронту», виступив активний учасник жовтневого перевороту і громадянської війни, перший цивільний комісар радянської влади в

м. Умані І. Ю. Кулик [20, с. 421].

1921 р. До початку цього року в галузі освіти було зроблено чимало. У містах і селах України для дорослого населення додатково відкривалися курси з ліквідації неписьменності. До цієї роботи було також залучено понад 15 000 різних культурно-освітніх закладів, серед яких було 4 000 товариств «Просвіта», 5 500 хат-читалень, 3 100 бібліотек, 1 500 клубів.

25.01.1921 р. у Харкові РНК УСРР прийняла постанову «Про Українську академію наук». Радянській владі дуже хотілося хоч якось поліпшити свій імідж, наприклад примазавшись до "створення" уже створеної академії наук в Україні. Питання розвитку науки перебували в той час у полі зору наркома освіти. Тому саме В. П. Затонський підписав наказ про передачу будинку і садиби колишнього пансіону графині Левашової «без грошової винагороди (*чисто по-більшовицькому! – Д. П.*) у власність Української Академії наук у Києві».

За академією наук закріплено також приміщення 1-ої київської гімназії. Передано у переважне користування забезпечені папером та обладнані усим необхідним друкарні. Зараховано на академічний пайок усіх дійсних членів, членів-кореспондентів і співробітників для окремих наукових доручень. Встановлено позакатегорійну платню для найвизначніших працівників УАН.

29.01.1921 р. у Харкові по доповіді Наркома освіти УСРР Г. Ф. Гринька, РНК УСРР постановила створити Українську академію наук (представникам радянської влади дуже вже хотілося приписати собі заслугу заснування Української академії наук – *Д. П.*).

31.01.1921 р. у Києві на спільному засіданні УАН вирішено заснувати бібліотеку-читальню для обслуговування академіків, наукових співробітників та службовців академії.

8-16.02.1921 р. у Москві відбувся X з'їзд РКП(б), який проголосив нову економічну політику (НЕП), що здійснювалася до 1927 р. Ліквідовувалася продовольча розверстка і карткова система, "зрівнялівка" в оплаті праці і загальна трудова повинність; натомість дозволялися приватна і кооперативна власність, кредитні й страхові спілки, використання найманої праці.

Для втілення основних положень НЕП у життя РНК УСРР 30.08.1921 р. прийняла спеціальну постанову.

5.03.1921 р. у Харкові V Всеукраїнський з'їзд рад прийняв постанову «Про звід законів про комітети незаможних селян». Цей звід передбачав загальну декларацію про права та обов'язки комітетів незаможних селян; їх склад та організацію; завдання по боротьбі з бандитизмом, у галузі радянського та господарського будівництва й, насамперед, сільськогосподарського виробництва та продовольчих заготівель, а також права́ щодо участі в роботі Робітничо-селянської інспекції, Наркомсоцзабезу, Наркомосу, Наркомздоров'я та інших комісаріатів. Згодом, як побачимо далі, комітети незаможних селян почали активно виборювати собі де тільки можна додаткові пільги.

6.03.1921 р. з Москви було надіслано циркуляр ВЦРПС місцевим органам про організацію Міжнародного свята робітниць – 8 березня. У цей день робітниці мали звільнятися з роботи на дві години раніше для участі у зборах, організованих профспілками для обговорення доповідей про участь жінок у Міжнародному профспілковому русі та відбудові народного господарства. Відділи і комісії по культурній роботі професійних спілок мали спрямувати свою роботу на широке залучення жінок до професійних спілок.

Уперше 8 березня було оголошено Міжнародним жіночим днем 8.03.1910 р. рішенням Соціалістичного Інтернаціоналу (в Копенгагені) з ініціативи Клари Цеткін.

7.03.1921 р. У Харкові Раднарком УСРР прийняв декрет «Про організацію робітничих факультетів», у якому «з метою підготувати з робітників міста й села науково-освічених організаторів соціалістичного господарства, а також з метою дійсного оробітничення існуючих вищих інститутів» Наркомосу УСРР поставлено за обов'язок не пізніше 1.05.1921 р. заснувати дворічні робітничі факультети в низці великих ВНЗ республіки. Встановлено : прийом на робітфаки здійснювати виключно з висуванців профспілок, комнезамів та партосередків у порядку, встановленому Наркомосом УСРР за згодою з Південбюро ВЦРПС [53, с. 182-183].

Від вступників вимагалося лише вміння читати, писати та знати 4 арифметичні дії. Робітничі факультети становили собою невід'ємну частину ВНЗ і їх слухачі брали участь у всіх процесах академічного життя, як усі студенти. Згодом термін навчання на робітничих факультетах було збільшено : на денних

навчання тривало 3 роки, а на вечірніх – 4 роки. Слухачі денних робітфаків забезпечувалися стипендіями. Хоч академічна підготовка робітфаківців була значно нижча, ніж випускників профшкіл, вони майже всі вступали (без іспитів) до ВНЗ. Пролетаризація складу студентів вищих навчальних закладів з допомогою робітфаків практично унеможливлювала вступ до ВНЗ представників інтелігенції та священників.

18.03.1921 р. подавлено Кронштадтський заколот. Для придушення цього заколоту X з'їзд РКП(б) направив у 7-у армію близько 300 делегатів (зокрема і В. П. Затонського, 23.03.1921 р. його, як комісара бригади з придушення Кронштадтського заколоту, нагороджено орденом Червоного Прапора за участь у бойових діях).

8.04.1921 р. в м. Умані, у залі «Комуна» (в майбутній актовій залі старого корпусу УДПУ імені Павла Тичини), урочисто відкрито першу в місті радянську музичну школу [20, с. 421].

21.05.1921 р. Постанова Раднаркому УСРР «Про боротьбу з неписьменністю», згідно з якою все населення Республіки у віці від 8 до 50 років, що не вміє читати або писати, зобов'язано навчатися грамоті на українській, російській чи якійсь іншій мові за бажанням учня. Ця освіта проводиться у державних школах як існуючих, так і започаткованих для неграмотного населення за планами Наркомосу.

Наркомосу і його місцевим органам надається право залучати до навчання неграмотних у вигляді трудової повинності все грамотне населення країни, окрім тих, кого мобілізовано до війська, з оплатою за нормами працівників освіти. Великі надії у цій справі покладалися на професійні спілки, місцеві осередки КПУ та комсомолу, відділи по роботі серед жінок тощо. Передбачалося навіть для забезпечення відвідування школи скорочення на дві години часу роботи на виробництві із збереженням заробітку.

Ухиляння від виконання цієї повинності тягло за собою карну відповідальність [53, с. 188].

31.05.1921 р. Постанова Раднаркому УСРР «Про забезпечення робітничих факультетів» передбачала забезпечення кожного робітфаківця не лише корисною площею для проживання розміром 1 квадратний сажень на кожного, а й необхідним обладнанням і

меблями в достатній кількості [53, с. 90].

1921 р. У жовтні було прийнято положення про проведення генеральної "чистки" у рядах партії. Паралельно проводилася й переатестація студентів ВНЗ. Лише за 1921 р. з ВНЗ України було відраховано понад 4 000 студентів.

2.12.1921 р. прийнято рішення великої колегії Головпрофосвіти УСРР про реорганізацію колишньої університетської бібліотеки в Центральну наукову бібліотеку [53 с. 201]. Згодом передбачалось передати її Товариству грамотності та відділу підготовки робітників освіти [53, с. 182-183].

6.12.1921 р. Декрет Раднаркому УСРР «Положення про соціальне забезпечення учнів в учбових закладах професійної освіти» відмінив грошове, продуктове і продовольче постачання учнів у всіх навчальних закладах профосвіти. Натомість передбачалися персональні виділення в межах прожиткового мінімуму з урахуванням наступних умов : класової приналежності учня, ступеня його матеріальної забезпеченості та корисності для держави. А тому учні поділялися на дві категорії.

Категорія перша – соціально незабезпечені – могли розраховувати на отримання соціального забезпечення в розмірі середнього заробітку робітника, який регулярно публікувався, та ще й з диференціацією по районах (поясах).

Категорія друга, до якої відносилися ті, хто мав якісь засоби для існування з інших джерел (від родичів, підробіток, від зацікавлених підприємств), могла розраховувати на отримання соціального забезпечення лише еквівалентного 50 % заробітку робітника, і то за умови, що інші надходження не перевищують такого ж розміру.

Усі інші учні соціальним забезпеченням не користуються [53, с. 203].

1921 р., грудень. Як видно із доповідної записки Укрголовпрофосвіти Президії ВУЦВК про історію організації робітфаків у Республіці, підписаної Я. Ряппо, спочатку відкриття робітфаків при педагогічних (як і при медичних, соціально-економічних та художніх) інститутах не передбачалося. Перші робітфаки було засновано при індустріально-технічних та сільськогосподарських інститутах або технікумах. Засновники цих закладів побоювалися, щоб не створювати словесних, гуманітарних робітфаків,

а будувати їх винятково на потребах робітника зі стажем та незаможного селянства.

Прийом документів від охочих вступити на робітничий факультет здійснювався з травня по серпень 1921 р. Претендентів було стільки, що в деяких містах приймали далеко не всіх – надавали перевагу тим, хто був членом партії (таких набиралося від 40 до 50 відсотків), мав більший стаж, а подекуди перевіряли й деякі знання.

Перший триместр охоплював такі місяці : вересень, жовтень, листопад та грудень. Станом на кінець 1921 р. в УСРР вже існувало 13 таких робітфаків, у яких навчалося 2 225 учнів, а загальна кількість викладачів була 180 осіб [53, с. 206-207].

1.01.1922 р. У столиці УСРР (м. Харкові) завершено академічну і політичну "чистку студентства", проведену за директивами Головпрофосу.

2.01.1922 р. Закінчено академічну і класово-політичну чистку студентів вищих шкіл у м. Чернігові. З педінституту і політехнікуму виключено 20 осіб – вихідців із непрацюючих верств населення та ще тих 2 студентів, які мали контрреволюційне минуле.

2.01.1922 р. Наросвіта закрила приватні школи у м. Єлисаветград Миколаївської губернії (в нинішньому м. Кропивницькому).

1922 р. З початку року на промислових підприємствах УСРР висунуто на профспілкову роботу заступниками керівників-комуністів 180 робітників-активістів.

11.01.1922 р. Колегія Наркомосу УСРР (м. Харків) дозволила приватним особам продавати підручники.

13.01.1922 р. Політбюро ЦК КП(б)У (м. Харків) прийняло постанову про вищу міру покарання. Ухвалено, щоб справи засуджених до вищої міри покарання направлялися до ВУЧК із висновками ЦК КП(б)У. Про результати виконання ВУЧК належало ставити до відома ЦК.

14.01.1922 р. З метою боротьби з мішечництвом у врожайних губерніях РСФРР НКВС (м. Москва) зобов’язав завідувачів відділами управління максимально скоротити видачу перепусток на в’їзд і виїзд із заборонених місцевостей (були й такі !) і дозволив видавати такі перепустки тільки у випадках особливого дер-

жавного значення. Згодом подібне почали активно практикувати і в УСРР.

17.01.1922 р. Оргбюро ЦК КП(б)У (м. Харків) прийняло постанову про забезпечення партшкіл. Наркомпроду УСРР доручалося виокремити постачання партшкіл із загальної шкільної мережі Наркомосу УСРР для того, щоб учні партшкіл повністю отримували підвищену норму, яка їм призначалася.

24.01.1922 р. ЦВК (м. Москва) скасував "заборонні зони" в межах РСФРР і дозволив вільний в'їзд з УСРР до РСФРР.

27.01.1922 р. Рада праці і оборони (м. Москва) затвердила постанову про вивіз 16 млн. пудів зерна за межі України.

Зрозуміло, що більшовики-ленінці розпочали в Україні активну пропаганду-зомбування місцевого населення щодо "мудрості" цього рішення. Про результати такої роботи свідчить телеграма-звіт, направлена з Умані 30.06.1922 р особисто Леніну (див. далі).

1.02.1922 р. ВУЦВК (м. Харків) прийняв постанову «Про поліпшення матеріального стану учнів робітфаків». На місцеві виконкоми покладалося влаштування «бурс» (гуртожитків) для робітфаківців та їх утримання. Наркомосу ставилося за обов'язок переведення учнів робітфаків на державне продовольче постачання за нормами курсантів військових навчальних закладів у межах плану постачання Наркомосу.

Цією ж постановою передбачалося влаштування гуртожитків («бурс») для робітфаківців, виділення матеріалів для ремонту їхнього взуття, надання грошового утримання, забезпечення шкільним приладдям і підручниками [53, с. 214].

3.02.1922 р. Одеський повіт. Губвиконком вжив заходів до поліпшення матеріального становища вчительства. 600 учителів було взято на державне постачання, інші – прикріплені для продовольчого постачання до заможних селян.

7.03.1922 р. Харківський губвиконком прийняв постанову про скорочений робітничий день (на одну годину) 8 березня на честь свята – Міжнародного дня робітниць із збереженням повної оплати праці.

3.06.1922 р. вийшов циркулярний лист ЦК КП(б)У всім губкомам КП(б)У про мобілізацію комуністів на педроботу в сільські шко-

ли і позашкільні заклади.

Згідно з цим листом на початок нового навчального року, до 15.08.1922 р., потрібно було направити не менше, ніж по одному учителю-комуністу на волость, тобто 1 968 осіб, здатних успішно працювати у школі. А для цього ставилося завдання взяти на особливий облік тих комуністів, які колись займалися педагогічною діяльністю. Всі первинні партійні організації мали провести роз'яснювальну роботу, щоб і тих, хто виявив бажання, і мобілізованих, до 1.07.1922 р. направити в місцеві Інститути народної освіти та партійно-радянські школи для поновлення на вечірніх заняттях по здобуттю педагогічних знань.

У циркулярному листі зазначалося, що окрім безпосередньої педагогічної роботи мобілізовані товариші будуть брати саму активну участь і в іншій (між стрічками читається – пропагандистській – *Д. П.*) роботі [53, с. 203].

30.06.1922 р. Текст телеграми з м. Умані : «Москва, Раднарком, Леніну Перший з'їзд трудових хліборобських колективів Уманщини шле сердечний привіт дорогому Іллічу, вождю всесвітнього пролетаріату. З'їзд хліборобів Уманщини 30 червня 1922 року». Цей текст, як і текст ще одної аналогічної телеграми, було викарбовано на гранітній стелі, встановленій на площі Леніна (нині це площа Соборності) в м. Умань. У 2015 р., вже після Революції Гідності, поверх цих написів була прикріплена гранітна плита з викарбуваною на ній молитвою за Україну.

2.08.1922 р. Постановою ВУЦВК «Про державні і приватні стипендії для студентів учбових закладів та про комітет сприяння студентам вузів» було засновано державні стипендії для учнів вищих навчальних закладів, робітничих факультетів та технікумів, дозволено запроваджувати приватні стипендії для них. Цією ж постановою при ВУЦИК утворено Всеукраїнський Комітет сприяння учням вищих навчальних закладів, сама назва якого говорить про мету його утворення.

Учні, отримуючи державні стипендії, були зобов'язані після завершення ними курсу відпрацювати на державній службі за спеціальністю по півтора роки за кожен рік отримання стипендії.

Державним органам надавалося право самостійно засновувати власні стипендії при умові подальшої служби в цьому органі

стипендіатом протягом такого ж часу, як і при отриманні державної стипендії [53, с. 222-223].

1922 р. У вересні Я. Ряппо (заступник наркома наросвіти) підписав Інструкцію Наркомосу УСРР про надання пільг дітям незаможного селянства під час вступу до учбових закладів, згідно з якою в технікумах та інститутах виділяється певна кількість вакансій, які віддаються у розпорядження комнезамів, які висувають кандидатів для заповнення цих вакансій.

Для тих, кого командирували комнезами на робітничі чи робітничо-селянські (були й такі !) факультети, для зарахування достатньо було лише вміти читати і писати, знати чотири арифметичні дії та мати стаж громадського, політичного чи професійного життя.

У всіх школах та ВНЗ незаможні за посвідченнями, завіреними комнезамами, звільнялися від оплати за навчання. Вони ж мали пріоритетне право на отримання підручників і навчальних посібників.

Усе це робилося виключно для того, щоб са́ме представників комнезаму ширше використовувати для боротьби з куркулями й духовенством, комуністичної пропаганди й політичного впливу в сільбудинках, хатах-читальнях, "просвітах" тощо [53, с. 225-227].

15.10.1922 р. Черкаський повітовий з'їзд незаможних селян з метою негайного укріплення матеріального стану сільських шкіл визнав за необхідне реалізовувати це шляхом самооподаткування сільськими сходами свого села [55, с. 31].

24.10.1922 р. Раднаркомом УСРР затверджено положення «Про взаємовідносини між народними комісаріатами освіти УСРР і РСФРР». Однією з причин появи цього документу були прецеденти, коли Наркомос РСФРР безпосередньо давав розпорядження, які стосувалися освітніх органів та установ на території УСРР без узгодження з місцевим Наркомосом, тому першим пунктом положення проголошувалося, що «Народний комісаріат освіти УСРР згідно з Союзним договором між УСРР та РСФРР – необ'єднаний з Народним комісаріатом освіти РСФРР, є абсолютно самостійним наркоматом» [53, с. 227].

Згідно з цим положенням передбачалося : всі нововведення в освітній галузі на території УСРР, як і на території РСФРР,

здійснюються винятково через розпорядження своїх наркомосів; дії обох відомств надалі будуть узгоджуватися; надання права переведення учнів з навчальних закладів однієї республіки у відповідний навчальний заклад іншої республіки із зарахуванням складених ними предметів та права вступу до вищих навчальних закладів випускникам робітфаку іншої республіки; безкоштовний взаємообмін бібліотечними фондами з питань освіти.

30.10.1922 р. В. П. Затонського утретє призначили наркомом освіти УСРР. На нього покладається надзвичайно складне завдання – здійснення політики «українізації» в галузі культурного будівництва. Під приводом «українізації» школи фактично передбачалося «радянізувати» її. У протоколі засідання політбюро ЦК КП(б)У завбачливо наголошувалося, що «зміна керівництва Наркомосу не має дати приводу для розмов про насильницьку русифікацію» – цих розмов найбільше боялося республіканське партійне керівництво.

Він доклав чимало зусиль для того, щоб максимально ліквідувати відмінності, що існували між освітніми системами України і Росії, які виникли у 1920-1922 роках під час наполегливої розбудови незалежної української освітньої системи під очільництвом Г. Ф. Гринька.

1.11.1922 р. було затверджено «Кодекс законів про народну освіту УСРР», в якому законодавчо закріплено систему освіти, розроблену Наркомом Г. Ф. Гриньком. В основу цієї системи була покладена ідея «монізму», тобто єдиної професійної освіти, початком якої була школа-семирічка, а технікум розглядався як вищий навчальний заклад вузького профілю.

Згідно з цим документом (ст. 422) випускнику професійного закладу видавалося посвідчення про прослуховування теоретичного курсу та виконання всіх вимог навчального плану, а далі він направлявся за розподілом для обов’язкового відбування практичного стажу за своїм фахом. Лише після проходження стажу посвідчення підлягало обміну на постійне свідоцтво.

За цим Кодексом передбачалося наділення шкіл пришкільними земельними ділянками, які мали оброблятися власною працею вчителів та учнів і звільнялися від стягнення податку.

11.11.1922 р. Президія ВУЦВК визнала за необхідне організацію но-

вих гуртожитків для учнів ВНЗ та забезпечення потреб комнезамів-студентів нарівні зі студентами, відрядженими у ВНЗ робітничими організаціями.

12.11.1922 р. у с. Тернівці відкрито першу у Миколаївській губернії школу-інтернат для дітей незаможних селян. Було прийнято 40 бідняцьких дітей, їм була видана білизна, взуття, а декому ще й теплий одяг.

1922 р. У листопаді в Уманському залі «Комуна» (в майбутній актовій залі старого корпусу УДПУ імені Павла Тичини) виступив голова Київського губвиконкому Ян Гамарник [20, с. 421].

Неодноразово протягом 1922-1925 рр. тут на зборах, конференціях, з'їздах Рад і комсомолу виступав командир 2-го кавалерійського корпусу Г. І. Котовський [20, с. 421].

22.11.1922 р. ВУЦВК прийняв постанову «Про введення в дію Кодексу законів про народну освіту». Чинним на всій території УСРР він став з 25.11.1922 р. Показово, що подібного кодексу в РСФРР на той час не існувало, хоча в його основу були покладені деякі законодавчі акти РСФРР 1918 р. про єдину трудову школу та низка інших постанов уряду РСФРР з питань народної освіти.

Цей Кодекс закріпив систему освіти й виховання, її організаційні форми, визначив завдання, методи та перспективи діяльності, у тому числі й у сфері вищої педагогічної освіти.

Усього в Кодексі було 767 статей (параграфів), складався він з чотирьох книг :

- організація управління та постачання в народній освіті;
- соціальне виховання дітей;
- професійна та спеціальна наукова освіта;
- політична освіта та виховання дорослих.

Втім, Кодекс законів про народну освіту УСРР не був сталим, а постійно доповнювався новими постановами, інструкціями Наркомосу. У середині 30-х років його дія припинилася, хоча формально він не був скасований.

16.12.1922 р. у м. Києві відбулися збори завідувачів шкіл з питання організації свята червоної ялинки в міських школах. Мету червоної ялинки визначено : по-перше, з'ясування культурно-історичного значення ялинки; по-друге, ознайомлення з комуністичною

спілкою молоді (?!), по-третє, антирелігійна пропаганда. Будь-яку ходу дітей з нагоди свята вирішено відмінити, бо для цього у дітей немає ні одягу, ні взуття [53, с. 236-237].

26.12.1922 р. Раднарком УСРР, у розвиток свого декрету від 11.03.1921 р. «Про купівлю для державних музеїв у приватних осіб музейних коштовностей» ухвалив постанову «Про музейні коштовності». Цим документом Наркомосу надано право здійснювати обов'язкову реєстрацію всіх збірок пам'ятників мистецтва та старовини, а також коштовних для музеїв УСРР речей. Разом з тим, Наркомосу надано право розпродажу з державних музеїв та інших сховищ речей, що «не мають музейного значення» [53, с. 238].

30.12.1922 р. І-й з'їзд рад СРСР проголосив створення СРСР та обрав Центральний виконавчий комітет СРСР, до складу якого увійшов В. П. Затонський.

2.01.1923 р. На Всеукраїнській нараді завідуючих губнаросвітами прийнято резолюцію про основні завдання Головпрофосвіти Наркомосу УСРР у галузі професійної і спеціально-наукової освіти, в якій акцентовано увагу на таких положеннях :

- Головпрофос на перший план висуває залучення в справу профосвіти широкі верстви пролетаріату через профспілки, комуністичну молодь, незаможне селянство;
- ліквідація словесного схоластичного навчання та шкільних традицій, колишніх феодально-дворянських і буржуазних навчальних закладів, перетворення всього навчально-наукового спадку у нові організаційні форми, що відповідали б потребам і завданням перехідного періоду – диктатури пролетаріату, нової економічної політики;
- викорінення учбово-наукових традицій та "інтелігентщини", що століттями формувалася в галузі вищої освіти;
- Головпрофос передає навчальним закладам роль самодіяльних господарських і навчальних одиниць з перекладанням на них повної відповідальності за їх діяльність, залишаючи за собою лише визначення напрямів усієї роботи, контроль та інспектування;
- найбільш цінними навчальними закладами, ураховуючи соціальне походження учнів, названо школи робочої молоді, вечірні робітничі технікуми та робітничі факультети, адже саме че-

рез них проводиться справжня пролетаризація школи; з цієї причини Головпрофосу та його місцевим органам дано завдання всіляко сприяти зростанню цих закладів;

- усвідомлюючи економічну нереальність охоплення освітою всіх працюючих підлітків і дітей незаможних селян, рекомендовано місцевим органам профосу домагатися розширення сітки профшкіл і курсів профосвіти, але при неодмінній умові комплектування навчальних закладів пролетарським елементом;
- стосовно вищої школи – інститутів, технікумів (технікуми в УСРР вважалися вузькопрофільними вищими навчальними закладами) – наголошувалося на необхідності прийому за рознарядками через профспілки, комітети незаможних і партію;
- давалась установка : щорічно протягом першого триместру проводити перевірочну перереєстрацію студентів, щоб «звільнити вищу школу від елементів, чужих радянському будівництву, які є безкорисним баластом» [53, с. 238-240];
- для пожвавлення вищої школи і розвитку пролетарської громадськості рекомендувалося активізувати самодіяльність студентства створенням студкомів, профсекцій, культурно-освітніх та господарських організацій, комітетів поліпшення побуту, кооперативів, кас взаємодопомоги тощо;
- для обновлення і поповнення викладацьких кадрів вищої школи актуальним завданням визначено укріплення мережі науково-дослідних кафедр та комплектування їх молоддю, аспірантами, схильними до навчально-наукової роботи і (головне!) відданих радянській владі; підготовчим етапом до аспірантури визнано організовувані в усіх вищих навчальних закладах наукові семінари та гуртки;
- з метою суспільного розвитку та політичного виховання в усіх навчальних закладах профосу запроваджено обов'язкове проходження політграмоти і суспільних дисциплін, а для підняття рівня розвитку викладачів передбачено проведення систематичної роботи щодо ліквідації педагогічної і політичної неграмотності та залучення до активної радянської роботи [53, с. 238-240].

3.01.1923 р. у Харкові кафедра марксизму перетворена в Інститут марксознавства – Комуністичний університет імені Артема.

В інституті організовано три факультети – філософсько-соціологічний, історичний та економічний. Навчальні програми розраховані на 2 роки з метою підготовки лекторів для робітфаків, губрадпартшкіл та інших ВНЗ, а також наукових працівників з найбільш талановитих аспірантів. На навчання зараховано 17 аспірантів і 25 груповодів. Обов'язковими умовами вступу до аспірантури були :

1. належність до комуністичної партії;
2. знайомство з марксистською літературою за тематикою трьох відділень;
3. досвід лекторської праці;
4. знання однієї з європейських мов.

1923 р. Із січня цього року за рішенням Політбюро ЦК КП(б)У розпочалася чергова «чистка» вищих навчальних закладів від «шкідливих елементів», якими, на думку наркома В. П. Затонського, були педагоги старої формації (їх переважна більшість). А із середини 1923 р., також за окремим рішенням політбюро ЦК КП(б)У, Наркомосом було розроблено систему жорсткої цензури книг, призначених для установ Соцвиху, опубліковано список офіційно забороненої до використання в освітніх закладах літератури.

01.1923 р. – 10.1930 р. У зв'язку з адміністративною реформою м. Умань стає окружним центром Уманського округу. До складу округу входило 17 адміністративних районів.

1923 р. В кінці січня – на початку лютого на металургійному заводі Південсталі (м. Юзівка) відбувся триденний страйк, спричинений затримкою заробітної плати. Дуже показово, що страйк було припинено завдяки штрейкбрехерам – робітфаківцям місцевого технікуму та слухачам повітової партшколи. І одним, і другим комуністична номенклатура спеціально давала солідні пільги й була впевнена у їх безумовній покірній відданості.

24.01.1923 р. ВУЦВК (м. Харків) ухвалив постанову «Про порядок надання безробітним безоплатного користування комунальними послугами». Це було не стільки піклування про безробітних, скільки загравання з дуже масовим прошарком електорату.

27.01.1923 р. У Харкові при Інституті народної освіти (ІНО) відкрився робітничий факультет, розрахований на підготовку 100 абі-

турієнтів. Приймалися виключно робітники з трудовим стажем не менше двох років. Абітурієнти мали подати заяву, зареєстровану в губернському відділі професійної освіти. Від них також вимагалися загальноосвітня підготовка за три роки трудової школи та знання політмінімуму.

30.01.1923 р. РНК УСРР (м. Харків) прийняла постанову «Про встановлення преміювання за виявлення злочинів, пов'язаних із виробництвом і продажем спиртного питва та спиртових речовин».

6.03.1923 р. Згідно з рішенням РНК УСРР на підприємствах та в закладах республіки розпочався перехід з недільного на понеділковий щотижневий відпочинок. Ніяких економічних підстав для такого рішення не було, а була лише антирелігійна мотивація.

9.03.1923 р. РНК УСРР прийняла постанову «Про надання вузам і науковим закладам права обміну науковими виданнями з вузами й науковими закладами інших країн» згідно зі списками, попередньо затвердженими Центральним управлінням у справах друку.

1923 р. у березні в залі «Комуна» відбулася 7-ма повітова партконференція Уманщини, на якій виступив відомий радянський полководець І. Е. Якір [20, с. 421].

10.03.1923 р. у Києві губернський революційний трибунал виніс вирок у справі Городищенського відділення «Спілки визволення України». За звинуваченням у створенні підпільної петлюрівської організації з метою підготовки антирадянського повстання 10 членів спілки було засуджено до розстрілу без права на амністію, а інших, які «розкаялися», – до різних строків ув'язнення з конфіскацією майна.

10-21.03.1923 р. У Житомирі надзвичайна сесія губернського революційного трибуналу розглянула справу учасників «Волинського повстанського комітету». Із 367 підсудних 40 виправдано, 105 засуджено до розстрілу, інших – до різних строків ув'язнення.

1923 р. У квітні на XII з'їзді РКП(б) затверджено політику коренизації (український різновид – українізації).

9.05.1923 р. Для поширення комуністичних ідей серед студентства Харківська нарада викладачів соціально-економічних дисциплін

у ВНЗ прийняла резолюцію про запровадження викладання соцекономмінімуму в усіх навчальних закладах України.

З метою поліпшення підготовки лекторів до проведення занять із цього курсу, пропонувалося звільнити їх від основного тягаря викладача тогочасного ВНЗ – постійного надмірного навантаження радянською і партійною роботою [53, с. 265-266].

30.05.1923 р. відбулася Всеукраїнська конференція робітфаків. Прийнято рішення про перехід вечірніх робітфаків на 5-денне навчання протягом тижня.

14.06.1923 р. Методком Головпрофосвіти Наркомосу УСРР надав робітфаківцям пільги при вступі до ВНЗ. При прийомі у ВНЗ відтепер потрібно було дотримуватися наступних положень.

А. Від колоквіуму звільняються випускники робітфаку, школи фабрично-заводського учнівства, робітничі курси з підвищення кваліфікації, 1-й концентр робітничого вечірнього технікуму і профшколи нормального типу з наступним стажем (за умови відповідного документального підтвердження).

Б. У випадку значної кількості охочих вступити до ВНЗ, зарахування має здійснюватися в такій послідовності: спочатку студентів робітфаку при даному ВНЗ, потім робітфаківців з інших спеціальностей і випускників вечірніх робітфаків, далі – тих, хто закінчив школи фабрично-заводського учнівства та 1-й концентр робітничого вечірнього технікуму, і, нарешті, випускників робітничих курсів з підвищення кваліфікації.

В. Ті ж, хто закінчив одну лише семилітку або профшколу без виробничого стажу, «безумовно не повинні підлягати прийому у вузи» [53, с. 277].

23.06.1923 р. видано циркуляр Головпрофосвіти Наркомосу УСРР, адресований для неухильного виконання губпрофосвітам і приймальним комісіям щодо бронювання місць у ВНЗ і робітфаках для робітниць і селянок, а також інвалідів Червоної Армії.

Цим документом кожна організація, якій надано право направлення у ВНЗ і робітфаки, зобов’язувалася забронювати не менше 15 % усіх місць на робітничі факультети (з кількості місць, представлених цією організацією) для жінок-робітниць та селянок.

Приймальним комісіям вказано, що мінімальний виробничий стаж, що вимагався при вступі на робітфак від робітниць

індустріальних підприємств, знижено до 2 років.

Окремим пунктом зазначено, що з кількості місць, визначених губсовпрофом, виділяти на робітфаки не менше 3 % і ВНЗ не менше 5 % місць для інвалідів Червоної Армії за направленнями губсобесів [53, с. 277-278].

1.07.1923 р. на засіданні Колегії Головпрофосвіти УСРР розглянуто питання про включення шкіл батрацької молоді в мережу державних шкіл. Вирішено ввійти в Наркомзем з представленням про прийняття на себе всіх господарських витрат шкіл батрацької молоді, подібно до того, як заводські підприємства утримують школи робітничої молоді.

Враховуючи, що школи батрацької молоді перебувають у стані створення, зроблено заявку про внесення в кошторис 4-го кварталу витрат на посилене забезпечення цих шкіл навчальними матеріалами [53, с. 279-280].

23.07.1923 р. Декретом Раднаркому УСРР українська мова впроваджувалася як мова викладання в усіх типах шкіл. Окрім освіти, нова мовна політика найбільше стосувалася ще державних установ і культури.

27.07.1923 р. прийнято підготовлений за участю В. П. Затонського декрет «Про заходи в справі українізації шкільно-виховальних і культурно-освітніх установ», який фактично став основним документом, що визначав сутність процесу «українізації». У цьому документі декларувалося, що українська мова запроваджувалася в усіх типах шкіл та визначалися терміни їх українізації. Передбачалося ввести викладання українською мовою насамперед у педагогічних, сільськогосподарських і соціально-економічних навчальних закладах.

1.08.1923 р. ухвалено декрет ВУЦВК і Раднаркому УСРР «Про заходи рівноправності мов і про допомогу розвиткові української мови», який зобов’язував запроваджувати українську мову на всіх щаблях державного управління. Це був перший офіційний документ, в якому «обґрунтовувалась» (радше – декларувалась) необхідність «звільнитись від русифікаторів, що переслідували та пригнічували українську національність».

4.12.1923 р. відбулася 3-я нарада наркомів освіти союзних і автономних республік з приводу узгодження існуючих систем

народної освіти РСФРР та УСРР. У резолюції цієї наради досить чітко окреслено, що до вищих навчальних закладів УСРР відносяться :

«а) технікуми денні – для молоді від 17-літнього віку з 3-річним курсом – навчальні заклади вузької спеціалізації, що готують практика-майстра, рядового керівника, який може шляхом практичного стажу стати інженером-практиком, агрономом або економістом вузької спеціальності;

б) вечірні робітничі технікуми з 4-річним курсом, для висококваліфікованих робітників різного віку, що водночас продовжують працювати на виробництві, дають на 1-му концентрі кваліфікацію майстра, а на 2-му концентрі – кваліфікацію інженера-практика вузької спеціальності;

в) вищі 3-річні педкурси, прирівняні до технікумів, що готують рядового робітника для молодших груп соцвиху;

г) інститути – навчальні заклади широкої галузі народного господарства і державного будівництва, з курсом від 3-4 років, вивчаючих виробництво і трудову діяльність не лише у сфері техніки, а й економіки і політики, у відношенні всіх зв'язків та взаємовідношень, готуючих організатора (інженера, агронома, економіста, лікаря, педагога, художника)» [53, с. 310-311].

1.01.1924 р. За рішенням колегії Наркомату соцзабезу УСРР (м. Харків) встановлено стипендії для студентів-інвалідів.

1924 р. У січні в м. Харкові видано циркуляр ЦК КП(б)У «Про розповсюдження журналу Істпарту ЦК КП(б)У «Летопись революции»».

12.01.1924 р. ЦК КП(б)У (м. Харків) надіслав місцевим партійним організаціям закритий лист № 1, в якому повідомлялося про виникнення так званого «червоного бандитизму» – збройних формувань селян-незаможників і безробітних, які грабували заможних громадян, переважно селян, або знищували їх господарства під гаслом «Геть НЕП, прямо до соціалізму!». Причинами виникнення «червоного бандитизму», на думку ЦК КП(б)У, стали майнове розшарування мешканців України, безробіття у містах і зловживання представників місцевої влади. Крім членів КНС і безробітних, до складу бандитських формувань входили колишні члени КП(б)У, незгодні з курсом непу, й члени УКП. Найбільш поширеною формою селянського «черво-

ного бандитизму» було конокрадство, а бандитизму безробітних – пограбування потягів.

18.01.1924 р. ВУЦВК визнав незаконною постанову Харківського губвиконкому про підписку священнослужителів на відмову від участі у похоронних процесіях. А це означає ні що інше, як офіційне підтвердження, що до цього більшовики, проводячи запеклу антирелігійну боротьбу, примушували священнослужителів під страхом суворого покарання давати письмову обіцянку не брати участі в похоронних обрядах.

1924 р. У лютому в Харківському науковому товаристві при ВУАН створена педагогічна секція. Мета товариства – координація науково-дослідної педагогічної роботи в межах республіки.

30.07.1924 р. на розвиток § 17 засад Кодексу законів про народну освіту УСРР ВУЦВК і РНК УСРР прийняли постанову «Про проведення загального навчання», згідно з якою протягом найближчих шести років, починаючи з 1924/1925 шкільного року, потрібно було охопити чотирирічним навчанням усіх дітей 8-11 років.

1924 р. Наркомос УСРР видав Інструкцію про порядок здійснення приватних занять з дітьми, якою ще раз підтвердив заборону функціонування в Україні приватних шкіл і дитячих садків, але цією інструкцією передбачалося, що приватні особи (за окремим дозволом Наркомосу) могли навчати не більше трьох дітей [15, с. 143-144].

12.10.1924 р. Постановою ВУЦВК «Про постановку навчально-виховної та культурно-освітньої справи» визначено основні напрями шкільної політики : запровадження загального навчання; ліквідація неписьменності; забезпечення школи підручниками і посібниками; запровадження в трудових міських школах індустріального, а в сільських – сільськогосподарського спрямування в навчанні; здійснення українізації школи; боротьба з дитячою безпритульністю тощо.

3.11.1924 р. згідно з рішенням політбюро ЦК КП(б)У В. П. Затонський очолив республіканську комісію з «українізації». На цій посаді він незмінно, як очільник Наркомосу, намагався досягти втілення в життя гасла будівництва «національної за формою та соціалістичної за змістом» української культури. З самого

початку «українізація» була приречена на те, щоб стати, у кращому випадку, «напівукраїнізацією».

25.11.1924 р. РНК УСРР прийняла постанову «Про шкільну мережу загального навчання», згідно з якою семирічна трудова школа складається з 2 концентрів : першого – початкового (чотирилітка) і другого (трилітка).

Перший концентр, призначений для дітей віком від 8 до 11 років, мав бути загальнодоступним і безплатним. Втім, тут же (в примітці) було зазначено, що плата за навчання береться тимчасово тільки в школах міських і містечкових на підставі особливих постанов губвиконкомів, згідно з інструкцією, виданою Наркомосвітою у згоді з Наркомфіном і Наркомпрацею.

Число трудових шкіл першого концентру визначалося з розрахунку один учитель на 40 дітей (комплект). Отже, чотирилітка нормального типу (перший концентр) складається з 4 послідовних груп учнів із 4 вчителями та 160 учнями. Утім, для дітей національних меншостей у тих місцевостях, де вони не живуть компактно, припускалося зменшення комплекту до 20 дітей.

Радіус обслуговування одною школою першого концентру встановлено в 3 версти. Збільшення цього радіусу можливе не інакше, як з дозволу органів Наркомосу з урахуванням місцевих умов. В окремих випадках для обслуговування малозаселених місцевостей дозволялося організовувати рухомі школи.

Для організації в якійсь місцевості повної мережі шкіл першого концентру, повні семилітки можна було відкривати з розрахунку – одна повна семилітка на 30 комплектів учнів шкіл першого концентру.

При цьому у кожній із старших груп трудової школи-семилітки мало бути по 40 учнів [53, с. 344-345].

21.12.1924 р. в залі «Комуна» відбувся 1-й окружний учительський з'їзд Уманщини [20, с. 421].

4.01.1925 р. в залі «Комуна» відбулася зустріч уманчан із Всеукраїнським старостою Г. І. Петровським [20, с. 421]. Тоді ще ніхто не міг передбачити, що менш як через 6 років портрет цієї людини буде на прапорі педагогічного закладу, якому належатиме згодом цей зал.

9.01.1925 р. Колегія Головполітосвіти (м. Харків) зобов'язала Управ-

ління друку затвердити списки ідеологічно шкідливої літератури, складені клубно-бібліотечним відділом Наркомосу УСРР, для вилучення цієї літератури з бібліотечних фондів політосвітніх закладів.

30.01.1925 р. Політбюро ЦК КП(б)У (м. Харків) прийняло постанову про студентів, «вичищених» із вишів під час їх соціально-академічної перевірки. Вирішено надати можливість студентам останнього курсу закінчити освіту екстерном.

1-2.02.1925 р. у Харкові відбувся І Всеукраїнський з'їзд наукових працівників, скликаний профспілкою працівників освіти (Робос). Порядок денний : про науку та завдання радвлади; про роль і завдання науки в УСРР; про науку та вищу школу; про завдання секції наукових працівників; вибори Всеукраїнського бюро секції наукових працівників.

12.02.1925 р. в Уманському залі «Комуна» на 10-й окружній партійній конференції Уманщини із привітанням та звітом-доповіддю про роботу Київського губкому КП(б)У виступив П. П. Постишев [20, с. 421].

8.03.1925 р. Президія ВУРПС (м. Харків) встановила безкоштовну медичну допомогу пролетарському студентству в поліклініках Наркомосу.

8.03.1925 р. у Харкові відбулася І Всеукраїнська шкільна нарада за участю представників КСМУ. Порядок денний : про народну освіту; про завдання шкільної роботи; про освіту селянської молоді; про підняття продуктивності праці; про семирічки та школи фабрично-заводського навчання; про стан народної освіти в Україні.

30.04.1925 р. ВУЦВК і Раднаркомом УСРР ухвалили спільну постанову про заходи щодо термінового проведення повної українізації радянського апарату, а вже через місяць – 30.05.1925 р. – резолюцію на українізацію не лише партійного, а й профспілкового апаратів та виконавських установ.

5.08.1925 Постанова ВУЦВК та РНК «Про заходи до переведення загального навчання» узаконила обов'язковість та безплатність навчання дітей у перших чотирьох групах трудової школи.

Більшовицька влада, декларуючи обов'язкове загальне навчання, відразу порушувала його заведенням певних категорій

дітей, які приймаються до школи в першу чергу, – це діти робітників і селянської бідноти. Тож насправді виходить, що обов'язковість трудової школи фактично не поширюється на дітей «буржуїв» і «куркулів», які можуть користуватися школою лише тоді, коли там є вільні місця.

1925 р. Спеціальною Інструкцією про плату за навчання у школах соцвиху вводилися три категорії плати за навчання залежно від матеріального та соціального становища батьків. Деякі категорії населення (інваліди війни та праці, військові, міліціонери, педагогічні працівники, безробітні та ін.) повністю звільнялися від оплати за навчання дітей [15, с. 58].

1926 р. Наркомос УСРР Постановою «Про відкриття приватних короткотермінових курсів рахівництва, машинопису, стенографії, каліграфії й чужоземних мов» дозволив, як тимчасовий захід, відкривати перераховані в назві постанови приватні курси тривалістю не більше як на один рік.

1926 р. На початку липня в залі «Комуна» перед уманчанами виступив відомий український поет-лірик В. М. Сосюра [20, с. 421].

8.09.1926 р. Постановою Раднаркому УСРР «Про прийом у вищі школи УСРР» скасовано систему розкладок місць щодо прийому до вищих шкіл, залишивши її лише для прийому на робітничі факультети, а також для прийому до вищих шкіл осіб, відряджуваних з інших республік (при цьому з них передбачалося виділяти певний відсоток для українців, які перебувають за межами УСРР, але бажають вступити до шкіл УСРР).

Надано право Комісії в справі національних меншостей при ВЦВК, її місцевим органам рекомендувати до вищих шкіл осіб, які належать до національних меншостей.

Щоб планомірно укомплектувати поодинокі вищі навчальні заклади, рекомендувалося зрайонувати їх відносно прийому учнів, встановити дві групи вищих шкіл за територіальною ознакою, а саме :

а) вищі школи (або факультети і їх відділи), які комплектуються учнями з усієї республіки;

б) вищі школи (або факультети і їх відділи), які комплектуються переважно учнями з певних районів [53, с. 462-463].

17.12.1926 р. проведено перший в СРСР перепис населення, згідно з результатами якого (станом на опівніч з 16 на 17 грудня) з 29 мільйонів населення УСРР українську мову визнали рідною понад 22 мільйони.

1927 р. У квітні РНК УСРР прийняла постанову «Про обов'язкову службу студентів-стипендіатів вищих шкіл», згідно з якою кожен випускник ВНЗ мав неодмінно відпрацювати за отриманим фахом за кожний рік отримання стипендії, а в разі порушення його могли віддати до суду.

1927 р. Народний комісаріат освіти РСФРР видав листа про безрелігійне виховання, суть якого зводилася до того, що релігія в умовах радянського життя не має соціального коріння й мусить поступово зникнути, отже активно боротися з релігією немає ніякого сенсу. З цього випливав висновок-рекомендація : у школі зовсім не потрібно навіть згадувати про релігію.

Керівництво компартії рішуче засудило цей лист (відчувається, що це питання не було попередньо погоджено з більшовицькими ідеологами) і висунуло нову ідеологему в комуністичному вихованні та освіті : «войовничий атеїзм».

Для реалізації концепції войовничого атеїзму активно використовувалися найрізноманітніші засоби : кіно, преса, лекції пропагандистів, створення переважно на базі церков і монастирів антирелігійних музеїв, організація гуртків войовничих безбожників. Десятки українських єпископів та тисячі священників були фізично знищені – розстріляні або замордовані в радянських концтаборах.

6.07.1927 р. у м. Харкові керівництвом ВЦВК та РНК УСРР підписано «Положення про забезпечення рівноправності мов та про сприяння розвиткові української культури». У цьому документі продекларовано й обов'язковість вивчення в школах національних меншин не лише російської, а й української мови; і те, що всі акти публічно-правового характеру (свідоцтва про освіту, виписки з актів громадянського стану та ін.) належить укладати українською мовою, але з приміткою, що, на бажання одержувачів цих актів, до них допускається уміщувати текст кожною іншою мовою.

Більше того, цим Положенням передбачалося, що співробітників, які не вживали належних заходів до вивчення

української мови або мови відповідної місцевої національної більшості, а також тих, які виявляють негативне ставлення до українізації, керівники відповідних установ і організацій адміністративно звільняють, не надаючи вихідної допомоги й без попереджень. Звільнених на цій підставі осіб можна поновлювати на роботі лише після того, як вони достатньо засвоять українську мову або мову відповідної місцевої національності та дістануть про це посвідку від належної каліфікаційної комісії.

Утім, реальні події наступних років показали, що найбільших репресій від більшовицького режиму зазнали саме ті, хто виявляв позитивне ставлення до українізації.

29.12.1927 р. постановою Раднаркому УСРР «Про вечірні робітничі університети» засновано цей тип навчальних закладів, що входили до складу загальної системи освітніх установ для дорослих і мали своїм завданням підвищувати загальнокультурний рівень, сприяти розвитку й поглибленню комуністичного світогляду робітників і селян, готувати їх до громадської, професійної та культурної праці без відриву від виробництва. Згідно із затвердженим положенням вечірні робітничі університети мали наступні факультети : суспільно-економічний і природничо-технічний. Термін навчання скорочено до двох років.

29.12.1927 р. Раднаркомом УСРР прийнято постанову «Про вечірні робітничі університети». Ці заклади увійшли до складу загальної системи освітніх установ для дорослих і мали своїм завданням, підвищуючи загальнокультурний рівень, сприяти розвитку й поглибленню комуністичного світогляду робітників і селян. Вони організовувалися переважно при вищих школах, користуючись, за згодою з цими школами, їхніми приміщеннями, лабораторіями тощо.

Вечірні робітничі університети мали такі факультети : суспільно-економічний і природничо-технічний. Строк навчання в них був дворічним [53, с. 577-578].

3.01.1928 р. у Харкові преса повідомила про підбиття НКО УСРР підсумків прийому студентів до вищих навчальних закладів республіки у 1927/1928 навчальному році : на 5 254 студентських місць претендувало понад 17 тис. осіб; зараховано до інститутів 6 634 осіб, у тому числі робітників – 29,5%, селян – 26%, учителів

– 22,1%, службовців – 19,3%; за національною ознакою : українців – 58,9%, росіян – 14,7%, євреїв – 22%.

5.01.1928 Президія ЦВК СРСР ухвалила підвищити з 1.04.1928 р. плату громадян за житлові помешкання із наступним застереженням : для робітників і службовців щомісячна квартплата, в яку входили і всі комунальні витрати, не повинна перевищувати 10% сімейного бюджету (зараз про подібне можна лише мріяти).

10.01.1928 р. Харківський окружний відділ народної освіти ухвалив припинити діяльність у столиці приватних курсів, у тому числі 9 – для навчання машинопису, 8 – кравецьких, 3 – з освоєння майстерності художньої вишивки, 1 – фінансово-економічного спрямування. Причинами ліквідації названі незадовільні умови навчання на курсах і те, що «організатори їх використовують, щоб дістати собі легкими засобами кошти».

14.01.1928 р. Президія ЦВК СРСР (м. Москва) видала постанову «Про Інститут червоної професури при ЦВК СРСР (Положення)».

17.01.1928 р. Секретар ЦК ВКП(б) (м. Москва) С. Косіор повідомив шифровкою про вислання з Москви Л. Троцького: «... сьогодні в дві години відправили Троцького під конвоєм до Алма-Ати. Довелося взяти силою і нести на руках, оскільки сам йти відмовився, зачинився в кімнаті, довелося виламати двері».

18.01.1928 р. ЦК ВКП(б) надіслав лист «Усім місцевим партійним організаціям» з інформацію про вислання 17 січня 1928 р. Л. Д. Троцького до Алма-Ати. Повідомлялося про демонстрацію на вокзалі прихильників Л. Троцького, які «тричі зупиняли потяг, побили близько десятка агентів ОДПУ і партійців, що випадково там опинилися».

18.01.1928 р. колегія Наркомату освіти УСРР (м. Харків) ухвалила надати виключне право видавати словники української мови НКО УСРР через державне видавництво України; інші видавництва могли друкувати словники лише з дозволу Наркомату освіти.

1928 р. У лютому ОДПУ зафіксувало в 9 округах України 17 «куркульських угрупувань», 19 найменувань антирадянських листівок; заарештовано у ході хлібозаготівель за антирадянську агітацію 367 осіб, за проведення терористичних актів – 59.

1928 р. Під час проведення регулярних соціальних та ідеологічних «чисток» студентства з метою виявлення ворожого для більшовицької влади елементу дехто з керівників ВНЗ проявляв неабияку заповзятість і винахідливість. Так, ректор Київського Інституту Народної Освіти (КІНО) Семко поїхав разом зі студентами на хлібозаготівлю. Протягом місяця він особисто зібрав… ні, не тони зерна, а усі дані відносно соціального стану та інших відомостей про кожного студента з цієї місцевості, який навчався в будь-якому навчальному закладі Києва або іншого міста. Особливо прискіпливо він збирав матеріал про тих студентів, які проживали в куркульських чи попівських сім'ях, адже зрозуміло, що в офіційних анкетах вони писали, що батьки їхні є селянами-незаможниками, бо інакше дорога у вищий навчальний заклад була б для них закрита. Усі ці дані він передав у Наркомос для прийняття відповідних репресивних дій.

Навіть нарком освіти М. О. Скрипник, який не раз рішуче виступав проти виключення студентів (особливо останнього курсу) за притаювання свого соціального походження, був у захваті від такого зухвалого «соціального винаходу» цього ректора [109, с. 748]. Та й небезпечно було б для самого наркома приховувати цей «соціально затребуваний» почин.

1929 р. в Умані парк «Софіївка» здобув статус державного заповідника.

2.01.1929 р. ЦВК і РНК СРСР (м. Москва) видали постанову «Про семигодинний робочий день».

5.01.1929 р. У столиці УСРР – м. Харкові – Спілка радторгслужбовців розпочала перевірку стану українізації масової роботи у низових осередках.

5.01.1929 р. Харківські окружні курси українізації розпочали перевірку бібліотек для з'ясування насиченості їх фондів українською літературою, готовності бібліотекарів обслуговувати читачів українською мовою.

7.01.1929 р. Політбюро ЦК ВКП(б) ухвалило вислати Л. Д. Троцького за кордон «за антирадянську роботу».

9.01.1929 р. НКО УСРР і Всеукраїнський антиалкогольний комітет (м. Харків) розіслали на місця «Інструкцію по боротьбі з алкоголізмом культурно-освітніми методами». Пропонувалося впро-

вадити антиалкогольну освіту в програми шкіл, курсів і ВНЗ, організувати тематичні виставки, укомплектувати бібліотечні фонди літературою про боротьбу з пияцтвом тощо.

10.01.1929 р. в Одесі діти робітників низки підприємств міста залучалися до ведення передвиборчої агітації. З плакатами і гаслами колони школярів пройшлися цехами підприємств, закликаючи батьків взяти активну участь у перевиборах рад.

12.01.1929 р. ВУЦВК і РНК УСРР (м. Харків) видали постанову «Про обов'язкову ліквідацію неписьменності осіб віком 18-19 років, допризовників та осіб змінного складу територіальних частин Робітничо-Селянської Червоної Армії».

18.01.1929 р. Політбюро ЦК КП(б)У (м. Харків) ухвалило прискорити ліквідацію неписьменності в Україні; для вироблення конкретних заходів у цьому напрямі обрано Комісію у складі В. П. Затонського, В. Я. Чубаря, М. О. Скрипника, П. П. Любченка, І. О. Акулова, А. А. Хвилі, О. В. Пілацької.

23.01.1929 р. ЦВК і РНК СРСР видали постанову «Про зміну постанови Центрального Виконавчого Комітету і Ради Народних Комісарів Союзу РСР від 27.07.1928 р. про посилення фінансування технічної освіти та про покращення матеріального забезпечення студентства». Ухвалено встановити на потреби вищої і середньої професійно-технічної освіти відрахування від прибутків державних промислових підприємств (загальносоюзного, республіканського та місцевого значення) та змішаних промислових акціонерних товариств, починаючи з прибутків по балансах на 1927-1928 рр., у розмірі 3 % належного до розподілу прибутку.

23.01.1929 р. ВУЦВК і РНК УСРР (м. Харків) видали постанову «Про стипендії для студентів вищих шкіл і робітничих факультетів».

3.02.1929 р. Колегія НКО УСРР (м. Харків) ухвалила здійснити перевірку складу студентів інститутів і технікумів з метою виявлення та вилучення осіб «непролетарського походження».

1.03.1929 р. Преса повідомила про запровадження в УСРР «забірних книжок» для нормованого продажу хліба населенню.

1.03.1929 р. РНК УСРР (м. Харків) видала постанову про посилення темпів українізації. Містилася настанова центральній та окруж-

ним комісіям з українізації, ОВК, усім урядовим установам вжити заходів для прискорення темпів українізації радянського апарату; повідомлялося про початок перевірки в установах республіки з 1 червня 1929 р. рівня знань службовцями української мови, про наміри звільняти з роботи на підставі Закону «Про забезпечення рівноправності мов і сприяння розвиткові української культури» тих, хто не складе іспити з української мови.

7.03.1929 р. У зв'язку з набуттям чинності затвердженого РНК УСРР нового Українського правопису харківська окружна комісія українізації передбачила введення додаткових годин для вивчення правил правопису у програмах курсів української мови. Оголошено про тимчасове припинення іспитів з української мови.

11.03.1929 р. На розширеному засіданні президій виконкомів Шевченківської (Черкаської) окружної, Ольшанської районної та Кирилівської рад робочих, селянських та червоноармійських депутатів, присвяченому 68-й річниці з дня смерті Т. Г. Шевченка за участю голови ВУЦИК Г. І. Петровського (який і головував на засіданні!) було прийнято рішення про перейменування с. Кирилівки Вільшанського району, в якому народився геній українського народу, в с. Шевченкове. Не зовсім скромним при цьому було одночасне перейменування Вільшанського району на район імені… Г. І. Петровського [55, с. 49-50].

1929 р. У березні, за інформацією ДПУ, в республіці відбулося дев'ять масових заворушень на ґрунті закриття церков та перетворення їх на культурно-освітні установи : в Уманській окрузі – у с. Лисівка, Виноград, Єкатеринопіль; у Шевченківській – у с. Чернобаєво, Крестителєво, Ігнатівка; у м. Риково Артемівської округи та у м. Старобільськ.

1.04.1929 р. відбулася нарада ректорів і директорів ВНЗ, на якій в доповіді М. О. Скрипника подано такі досить вражаючі відомості : «З кожних 100 студентів, що вступають до Вишу, кінчають через 4 роки – 4 %, через 5 років після вступу до інституту – 11 %, через 6 років – 36 %, через 7 років – 25 %, через 8 років – 6 %. Всього кінчають 80 %, звідси випадає незакінчивших – 20 %. По технікумах через 4 роки після вступу кінчають – 27 %, через 5 років – 40 %, через 6 років – 16 %,

через 7 років – 2 %, всього кінчають 85 %, 15 % не кінчають» [цит. за 109, с. 764].

Згідно із офіційними статистичними даними за цей же рік, у 39 інститутах, де був випуск, нараховувалося 38 315 студентів, а закінчило їх 5 145 студентів, тобто 13,4 %. У 95 технікумах, де був випуск, нараховувалося 24 888 студентів, а успішно завершили навчання – 3 938, тобто 15,8 % [подано за 109, с. 764].

12.04.1929 р. Із-за гострого дефіциту вчителів, особливо на селі, в Постанові ЦК ВКП(б) «Про укомплектування педагогічних вузів» ставилось питання про підвищення питомої ваги робітничо-селянської молоді в педвузах до 65 %, а в педтехнікумах – до 80 %, вказувалося на необхідність популяризації серед молоді значення педагогічної освіти і педагогічної професії.

15.05.1929 р. XI Всеукраїнський з'їзд у Харкові затвердив другу Конституцію УСРР.

26.06.1929 р. розширена рада ВУАН обрала нових академіків. У їх числі офіційно – «за рекомендацією колективів багатьох вищих навчальних закладів та науково-дослідних установ України», а фактично – за ініціативою влади дійсним членом Академії з відділення хімії був обраний («одноголосно») В. П. Затонський.

Втім, будучи академіком, він видав низку спеціальних праць з хімії, очолив комітет з хімізації в УСРР, організовував повноцінну роботу науково-дослідних установ з хімічної галузі в УСРР, ініціював організацію хімічних факультетів при інститутах народної освіти, увійшов до складу президії Всесоюзного комітету з хімізації. Він керував роботою VI Всесоюзного менделеєвського з'їзду учених-хіміків, був учасником багатьох наукових з'їздів і конференцій у межах СРСР та репрезентував хімічну науку за кордоном.

1929 р. В УСРР лише протягом цього року пройшли «партійну чистку» 246 000 членів і кандидатів у члени партії : виключено 24 000 осіб, тобто близько 10 % від загальної кількості партійців.

1929 р. На робітничих факультетах УСРР були 14 553 слухачі, у тому числі українців 51,8 %, росіян – 24.1 %; членів та кандидатів у члени КП(б)У – 35,8 %, членів ЛКСМ – 38,6 %, позапартійних – 25,6 %. Мовою викладання на більшості (62 %) робітфаків України була українська.

З цих даних видно, що ще в 20-х роках XX ст. виняткова увага приділялася партійності майбутніх студентів – робітфаківців. У позапартійного практично не було шансів стати робітфаківцем або студентом. Врятувати могло ще хіба що низьке соціальне походження.

Щоб викрити "злочини" з підробленням відомостей про соціальне походження, час від часу проводилися у вишах так звані «чистки». Наслідком цих «чисток» («перереєстрацій») були виключення із вищої школи студентів, які притаїли або «підправили» своє соціальне походження. Звільняли навіть успішних студентів з останніх курсів (по Україні лише за один 1929 рік відбулося понад 500 звільнень). Хоч і існувала директива щодо допустимості такого звільнення виключно за дозволом Народного Комісаріату Освіти, але на це не звертали увагу і відраховували зі складу студентів подекуди за 1-2 місяці до випуску. Збирали такий "компромат" на студентів іноді безпосередньо за місцем їх проживання. Окремі політично-пильні адміністратори вишів використовували описаний вище прийом, запроваджений уперше у 1928 р. ректором Київського ІНО Семко : відвідавши будь-яке село, де працювали їхні студенти на сільськогосподарських роботах, цікавилися у місцевих жителів про соціальний стан усіх молодих людей з цього села, які навчалися у цей час у будь-якому вищому навчальному закладі, а потім обмінювалися цією інформацією зі своїми колегами. У результаті виявлялося, що син священника або заможного селянина у ВНЗ вважається бідняком [див. 109, с. 748].

31.08.1929 р. Текст ще одної телеграми з м. Умані «на адресу Леніну», який, як відомо, помер ще в січні 1924 р.:

«Москва, товаришеві Леніну.

Об’єднані загальні збори Уманської міської партійної організації, профспілок та частини гарнізону передають дорогому Іллічу нашу палку любов до нього та засвідчують свою смертельну ненависть до ворогів робітничого класу, нашу тверду рішучість і готовність довести розпочату справу боротьби з капіталом до переможного кінця.

Хай живе на страх ворогам геніальний полководець світової революції Ленін.

Хай живе комунізм!

31 серпня 1929 року».

Текст цієї телеграми, як і телеграми від 30.06.1922 р., також був увіковічений у камені на центральній площі в м. Умані і залишався там поруч з адміністративною будівлею до початку 2015 р.

27.12.1929 р. Й. В. Сталін виступив з промовою, в якій закликав ліквідувати куркульство як клас, і яка стала поштовхом для масового розкуркулювання та висилання всіх неугодних на Соловки, в Сибір, у Казахстан. Висилали найпрацьовитіших, розграбовуючи напрацьоване ними за багато років тяжкої праці, залишаючи землю без справжніх господарів. Розпочалася примусова колективізація.

25.01.1930 р. партійні і радянські організації Уманщини разом з педагогічним технікумом вдруге піднесли клопотання перед Наркомосом УСРР про реорганізацію Уманського педучилища в Інститут народної освіти (ІНО). Потреба створення в м. Умані педагогічного Інституту обґрунтовувалася тим, що Уманська округа на той час займала чималу частину щодо загальної території України, шосте місце за кількістю населення (за відомостями 1929 р. на Уманщині проживало біля одного мільйона осіб). На території Уманщини в той час працювали 372 чотирьохрічні школи, 100 семирічок, 8 шкіл сільської молоді, 18 профшкіл, агротехнікум.

25-27.01.1930 р. відбулася конференція представників педагогічних ВНЗ, на якій було прийнято рішення відмовитися від чинного на той час поділу педагогічних шкіл на два типи – технікуми та інститути народної освіти з трьома факультетами – соціального виховання, професійної освіти та політичної освіти.

Було вирішено поділити педагогічні школи на такі три основні групи :

1) індустріально-педагогічні інститути, що готуватимуть учителів для шкіл фабрично-заводського учнівства, професійних шкіл, технікумів, робітничих факультетів, вечірніх робітничих університетів та курсів; строк навчання – 4 роки;

2) інститути соціального виховання, що готуватимуть керівників другого концентру трудових шкіл і установ політичної освіти, вихователів дошкільних закладів та дефективних дітей;

термін навчання – 3 роки (інститут соціального виховання поділявся на такі факультети : шкільний, позашкільний, педолого-педагогічний);

3) педагогічні технікуми, які постачатимуть учителів-груповодів для 1-го концентру трудових шкіл; термін навчання – 3 роки (технікуми поділялися на шкільні, дошкільні, фізичної культури та індустріальні, що готуватимуть керівників виробничого навчання) [123, с. 134-136].

30.01.1930 р. для реалізації заклику Сталіна ліквідувати куркульство як клас, вийшла Постанова ЦК ВКП(б) «Про заходи в справі ліквідації куркульських господарств у районах суцільної колективізації».

2.03.1930 р. у газеті «Правда» вийшла стаття Й. Сталіна «Запаморочення від успіхів. До питань колгоспного руху». У ній ішлося про колективізацію сільського господарства в СРСР, пропонувалося усунути «перегини на місцях», які було названо плодом самодіяльності надто запопадливих виконавців. Сталін робить висновок : «Корінний поворот села до соціалізму можна вважати вже забезпеченим».

Показово, що всього через два роки після виходу в світ цієї статті введено в дію сумновідомий «закон про колоски».

6.04.1930 р. Нарком освіти України ухвалив постанову «Про екстернат за курс вузів». До екстернатів приймали громадян, які працювали за фахом не менше п’яти років.

16.05.1930 р. після постанови Наркомосвіти УСРР президія виконкому Шевченківської (Черкаської) окружної ради робочих, селянських та червоноармійських депутатів постановила перетворити Черкаський педагогічний технікум в Інститут народної освіти [55, с. 54-55].

22.07.1930 р. згідно з постановою Раднаркому УСРР в м. Умані на базі педтехнікуму планувалося організувати Інститут соціального виховання, але незабаром, відповідно до другого розпорядження, цей заклад утворено як самостійну установу. Він розпочав свою діяльність восени 1930 р. у кількох кімнатах на третьому поверсі нинішнього головного корпусу педуніверситету.

23.07.1930 р. вийшла постанова ВЦК і РНК СРСР «Про реоргані-

зацію вищих шкіл, технікумів і робітфаків».

25.07.1930 р. прийнято постанову ЦК ВКП(б) «Про загальне обов'язкове початкове навчання», якою передбачалося з 1930/1931 навчального року запровадити на селі обов'язкову початкову освіту в обсязі 4-х класів, а в міських – неповну середню освіту у обсязі 7-ми класів.

Ось таким було ідеологічне, суспільно-політичне, соціально-економічне середовище та організаційно-освітнє підґрунтя на момент відкриття в Умані нового навчального закладу для підготовки педагогічних кадрів.

2. Уманська "кузня педагогічних кадрів" у статусі Інституту соціального виховання (1930 –1933 рр.)

Історія Уманського державного педагогічного університету починається із серпня 1930 р. Тоді він називався (із збереженням тогочасного правопису) «Гуманським Інститутом соціяльного виховання».

11.08.1930 р. згідно з постановою № 25/677 РНК УСРР «Про реорганізацію мережі і системи педагогічної освіти» в Україні встановлено три типи педагогічних навчальних закладів :

- педагогічні інститути;
- педагогічні технікуми;
- короткотермінові педагогічні курси.

За цією постановою і створено в Умані Інститут соціального виховання.

Тут варто, мабуть, на деякий час зупинитися й спробувати не заангажовано подумки глянути на ту епоху сьогоднішніми очима.

Насамперед слід нагадати, що 30-ті роки в СРСР були періодом надзвичайно складним і небезпечним для будь-якої мислячої людини і, в першу чергу, – для педагога. Саме на цей період припадає пік ідеології більшовицького тоталітаризму: залучення студентів до ліквідації неписьменності в поєднанні з неодмінною комуністичною пропагандою на селі, яке ще не забуло жахів колективізації; штучний голодомор 1933-1934 рр., оскаженілий (інакше не скажеш!) розгул репресій 1935-1938 рр. Усе це – той *соціальний* фон, те *соціальне* середовище, в якому доводилося викладачам інституту *соціального* виховання сіяти добре й вічне

в серцях майбутніх учителів, "інженерів людських душ", щоб ті й далі сіяли таке ж добре й вічне в серцях своїх вихованців. Адже саме в цьому полягає місія справжнього викладача педагогічного закладу.

На момент створення Уманський інститут соціального виховання мав 4 відділи : техніко-математичний (Техно-Математичний [22]), соціально-економічний (Історико-Економічний [22]), мовно-літературний, біологічний (Агро-Біологічний [22]). Навчання тривало три роки. Перший його набір планувався у межах 120 студентів – по 30 у кожному відділі. Реально ж він становив 117 студентів, значна частина з яких мала семирічну, а то й нижчу освіту [80]. Викладацький колектив нараховував усього 17 осіб. Звісно, що спочатку не було серед викладачів осіб із науковими ступенями чи вченими званнями, адже декретом Раднаркому УСРР від 18.05.1919 р. були скасовані всі наукові ступені і звання, а також пов’язані з ними права і привілеї. Ті, хто в той час займався викладацькою роботою у вищих навчальних закладах, одержали статус викладача (іноді їх ще називали лекторами – найчастіше саме так вони названі на випускних фотографіях у 30-х рр.), а інші, що лише брали участь у навчанні студентів, мали статус асистента.

Очолив Інститут директор Шимко, який протримався на цій посаді близько місяця й виїхав до Харкова (не залишилося в офіційних документах історії навчального закладу навіть його ініціалів).

Одночасно з Інститутом у 1930 р. було створено робітфак. У самій назві цього закладу – *робітничий* факультет – закладена суть його місії : пролетаризація контингенту учнівської молоді.

Трохи довше, ніж Шимко, працювали його наступники – О. Ф. Лінник та А. С. Пиріжняк. Олекса Федорович Лінник до жовтня 1930 р. був завучем, а потім 4 місяці виконував обов’язки директора – до 9 лютого 1931 р. Арефа Савич Пиріжняк став директором з лютого 1931 р. й пропрацював на цій посаді по липень 1933 р. (21 липня 1933 р. ним був підписаний наказ № 365). О. Ф. Лінник викладав деякий час педагогіку та дидактику, а А. С. Пиріжняк – теорію радянського господарства та економполітику.

22.08.1930 р. РНК СРСР ухвалила «Статут про штатно-окладову систему оплати викладачів вищих шкіл СРСР», який визначав три посади викладачів вищої школи та їхнє навантаження : професор мав академічне навантаження в обсязі 240 годин і оклад у розмірі 300 карбованців; доцент, відповідно, – 360 годин і 250 крб.; асистент – 480 годин і 210 крб.

1930 р. Із жовтня м. Умань стає районним центром Вінницької області, а Бабанський та Тальнівський райони (частина історико-географічної Уманщини) увійшли до складу Київської області.

15.10.1930 р. в Уманському інституті соціального виховання розпочалося навчання у кількох кімнатах колишнього клубу Радторгслужбовців на третьому поверсі нинішнього головного корпусу педуніверситету.

Цей поверх має, мабуть, якусь "педагогічну ауру", адже в 1912 р., відразу після побудови цього будинку для міської Ради, саме тут, на третьому поверсі, було відкрито паралельні класи при жіночій гімназії.

Решту кімнат до квітня 1931 р. займало окружне відділення охорони здоров’я.

Під навчальні аудиторії були відведені також приміщення колишнього готелю «Лондон» по вул. Радянській (нині – вул. Небесної сотні), 18, де свого часу був штаб Г. І. Котовського, а гуртожиток був на цій же вулиці в будівлі колишнього готелю «Реґіна». Використовувалися під гуртожитки і колишні "заїжджі" будинки (ці будинки вже давно знесені) по вул. Рафаїла Чорного (нині – вул. Гайдамацькій). Адміністрація Інституту розташовувалася по вул. Котовського (нині – вул. Виговського), 53 [19, с. 226-229].

Зараз важко собі уявити, в яких матеріальних умовах доводилося організовувати навчальний процес в Інституті. Завдяки школам, місцевому педагогічному технікуму, розташованому в Умані 297-му стрілецькому полку, промисловим підприємствам вдалося зібрати необхідні для роботи розрізнені столи, стільці, парти, шафи, матраци, літературу тощо. А ще потрібно врахувати, що в той час продукти харчування і промислові товари видавалися переважно за картками. Траплялося, що на цілу академічну групу видавався один талон на купівлю черевиків. Не вистачало місць у гуртожитку, а якщо й вдавалося отримати

там місце, то доводилося часом спати на саморобних солом'яних матах.

З самих перших днів заснування інституту значне місце в його роботі посідали громадська і культурно-масова робота. Студенти залучались до активної участі в розгортанні культурної революції на селі і в місті. Кожен студент неодмінно був культармійцем з ліквідації неписьменності. Заняття з неписьменними проводилися два-три рази на тиждень. Студентські агіткультбригади регулярно виїжджали в села зі спеціально підготовленими програмами. Іноді ці бригади об'єднувалися з аналогічними бригадами сільськогосподарського інституту і обслуговували не лише найближчі села, а й більш далекі селища та хутори Уманщини.

Незабаром після відкриття інституту при біологічному факультеті було засновано навчально-дослідні ділянки, які офіційно називалися ботанічним садом. Тут студенти проводили практичні заняття з біології і сільського господарства. У 1945 р. площа ботанічного саду розширилася до 1,5 га, в ньому були фруктові дерева, овочеві ділянки, ягідники, парники. У штаті ботанічного саду був науковий співробітник, який керував роботою в ньому, та садівник. Територія ботанічного саду розташовувалася в самісінькому центрі сучасної Умані – між вулицями Леніна (нинішньою – вул. Європейською) та Піонтковського (нинішньою – вул. Костельною) і далі до вул. Горького, де в той час розміщувалося зелене господарство міста [119, с. 11].

1.11.1930 р. На цю дату в Україні замість 12-ти багатогалузевих Інститутів народної освіти (ІНО) було створено 39 педагогічних навчальних закладів різних профілів : 24 інститути соціального виховання (у їх числі був і Уманський), які готували вчителів для загальноосвітньої школи; 6 інститутів профосвіти, які готували педагогічні кадри для шкіл фабрично-заводського навчання, технікумів, профшкіл, робітфаків, вечірніх робітничих університетів; 4 фізико-хіміко-математичні інститути; 1 лінгвістичний інститут; 1 інститут політосвіти; 1 інститут фізичного виховання та 2 інститути народної освіти. Термін навчання в педагогічних ВНЗ був 4 роки і лише в інститутах соціального виховання, які давали незакінчену вищу освіту, – 3 роки.

Початок 30-х років в освітній галузі ознаменувався тим,

що не лише в загальноосвітній, а й у професійній школі почав насаджуватися так званий бригадно-лабораторний метод навчання. Суть цього методу полягала в тому, що всі студенти академічних груп були розподілені на невеликі бригади по 5-6 осіб, які повинні були самостійно "опрацьовувати" навчальний матеріал (і це при тому, що підручників чи навчальних посібників майже не було), після чого бригадир звітувався перед викладачем («один за всіх»), а за результатами цього звіту всі члени бригади отримували оцінку («всі за одного»). Фактично цей метод призводив до різкого зниження ролі лекційних курсів та до ліквідації індивідуальної відповідальності кожного студента за виконання навчального плану і програми в цілому.

Не меншої шкоди завдало безоглядне використання комплексно-проєктної методики як універсальної. Єдиним методом навчання оголошувався тільки метод проєктів.

11.03.1931 р. – в СРСР уведено комплекс ГПО («Готовий до праці й оборони»). Студенти нашого інституту також залучалися до складання нормативів цього комплексу.

1931 р. У квітні Уманському інституту соціального виховання передано весь третій поверх теперішнього головного корпусу педуніверситету.

1931 р. Навесні дирекція Уманського інституту соціального виховання неодноразово зверталася до вищих установ про покращення матеріально-фінансового стану закладу. Недофінансування, відсутність належних умов проживання та харчування призвели до того, що студенти весняного добору у кількості 129 осіб стали розбігатися і їхня кількість зменшилася до 90 осіб [19, с. 230].

5.09.1931 р. прийнято постанову ЦК ВКП(б) «Про початкову і середню школу», в якій ставилося завдання забезпечити перехід до обов’язкової семирічної освіти та поставлено вимогу перед педагогічними навчальними закладами підвищувати як науковий рівень підготовки вчителів, так і їхню кваліфікацію.

Цією постановою рішуче засуджено всі педагогічні експерименти, що проводилися на той час у радянських школах, названо їх «буржуазними перекрученнями», й наказано повернутися до традиційних форм і методів навчання.

30.01.1932 р. Секретно-політичний відділ ОДПУ повідомляв, що в

селах України було скоєно 129 "терористичних актів", з них 64 майнові та 65 проти фізичних осіб. Зазначалося, що в селах України поширено 24 антирадянські листівки і 3 анонімки, відбулося 45 масових виступів, у яких брали участь 3 260 селян.

1931 р. В Уманському інституті соціального виховання відразу після закінчення історичного факультету КІНО (Київського інституту народної освіти) розпочав свою професійну діяльність Ковмір Юхим Омелянович (1908 – 1975). До 1933 р. він викладав історію СРСР й одночасно був директором робітфаку при інституті, а з 1933 по 1935 рр. – заступником директора інституту.

7.02.1932 р. відповідно до постанови ВУЦВК та РНК УСРР м. Умань та Уманський район увійшли до складу Київської області (утворена 27.02.1932 р.).

7.03.1932 р. у доповідній записці начальника Вінницького обласного відділу ДПУ В. Левоцького секретареві Вінницького обкому КП(б)У М. Алексеєву про повстанські настрої окремих соціальних груп області повідомлялося, що наприкінці лютого в низці районів Вінницької області (Гайсинському, Теплицькому, Уманському, Шепетівському, Одеському, Тираспольському, Зінов'євському) облвідділом ДПУ ліквідовано контрреволюційну повстанську організацію, до складу якої входили «розкуркулені», середняки-твердоздавальники, «ображені активісти», колишні петлюрівці, учні й окремі представники інтелігенції. Організація ставила за мету збройне повалення радянської влади. Можливо у цій доповідній записці і є деяке перебільшення, щоб підкреслити перед обласним начальством заслуги співробітників ГПУ, але атмосфера явного невдоволення сільського (і не лише сільського) населення більшовицькою владою тут прослідковується.

У цих умовах під час канікул студенти Уманського інституту соціального виховання продовжували виконувати громадську роботу на селі. Існувала навіть така традиція : кожен студент, повертаючись з канікул, звітувався перед групою про те, як і що він зробив протягом літа у селі, яку громадську роботу провів, що зробив корисного, гідного студента педагогічного ВНЗ.

Залучалися студенти інституту і до проведення колективізації навіть після виходу відомої статті Сталіна «Запаморочення від

успіху». Біля 25 % студентів кожного курсу постійно перебували на селах, регулярно змінюючись : одні поверталися на навчання, а інші прибували їм на зміну. Багатьох студентів посилали в села працювати секретарями сільських комсомольських організацій. Є спогади колишньої студентки інституту Абдалової К. М. (директора Уманської спецшколи) про те, як її посилали і як їй працювалося у 1933 р. секретарем комсомольської організації в с. Кочержинцях.

Як і можна було чекати, у с. Рогова був поранений студент-пропагандист Зозуля, траплялися подібні випадки і в інших селах. Адже лише в Уманській окрузі – у селах Лисівка, Виноград, Катеринопіль відбулись масові заворушення на ґрунті закриття церков та перетворення їх на культурно-освітні установи з промарксистським ідеологічним спрямуванням.

1932 р. У березні в Уманському інституті соціального виховання була вакансія на посаду директора.

З розрізнених документів видно, що керівну посаду в Інституті обіймали деякий час такі особи :

Куляк (ініціали не виявлено) – у серпні 1932 р.

Запорожець (ініціали також не виявлено) – у 1934 р.

7.08.1932 р. Постанова ВЦВК і РНК СРСР «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів і кооперативів та про зміцнення суспільної (соціалістичної) власності», відома під назвою «Закон про п’ять колосків». Розкрадання майна колгоспів (колективного господарства!) каралося розстрілом, а за «пом’якшуючих обставин» – позбавленням волі на строк не менше 10 років.

25.08.1932 р. прийнято постанову ЦК ВКП(б) «Про навчальні програми і режим у початковій і середній школі». У ній констатовано, що в чинних програмах відчутною є перевантаженість навчальним матеріалом та недостатня ув’язка між окремими предметами, неузгодженість у часі вивчення окремих розділів суміжних дисциплін.

Для забезпечення школи навчальними посібниками, навчальною апаратурою, а шкільних майстерень верстатами, інструментами і матеріалами, передбачено розгорнути відповідне виробництво та постачання початкових і середніх шкіл.

Передбачено і такий засіб адміністративного впливу на "невиправних" щодо поведінки учнів, як виключення із школи

без права вступу в школу строком від одного до трьох років.

Визнано необхідним, щоб середня школа забезпечувала знання однієї іноземної мови кожним випускником. Встановлено, що до 1.01.1933 р. програми для початкової та середньої школи мають бути перероблені так, щоб забезпечити міцне й систематичне засвоєння дітьми основ наук. Оголошено, що починаючи з 1932/1933 навчального року взято курс на реорганізацію семирічної політехнічної школи в десятирічну. Місцевим органам запропоновано не відривати вчителя для громадської роботи під час занять у школі та підготовки до них. Категорично заборонено використовувати вчителя для виконання різних технічних доручень по роботі сільради чи будь-яких інших районних чи місцевих органів. Дозволено здійснювати прийом дітей учителів у технікуми, ВНЗ та ВТНЗ на тих же умовах, що і дітей робітників.

1932 р. Станом на цей рік при Уманському Інституті соціального виховання існував один денний робітфак та 4 вечірні, розташовані в Умані, Тальному, Монастирищі та Звенигородці. Така мережа робітфаків дозволяла нашому закладу не залежати кожного року від волі випадку при наборі першокурсників.

А щоб випускники робітфаку, після його закінчення, не порозбігалися у інші ВНЗ, при прийомі на робітфак від кожного учня почали вимагати розписку-зобов’язання про те, що він не лише буде добросовісно відвідувати всі заняття, а й (головне !) неодмінно вступатиме саме в той ВНЗ, робітфак при якому він закінчить. Такі власноруч виконані за зразком розписки-зобов’язання, датовані березнем 1934 р., знайдені нами в особових справах колишніх студентів Уманського педагогічного інституту, зокрема у студента IV курсу Тальнівського робітфаку Галькевича О. О. із села Ямпіль Тальнівського району на Київщині.

Через рік, як свідчить зобов’язання студентки III курсу денного робітфаку Уманського педінституту О. Підвальної від 29.05.1935 р., цю процедуру дещо вдосконалили. По-перше, розписка заповнювалася за шаблоном, виконаним на друкарській машинці, потрібно було лише вписати своє прізвище, назву факультету, курс, дату заповнення та підписати; по-друге, перед підписом була додаткова важлива приписка : «Документи мої

прошу передати безпосередньо в Інститут», по-третє, шаблон виконувався на тонкому цигарковому папері, що в кілька разів спрощувало друкарці тиражування цих шаблонів.

Викладачами вечірніх відділень робітфаку, розташованих не в Умані, були вчителі місцевих шкіл, що працювали у вечірній час за сумісництвом.

1932 р. У рамках гальмування українізації в Уманському інституті соцвиху кафедру історії України реорганізовано в історичну кафедру [22, с. 72].

19.09.1932 р. прийнято постанову РНК «Про навчальні програми і режим у вищій школі і технікумах», якою було запроваджено нові правила комплектування студентів вищої школи і технікумів. Зокрема, введено вступні іспити в обсязі курсу семирічки з математики, хімії («хемії»), фізики, рідної мови і суспільствознавства, незалежно від того, закінчив вступник школу чи робітфак. Зараховувалися лише ті, хто успішно склав іспити.

Відміна пільг для випускників робітфаку зовсім не означала відмову від пролетаризації вищої школи, адже робітники і селяни або зовсім звільнялися від плати за навчання, або вносили її з суттєвою знижкою – в 2-3 рази нижче від установленої норми.

Відмінена постановою і так звана «конвеєрна система», за якою вивчення окремих дисциплін здійснювалося компактно, а не навперемінно з іншими дисциплінами. Згодом (починаючи з 80-х років) ця система, але під іншими назвами – «метод занурення», «концентроване навчання», – стала ефективно використовуватися як у середній, так і у вищій школі, а часом і в дошкільних закладах освіти.

Окрім загальнообов'язкових за навчальним планом дисциплін цим документом дозволено вводити факультативні (необов'язкові) дисципліни, які мають пряме відношення до спеціальності і дали б змогу найбільш встигаючим студентам значно поглибити свої знання.

Цією постановою було значно збільшено час на педагогічну практику, вивчення педагогіки та методики; в 5-7 семестрах у кожній шестиденці відводився один день, а у 8 семестрі – два дні для самостійної роботи студентів.

В Уманському учительському інституті після цієї постано-

ви більше уваги почали приділяти виробничій практиці. Студенти проходили її у друкарні, контрольно-насіннєвій станції, тракторній базі, майстернях індустріального технікуму, в радгоспах і колгоспах, на чавунно-ливарному заводі «Труд» (його продукцію і сьогодні можна побачити на вулицях м. Умані – декілька кришок для каналізаційних люків продовжують функціонувати й досі, наприклад у провулку Пушкіна, на вул. Паризької Комуни (нинішній вул. Великій Фонтанній) та в центрі міста на колишній вул. Леніна (нинішній вул. Європейській).

Засуджено бригадно-лабораторний метод навчання, відновлено лекцію як основний метод викладання, заборонено колективне складання заліків та екзаменів. Передбачено збільшення кількості годин на вивчення теоретичних дисциплін, введено диференційовані оцінки успішності студентів, визначено тривалість навчального дня, терміни проведення вступних іспитів, строки зимових і літніх канікул. Відвідування занять стало обов’язковим для кожного студента. Обмежено перехід з одного навчального закладу в інший.

Переведено всі вузи, втузи і технікуми на 6-денний тиждень (так звану шестиденку), на навчання відведено 50 робочих тижнів на рік.

Уся робота регламентувалася навчальним планом і розкладом занять. Було визначено 6-годинну тривалість навчального дня, строки зимових (2 шестиденки) і літніх (8 шестиденок) канікул. Значно зміцнена єдиноначальність у ВНЗ [23, с. 88].

Введено залікові сесії, які рекомендовано проводити двічі на рік. На останньому курсі встановлено виконання дипломної роботи з наступним її захистом у присутності державної екзаменаційної комісії.

З метою піднесення індивідуальної відповідальності кожного студента і наведення належного порядку в обліку знань майбутніх учителів, було запроваджено єдиний студентський квиток, залікову книжку, а замість посвідчення – дипломи для тих, хто

закінчив вищі навчальні заклади.

1932 р. У вересні колегія Наркомосу України ухвалила постанову «Про завдання і систему підвищення кваліфікації працівників політехнічної школи», згідно з якою 1932/1933 н./ р. оголошувався першим роком запровадження вищої освіти для вчителів України. Організація заочного навчання стала складовою діяльності кожного педагогічного навчального закладу. На цей час якісний склад науково-педагогічних кадрів не відповідав вимогам вищої педагогічної школи.

29.10.1932 р. Президія Центральної Ради Осоавіахіму СРСР затвердила положення про звання «Ворошилівський стрілок», а 29.12.1932 р. було затверджено відповідний знак.

У багатьох навчальних закладах, у тому числі і в Уманському учительському інституті, розгорнувся рух за опанування стрілецькою зброєю. У декого на випускних фотографіях можна побачити цей знак.

1932 р. У жовтні-листопаді проведена каральна акція проти українського селянства – конфіскація всіх продовольчих запасів селян, які мали заборгованість по хлібозаготівлі (а виконати спущені "зверху" грабіжницькі плани по заготівлі хліба було нереально). У рамках цієї акції у листопаді комісією В. М. Молотова було запроваджено систему спеціальних бригад з видобування зерна («червоних валок»). Загалом, до таких бригад входило понад 110 000 добровольців, набраних з-поміж односельців, які таким чином намагалися спастися від голодної смерті – вони одержували певний відсоток від вилученого зерна і харчів. Особливу активність проявляли у цій справі члени комітету незаможних селян.

Наслідком цієї акції став голодомор, який тривав до липня 1933 р.

1932 р., листопад. У 15-ту річницю жовтневого перевороту під вікнами Уманського інституту соціального виховання, навпроти одного із входів у приміщення, були перепоховані відомі організатори радянської влади в м. Умані – перший голова Уманського партійного комітету більшовиків О. А. Піонтковський та голова Уманської ради робітничих, селянських і солдатських

депутатів І. Ю. Урбайліс, які були вбиті 18 січня (за старим стилем 5 січня) 1919 р. у цьому ж приміщенні опозиційно налаштованими солдатами. На їхній могилі під вікнами старого корпусу нашого навчального закладу було встановлено обеліск, але вшанування своїх героїв більшовики зробили у досить характерний для них спосіб : на чужому пам'ятнику пригвинчено кустарну табличку з новим написом. У цьому ж вигляді обеліск простояв тут до травня 2015 р.

Неподалік – у сквері Героїв, поруч із пам'ятником Г. І. Котовському, встановленому тут у 1926 р., за чавунною огорожею був ще один обеліск з написом: «Стальному чекисту. (1888 21/02 – 1933 29/04) Зоркому стражу революции тов. Литвинову В. Н. от коллектива сотрудников Киевского облотдела и Уманского отделения ГПУ». Коли наприкінці 80-х років (чи не з нагоди 100-річного ювілею загиблого?) хтось зруйнував верхню частину обеліска, то незабаром на її місце було встановлено трохи схожу, але значно масивнішу, явно не спеціально виготовлену для цього копію верхівки (мабуть традиційно "позичену" із якогось кладовища).

Дивуватись тут нема чому, адже навіть в Олександрійському саду під стінами московського кремля «на обломках самовластья», а точніше – на обеліску з нагоди 300-річчя панування династії Романових, зашліфований первинний текст, а натомість надряпані імена соціалістів-утопістів та засновників марксизму.

А от із пам'ятними знаками, присвяченими Г. І. Котовському, у сквері Героїв в Умані склалася цікава ситуація. Пам'ятник йому було знесено, місце розчищено й закладено тротуарною плиткою, але коли через кілька місяців під час реставрації майданчика біля обеліска Слави було зірвано кустарну табличку з іменами О. А. Піонтковського та І. Ю. Урбайліса, то під нею виявився напис (не факт, що первинний…), присвячений Г. І. Котовському. Ось так, неначе у казці про пташку Фенікс, поруч з головним корпусом педуніверситету знову, втім лише на кілька тижнів, виник пам'ятний знак Котовському, але… на місці поховання Піонтковського та Урбайліса.

1932 р. У грудні в СРСР було запроваджено внутрішні паспорти, але

вони не видавалися селянам, щоб ті не мали змоги залишати село й перебиратися в місто.

Іноді студенти-заочники, що проживали у сільській місцевості, завбачливо брали в Інституті довідку про те, в які дні вони мають бути на заняттях чи на сесії, щоб не виникло проблем з їх перебуванням в Умані. З цієї ж причини при кожній поїздці в Інститут дехто з них брав у сільраді довідку-підтвердження про мету свого перебування в Умані із чітким зазначенням терміну виїзду із села (одна з таких довідок випадково була підшита до особової справи студента).

1932/1933 н./ р. Досить дивний лист було підшито до іншої особової справи студента-заочника. Це лист військового комісара, адресований директору Уманського інституту соціального виховання і завірений трикутною печаткою комісаріату, в якому міститься прохання-вимога забезпечити цьому студенту складання всіх іспитів та заліків після закінчення сесії, бо під час сесії він «виконував важливе державне завдання».

Більше того, в цій особовій справі підшито ще один ідентичний лист-вимогу, де вже мова йшла про виконання цим студентом важливого «бойового завдання» і знову, що досить підозріло, – саме під час заліково-екзаменаційної сесії. Але тоді висловлювати підозри щодо подібних документів було дуже ризиковано. А може й справді цей студент із зброєю в руках у 30-х роках знищував запеклих «ворогів народу»? Тоді потрібно бути "подалі від гріха" й хутко виставляти позитивні оцінки, щоб не накликати на себе біду.

Можна лише уявити собі, як оперативно, з мурашками по спині, виконувалися ці вимоги директором та викладачами.

3.01.1933 р. У газеті ВУЦВК «Вісті» (м. Харків) опубліковано статтю І. Вінника «Бондаренко і Дендебера» про те, що с. Вербку занесли на «чорну дошку» і тепер «не можна торгувати – ні купувати, ні продавати». Така штучно створювана більшовицькою владою жорстка економічна блокада тих населених пунктів чи цілих районів, які були занесені на так звану «чорну дошку», ставала фактично вищою мірою покарання голодом для всіх жителів цієї місцевості. Озброєні «загороджувальні загони» нікого не випускали з цих сіл чи навіть цілих

районів, прирікаючи людей на голодну смерть. Подібного бузувірства світ ще, мабуть, не бачив.

Згодом деякі ідеологічно заангажовані вчені-історики у своїх монографіях та дисертаціях будуть "обґрунтовувати" всі ці масові жертви нібито неврожаєм 1932-1933 рр.

4.01.1933 р. Доповідна записка Ворошиловського міськкому партії Донецькому обкому КП(б)У про занесення на «чорну дошку» колгоспу с. Городище за систематичне невиконання хлібозаготівельних планів. Оголошено попередження колгоспу та селянам про виселення «саботажників» до північних областей країни та заселення їхніх домівок «добросовісними колгоспниками приміської смуги».

До кінця 1933 р. на «чорну дошку» занесено 180 районів УСРР, що становило до 25 % від загальної їх кількості [112].

5.01.1933 р. Постанова Петрівського райкому КП(б)У Харківської області про розпродаж майна 20 господарств колгоспників, про позбавлення їх присадибної землі та будівель за невиконання індивідуальних завдань хлібозаготівель. Пропонувалося скликати збори злісних нездатчиків, зачитати на них рішення одноосібників, які виконали плани, з вимогою про застосування суворих репресій до «саботажників».

Подібні заходи, як і ті, що описано вище або буде згадано далі, здійснювалися і на Уманщині, і в тих місцевостях, звідки приїжджали на навчання наші студенти.

7.01.1933 р. Постанова Київського обкому КП(б)У про вилучення з колгоспів, які не виконали хлібозаготівельних завдань, «наявного зерна» і «так званих насіннєвих фондів». Райпарткоми, які не виконають цієї директиви ЦК до 13 січня, вважатимуться «саботажниками хлібозаготівельного плану».

То лише на перший погляд видається, що всі ці економічні, політичні та соціальні проблеми нібито не мають безпосереднього відношення до історії становлення та діяльності "уманської кузні педагогічних кадрів". Але це зовсім не так. Усі ці події пройшлися багатотонним катком по долях більшості родин наших студентів і викладачів, навіть тих, хто був тоді малолітньою дитиною або народився через кілька років після тих лихоліть. У переважній більшості випадків інформація про їхні гіркі долі пішла в небуття після їх відходу з життя. Довгий час

про це небезпечно було розповідати та хотілося забути все це як страшний сон.

Ось що повідав про долю родини провідної нашої психологині, багаторічної очільниці кафедри психології А. І. Кагальняк (1928-2014), яка була восьмою дитиною у сім'ї, вже після її смерті, син Андрій : «…маминих батьків хотіли розкуркулити. Сім'я жила дуже бідно, замість підлоги в хаті була просто земля, часто не вистачало харчів, але дідусь спромігся виростити садок у лісі. Це вже був привід назвати його куркулем і включити у списки для відправки до Сибіру. Дідусь написав лист до члена Політбюро ЦК КП(б) Петровського і на диво рішення відмінили.

Мама розповідала, що сім'я вижила під час голодомору тільки тому, що дідусь зробив схованку під гноєм і заховав там зерно. Червоноармійці, які забирали всі продукти, нишпорили скрізь, але гній розкопувати не захотіли і схованку не знайшли. Це врятувало сім'ю і дало змогу хоч якось прогодувати дітей» [103, с. 29].

А от сім'ю з шістьма дітьми іншого завідувача кафедри – І. А. Пащенка (мого батька) – було розкуркулено в с. Томилівка Білоцерківського району.

Комусь впало в заздрісне око те, що в цій родині сарай покрили бляхою. До Сибіру їх не відправили, але хату, худобу і весь реманент було відібрано. Із хати викинуто піч і лежанку та перетворено це помешкання на контору і комору для зберігання ядохімікатів. На деякий час сім'ю прихистив у себе старий односелець Кучер. Але ж потрібен був не лише дах над головою, а й харчування, тому незабаром довелося шукати притулку у родичів та знайомих із сусіднього села. Дітям з цієї сім'ї довелося перезимовувати одночасно у 2-х, а іноді і в 3-х сім'ях. Згодом, напередодні голодомору, те, що залишилося від майже шевченківської хати, на превелике здивування, повернули.

У 1938 р. вся сім'я жила в одній кімнаті, а в другу, господарську кімнатку (так звану «хатину»), дозволили поселитися Селегезі Євгенії Василівні, новоприбулій вчительці початкових класів, яка в окремі роки викладала математику. А переїхала вона в це село із 7-річною донькою тому, що її чоловіка розстріляли як «ворога народу» лише за те, що ще в підлітковому віці він провідав свою сестру, яка після одруження опинилася на

території, яка відійшла до Польщі (для цього він двічі перетнув кордон).

У цій хатині родина розстріляного «ворога народу» пережила і всі лихоліття Другої світової війни.

У повоєнний час вчителька переїхала у Білу Церкву й настільки самовіддано працювала, що одна з її учениць, у якої вона була першою вчителькою, ставши кореспондентом, зібрала по крихам усе про життя і діяльність її улюбленого педагога.

Це та сама хата колишнього «куркуля», але після капітального ремонту (станом на 1968 р., у період «розвинутого соціалізму»)

Що ж стосується хати розкуркуленого господаря, то навіть наприкінці 60-х років вона так і залишалася під солом'яним дахом та з глиняною підлогою, притрушеною сіном.

Утім, далеко не кожному «куркулю» щастило повернутися через кілька років митарств у свою хату. Буквально через дорогу у сусіда також відібрали хату, бо він, на свою біду, покрив її бляхою, і організували там «хату-читальню». Потім її було перетворено в сільський клуб, де організовувалися танці та крутили кіно. На передньому плані малюнку – сходи до цього клубу. Клуб на тому ж подвір'ї функціонує і донині.

У цьому ж селі в одній з розкуркулених родин з трьома дітьми-хлопчиками також відібрали хату. Мабуть ця будівля була досить добротною, бо її, як і приміщення клубу, так і не віддали. Ця сім'я вимушена була вирити на городі землянку й поселитися там на довгі роки. Якось один з цих хлопчиків, з яким товаришував мій батько, завів його на кілька хвилин до себе "додому" – у землянку. Це жахіття запам'яталося Івану Артемовичу на все життя. Друга світова війна застала цю сім'ю тут же, у землянці. Під час тимчасової окупації фашисти не розігнали колгосп, бо не придумали кращої організаційної форми

експлуатації поневолених селян. Але загарбники застосували дуже ефектну ідеологічну акцію : вилучили з колгоспного майна конфісковану більшовиками-ленінцями хату й дозволили колишнім хазяям залишити землянку та поселитися у своєму будинку.

Радянська влада також постійно проводила активну роботу з ідеологічного виховання. Наприклад, старшому брату Івана Артемовича, – підлітку Дмитру (сину розкуркуленого!) – вчителі постійно доручали декламувати на всіх урочистостях вірші про Сталіна та про партію. Можна лише уявити собі почуття батьків, які слухали, як дитина тренується у декламуванні віршів, котрі звеличують тих, хто чинить зло. Принагідно, забігаючи хронологічно дещо вперед, зазначу, що саме Дмитро був першим з багатьох у нашому роду, хто здобув учительську професію. Обоє молодших братів, як і частина племінників, підхопили його естафету здобуття педагогічного фаху. Але атестат про присвоєння звання вчителя початкової школи було вручено йому 22 червня 1941 р., а 17 вересня того ж року він загинув у хуторі Чирському під Переяславом-Хмельницьким, перешкоджаючи механізованим німецькім військам пройти мостом через річку Броварку у напрямку на Київ.

Став педагогом і автор цього «Літопису», бо саме йому було дано ім’я загиблого 19-річного дядька Дмитра.

В окремих селах деякі "архіреволюційні" вчителі виключали кулацьких дітей із школи, саджали обличчям до стіни, допоки батько не здасть захмарні "норми" хліба державі, позбавляли їх права голосу тощо [див. 36, с. 20].

Через десятки років, коли Іван Артемович вже працював в УДПІ імені П. Г. Тичини, до нього звернулися з проханням посприяти із вступом до нашого інституту юній жительці з його рідного села. Ця абітурієнтка була… онукою того активіста, який керував розкуркулюванням його сім’ї і власноручно кинув у кучугуру снігу найменшого його братика, якому на той час не виповнилося і року. Дуже показово, що в роки тимчасової фашистської окупації цей активний реалізатор більшовицької політики став у селі не менш активним поліцаєм, правда потім його поспіхом мобілізували в Червону армію і він не повернувся з війни. Пікантність цієї ситуації полягала в тому, що вже після розкуркулення донька цього активіста одружилася з онуком діда Кучера, а отже претендентка в студенти була правнучкою лю-

дини, яка ризикнула пустити в свою хату родину розкуркулених. У добру пам'ять про цю людину та враховуючи, що онука аж ніяк не може нести відповідальність за злочинні дії свого діда, це прохання було виконане і звелося до того, що ми порадили їй вступати на заочне відділення, бо вона мала право на позаконкурсний прийом. Вчилася вона дуже добре.

Щоб не повертатися більше до проблеми розкуркулення, хочу пригадати випадок, який стався зі мною наприкінці 50-х років. Тоді я закінчував початкову школу. Якось пізно увечері пішов разом з бабусею (маминою мамою) до сусідів у хуторі Однорог Білоцерківського району. Сусід уже приліг спати на лежанці, накритій домотканою рядюжкою. Мене здивувало, що на лежанці не було ні матраца, ні навіть подушки. Він лежав, поклавши під голову свій великий натруджений кулак. При цьому поруч на скрині лежали акуратно складені простирадла і кілька подушок. Я приніс невеличку подушку і запропонував дідусю покласти голову на неї, бо так буде зручніше. На моє здивування, він відсунув цю подушку вбік і сказав, що йому так звичніше, а головне, – гарантовано не проспить вранішню роботу. Потім, хвилинку подумавши, запитав мене, чи розповідали нам у школі, хто такі куркулі. Я відразу впевнено сказав йому те, чому нас вчили, що це сільські багатії, які експлуатували пригноблених бідних селян.

На друге його питання, а чому їх ще називають «кулаками», я експромтом висловив своє припущення, що це із-за того, що вони, мабуть, силоміць примушували підлеглих селян працювати на себе і використовували для цього власні кулаки.

Сусід поблажливо гмикнув і довірливо пояснив мені, що кулаки ніколи не ніжились на м'яких перинах, а підкладали, так як і він, під голову свій кулак, бо інакше нічого не встигнуть зробити по господарству і не зможуть ще затемна вирушити за півтора десятки кілометрів до базару, щоб "городські" мали змогу придбати для себе вирощені та виготовлені для них селянами харчі. І додав: «Запам'ятай це, дитино, на все життя!». До сьогоднішнього дня згадую це оригінальне і досить мудре пояснення старою людиною походження слова «кулак».

7.01.1933 р. Й. Сталін у доповіді «Про підсумки п'ятирічки за чотири роки в галузі боротьби з рештками ворожих класів»,

зробленій на об'єднаному пленумі ЦК і ЦКК ВКП(б) зазначив, що партія «замість 500–600 млн. пудів товарового хліба, які заготовлялися в період переваги індивідуального селянського господарства, має тепер можливість заготовляти 1 200–1 400 млн. пудів зерна щороку». У цій доповіді він ще раз закликав остаточно знищити куркульство як клас.

9.01.1933 р. У доповідній записці секретаря Харківського обкому партії Р. Терехова про виконання річного плану хлібозаготівель колгоспниками зазначено, що внаслідок «натиску на колгоспи і вивезення так званих посівних фондів з колгоспів» хлібозаготівлю на 5 січня завершили повністю 15 районів, мають більше 95 % виконання – 10, від 90 до 95 % – 8, від 80 до 90 % – 21 район. Вивозу насіннєвих фондів чинили опір колгоспи та керівники деяких райвиконкомів. Використовували «повторні натуральні штрафи», вилучення хліба, позбавлення колгоспників присадибної землі. Повідомляв, що в області застосовано штрафів на 14 млн., а стягнено – 3,5 млн. крб. за невиконання хлібозаготівельних завдань.

13.01.1933 р. Лист секретаря Одеського обкому КП(б)У М. Майорова про виселення 500 «куркульських сімей» і позбавлення присадибної землі з конфіскацією майна 500 одноосібних господарств, про застосування «додаткових репресивних заходів» : виселення 700 господарств із 10 районів області, про позбавлення 800 селянських одноосібних господарств присадибної землі з конфіскацією майна, виключення з партії трьох секретарів райкомів та голови Великоолександрівського РВК.

14.01.1933 р. Політбюро ЦК ВКП(б) нарешті-то ухвалило постанову про ліквідацію Комітету незаможних селян в УСРР. Занадто вже багато комнезамівці нахапалися офіційно затверджених пільг. Та й від розкуркуленого чимало попадало не стільки в державну казну, як у їхні руки. Партії невигідними стали такі нахлібники. Як відлуння на це рішення ВУЦВК оперативно видав 8.03.1933 р. "свою" постанову «Про ліквідацію Комітетів незаможних селян».

15.01.1933 р. Керівник Київської контори «Торгсин» (від російськомовного скорочення «торговля с иностранцами») інформував однойменну Всеукраїнську контору про випадки арешту органами ДПУ УСРР осіб, які здавали золоті монети до приймальних

пунктів, вимагання коштів та списків громадян, які здали велику кількість побутового золота.

16-19.01.1933 р. Ось що пише в Повідомленні ДПУ УСРР Центральному комітету КП(б)У «Про незадовільне постачання продовольством населення м. Умань Київської області» від 29 січня 1933 р. заступник голови ДПУ УСРР К. М. Карлсон :

«Уманський апарат ДПУ відзначає вкрай незадовільне становище з хлібопостачанням працівників міста.

У січні хліб отримували лише особи, що проходять за першим списком : робітники місцевих підприємств, наукові співробітники, вчителі, студенти, працівники пошти. Ці категорії отримали по 300 г, але їхні утриманці хлібом зовсім не забезпечувались.

16-17 січня хліб взагалі не видавався; 18 січня робкооп позичив у райспілці 2,5 т хліба і в цей же день роздав його; 19 січня хліб знову не видавався.

Уманський апарат ДПУ через спеціально виділеного лікаря-комуніста виявив 9 випадків опухання робочих з причини голоду.

У зв’язку з важким матеріальним станом, поганим продовольчим забезпеченням покинули навчання і виїхали з Умані, за попередньою інформацією, 700 студентів місцевих технікумів. Протягом останнього місяця виїхали самовільно, залишивши роботу, 12 лекторів різних уманських навчальних закладів.

Серед робітників місцевих підприємств спостерігаються різкі антирадянські висловлювання; на роботі, в цехах, робітники тільки й говорять про свій тяжкий матеріальний стан, про відсутність хліба, про погіршення становища робітничого класу і т. п.» [16].

Були, без сумніву, серед студентів і лекторів, яких тогочасні обставини вимусили виїхати з Умані, й представники нашого Інституту соціального виховання.

Досить повчальним є співставлення політики більшовизму й політики царату в умовах неврожаю, зроблене в кінці 1990 р. у газеті «Сільські вісті» [138]. Микола Шудря показав, як рівно за 100 років до радянського голодомору 1932-1933 рр. рятували від голоду на Полтавщині, справді викликаного трирічним неврожаєм, посухою з квітня по червень 1833 р., падінням худоби. А

цьому ще передувала війна з Туреччиною, епідемія холери. Для порятунку людей було насамперед виведено війська, які розташовувалися в межах Полтавської губернії, щоб ті не об'їдали місцеве населення. Государ імператор дав 16 000 крб. власних коштів на допомогу голодуючим, спонукавши всіх можновладців послідувати його прикладу. Виділені значні кошті і із казни. Поміщиків було зобов'язано годувати своїх селян під час голоду (для цього поміщики отримали позику для закупівлі хліба на харчування), а коли хтось залишить свого селянина без прожитку, вижене його з дому, а той сам якось прогодує себе, то отримає волю. Було навіть дано розпорядження придбати цільовим призначенням для голодуючих зерно в Туреччині, з якою Росія нещодавно воювала.

Це не йде ні в яке порівняння із штучно створеним голодомором у СРСР, запровадженням «чорних дощок» та загороджувальних загонів, які не випускали нікого з жителів покараних сіл чи цілих районів, прирікаючи їх на вимирання від голоду.

18.01.1933 р. ЦК КП(б)У звернувся до всіх обкомів та райвиконкомів із закликом вивчати матеріали січневого пленуму ЦК ВКП(б), «пильно опрацювати промову тов. Сталіна про роботу на селі, забезпечивши на ділі практичне виконання вказівок тов. Сталіна». Зрозуміло, що ці матеріали неодмінно вивчалися і в Уманському інституті соціального виховання.

12.02.1933 р. вийшла Постанова ЦК ВКП(б) «Про підручники для початкової і середньої школи», якою заборонено видання так званих «робочих книг» та «розсипних підручників», які не давали систематичних знань, відмінено практику видання підручників самостійно кожною областю, встановлено, що з кожної навчальної дисципліни має бути єдиний обов'язковий підручник, затверджений Наркомосом, а кожна область, за узгодженням з Наркомосом, може видавати регіональну навчальну книгу для початкових шкіл на базі матеріалу з місцевого краєзнавчого музею.

Безоглядний запал реформаторства, боротьби з усім застарілим, дуже добре проглядається у циркулярному листі відділу єдиної школи Наркомосу РСФРР, в якому проголошено, що «підручники взагалі повинні бути вигнані зі школи» (цитується за текстом Постанови ЦК ВКП(б) від 12.02.1933 р.). Цей запал прослід-

ковується і в подальших директивних документах того часу.

16.02.1933 р., коли багато тисяч селян почали вмирати з голоду, на місця надійшла директива: «Категорично заборонити будь-яким організаціям вести облік випадків опухання й смерті на ґрунті голоду, окрім органів ДПУ». Сільрадам було дане розпорядження при реєстрації смерті не вказувати її причину. Більше того, у 1934 р. надійшло нове розпорядження : усі книги ЗАГС про реєстрацію смертей за 1932-1933 рр. відіслати до спецчастин, де, напевне, вони і були знищені.

22.02.1933 р. В. П. Затонський четвертий раз очолив Наркомос УСРР. Це призначення співпало з черговою хвилею масового терору та голодомором. Поєднуючи дві посади одночасно : наркома освіти та наркома Робітничо-селянської інспекції, будучи членом ЦК та політбюро ЦК КП(б)У, ЦВК УСРР і ЦВК СРСР, він дуже добре знав про трагічні наслідки голоду в Україні, *особливо* серед дітей і педагогів. Не зважаючи на це, він, виконуючи злочинні настанови комуністичної партії, продовжував брати безпосередню активну участь в організації так званих «хлібозаготівельних кампаній».

Як нарком освіти, він зосередив свою діяльність на боротьбі з «націонал-ухильництвом» свого попередника – М. О. Скрипника. Енергійні зусилля В. П. Затонський спрямовував на чистку апарату Наркомосу, обласних і районних відділів освіти. Особливо наполегливо шукав В. П. Затонський «ворогів народу» серед науковців. Його діяльність у цей період була спрямована на згортання українізації і посилення русифікації. Наприкінці 1933 р. він ініціював ухвали про уніфікацію російської та української освітніх систем і написання спільних підручників. Під його керівництвом Народний комісаріат освіти УСРР хоча офіційно вважався українським, але фактично виконував директиви керівництва СРСР. В українських школах було значно збільшено кількість годин на вивчення російської мови та літератури.

1933 р. – припинення «українізації» спричинено телеграмою Сталіна.

8.03.1933 р. В. П. Затонський в таємному листі до секретарів ЦК КП(б)У проголосив ідею відмови від підготовки власних українських підручників, стверджуючи, що «…немає ніяких під-

став для того, щоб заводити на Україні свої власні підручники з таких предметів як математика, природознавство, загальні розділи географії та історії» [57, с. 248].

8.03.1933 р. Політбюро ЦК ВКП(б) запропонувало ОДПУ виселити з України протягом березня 25 000 осіб, засуджених на термін більше 3-х років, до таборів.

8.03.1933 р. ВУЦВК видав постанову «Про ліквідацію Комітетів незаможних селян». Це ні що інше, як покірне виконання вже згадуваного вище рішення Політбюро ЦК ВКП(б) від 14.01.1933 р.

10.03.1933 р. Раднарком УРСР прийняв рішення про організацію в Україні державних університетів. Було відновлено роботу університетів у Києві, Одесі, Харкові та Дніпропетровську [66, с. 160].

10.03.1933 р. Вийшла постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про створення в УСРР спеціальної трійки ДПУ. Цим документом надано право В. Балицькому, К. Карлсону, І. Лєплєвському розглядати справи «повстанців» та «контрреволюціонерів» в Україні із застосуванням «вищої міри соціального захисту», тобто фізичного знищення.

28.04.1933 р. Вийшла ухвала РНК Української РСР, якою заборонено видавати паспорти селянам, що перешкоджало їм стати міськими мешканцями. В деяких особових справах студентів Уманського інституту соціального виховання підшиті довідки, які підтверджують, що цьому студенту дозволено виїхати з села на період навчання (із чітким зазначенням дат). Взагалі-то такі довідки мали б не підшиватися до особової справи, а бути постійно на руках як документ, що засвідчує цю особистість і її право перебувати за межами постійного місця проживання. Тому-то такі довідки та посвідчення в особових справах студентів якщо й зустрічаються, то не часто. Одне з таких посвідчень, яке надавало дозвіл на виїзд вчитися в нашому інституті, було видано у серпні 1935 р. Маньківським районним відділом народної освіти А. З. Слободяникові, завідувачу школою с. Красноставка.

Цією ж ухвалою РНК УРСР визнано за необхідне здійснювати прийом дітей учителів у технікуми, ВНЗ та ВТНЗ на тих же умовах, що і дітей робочих.

Вище вже зазначалося, що ще до створення Уманського інституту соціального виховання у вищих навчальних закладах СРСР виникли і пройшли апробацію "творчі" прийоми окремих педагогів щодо виявлення підробок у відомостях про соціальне походження студентів.

Але більш поширеною, можна сказати масовою, була така практика : щорічно під час першого триместру студенти мали ретельно заповнювати одну і ту ж стандартну анкету про себе та своїх рідних. В архіві Уманського педагогічного університету імені Павла Тичини у особових справах студентів були такі анкети, в яких кожне розходження у відповідях одного і того ж студента за різні роки якась "компетентна рука" жирно підкреслила червоним або червоно-синьо-зеленим кольором (були тоді і навіть на початку 60-х років минулого століття олівці, монолітний грифель яких складався з трьох різнокольорових секторів).

Про те, що щорічне анкетування практикувалося виключно для «чисток» студентських рядів, свідчить надрукована у типографії дрібним шрифтом внизу бланку для анкет примітка-застереження для тих, хто проводив анкетування : «видавати на руки студентам уже заповнені анкети категорично забороняється!» Спочатку такого застереження на бланках не було і кмітливі студенти мали змогу узгоджувати свої відповіді з минулорічними, що ускладнювало можливість упіймати їх на неправдивості інформації про себе та своїх батьків.

В одній особовій справі майбутнього педагога була анкета із жахливим записом у графі про батька : «не знаю і знати не хочу, я від нього офіційно відмовився, бо він священник».

Подібне траплялося і в інших ВНЗ СРСР. Більше того, нерідко практикувалося і навіть активно заохочувалося оголошення через газету про "вмотивовану" відмову від батька. Після цього помітно зростала довіра комсомольської та партійної організації до такої людини, відкривалися шанси для її кар’єрного зростання по партійній чи адміністративній лінії. Знаючи це, дехто із студентів вкладав у свою особову справу вирізку з газети про офіційну відмову від батьків.

На жаль, через цю процедуру (включаючи й друкування в газеті) довелося пройти одному з майбутніх наших викладачів.

3.06.1933 р. Народний комісаріат охорони здоров'я УСРР у доповідній записці до ЦК КП(б)У зазначив, що частина потенційно працездатних селян через перешкоди, пов'язані з початком посівної кампанії, не отримувала роботи, «а потому не имела возможности получать производственную помощь», укладаючись таким чином у схему : нема роботи – нема харчування (фактично констатувалася реалізація відомого комуністичного гасла : «хто не працює – той не їсть», юридично зафіксованого в першій Конституції УСРР 1919 р.).

Звільнення з роботи в часи голодомору було фактично прихованим вироком про «вищу міру покарання» для всієї родини, яка прирікалася на жахливу голодну смерть.

4.06.1933 р. вийшла постанова ВУЦВК і РНК УРСР «Про поліпшення житлових умов наукових працівників», згідно з якою науковий працівник мав право (понад основну житлову площу) на додаткову кімнату для занять або на додаткову житлову площу в розмірі не менше 20 м^2.

Це положення було чинним протягом багатьох десятиліть і виступало суттєвим мотивом здобуття вченого ступеня.

1933 р. Відбувся перший випуск Уманського інституту соціального виховання, що дав вітчизняній школі 84-х учителів.

Про якість підготовки Інститутом педагогів свідчить хоч би наступне. Серед випускників першого набору мовно-літературного відділення був майбутній відомий український письменник і громадський діяч, лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка Василь Павлович Козаченко.

Біологічне відділення першого набору успішно закінчив Василь Іванович Галицький, який згодом став відомим українським вченим-географом, геоморфологом, доктором географічних наук, професором.

Характерно, що обидва вони спочатку вчителювали.

Серед випускників одного з перших наборів техно-математичного відділення Уманського інституту соціального виховання був уродженець села Берестівець Сарницький Гнат Петрович, який деякий час працював у школі вчителем математики (м. Краматорськ), але в 1939 р. закінчив Київський медичний інститут, у роки Другої світової війни був керівником відділення військового шпиталю в Умані, а в 1946 р. переїхав у Київ, де

згодом здобув вчений ступінь доктора медичних наук, став професором, більше двох десятиліть працював завідуючим кафедри гематології та переливання крові Київського інституту удосконалення лікарів. У 1986 р. він з перших днів трагедії на Чорнобильській АЕС майже місяць не виходив з лікарні, виконуючи складні операції з пересадки кісткового мозку у глибоко вражених радіацією хворих [68].

7.07.1933 р. покінчив життя самогубством член Політбюро ЦК КП(б)У, Нарком освіти УСРР М. О. Скрипник, якому приписувалася "примусова українізація". За пропозицією його наступника на посту Наркома освіти – В. П. Затонського – відразу почали вилучати твори М. О. Скрипника як шкідливі з масових бібліотек і усіх книгозбірень, заборонено продаж його творів.

Згодом ще неодноразово, як побачимо далі, здійснювалися "цензурні" чистки бібліотек навчальних закладів педагогічного профілю, у тому числі й бібліотеки Уманського інституту.

7.08.1933 р. Постановою ЦК ВКП(б) «Про впорядкування громадських доручень студентів ВНЗ, ВТНЗ і технікумів» визнано, що студенти дуже багато часу витрачають на всякого роду засідання, які нерідко скликаються в навчальний час; дуже часто студенти знімаються із занять для виконання тих чи інших громадських робіт, нерідко мало важливих, технічних. Дехто із студентів настільки перевантажений громадськими роботами, що просто позбавлений можливості навчатися.

У зв’язку з цим ЦК ВКП(б) категорично заборонив проведення будь-яких засідань і зборів громадського характеру під час навчальних занять.

Встановлено, що на кожного студента ВНЗ, ВТНЗ чи технікуму може бути призначено лише одне громадське доручення, яке не може відбирати у нього більше чотирьох годин за шестиденку, у тому числі й затрати часу на зібрання та засідання позанавчального характеру.

Повністю звільнялися від будь-яких громадських доручень у навчальних закладах студенти-заочники та студенти-випускники у період виконання ними дипломних робіт (проєктів).

Задекларовано, що навчання студента має розглядатися як найважливіший його громадський обов’язок [14, с. 78].

3. Діяльність навчального закладу в статусі педагогічного інституту (1933 – 1935 рр.)

1933 р. Уманський інститут соціального виховання перейменовано на педагогічний інститут з чотирирічним терміном навчання. Факультетів (відділень) стало чотири : історичний, мовно-літературний, механіко-математичний (згодом перейменований у математичний) та біологічний.

13.09.1933 р. Постановою ЦВК та РНК СРСР введено в дію положення про ефективне використання молодих спеціалістів, згідно з яким дипломований фахівець зобов'язаний був відпрацювати після завершення навчання не менше 5 років у відповідній його фаху системі.

25.11.1933 р. у Москві підготовлено спецповідомлення секретно-політичного відділу ОДПУ про переселення колгоспників в Україну. Згідно з цим документом відправлено 124 потяги, якими вивезено 8 001 сім'ю загальною чисельністю у 40 651 особу, завербованих у Росії та Білорусії [112, с. 491]. Зрозуміло, що всі вони були російськомовними. Це був добре спланований більшовиками акт з далекосяжними наслідками поступової колонізації України. Зараз ці наслідки чітко проявляються.

1933 р. Лише протягом цього року в Україні було знято з роботи 18 директорів педвузів, зокрема й Бердичівського (один з факультетів якого в 1971 р. буде переведений в УДПІ ім. П. Г. Тичини), а також понад 210 викладачів та професорів [66, с. 170].

1934 р. У січні було вчинено справжній адміністративний погром в українській науці. Виступаючи на сесії ВУАН, В. П. Затонський звів усі проблеми й труднощі розвитку народного господарства, науки та культури України до діяльності контрреволюціонерів, які нібито гуртуються «під національним прапором». Він зазначив, що одного лише 1933 року знищено 1 649 українських науковців, а серед них найбільше знавців української мови та історії. У 1932 р. українців-науковців і професорів було 10 063, а в 1940 р. лишилося в живих лише 5 359. У самому лише Києві П. Постишев вигубив за 1933 р. 30 тисяч представників української інтелігенції. Цей виступ В. П. Затонського не був

випадковим. Під час керівництва Наркоматом освіти він неодноразово рішуче закликав до посилення боротьби проти так званих «націоналістичних збочень».

Лише за п’ять років (1932–1937) московщина знищила понад 90% українських письменників (з 200 – 190). А майже всі вони походили з бідняків. Багато з них були соціалістами, москволюбами, а чимало й комуністами. Єдиною їхньою провиною було те, що вони писали українською мовою.

13.01.1934 р. постановою РНК СРСР «Про підготовку наукових та науково-педагогічних працівників» було встановлено вчені ступені кандидата та доктора наук, вчені звання асистента, доцента, професора, а також порядок їх присвоєння. За цим документом до аспірантури брали не вчорашніх випускників, а осіб, які успішно пропрацювали за спеціальністю не менше двох років, виявили здатність до науково-дослідної і науково-педагогічної діяльності та мали позитивну характеристику з місця роботи. Разом з тим встановлювалася і гранична вікова межа для вступу до аспірантури – не старше 35 років. Фіксованим став термін навчання в аспірантурі – два-три роки. Кожному аспіранту, окрім стипендії, передбачалася виплата щорічної матеріальної цільової допомоги на придбання наукової літератури.

26.01.–10.02.1934 р. в Москві відбувся XVII з’їзд ВКП(б), офіційно проголошений як "з’їзд переможців", хоч у народі була більш вдала, неофіційна назва – "з’їзд розстріляних переможців" і вагома причина для останньої назви була. Як зазначив М. С. Хрущов у доповіді на закритому засіданні XX з’їзду КПРС, із 139 членів і кандидатів у члени ЦК партії, обраних на XVII з’їзді ВКП(б), було заарештовано і розстріляно (переважно в 1937-1938 рр.) 98 осіб, тобто 70 відсотків [116, с. 159].

В. П. Затонський на цьому з’їзді був головою лічильної комісії під час виборів керівних органів партії. Конфіденційно повідомивши Л. М. Кагановича (той контролював роботу лічильної комісії від президії з’їзду) про наявність великої кількості бюлетенів проти членства Сталіна в Центральному Комітеті партії, і це при тому, що офіційні результати голосування було негайно сфальсифіковано, В. П. Затонський тим самим виніс собі смертельний вирок. Про це він сам сказав своєму

синові Дмитру.

Результати голосування на XVII з'їзді ВКП(б) були, вочевидь, смертним вироком і для «улюбленця партії» – С. М. Кірова, за якого проголосувала більшість делегатів. Не пройшло і року, як його було вбито у коридорі Смольного.

Повчальною була й доля делегатів XVII з'їзду : за звинуваченням у контрреволюційних злочинах було заарештовано більше половини – 1 108 із 1 966 (ці дані взято з доповіді М. С. Хрущова на закритому засіданні XX з'їзду КПРС 25.02.1956 р.).

16.05.1934 р. Постановою ЦК ВКП(б) і РНК СРСР «Про структуру початкової і середньої школи в СРСР» було відмінено всі типи шкіл і встановлено єдину систему освіти : початкова школа (1-4 класи), неповна середня школа (1-7), середня школа (1-10 класи). Групи реорганізувалися у класи. Зміцнювалося єдиноначальство керівника школи, зростали вимоги до його походження.

Згідно з цим документом призначення та звільнення завідуючих початкових та директорів неповних середніх і середніх шкіл здійснює виключно Наркомос з відома партійних комітетів.

12.06.1934 р. до Київського вокзалу з Харкова прибув спецпотяг з урядом УСРР. Їх зустрічали колони трудящих. Урочистості з приводу переїзду уряду включали в себе демонстрацію трудящих та військовий парад, який закінчився салютом під гарматну канонаду – було здійснено 101 постріл. До Києва прибули головні партійні керівники УСРР. Київ став столицею Української соціалістичної радянської республіки.

22.01.1935 р. XIII-м з'їздом Рад УСРР прийнято постанову «Про зміни в Конституції (Основному законі) УСРР». Згідно з цими змінами у статі 2 і 5 введено поняття "ворог народу" (такими визначено тих, хто зраджує соціалістичну батьківщину або зазіхається на державну, колгоспну чи кооперативну власність).

1935 р. Узимку в головному навчальному корпусі Уманського педагогічного інституту, який тоді належав районному виконавчому комітету, заняття було припинено у зв'язку з відсутністю опалення.

Про незабезпеченість студентів харчуванням свідчить той факт, що директор інституту Запорожець звернувся до районного партійного комітету з клопотанням про необхідність організованого забезпечення студентів хлібом у розрахунку 600 грам на одну особу, адже студенти, по-перше, не мали змоги стояти в черзі, бо вони повинні здобувати знання, по-друге одяг студентів був такий, що стояння в черзі неодмінно призвело б до втрати здоров'я [19, с. 231]. Саме завдяки цьому зверненню та ще підписаному ним наказу № 100 від 2 липня 1934 р. ми й знаємо, що не пізніше, як від цієї дати, й по січень 1935 р. керував Інститутом Запорожець, але навіть ініціалів його не збереглося в архіві нашого закладу.

1935 р. Із лютого обов'язки директора Уманського педагогічного інституту виконував Ковмір Юхим Омелянович. Але попрацював він на цій посаді недовго. Вже 28 червня 1935 р. наказ по Інституту підписав т. в. о директора Макаренко. У зв'язку з тим, що історичний факультет в Уманському педінституті було закрито, у жовтні 1935 р. Ковмір Ю. О. був переведений на роботу до Ворошиловградського педагогічного інституту.

Згодом, протягом 1946-1957 рр., він був директором Житомирського педагогічного інституту і, одночасно, керував там кафедрою історії СРСР та УРСР (тоді це дозволялося).

З 1957 по 1961 рр. у Глухівському педінституті він обіймав посаду заступника директора (проректора) з навчально-наукової роботи, а в 1966 р. обраний деканом факультету підготовки вчителів 1-4 класів. Видав монографію «Російсько-українські революційні зв'язки (30-60 рр. XIX ст.)» а також був співавтором навчального посібника з історії УРСР для старших класів середньої школи.

За 5 років існування (з 1930 по 1935 рр.) історичний факультет підготував 93 учителів історії [22, с. 73]. Після закриття цього факультету в Уманському педагогічному інституті замість історичної кафедри з'явилася загальноінститутська кафедра марксизму-ленінізму [22, с. 73].

На перший погляд прикро, що в інституті припинив діяльність історичний факультет, але, якщо прочитати смертельно небезпечний для самого Олександра Довженка запис, зроблений ним у щоденнику 14 квітня 1942 р. про те, що «ніхто не

хотів (іти) вчитися на історичний факультет», туди «посилали в примусовому плані», бо «професорів заарештовували майже щороку, і студенти знали, що історія – це паспорт на загибель», хоча для інших народів «історія є рівнодіюча всіх духовних сил і здібностей народу» [51], то може й добре, що в нашому інституті зник історичний факультет, адже внаслідок цього для багатьох уманських викладачів та студентів життєвий шлях став дещо спокійнішим і трохи довшим.

5.05.1935 р. прийнято постанову ЦК ВКП(б) «Про підготовку педагогічних кадрів, систему педагогічної освіти та мережу педагогічних установ», за якою було встановлено два типи навчальних закладів : чотирирічні педагогічні інститути для підготовки вчителів старших класів середньої школи та дворічні учительські інститути – для підготовки вчителів неповної середньої школи. На той час катастрофічно не вистачало учителів масової школи. Тому 2-річні учительські інститути повинні були сприяти якнайшвидшому забезпеченню шкіл кадрами. 2-річні учительські інститути давали неповну вищу освіту. І щоб отримати повну, випускники вчительських інститутів мали право вступати відразу на третій курс педагогічних інститутів.

7.05.1935 р. Наркомос УСРР надіслав до Уманського педагогічного інституту, як і до інших подібних закладів, документ за № 14, в якому перераховувався обов'язковий перелік навчальних посібників із соціально-економічних дисциплін для вступників до інституту в 1935 р. Ось цей перелік, він багато про що говорить : 1). Покровський «Русская история в самом сжатом виде», 2). Волін і Інгулов «Політграмота», 3). Сталін «Промова на XVI, XVII з'їздах ВКП(б))», 4). Доповіді т. т. Косіора і Постишева на XII з'їзді КП(б); 5). Доповіді і резолюції VII Всесоюзного та XIII Українського з'їздів Рад; Історія України в обсязі курсу середньої школи; 7). Радянська Конституція (зі змінами, прийнятими на VII-му Всесоюзному з'їзді Рад) [19, 231-235].

22.05.1935 р. з нагоди відзначення 15-річчя Бессарабської кавалерійської дивізії ім. Котовського, в Уманському пединституті відбулася зустріч із соратниками Г. І. Котовського, його дружиною та дітьми.

9.06.1935 р. в СРСР прийнято закон про смертну кару за втечу за кордон (саме за цим законом, заднім числом, звинуватили, засудили і розстріляли чоловіка вже згадуваної вище Селегедзи Є. В. – учительки, яка жила в хаті батьків Пащенка І. А., хоча той ще в підлітковому віці не втік, а лише відвідав сестру в Польщі і повернувся додому).

1935 р. Дуже гострою в СРСР і, зокрема, в УСРР стала потреба у вчительських кадрах для семирічних шкіл, де було достатньо трьохрічної підготовки, а значить і менших затрат на здобуття вчительського фаху. Цим була й зумовлена нова реорганізація системи професійної підготовки вчителів.

Уманський педагогічний інститут знову було реорганізовано в учительський інститут.

4. Реорганізація закладу та довоєнна діяльність Уманського учительського інституту (1935-1941 рр.)

У 1935 р. наш заклад, змінивши назву на Учительський інститут, мав усього 2 факультети – фізико-математичний та природничо-географічний. Окрім того, мав він ще вечірній відділ, що готував учителів мови і літератури без відриву від виробництва.

Корпус, в якому розміщувався природничо-географічний факультет

Після трирічної роботи в школі випускники вчительських інститутів мали право без іспитів вступати на III курс відповідних педагогічних інститутів. В учительський інститут приймали осіб із середньою освітою.

Не лише виробничій, а й педагогічній практиці в перші роки існування Інституту приділялося недостатньо уваги. Вона була короткотривалою і тому випускники отримували дуже слабкі педагогічні навички. Лише починаючи з 1936 р., вона стала більш

довготривалою і набула такої структури, яка на довгі роки і навіть десятиліття стала традиційною : студенти перших курсів почали відвідувати школу, вивчати роботу вчителя і поведінку дітей; на другому курсі вони залучалися до проведення пробних і залікових занять, брали участь у всіх видах виховної роботи в базових школах.

3.09.1935 р. вийшла постанова РНК СРСР та ЦК ВКП(б) «Про організацію навчальної роботи і внутрішній розпорядок у початковій, неповній середній і середній школі», згідно з якою запроваджено п'ятиступеневу систему оцінювання успішності : «дуже погано», «погано», «посередньо», «добре», «відмінно»; на підсумкових іспитах заборонено практику «індивідуальних запитальників», коли вчитель заздалегідь намічав для кожного учня запитання, на які той мав готуватися відповідати (дещо подібне практикувалося у свій час у Смольному інституті шляхетних дівчат). Згідно з цією постановою випускники-відмінники середньої школи отримали право вступу до вищої школи без вступних іспитів (оцінка «добре» з малювання, креслення, співів, музики та фізкультури не перешкоджала цьому) [92, с. 40-44].

29.12.1935 р. Постановою ЦВК і РНК СРСР «Про прийом у вищі навчальні заклади і технікуми» було відмінено обмеження, пов'язані із соціальним походженням абітурієнта. Цей крок радянської влади подавався комуністичними ідеологами не як визнання помилковості попередніх установок, а виключно як свідчення перемоги над класовими ворогами. Ідейно-політична обробка студентської молоді ще більше посилилася.

20.03.1936 р. наказом № 202 Наркомосу РСФРР було заборонено всякого роду анкетні обстеження учнів у початкових, неповних середніх і середніх школах з ініціативи педагогічних інститутів та інших організацій без попереднього дозволу в кожному окремому випадку обласних відділів освіти (навіть у 70-х роках XX ст. аспірант не міг проводити будь-які опитування без відповідного офіційного дозволу).

1936 р., квітень**.** Прийнято офіційне рішення ЦК ВКП(б) і РНК СРСР (10.04.1936 р.) та РНК УСРР і ЦК КП(б)У (14.04.1936 р.) про проведення атестації вчителів.

У відповідності з цими документами кожен учитель мав

пройти процедуру атестації, за результатами якої присвоювалося персональне звання «учитель початкової школи», «учитель середньої школи» або «заслужений учитель школи» із врученням йому відповідного атестата. Не пізніше 1.08.1938 р. всі вчителі-практики зобов'язані були пройти таку перевірку-випробовування через атестаційну комісію, що складалася з трьох осіб. Тільки наявність таких персональних пожиттєвих звань давала право педагогу претендувати на отримання посади вчителя в школі. Зрозуміло, що в першу чергу проходили чистилище через атестаційні комісії ті вчителі, відносно яких були відомості щодо їх «буржуазного націоналізму» чи «класової ворожості». Фактично ця атестація була ні чим іншим, як закамуфльованою «чисткою» шкільних кадрів.

Персональну відповідальність за проведення атестації рішенням політбюро ЦК КП(б)У було покладено на Наркома освіти УСРР В. П. Затонського. Саме тому він і затверджував персональний склад атестаційних «трійок».

Показовим є те, що за дворічний період атестації практично не присвоювалося звання «Заслуженого вчителя школи», а тих, хто не пройшов атестацію, звільняли з роботи в школі.

1936 р. У травні Нарком освіти В. П. Затонський призначив директора Уманського педтехнікуму Г. Ю. Храбана, який на той час ще й викладав політичну економію в Уманському педагогічному інституті та навчався заочно в аспірантурі інституту філософії, головою обласної комісії по атестації вчителів, яка проводилася за постановою ЦК ВКП(б). Робота в комісії була поза навантаженням, як громадське доручення. А незабаром його було призначено додатково ще й завідувачем райвно [125].

Найбільше, що його турбувало, так це те, що викладачі зникали з педтехнікуму, а вчителі – із шкіл. У кращому випадку їх звільняли з роботи, у гіршому – саджали в тюрму, а то й розстрілювали. Працевлаштувати звільненого вчителя чи директора школи на іншу педагогічну роботу – то був величезний особистий ризик, що межував із самогубством. Але ж звільненим педагогам потрібно було за щось жити й утримувати родину.

23.06.1936 р. вийшла постанова РНК СРСР та ЦК ВКП(б) «Про роботу навчальних закладів та про керівництво вищою школою».

У цій постанові визначено низку недоліків, що мають місце у вищій школі, зокрема акцентовано увагу на викладених нижче

положеннях.

Навчальні плани ще залишаються багатопредметними і так само, як і програми, щорічно змінюються. Відсутні стабільні підручники для вищої школи, а з окремих найважливіших навчальних дисциплін підручників взагалі немає. Украй недостатній випуск спеціальної перекладної літератури.

Надмірна роздробленість, багатопрофільність та паралелізм у підготовці кадрів з однієї і тієї ж спеціальності, що призводить до розпорошення науково-педагогічних сил, матеріальних засобів та зниження якості навчання у вищих навчальних закладах.

Має місце перевантаження студентів та зниження їх самостійної роботи.

Виробнича практика залишається слабкою ланкою в системі професійної підготовки у вищій школі.

Постановою визначено єдині чіткі строки прийому в усі ВНЗ СРСР : прийом документів з 20 червня по 1 серпня, вступні випробування – з 1 по 20 серпня, а зарахування – з 21 по 25 серпня.

Відмінено практику довільних строків початку і закінчення семестрів, встановлено протяжність академічного часу в 45-50 хвилин, з перервою між заняттями в 10-15 хвилин.

Кількість дисциплін, що вивчаються протягом семестру, як правило, не повинна перевищувати 6, а кількість дисциплін, що вивчаються протягом одного дня, не має перевищувати 3.

Встановлено, що випускники вищих навчальних закладів мають отримувати дипломи двох ступенів.

Диплом першого ступеня (прототип диплому з відзнакою – *Д. П.*) видається студентам, які закінчили вищий навчальний заклад з відмітками «відмінно» не менше як по ¾ усіх дисциплін, а з останніх – із оцінкою «задовільно» (аналог «добре» – *Д. П.*) та склали всі державні іспити або захистили дипломні проєкти на «відмінно».

Диплом другого ступеня видається всім іншим студентам, що закінчили вищі навчальні заклади та склали державні іспити або захистили державний проєкт.

Ті, хто отримав диплом першого ступеня, користуються перевагами при зарахуванні на вакантні посади чи в аспірантуру, при отриманні наукових відряджень як у межах СРСР, так і при включенні в склад кандидатів для відправлення для стажування за кордон.

На директора ВНЗ покладена повна відповідальність перед державою за прийом і навчання студентів, за організацію політико-виховної роботи серед них; за науково-дослідну роботу у вищому навчальному закладі і господарський його стан, за підбір та правильне використання науково-педагогічного персоналу, за культурно-побутове обслуговування студентів та викладацького складу.

Директори вищих навчальних закладів затверджуються і зміщуються Всесоюзним комітетом у справах вищої школи при РНК СРСР за поданням народних комісаріатів. Навіть заступник директора з навчальної та наукової роботи затверджується і зміщується наркомом.

З метою підвищення компетентності та авторитету директорів, наркомам запропоновано створювати для керівництва ВНЗ всі необхідні умови для підвищення їхньої наукової та технічної кваліфікації (наукові відпустки, наукові відрядження, виписка літератури, звільнення від роботи для підготовки дисертації на вчений ступінь тощо).

Адміністративні стягнення на директорів, згідно з Постановою, можуть бути накладені лише наркомом.

Раднарком СРСР та ЦК ВКП(б) засудили в цій Постанові досить поширену серед працівників наркоматів та навчальних закладів точку зору, що кафедри вищих навчальних закладів не повинні займатися науково-дослідною роботою, а мають обмежитися лише учбово-педагогічною діяльністю. У Постанові чітко зазначено, що без науково-дослідної роботи не може здійснюватися вищими навчальними закладами підготовка спеціалістів на рівні вимог сучасної науки та неможлива підготовка науково-викладацьких кадрів і підвищення їх кваліфікації.

Більше того, заборонено партійним, радянським та господарським організаціям відривати науково-педагогічні кадри вищих навчальних закладів від їх безпосередньої роботи та використовувати не за спеціальністю, а наркоматам заборонено здійснювати переміщення науково-педагогічних кадрів вищих навчальних закладів під час навчального року.

З питань дотримання порядку й дисципліни у ВНЗ Постановою зазначено, що право входу у навчальні приміщення та гуртожитки мають лише студенти, науково-педагогічний та адміністративно-технічний персонал навчального закладу. Доступ в них іншим

особам дозволяється лише за спеціальними перепустками.

Заборонено заселення гуртожитків та навчальних корпусів сторонніми особами, незалежно від того, ким вони є.

Встановлено, що зібрання в гуртожитках і навчальних приміщеннях можуть влаштовуватись лише зі згоди директора.

1936 р. Кілька місяців директором Уманського педагогічного інституту був Корзун А. В., про що свідчить підписаний ним наказ № 122 від 30 червня 1936 р. Після нього посаду директора обійняв Шакало Микола Борисович.

4.07.1936 р. прийнято постанову ЦК ВКП(б) «Про педологічні перекручення в системі наркомосів», якою засуджено педологію як лженауку, яка нібито базується на антимарксистських положеннях та законі фаталістичної зумовленості долі дітей біологічними та соціальними чинниками, впливом спадковості та якогось незмінного середовища. Широке бездумне використання анкет та тестів серед школярів та їхніх батьків призвело до того, що все більша і більша кількість дітей зараховувалася до категорії розумово відсталих, дефективних та «важких» і вилучалася педологами із нормальної школи та направлялася в «спеціальні» школи і класи для дітей «важких», розумово відсталих, психоневротиків тощо. З цієї причини в такі школи поруч з дефективними дітьми попадали нерідко талановиті й обдаровані діти.

Цією постановою було ліквідовано ланку педологів у школі, скасовано викладання педології як особливої науки в педагогічних інститутах і технікумах, вилучено з них педологічні підручники. У постанові декларувалося : «охочих педологів-практиків перевести в педагоги». Педологам-теоретикам подібне не обіцялося. Багато хто з них був репресований.

Педагогіку, яку до цього зневажливо називали "емпірикою" та "наукоподібною дисципліною", відновлено повністю у правах.

Разом з тим, як побічний наслідок цієї постанови, ще десятки років до тестування та анкетування як методів дослідження було ставлення різко негативне. Навіть наприкінці 70-х років XX століття наукові керівники застерігали своїх аспірантів від використання тестування, аргументуючи це тим, що «постанову від 4.07.1936 р. ще ніхто не відміняв».

11.09.1936 р. наказом № 738 Наркомату освіти СРСР було ліквідовано в школах профконсультації й профвідбір під приводом того, що вони проводилися у 7-х класах неповних середніх шкіл і 10-х класах

середніх шкіл анкетуванням та тестуванням, тобто методами «абсолютно неприпустимими, що межують із шарлатанством». Натомість пропонувалося оснастити учнів необхідними довідниками, які допомогли б їм ознайомитися з найнеобхіднішими професіями та умовами вступу в різні навчальні заклади.

1936/1937 н./ р. Всесоюзним Комітетом у справах вищої школи при РНК СРСР були запроваджені вільні від лекційних занять дні для студентів старших курсів з метою самостійного здобуття знань у бібліотеках та посилення самостійної роботи в лабораторіях. Однак такі нововведення не виправдали себе насамперед тому, що в той час створення підручників та навчальних посібників розглядалося як другорядна, компілятивна справа викладачів і науковців. Тому у 1937 р. дні самостійної роботи студентів-старшокурсників були скасовані [25, с. 28].

5.12.1936 р. на Надзвичайному VIII Всесоюзному з'їзді Рад прийнято Конституцію (Основний закон) СРСР, в якій кожному громадянину СРСР гарантується право на освіту (стаття 121); жінці надаються рівні з чоловіком права на працю, оплату праці, відпочинок, соціальне страхування і освіту (стаття 122); забезпечується рівноправність усіх громадян СРСР незалежно від їх національності та раси (стаття 123); ще раз (уперше це здійснено декретом РНК РРФСР від 21 січня 1918 р.) підтверджено, що церкву в СРСР відокремлено від держави і школу від церкви (стаття 124), проголошено свободу слова (стаття 125).

За новою Конституцією СРСР встановлювався інший порядок означень союзних республік : спочатку «радянська», а потім «соціалістична», тобто не УСРР, а УРСР.

Більше того, статтею 17 «конституційно узаконювалося» право виходу кожної союзної республіки з СРСР. Втім Конституція (Основний закон !) зовсім не гарантувала перераховані в ній права громадян СРСР. Підтвердженням цього є той факт, що у травні 1961 р. Львівський обласний суд, обійшовши це конституційне право, засудив Левка Лук'яненка за ідею відокремлення УРСР від СРСР до розстрілу).

30.01.1937 р. XIV з'їзд рад УСРР затвердив Конституцію УРСР, в якій у статті 43 гарантується право на освіту та декларується, що це право забезпечується безплатністю всіх видів освіти, здійсненням обов'язкової середньої освіти молоді, безплатною видачею шкільних підручників, можливістю навчання в школі

рідною мовою тощо. На жаль, далеко не все декларованe було здійснено у повному обсязі.

1936/1937 н./р. Починаючи з цього навчального року у ВНЗ СРСР запроваджено державні іспити.

20.03.1937 р. Постановою РНК СРСР «Про вчені ступені та звання» визначено порядок утвердження у вчених ступенях та званнях.

Залежно від кваліфікації в певній науковій галузі – за обсягом знань, ступенем самостійності наукової роботи і її значенням – науковим працівникам передбачено присвоєння таких учених (наукових) ступенів :

- кандидата наук;
- доктора наук.

Залежно від виконуваної науково-педагогічної чи науково-дослідної роботи для наукових працівників введено такі вчені звання :

- асистента – у ВНЗ, або, рівноцінно, молодшого наукового співробітника – в науково-дослідних установах;
- доцента – у ВНЗ, або, рівноцінно, старшого наукового співробітника – в науково-дослідних закладах;
- професора – у ВНЗ та в науково-дослідних закладах.

Для отримання вченого ступеня кандидата наук потрібно успішно пройти аспірантуру (або скласти відповідні іспити) та публічно захистити дисертацію на вченій раді (список таких вчених рад подано в додатку до постанови).

Всесоюзному Комітету по справам вищої школи при РНК СРСР надано право в необхідних випадках відміняти рішення ради ВНЗ (НДІ) про присудження ступеня кандидата наук, з передачею питання на новий розгляд ради того чи другого ВНЗ (НДІ). Повторне рішення ради є остаточним.

Для отримання вченого ступеня доктора наук потрібно мати ступінь кандидата наук та захистити докторську дисертацію. Втім, якщо вчений відомий своїми науковими працями, відкриттями чи винаходами, то він може бути допущеним відразу до захисту докторської дисертації, не маючи вченого ступеня кандидата наук. Аналогічно, не маючи ступінь кандидата наук, але маючи звання професора, можна також бути допущеним до захисту докторської дисертації.

В окремих випадках, як виняток, учений ступінь доктора наук міг бути присуджений і без захисту докторської дисертації відомим ученим.

Дійсним членам Академії наук СРСР учений ступінь доктора наук присвоюється з моменту їх обрання (*досить мудро, якщо, забігаючи вперед згадати, що в 1992 р. О. А. Захаренко, який став дійсним членом Академії педагогічних наук України і навіть академіком-засновником цієї Академії, так і не отримав ученого ступеня не те що доктора, а й навіть кандидата наук! – Д. П.*).

Звання асистента (молодшого наукового співробітника) присвоюється наказом директора ВНЗ або НДІ на основі рішення ради особам, які закінчили ВНЗ, мають достатню кваліфікацію для викладання чи науково-дослідної роботи та ведуть таку роботу під керівництвом професора чи доцента (старшого наукового співробітника).

Звання професора і доцента присвоюються Вищою атестаційною комісією Всесоюзного Комітету по справам вищої школи при РНК СРСР по пред'явленню відповідних народних комісаріатів на основі рішення рад ВНЗ та НДІ. Звання старшого наукового співробітника присвоюється відповідним народним комісаріатом, а після затвердження Академіями наук СРСР та союзних республік – Президією Академії за представленням ради НДІ [23, с. 239-248].

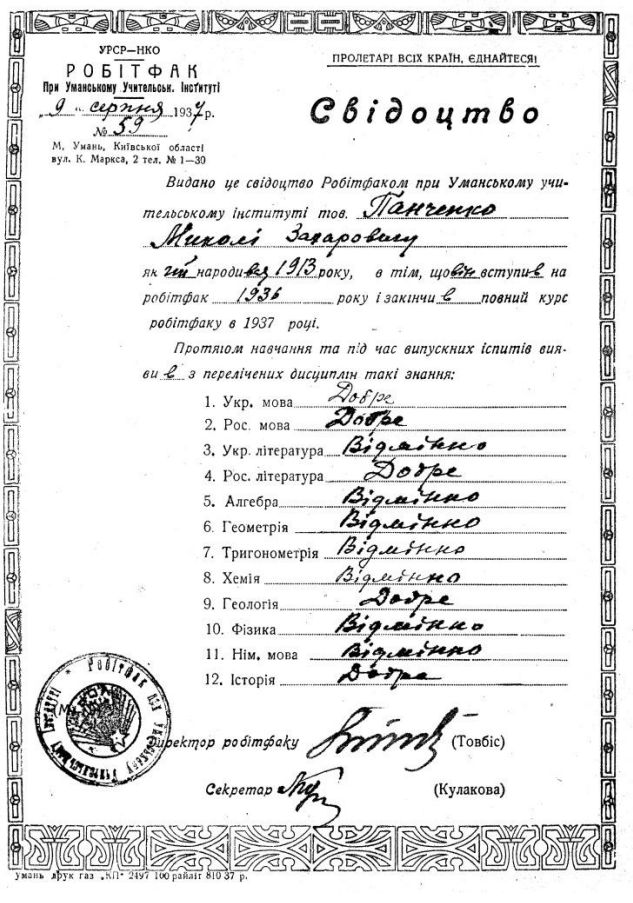

УРСР—НКО
РОБІТФАК
При Уманському Учительськ. Інституті
9 „ серпня 1937 р.
№ 59
М. Умань, Київської області
вул. К. Маркса, 2 тел. № 1—30

ПРОЛЕТАРІ ВСІХ КРАЇН, ЄДНАЙТЕСЯ!

Свідоцтво

Видано це свідоцтво Робітфаком при Уманському учительському інституті тов. Панченко Миколі Захаровичу як ґій народився 1913 року, в тім, що він вступив на робітфак 1936 року і закінчив повний курс робітфаку в 1937 році.

Протягом навчання та під час випускних іспитів виявив з перелічених дисциплін такі знання:

1. Укр. мова Добре
2. Рос. мова Добре
3. Укр. література Відмінно
4. Рос. література Добре
5. Алгебра Відмінно
6. Геометрія Відмінно
7. Тригонометрія Відмінно
8. Хемія Відмінно
9. Геологія Добре
10. Фізика Відмінно
11. Нім. мова Відмінно
12. Історія Добре

Директор робітфаку (Товбіс)

Секретар (Кулакова)

умань друк газ „КП" 24ут 100 райат 810 37 р.

Через рік, після прийняття постанови РНК СРСР від 26.04.1938 р. «Про вчені ступені і звання», процедура присвоєння вчених звань доцента, старшого наукового співробітника та професора дещо спростилася, бо було вилучено як зайву інстанцію кваліфікаційні комісії наркоматів (відомств) [23, с. 248].

1937-1939 рр. директором уманського відділення робітфаку при

Уманському Учительському Інституті, а згодом і заступником директора Інституту з навчально-наукової роботи працював Борис Наумович Товбіс.

Його підписи на свідоцтвах про закінчення робітфаку (а підписувався він на цих документах виключно червоним чорнилом) і досі майорять на оригіналах цих свідоцтв.

Після закінчення Харківського університету він спочатку був направлений в Уманський сільськогосподарський інститут, де став асистентом лектора Г. Ю. Храбана.

2.07.1937 р. Політбюро ЦК ВКП(б) схвалило постанову П 51/94 «Про антирадянські елементи», за якою секретарям обласних, крайових, республіканських організацій та представникам НКВС давалось розпорядження в п'ятиденний термін створити «особливі трійки» і визначити кількість осіб, які підлягають розстрілу або висиланню. Початок операції назначено на 5.08.1937 р. і визначено її тривалість у 4 місяці. В дійсності ж ця горезвісна «єжовська чистка» тривала аж до 15.11.1938 р. і її припинення було продекларованe окремим рішенням Політбюро ЦК ВКП(б).

3.11.1937 р. Наркома освіти УРСР В. П. Затонського заарештовано. Відбулось це в кінозалі, куди він прийшов із дружиною, дочкою та зятем. На квартирі провели обшук, під час якого намагалися знайти речові докази шпигунства на користь буржуазної Польщі. За кілька днів було заарештовано й дружину.

12.12.1937 р. проведено вибори депутатів у Верховну Раду СРСР. Напередодні, 7.12.1937 р. ЦК ВКП(б) видав звернення до всіх виборців, яке завершувалося закликом :

«Центральний Комітет Всесоюзної Комуністичної партії (більшовиків) закликає всіх виборців прийти всім, як один, 12 грудня 1937 року до виборчих скриньок для виборів депутатів до Ради Союзу і до Ради Національностей.

Не повинно бути жодного виборця, який не використає свого почесного права обирати депутатів до Верховного органу Радянської держави.

Не повинно бути жодного активного громадянина, який би не вважав своїм громадянським обов'язком сприяння участі всіх без винятку виборців у виборах до Верховної Ради» [37, с. 335].

Здавалося б звичайна політична акція, яка майже не має прямого відношення до історії Уманського педуніверситету, за винятком того, що і викладачі, і студенти нашого навчального

закладу брали активну участь не лише в самому голосуванні, а й в агітації, організації і проведенні виборів.

Але про наслідки невиконання вищезазначеного заклику переконався на прикладі своїх родичів майбутній завідувач кафедри педагогіки і методики початкового навчання УДПІ доц. Пащенко І. А. Рідний брат його батька – Пащенко Устим – з релігійних міркувань вирішив не брати участь у виборах, бо був переконаний, що не від нього, а від волі Бога залежить результат голосування. Про це він необережно сказав у присутності сусідів за кілька днів до виборів.

Він, як і ще дехто з односельців, не пішов голосувати. На дільниці ще навіть не встигли підрахувати результати голосування, але на момент закриття дільниці вже було відомо, хто не брав виборчого бюлетеня. Того ж вечора всі вони були заарештовані і більше ніхто з рідних їх не бачив. Як з'ясувалося лише за часів горбачовської перебудови, всіх їх у прискореному темпі формально пропустили в Києві через судилище і розстріляли, а тіла відвезли на вантажівках під брезентом у Биківнянський ліс.

Але на цьому трагедія родини не закінчилася. Влітку 1949 р., тобто через 12 років після розстрілу голови сімейства, усіх «членів сім'ї ворога народу» було заарештовано (схоже, що весь цей час радянська влада з нетерпінням чекала, коли досягнуть повноліття діти «ворога народу» – донька Віра Пащенко (1928 р. н.) і син Петро Пащенко (1930 р. н.)) – та буде віддано їх під суд. Вирок "найгуманнішого радянського суду" : дружині, Олександрі Пащенко, – 25 років позбавлення волі, дочці і сину – по 10 років [104, с. 71]. Причина багаторічного вичікування і безвідворотності покарання виявилася банально простою : усе їхнє майно було конфісковано. Навіть після реабілітації у 1990 р. їм нічого не було повернено. Діти лише отримали право на пільговий проїзд у міському транспорті за посвідченням про реабілітацію.

Авторові цих рядків чисто випадково (співробітниця УДПУ імені Павла Тичини запросила мене до себе додому, щоб подарувати милого котика для дітей) довелося побувати наприкінці 1988 р., як з'ясувалося згодом, у квартирі людини, яка підписувала у 1937 р. в Білій Церкві списки тих, хто не прийшов на голосування, серед яких був і Устим Пащенко. Я не бачив господаря квартири, але чув його голос, бо він, будучи тяжко хворим, кілька разів гукав з іншої кімнати доньку. Через декілька днів його не

стало. І лише з некролога у місцевій газеті стало зрозумілим, що це саме той співробітник спецслужби, підпис якого стоїть на списку, що став «розстрільним».

10.04.1938 р. Політбюро ЦК КП(б)У з ініціативи генерального секретаря М. С. Хрущова ухвалило постанову «Про реорганізацію національних шкіл на Україні», в якій школи для національних меншин кваліфікувалися як вогнища «буржуазно-націоналістичного, антирадянського впливу на дітей», а самé їх існування визнавалося «недоцільним і шкідливим». Вже через кілька місяців, у 1939 р., було ліквідовано так звані національні райони України, після чого стали ігноруватися не лише мови національних меншин, а й українська мова на теренах України.

16.04.1938 р. трійкою УНКВС по Київській обл. за хибним наклепом був засуджений до вищої міри покарання директор однієї з уманських шкіл Захарик Михайло Дем'янович – майбутній батько майбутнього студента, а згодом провідного викладача кафедри хімії нашого університету Захарика Дмитра Михайловича, який народився 5.10.1938 р., тобто більш як через півроку після розстрілу батька, але вже від моменту народження мав тавро «члена сім'ї ворога народу».

З цим тавром Дмитро Михайлович у 1957 р. вступив на навчання до УДПІ. Лише 25 лютого 1959 р., коли він був вже на другому курсі, Черкаським обласним судом реабілітовано його батька [106, с. 56]. Вчився він дуже наполегливо, про що свідчить Ленінська стипендія, отримувана ним протягом одного з навчальних років. Після успішного завершення у 1962 р. навчання в Інституті він деякий час працював тут спочатку лаборантом, а згодом був переведений на викладацьку роботу. У 1973 р. став кандидатом біологічних наук, а в 1983 р. – доцентом кафедри хімії. Ті, хто працювали з ним, пам'ятають його як еталон порядності і принциповості.

У автобіографії, що була в його особовій справі, у графі, де мова йшла про батька, він з гідністю записав : «народний учитель».

20.04.1938 р. ухвалено постанови РНК УРСР і ЦК КП(б)У «Про обов'язкове вивчення російської мови в неросійських школах України» та «Про реорганізацію шкіл на Україні на виконання рішення РНК СРСР і ЦК ВКР(б) «Про обов'язкове вивчення російської мови в школах національних республік та областей»». У цих по-

становах уперше встановлюється положення про обов'язковість викладання російської мови в усіх неросійських школах.

Зокрема, у 1938/1939 навчальному році в умовах семиденного робочого тижня передбачалося для початкової школи : у II кл. – 3 год., у III та IV кл. – по 5 год., а в неповній середній і середній школах на вивчення російської мови у кожному класі відводилося не менше 5 год., а в V, VI і VII класах – по 6 год.

4.05.1938 р. трійкою УНКВС по Київській області засуджений до вищої міри покарання (розстрілу) декан природничо-географічного факультету Уманського учительського інституту Тимофій Семенович Бачинський (реабілітований у 1957 р.) [106, с. 52].

5.05.1938 р. спеціально для відзначення 120-ї річниці К. Маркса, саме в цей ювілейний день, в уманській тюрмі було розстріляно групу українських громадян, яким приписувалися переважно політичні злочини [79]. Сталінськими емгебістами подібне практикувалося досить широко, зокрема на сумнозвісних Соловках, де до ювілею жовтневого перевороту (так званої "великої жовтневої соціалістичної революції") могли за один раз розстріляти 1111 політичних в'язнів.

9.05.1938 р. РНК СРСР затверджено «Положення про Державні екзаменаційні комісії вищих навчальних закладів». Згідно з цим документом у склад Державної екзаменаційної комісії входять : директор ВНЗ, декан відповідного факультету, завідувач кафедри профільної дисципліни та 1-2 спеціалісти, що не є штатними працівниками цього ВНЗ.

Робота Державної екзаменаційної комісії відбувається по сесіях двічі на рік: з 1 по 30 червня та з 1 по 31 жовтня. Рішення про оцінку з кожної дисципліни чи за результатами захисту дипломного проєкту, про присвоєння кваліфікації і ступеня диплома приймається Державною екзаменаційною комісією на закритому засіданні простою більшістю голосів.

До складання державних екзаменів або до захисту дипломного проєкту допускаються особи, що виконали навчальний план вищого навчального закладу, але не пізніше, як через два роки після закінчення курсу навчання у вищому навчальному закладі.

Студенти, які не склали державні екзамени або не захистили у визначений строк дипломного проєкту, допускалися до повторного складання або захисту в наступну сесію, причому

вони зобов'язані були повторно складати екзамени з усіх дисциплін, окрім тих, з яких у попередню сесію отримано відмінні оцінки.

Ті студенти, які не склали в перший раз державні екзамени або не захистили дипломні проєкти, не виключаються з вищого навчального закладу, але знімаються зі стипендії.

У випадку незадовільного повторного складання державного екзамену або захисту дипломного проєкту, цим особам видається замість диплома свідоцтво з переліком зданих за навчальним планом дисциплін, але без присудження кваліфікації [14, с. 137-138].

19.06.1938 р. Після першого року навчання (І курс "Б", фізико-математичного факультету Уманського учительського інституту) сфотографувалися на пам'ять студентки-подруги, які проживали в кімнаті № 25 у гуртожитку : Лозовська Зіна (знизу зліва), Голік Валентина, Бабенко Ніна, Бурдейна Тетяна, Балацій Надія, Юраговоз Тетяна.

1938 р. У червні в Уманському учительському інституті закінчила вечірній відділ, що готував учителів мови і літератури без відриву від виробництва, Олена Федорівна Рибак, після чого, згідно з тогочасним законодавством, вона повинна була «відбути встановлений іспитовий стаж педагогічної роботи в школі», щоб отримати атестат щодо присвоєння їй персонального звання учителя середньої школи з правом викладати в перших семи класах. Тому атестат їй було вручено лише 7 липня 1940 р. Згодом вона працювала в Уманській семирічній школі № 3 за спеціальністю.

Але мова про неї тут йде з іншої причини : протягом трьох наступних поколінь поспіль нащадки Олени Федорівни не лише закінчили її Alma mater, а й усе своє життя пов'язали з уманською кузнею педагогічних кадрів – стали її викладачами. Її син – Рибак Василь Антонович – працював ст. викладачем

кафедри фізики, тривалий час був заступником декана фізико-математичного факультету. Онука – к. пед. н., доц. Ткачук Лариса Василівна – не лише провідний викладач, а й деякий час була проректором з наукової роботи нашого університету. Правнучка – Ткачук Мирослава Михайлівна – також закінчила наш університет, захистила в нашій спецраді кандидатську дисертацію і є перспективним викладачем кафедри педагогіки і освітнього менеджменту УДПУ імені Павла Тичини.

30.06.1938 р. Із спогадів Григорія Юхимовича Храбана (стиль письма збережено) : «Мені директор пединституту (*тривалий час, як побачимо ще не раз, учительський інститут продовжували називати педагогічним – Д. П.*) запропонував перейти на роботу до нього. Я погодився взяти завідування заочною освітою. Тридцятого червня довелося прийняти участь в урочистостях з нагоди закінчення навчального року в пединституті. Вдень організували для лектури прогулянки над містом у самольоті У-2. Тоді я вперше відірвався від землі. Летіли над полями, над прославленим парком, над вулицями міста. Іноді самольот ніби провалювався в яму, здавалося, що він відривається від тебе і ти зараз вискочиш у повітря, хоч і був прив’язаний. Дивно було дивитися з висоти на дахи будинків, на людей, які неначе ходили догори ногами.

Вечір так провели, не нудьгуючи. Я вливався в новий колектив, хоча ще не розрахувався зі старим.

Першого липня дружина затрималася перед вечором у школі, бо їх туди викликали, щоб подати якісь документи в зв’язку з черговим укомплектуванням школи на новий навчальний рік. До нас завітала сестра дружини, Ліда.

– Чули? Посадили Мартинюка, Степаненка. Я бачила Лідію Юріївну на вулиці, вона змарніла за пару днів, аж почорніла. Саджають, саджають. І коли вже буде цьому край? Стільки кажуть у тюрмі людей, що аж страшно. Не може бути, щоб усі вони були винні.

– Раз посадили, значить заслужили цього. Невинних людей у нас не заарештовують, – відрізав я їй.

– Говоріть, говоріть. Ви ж комуніст, вам інакше сказати не можна. А як вас посадять?

– Мене? Нема за що. Проте, як заарештують і мене, значить і я винен.

Якраз повернулася дружина і переключилася на розмову з сестрою. Я прослухав вісті по радіо. Потім сів за «Матеріалізм і емпіріокритицизм» Леніна. Читав, занотовував свої думки. Час минув скоро. Прибіг з гулянки Володька (*офіційне його ім'я – Владилен, скорочення від російськомовного «Владимир Ленин» – Д. П.*). Олеся дома не було : декілька днів, як поїхав у піонерський табір на Дніпрі. Полягали спати. Серед ночі (коли подивився на годинника, було після першої) в двері постукали… » [125].

2.07.1938 р. органами НКВС заарештовано заступника директора Уманського учительського інституту Г. Ю. Храбана. За сфабрикованим звинуваченням йому було присуджено вісім років покарання, яке він відбув повністю ("від дзвінка до дзвінка") в Усольлазі на території сучасної Пермської області (Російська Федерація). Звільнили його 2 липня 1946 р.

Згодом, у своїх «Спогадах», Г. Ю. Храбан дещо розповів і про інших викладачів Уманського педагогічного (учительського) інституту, які були репресовані наприкінці 30-х років більшовицькою владою :

«У педінституті працював воєнруком Ракуленко. Його заарештували вже з рік тому. Його справу (а по ній проходив не він один) слухала виїзна сесія військового трибуналу. Адже він військовий і йому в контрреволюційній "змові" була відведена командирська роля. Коли розпочалося засідання сесії, Ракуленко відмовився визнати себе винним.

– А чого признався на допиті у слідчого?

Ракуленко вплач. Розказав про катування, з допомогою яких добились у нього підписання протоколів.

Так само повели себе й інші, хто проходив у справі Ракуленка. Трибунал не став далі слухати справу й ухвалив передати її на нове розслідування. Ця група і тепер продовжує сидіти в тюрмі, а слідства повторного і досі немає.

У 1939 р. з тюрми Ракуленка випустили. Під час фашистської окупації він в Умані був начальником поліції. Ті, хто його знав у цей час, розказували, що він багатьом радянським людям намагався допомогти. За зв'язок з партизанами гітлерівці Ракуленка розстріляли.

Інакше склалася доля другого викладача інституту, Бачинського (Тимофія Семеновича, декана факультету – *Д. П.*). Коли

цей лектор природничого факультету на допитах "розколовся", його перевели в тюрму і дали йому можливість самому написати про свою контрреволюційну діяльність. Його виводили з камери на коридор, де стояв стіл і все потрібне для писання. Бачинський зайнявся літературною творчістю і писав фантастичне оповідання, в якому розказувалося, як він мав із передмість Нова Умань і Лиса Гора напасти на місто, захопити телеграф, телефон, пошту, банк та приміщення державних установ. В Умані мав статися переворот. Бачинський склав детальні схеми. Плани. Для підсилення творчості Бачинському приносили смачний український борщ, котлети.

Тут же в камері я почув, що ті, хто бачив Бачинського, стверджували, що він не подавав ознак повного розуму. Він часто плів усякі нісенітниці. Не диво, що він склав план організації "перевороту" в Умані. Через деякий час Бачинському сказали, відчинивши камеру : «Забирай речі і виходь». На волі його не побачили» [125].

Як вже зазначалося, Тимофія Семеновича Бачинського було розстріляно згідно з вироком трійки УНКВС по Київській області від 4.05.1938 р. [106].

1938 р. Парадоксально, але в соціалістичному змаганні між учительськими інститутами УРСР Уманський інститут зайняв за цей рік перше місце і одержав найвищу нагороду – перехідний Червоний Прапор Народного комісаріату освіти УРСР. Схоже на те, що в інших інститутах у цей час була ще більша лавина репресій.

29.07.1938 р. у Москві проведено судовий процес над В. П. Затонським за сфальсифікованим звинуваченням у належності до «антирадянського українського націоналістичного центру». Сам "процес" під головуванням сумно відомого Ульріха тривав усього 20 хвилин. Офіційний вирок – 10 років тюремного ув’язнення без права листування, що фактично означало розстріл. Вирок було виконано цього ж дня. Його розстріляли як «ворога народу». Він фактично став жертвою тієї репресивно-каральної системи, одним з активних творців якої був сам [57].

Як не дивно на перший погляд це звучить, але на фоні усіх цих та мільйонів інших індивідуальних трагедій, ініційованих тогочасною владою, життя вищої школи, як і освіти в цілому, відбувалося динамічно, у повній відповідності з основними ідеологемами марксизму-ленінізму. Ілюзорного оптимізму дода-

вали штатні лектори, засоби масової інформації, популярні пісні. Але ця "переконлива" впевненість у завтрашньому дні була оманливою, бо в глибоких, майже недоступних закутках підсвідомості багатьох педагогів і пересічних громадян невпинно наростала тривожність, на яку смертельно небезпечно було навіть подумки звертати увагу.

29.08.1938 р. РНК СРСР прийняла постанову «Про вище заочне навчання», якою було ліквідовано практику неперервного набору учнів у заочні ВНЗ. Встановлено, що надалі набір буде здійснюватися один раз на рік, у строки, визначені для стаціонарних ВНЗ. Заборонено збирання плати за навчання в заочній системі.

Дозволено вищу заочну підготовку в педагогічних і учительських інститутах за такими відділеннями : історичним, географічним, природознавчим, філологічним (мова і література, іноземні мови), фізико-математичним, педагогічним.

Заборонено в заочних інститутах складання іспитів за результатами письмових контрольних робіт. Натомість введено обов'язкове очне складання іспитів та заліків з усіх дисциплін навчального плану, запровадження лабораторно-екзаменаційної сесії терміном 20-30 навчальних днів для лекцій, практичних занять, консультацій та складання іспитів.

Заочникам, які успішно виконують свої навчальні плани, надається на час сесії додаткова відпустка із збереженням заробітної плати за місцем роботи. Проїзд на сесію і назад здійснюється за рахунок підприємств, на яких вони працюють.

Для виконання переддипломної практики та дипломних проєктів заочникам надається шестимісячна відпустка без збереження утримання за місцем роботи, але на цей час вони забезпечуються стипендією у розмірі, передбаченому для студентів стаціонарного відділення.

Заочникам педагогічних інститутів надається для складання державних іспитів місячна відпустка із збереженням заробітної плати за місцем роботи.

Дозволено професорсько-викладацькому складу стаціонарних ВНЗ проводити заняття на заочних відділеннях в тому ж ВНЗ з додатковою оплатою відповідно до виконаної роботи, але не вище 50 % від посадового окладу [23, с. 104-107]. Це було свого роду внутрішнє сумісництво.

5.09.1938 р. Постановою РНК СРСР № 927 затверджено Типовий

статут вищого навчального закладу [14, с. 32-37], в якому, зокрема, передбачено серед обов'язків Ради ВНЗ присудження вченого звання асистента, обговорення та представлення кандидатів на вчене звання доцента і професора.

10.12.1938 р. підписано до друку підручник проф. Мединського Є. М. «Історія російської педагогіки до Великої Жовтневої соціалістичної революції» [70]. За ним навчалися і в Уманському учительському інституті, бо він є в бібліотечному фонді нашого університету. Це переклад другого російськомовного видання цього підручника. Добре, на перший погляд, те, що вивчення курсу історії педагогіки забезпечувалося україномовним підручником, але ж навчальною дисципліною, судячи з назви підручника, була не «Історія педагогіки», а «Історія російської педагогіки», в якій канонізуються виключно як російські педагоги професори Києво-Могилянської академії, Г. С. Сковорода, К. Д. Ушинський, М. І. Пирогов (у підручнику – «Пірогов»). У анотації зазначено дещо парадоксальне твердження, що «дана книга охоплює історію російської педагогіки з найдавніших часів (виховання і навчання у Київській Русі X-XIII ст.)».

Зовсім не дивно, що на титульній сторінці зазначено, що цю книгу «допущено Комітетом у справах вищої школи при РНК СРСР як навчальний посібник для педагогічних вузів». Дуже показовим є цей факт, що не в Україні, а в Москві вирішувалося питання про використання україномовного, але національно вихолощеного, видання підручника в педвузах УРСР.

20.12.1938 р. вийшла Постанова РНК СРСР «Про введення трудових книжок», згідно з якою до 15.01.1939 р. всі підприємства та заклади мають завершити їх видачу.

27.12.1938 р. Указом Президії Верховної Ради СРСР установлено найвищу ступінь відзнаки в галузі господарського і культурного будівництва – звання Героя Соціалістичної Праці.

28.12.1938 р. вийшла постанова РНК СРСР і ЦК ВКП(б) «Про заходи по упорядкуванню трудової дисципліни, поліпшенню практики державного соціального страхування та боротьбу з зловживаннями в цій справі». Наприкінці 1938 р. різко посилилася відповідальність за трудову дисципліну, про що свідчить хвиля заходів та публікацій в газетах, що з'явилися відразу після цієї поста-

нови, про порушення та покарання, а 2.01.1939 р. (відразу після святкування Нового року!) на підприємствах та в установах республіки почалася кампанія масової перевірки трудової дисципліни та покарання її порушників.

4.01.1939 р. Політбюро ЦК КП(б)У зобов'язало Держполітвидав при РНК УРСР надрукувати текст вищевказаної постанови українською мовою, накладом 100 тис. примірників.

9.01.1939 р. РНК СРСР, ЦК ВКП(б) і ВЦРПС видали роз'яснення цієї постанови «Про стягнення за запізнення на роботу». Конкретизувалися її положення. Ухвалено накладати на працівників адміністративні стягнення у разі запізнення на роботу не більш як на 20 хвилин; вважати прогульником та звільняти тих, хто запізнився на робоче місце більше, ніж на 20 хвилин.

10.01.1939 р. сумнозвісний Прокурор СРСР А. Вишинський видав наказ усім місцевим прокуратурам притягати до кримінальної відповідальності керівників тих підприємств, установ, цехів, організацій, які залишають без покарання порушників трудової дисципліни.

З урахуванням цього наказу стає зрозумілим, чому в наказах директора Уманського учительського інституту зустрічаються догани окремим викладачам за запізнення на… 18 і навіть на 19 хвилин (яка точність!), адже за більш тривале запізнення потрібно б було звільняти з роботи. Зрозумілою стає й час від часу повторювана "епідемія" наказів про запізнення (наказ № 22 від 17.02.1949 р., наказ № 28 від 26.02.1949 р. та ін.), бо самому директору (згідно з наказом Вишинського) довелося б особисто відповідати за замовчування порушення трудової дисципліни викладачами чи співробітниками. А "добродіїв", які б повідомили "куди треба" за замовчування такого правопорушення, не потрібно було б довго шукати.

Лише у квітні 1956 р. видано Указ Президії Верховної Ради СРСР про скасування судової відповідальності робітників та службовців за самовільне залишення підприємств, установ і за прогул без поважної причини. Після цього Указу за такі провини могли застосовуватися тільки адміністративні покарання.

1939 р. У січні в УРСР введено в дію вісім нових радіостанцій-глушилок на частотах чеських радіостанцій для унеможливлення ведення "антирадянської пропаганди", зокрема з Карпатської України; встановлене покарання у вигляді 20 років (!) позбав-

лення волі за порушення офіційної заборони слухати закордонні передачі.

1939 р. Політбюро ЦК КП(б)У затвердило чергові, подані Головлітом УРСР, списки № 48 (51 найменування), № 53 (54 найменування) «на вилучення з бібліотек та книготоргівельної мережі книг і збірників, в яких вихваляються та згадуються прізвища ворогів народу, а також книг, які написані ворогами народу». Серед багатьох інших ухвалено вилучити, як "шкідливі", видання : В. Німчинок «Граматика української мови» (Х.-К., 1934) – «майже на кожній сторінці зразки "творів" ворогів народу – буржуазних націоналістів Елана, Коцюби, Кириленка, Кулика, Микитенка, Семенка, Терещенка»; О. Петренко «Українська мова (граматика і правопис)». Підручник для шкіл малописьменних. Видання 4. (К., 1936) – «згадування прізвищ ворогів народу, буржуазних націоналістів Микитенка, Кириленка» та ін.

Як пригадував колишній завідувач кафедри педагогіки і методики початкового навчання Уманського педінституту доц. Пащенко І. А., коли він у 1938 р. навчався в Білоцерківській середній школі № 3, забороненою була хрестоматія Новицького з української літератури. Учні про це не знали і один із них витягнув зі свого портфеля цей посібник. Реакція досить спокійної і доброзичливої вчительки Побірченко була зовсім неочікуваною для учнів : вона різко кинула цю книжку на стіл і надривним голосом прокричала, що цією книжкою не можна користуватися, бо вона заборонена.

Так сталося, що у повоєнний час ця вчителька жила деякий час по сусідству з ним у Білій Церкві на вул. Надрічній (голова її на той час була не сивою, а білою), і лише тоді стала зрозумілою для нього реакція цієї вчительки. Виявилося, що незадовго до описаного вище інциденту – у 1937 р. – чоловіка цієї вчительки було розстріляно як «ворога народу». Можна уявити собі, що могло очікувати цю вчительку («члена сім'ї ворога народу»), якби виявилося, що її учні користуються забороненою хрестоматією Новицького.

5.01.1939 р. На Київському заводі ім. Г. І. Петровського почалося запровадження трудових книжок робітників, службовців, інженерно-технічного персоналу. Потім ця практика поширилася і на заклади освіти.

13.01.1939 р. Народний комісар важкої промисловості СРСР видав наказ № 16 «Про упорядкування справи ведення табелів явки на роботу на підприємствах». Керівництву підприємств пропонувалося до 20 січня 1939 р. завести номерну систему обліку явки на роботу, забезпечити штат табельників, запровадити перевірку номерів працівників одразу після сигнального гудка про початок робочого дня.

Ця ініціатива стала поштовхом до суворого контролю трудової дисципліни не лише на виробництві, а й у навчальних закладах.

17.01.1939 р. в СРСР було проведено Всесоюзний перепис населення, активну участь у здійсненні якого брали викладачі та студенти Уманського учительського інституту.

20.01.1939 р. ЦК ВКП(б) надіслав телеграму ЦК компартій союзних республік, обкомам, крайкомам, наркомам внутрішніх справ і начальникам управлінь внутрішніх справ із дозволом застосування «методів фізичного впливу» по відношенню до «відомих і запеклих ворогів народу».

31.01.1939 р. РНК УРСР і ЦК КП(б)У видали постанову «Про обов'язкову поставку м'яса державі». Ухвалено порядок, строки, норми здачі м'яса колгоспами, колгоспними дворами та одноосібними господарствами. Встановлені норми м'ясопоставок : 15 кг з кожної голови для колгоспів і 32 кг. – для одноосібників.

31.01.1939 р. РНК УРСР і ЦК КП(б)У видали постанову «Про обов'язкову поставку молока і масла державі в 1939 році». Ухвалено порядок, строки, норми здачі молока і масла колгоспами, колгоспними дворами та одноосібними господарствами.

31.01.1939 р. РНК УРСР і ЦК КП(б)У видали постанову «Про обов'язкову поставку вовни державі». Ухвалено порядок, строки, норми здачі вовни колгоспами, колгоспними дворами та одноосібними господарствами.

1.03.1939 р. РНК УРСР (м. Київ) присвоїв 55 кращим педагогам початкових і середніх шкіл республіки звання заслуженого учителя школи. Під час процедури нагородження секретар ЦК КП(б)У М. С. Хрущов звернув увагу педагогів на їх основні завдання – дати дітям тверді знання, а також «виховати з них справжніх радянських патріотів, будівників комуністичного суспільства».

3-10.03.1939 р. у Вінницькій області відбулася «зіркова естафета»,

присвячена підготовці до XVIII з'їзду ВКП(б). Для проведення агітації у районах області пішки, на велосипедах, мотоциклами, верхи попрямували «кращі фізкультурники-агітатори».

Згодом, у 70-х роках, з ініціативи викладача кафедри фізичного виховання В. Т. Ткаченка в УДПІ ім. П. Тичини було відроджено практику проведення «зіркових естафет» з метою здійснення військово-патріотичного виховання студентської молоді. Майбутні вчителі збирали у віддалених селах спогади колишніх воїнів та партизан про їх участь у боротьбі з фашизмом, відвідували місця найзапекліших боїв та масового знищення ворогом мирного населення, допомагали впорядкувати ці пам'ятні місця. Завершувалися ці естафети пізно вечором у центрі м. Умані театралізованою факельною ходою.

7.03.1939 р. Політбюро ЦК КП(б)У обговорило питання «Про Президію АН УРСР». Досить показовим щодо дозування "демократичності" є стиль формулювання ухвали : «***доручити*** Коротченку ***рекомендувати*** президенту АН УРСР О. О. Богомольцю ***обрати*** Президію АН УРСР у наступному складі : О. О. Богомолець, О. В. Палладін, Б. І. Чернишев, В. П. Філатов, С. В. Серенсен, І. К. Мацуревич, В. П. Поспелов, М. Я. Калінович, Г. В. Курдюмов, О. В. Леонтович, А. П. Сапегін». По формі нібито й демократично, а по суті – авторитарний наказ (зверніть увагу на виділені нами курсивом дієслова – *Д. П.*).

10.03.1939 р. у Москві почав роботу XVIII з'їзд ВКП(б), на якому було заявлено про «перемогу соціалізму в СРСР» і прийнято рішення про «поступовий перехід від соціалізму до комунізму».

Можна лише уявити собі, яка лавина «заходів», правок лекційних курсів і перевірок розпочалася в усіх навчальних закладах країни, у тому числі і в Уманському учительському інституті!

20.03.1939 р. Наркомос та ЦК профспілки працівників початкової і середньої школи УРСР прийняли постанову «Про перехідні Червоні прапори для передових шкіл, районів і областей і Похвальні грамоти для учителів-відмінників – переможців у соціалістичному змаганні». Цим уведено традицію, яка міцно закріпилася на багато десятиліть, замість належної матеріальної відзнаки заохочувати передовиків морально – почесними грамотами, подяками, вимпелами (перехідними).

31.03.1939 р. Постановою РНК СРСР № 415 затверджено «Положен-

ня про аспірантуру при вищих навчальних закладах і науково-дослідних інститутах».

28.04.1939 р. Постановою РНК СРСР дозволено (але не зобов'язано – *Д.П.*) підприємствам і закладам надавати робітникам і службовцям, які вступають у заочні вищі навчальні заклади або заочні відділення при вищих навчальних закладах, додаткові 10-денні відпустки (без збереження заробітної плати) для складання вступних екзаменів [14, с. 121].

1938/1939 н./ р. За підсумками соцзмагання серед учительських інститутів республіки за цей рік Уманський учительський інститут виборов перше місце. Почесними грамотами і преміями була відзначена група студентів і викладачів інституту. Серед відзначених були й директор інституту Шатало М. Б. та його заступник з навчально-наукової роботи Товбіс Б. Н.

10.08.1939 р. в актовому залі Інституту перед громадою міста виступив наш земляк, поет-орденоносець М. П. Бажан [20, с. 421]. Саме в цей час він був у особливому фаворі. За спогадами тогочасного Голови Спілки письменників УРСР О. Є. Корнійчука, у січні 1939 р. при обговоренні кандидатур письменників на нагородження орденами, Й. В. Сталін раптом уточнив у нього, а як прізвище того українського поета, який, за чутками, зробив дуже вдалий переклад епічної поеми Шота Руставелі «Витязь у тигровій шкурі». Дізнавшись, що перекладачем був М. П. Бажан, Сталін власноручно вписав зверху його прізвище. Завдяки цьому поет отримав найвищу нагороду – орден Леніна, а головне – відразу припинилися масові нападки проти нього, що уберегло його від репресій, а до цього вже йшло і з дня на день могло статися.

19.08.1939 р. між Німеччиною і СРСР підписано торгівельну угоду.

23.08.1939 р. Молотовим і Рібентропом підписано сумно відомий пакт про ненапад, який розв'язав руки Німеччині на міжнародній арені.

1.09.1939 р. Німеччина здійснила військовий напад на Польщу. Розпочалася Друга світова війна.

Саме в цей день – 1 вересня 1939 р. – було заарештовано майбутнього викладача Уманського учительського інституту Івана Павловича Безлюдного. На той час він був 19-річним юнаком, який щойно закінчив в Умані педагогічне училище й планував працювати за фахом, «сіяти добре й вічне». Але за-

мість цього сумнозвісна «трійка» без суду і слідства визначила йому інше «направлення за розподілом» – на Колиму для каторжної роботи на золотодобувному руднику «Щасливий». Визначено було й строк його перебування на виснажливих роботах – 10 років! Відбув він увесь цей строк повністю – "від дзвінка до дзвінка". На жоден день не було скорочено терміну його перебування на каторзі з демонстративно бузувірською назвою рудника – «Щасливий».

Причиною такого жорстокого покарання став адресований І. П. Безлюдному через кілька тижнів після закінчення педучилища лист від товариша, в якому окрім оптимістичного опису юнацького життя-буття містився жартівливий політичний анекдот. Адресату, який цього листа так і не встиг прочитати, бо його перехопили, але міг би це зробити, бо адресований лист був особисто йому, вліпили 10 років каторги, а автору листа – 15 років.

Сталося це тому, що однокурсника Івана Павловича було призначено керівником поштового відділення у Вінниці, а його попередник не хотів залишати цього привабливого робочого місця й, скориставшись своїми старими зв’язками, перехопив листа свого наступника, бо добре знав, що в листуванні люди бувають занадто необережними, а цього в ті роки було достатньо, щоб знищити людину.

Довідка № 172 про реабілітацію І. П. Безлюдного, підготовлена відповідно до ст. 1 Закону України від 17.04.1991 р., надійшла на адресу І. П. Безлюдного аж у грудні 1991 р. – через рік після його смерті.

У іменному покажчику «Репресовані освітяни Черкащини», підготовленому викладачем УДПУ ім. Павла Тичини В. М. Полєхіною [106], немає згадування про репресованого І. П. Безлюдного і це не випадково, бо саме в день свого арешту він мав стати педагогом-практиком, от і вийшло, що попав він у молох репресій раніше, ніж до когорти освітян.

1.09.1939 р. в Уманському учительському інституті утворено відокремлені кафедри математики і фізики.

Станом на початок навчального року в складі кафедри математики були : А. М. Нікольський (завідувач кафедри, читав математичний аналіз), старші викладачі З. М. Прищенко (читав математичний аналіз), П. М. Гржібовський (читав аналітичну гео-

метрію), А. М. Сіпко (читала алгебру і математичний аналіз), викладачі В. П. Бабій (читав аналітичну геометрію), П. В Мазур та С. Й. Імас (читали елементарну математику).

В ініціалах С. Й. Імаса немає помилки – Сидір Йосипович був рідним братом Григорія Йосиповича Імаса, який після війни (із 1946 р.) тривалий час також працював на цій кафедрі, а С. Й. Імас загинув у серпні 1941 р., коли в м. Умань прийшли німецькі окупанти й розпочали масове знищення єврейського населення.

16.09.1939 р. РНК СРСР прийняла Постанову № 1469 «Про заочну аспірантуру».

17.09.1939 р. військові частини українського фронту вступили на територію Західної України.

1.11.1939 р. прийнято Закон про включення Західної України до складу СРСР і возз'єднання її з УРСР [116, с. 124]. Як не дивно, на перший погляд, але цей закон вже через місяць вплинув і на діяльність Уманського учительського інституту (*див. далі*).

29.11.1939 р. вийшла Постанова ЦК ВКП(б) «Про присвоєння звання учителя особам, що закінчують педагогічні навчальні заклади». У зв'язку із закінченням атестації вчителів за цією постановою відмінено передбачене Постановою РНК СРСР та ЦК ВКП(б) від 10.04.1936 р. обов'язкове проходження однорічного педагогічного стажу для отримання звання вчителя для осіб, які закінчували середні та вищі педагогічні навчальні заклади і не мали до навчання педагогічного стажу.

Встановлено, що надалі особам, які закінчують педагогічні училища, учительські і педагогічні інститути, персональні звання учителя початкової, неповної середньої і середньої школи мають присвоюватися після складання ними державних екзаменів державними екзаменаційними комісіями із зазначенням присвоюваного персонального звання в дипломах [14, с. 162].

30.11.1939 р. керівництвом СРСР розпочато ганебну радянсько-фінську війну. (Згадаймо, що 6 березня 1917 р. вступив у дію маніфест про відновлення автономії Фінляндії). Щоб хоч якось виправдати в очах радянського народу цей агресивний напад, радянські ідеологи називали фінську сторону "білофінами". Сталін дуже хотів отримати 21.12.1939 р. найпривабливіший подарунок до свого 60-річного ювілею – блискавичну перемогу над маленькою сусідкою – Фінляндією. Він мав амбітну мету –

перетворити її в ще одну союзну республіку та продемонструвати світу могутність своєї армії. Але сталося не так, як планувалося більшовицькими лідерами : радянські війська отримали рішучий супротив малого за чисельністю, але вільнолюбивого і згуртованого фінського народу. А найвідоміший у світі снайпер – Сімо Хайха – у день ювілею Сталіна зробив йому власний "подарунок" – 25 знищених за добу вояків Червоної армії. Всього ж за весь період цієї війни на рахунку фінського снайпера було 542 жертви.

Направлений у цю бійню був і викладач кафедри марксизму-ленінізму Уманського учительського інституту Б. Н. Товбіс, якому дивом удалося залишитися неушкодженим і, що не менш важливо, – не репресованим після бездарного провалу фінської кампанії, яка тривала 3 місяці і 12 днів та закінчилася 13.03.1940 р.

Характерно, що вже 20.01.1940 р. Уїнстон Черчіль у виступі по радіо заявив, що Фінляндія «відкрила всьому світу слабкість Червоної армії».

29.11.1939 р. вийшла постанова ЦК ВКП(б) і РНК СРСР № 1979, яка різко обмежувала можливість переміщення вчителів. Навіть при наявності вагомих причин для зміни місця роботи вчителя, це можна було здійснити лише за наказом завідуючого обласним відділом освіти, а якщо йшлося про переміщення або звільнення з роботи вчителів старших класів або викладачів педагогічних училищ, то про кожний такий факт завідувач облвно неодмінно мав повідомити Міністерство освіти УРСР [див. 58, с. 32].

1939 р., грудень**.** Уманський учительський інститут, як і інші педагогічні навчальні заклади УРСР, провів прискорену підготовчу роботу щодо дострокового випуску. Це було зумовлено необхідністю хоч би частково забезпечити вчительськими кадрами Західні області України, які були приєднані до УРСР (старі кадри зазнали масових репресій з приходом радянської влади). Саме ці наші випускники були в числі тих, хто першими прийняли на себе напад фашистської Німеччини.

13.12.1939 р. Нарком освіти УРСР видав наказ «Про зміну порядку призначення, переміщення і звільнення учителів VIII-X класів». Відтепер учителям стало набагато складніше звільнитися із займаної посади або перейти на інше місце роботи, бо вчителів VIII-X класів призначали обласні відділи освіти, а керівників

навчальних закладів – Наркомат освіти.

24.12.1939 р. відбулися вибори до місцевих рад депутатів трудящих.

1.01.1940 р. У містах і селах УРСР розпочався Всесоюзний перепис худоби (з метою запровадження нових податків з населення). Преса повідомляла, що на місцях розгорталася кампанія активної допомоги обліковцям з боку окремих колгоспників, спеціально сформованих бригад сприяння. За даними Центрального управління народногосподарського обліку всього по СРСР було 130 тис. обліковців. Залучалися до цієї роботи подекуди і студенти.

5.01.1940 р. РНК УРСР видала постанову «Про заробітну плату студентам старших курсів педагогічних учбових закладів і педагогічних шкіл, відрядженим в 1939 р. на педагогічну роботу в школи».

5.01.1940 р. РНК УРСР видала постанову «Про оплату педагогів, які закінчили інститути соціального виховання УРСР». Причиною появи обох цих постанов був гострий дефіцит педагогічних кадрів.

7.01.1940 р. РНК УРСР видала постанову «Про присвоєння звання вчителям, які закінчили педагогічні учбові заклади». Тепер уже не було необхідності проходити додаткову атестацію для отримання цього звання. Та це й не дивно, адже нові вчителі закінчували радянські педагогічні навчальні заклади і не було нагальної потреби їх ідеологічно перепідготовляти.

Характерно і зовсім не випадково, що в подальшому протягом кількох наступних років створювалися курси та інститути «перепідготовки», а не «підготовки» чи «підвищення кваліфікації» педагогічних кадрів.

9.01.1940 р. Політбюро ЦК КП(б)У ухвалило дозволити НКО УРСР провести у січні 1940 р. дотерміновий випуск студентів, зокрема з педагогічних інститутів – 1 800 осіб, з учительських інститутів – 2 054 осіб, з педагогічних шкіл – 1 106 осіб.

Значок членів спілки войовничих безбожників

20.01.1940 р. у Києві відкрився 2-й з'їзд Спілки войовничих безбожників України. У звітній доповіді голови оргбюро Центральної ради спілки тов. Мишанський розповів про роботу антирелігійної організації. Промовці повідомляли про роботу щодо закриття церков. Слухали посланців із Західної України.

Зрозуміло, що і в школах, і у ВНЗ, особливо педагогічних,

розпочалася нова хвиля непримиримої боротьби з «релігійним дурманом». Не оминуло це й Уманський учительський інститут.

2.03.1940 р. розпочалася паспортизація громадян СРСР. У м. Львові було створено 32 паспортні пункти. Першим одержав радянський паспорт колишній робітник Львівського пивоварного заводу, наразі заступник голови міської ради О. І. Кармазин. Серед громадян Львова, які в числі перших отримали паспорти : професор інституту радянської торгівлі П. І. Франко (син І. Я. Франка), письменниця В. Л. Василевська та ін.

4.03.1940 р. РНК УРСР видав постанову «Про реорганізацію початкових і середніх шкіл на території західних областей України». Для Уманського учительського інституту ця постанова мала безпосереднє значення, бо він також готував педагогічні кадри для цього регіону.

5.03.1940 р. ЦК ВКП(б) ухвалив постанову про застосування вищої міри покарання (розстрілу) щодо 14 700 полонених польських офіцерів. На загал, згідно з цією постановою (за сучасними підрахунками) було знищено від 22 до 40 тис. осіб, серед яких був певний відсоток етнічних українців і чимало мешканців Галичини і Волині, які перебували у таборах Ковеля, Осташкова, Старобільська, Катині, Мідного, Харкова та ін. Схвальні підписи під документом поставили Й. В. Сталін, К. Є. Ворошилов, В. М. Молотов, А. І. Мікоян та заочно погодилися з цим рішенням М. І. Калінін і Л. М. Каганович.

26.06.1940 р. у зв’язку з катастрофічною нестачею у школах учителів РНК УРСР прийняла постанову «Про повернення на педагогічну роботу осіб, які закінчили педагогічні навчальні заклади і працюють не за фахом». Запроваджувалося кримінальне переслідування педагогів за ухиляння від роботи за отриманою в педагогічному навчальному закладі спеціальністю. Особливо це стосувалося осіб, які закінчили вищі та середні педагогічні заклади в період з 1934 по 1940 рік і працювали не за фахом.

Нарком освіти С. М. Бухало став першим, за керівництва якого розпочалося кримінальне переслідування педагогів за неявку на роботу після закінчення ними педагогічних навчальних закладів [57, с. 290]. Водночас вживалися досить жорсткі заходи щодо тих, хто допускав запізнення на роботу.

1939/1940 н./ р. Протягом цього навчального року викладацьким ко-

лективом Уманського учительського інституту підготовлено до друку науковий збірник, а три викладачі – О. М. Варченко, О. С. Будніченко і М. І. Хамардюк – захистили кандидатські дисертації (про це зазначено в одному із річних звітів). То був величезний науковий прорив у нашому інституті.

1940 р. У цьому році закінчила навчання в Уманському учительському інституті Керекеша Ольга Степанівна, яка довгі роки успішно викладала математику в Христинівському районі, вела школу передового педагогічного досвіду та стала у 1977 р. заслуженою вчителькою УРСР.

11.07.1940 р. Постановою ЦК ВКП(б) та РНК СРСР № 1228 «Про правила прийому у вищі навчальні заклади» передбачено складання вступних іспитів диференційовано, в залежності від обраної спеціальності. Наприклад, при вступі на біологічний факультет абітурієнти мали складати іспити з фізики, хімії, російської мови і літератури (у ВНЗ, де викладання ведеться не російською мовою, потрібно було складати ще й додатковий іспит з мови викладання, що підспудно ставало для пересічного населення однією з «привабливих» причин русифікації навчання у вищій школі); при вступі на фізико-математичний факультет потрібно було складати ті ж самі дисципліни та ще й математику. Для інших факультетів також передбачено перелік дисциплін, з яких необхідно було складати вступні іспити.

Для абітурієнтів університету окрім тих же вступних іспитів, що передбачалося складати абітурієнтам інститутів на відповідні факультети, потрібно було ще пройти випробовування у вигляді вступного іспиту із однієї з іноземних мов (німецької, французької або англійської) незалежно від спеціальності [23, с. 107-109].

Із-за гострого дефіциту у школах педагогічних кадрів було дозволено приймати на навчання у 2-х річні вчительські інститути не лише випускників середньої школи, а й тих, хто закінчив 9 класів, але за умови, що їм уже виповнилося 17 років, бо студентом стаціонарного відділення можна було стати в 17-35-річному віці [див. 23, с. 88]. Майбутньому викладачеві нашого інституту І. А. Пащенку вдалося стати у 1940 р. студентом Київського учительського інституту відразу після закінчення 9-го класу, у 16-річному віці, але для цього йому довелося отримати письмовий дозвіл Наркома освіти УРСР С. М. Бухала.

1940 р. Робітничі факультети в СРСР ліквідовано. Згодом, у 1969 р., їх було знову відновлено при вищих навчальних закладах як підготовчі відділи. Ці відділи комплектувалися з робітничої і селянської молоді після закінчення середньої школи, а також із демобілізованих з армії.

16.09.1940 р. Постановою РНК СРСР № 1696 «Про викладання іноземних мов» дано вказівку, що кожен студент, закінчуючи вищу школу, повинен уміти вільно читати спеціальну літературу і здійснювати усне спілкування іноземною мовою, для чого введено викладання у вищих навчальних закладах іноземних мов протягом чотирьох років навчання по 2-3 години на тиждень.

Встановлено, що студенти, які не склали іспитів з іноземної мови за останній курс, не допускаються до державного іспиту або захисту дипломного проєкту [14, с. 88].

3.10.1940 р. в газеті «Правда» було опубліковано рішення РНК СРСР «Про встановлення платності навчання в старших класах середніх шкіл і у вищих навчальних закладах СРСР та про заміну порядку призначення стипендій» [57, с. 286]. Плата вводилася з 1.09.1940 р., тобто ще й за попередній місяць до видання постанови. Підлягало оплаті навчання дітей, починаючи з 8-го класу, а також у технікумах, училищах та ВНЗ. Розмір оплати сягав 1 500 – 500 крб. на рік (залежно від місцевості й характеру навчального закладу). Офіційно мотивувалося запровадження плати за навчання досить зухвало : «учитывая возросший уровень материального благосостояния трудящихся».

Введення плати за навчання для багатьох радянських громадян закрило можливість продовжити освіту після 7 класу. У результаті кількість учнів середніх шкіл у 8-10 класах скоротилася у кілька разів. Дехто із студентів вимушений був припинити навчання (у деяких ВНЗ таких було більше половини). Багато хто із студентів Уманського учительського інституту також вимушений був припинити навчання.

Прояви будь-якого невдоволення цим нововведенням з боку студентів суворо каралися. Лише через 50 років (за рік до розпаду Радянського Союзу) «Учительская газета» наважилася розповісти про те, як в одному з педагогічних ВНЗ у гуртожитку вирішили студенти перед вимушеним від’їздом додому (переважно це були юнаки і дівчата із сільської місцевості) організувати невеличкими компаніями прощальну вечірку. На останні копійки придбали у

складчину вагову кільку, помідори, огірки і навіть червоний вермут. Забренчали гітари і колективно, експромтом, на знайомий мотив пісні «Раскинулось море широко…» виникла сумна імпровізована пісня про гірку долю, що чекає кожного з них.

Втім, вони ще й не здогадувалися про ту долю, яка насправді їх чекає. Адже в кожній групі був «стукач», а то й не один. Вранці їм не дали виспатись, бо у дворі вже чекали декілька пустих автобусів. А далі – тижні попереднього ув'язнення, суд і вирок : заслання на примусові роботи у Казахстан. Строк заслання – не менше п'яти років.

На звільнені місця у ВНЗ та гуртожитку приймали тих, хто на загальних підставах не зміг би стати студентом або претендувати на проживання в гуртожитку. Саме вони згодом були вірним вдячним резервом для командно-адміністративної системи. Та й «стукачі» ще раз отримали показовий майстер-клас для виживання [46].

3.10.1940 р. оприлюднено в пресі Указ Президії Верховної Ради СРСР «Про державні трудові резерви СРСР», згідно з яким у країні запроваджуються ремісничі і залізничні училища та школи фабрично-заводського учнівства (ФЗУ) – кузні з підготовки робітників для найбільш важливих галузей господарського комплексу держави. Набір до цих професійних закладів освіти здійснювався примусово, шляхом мобілізації. Більше того, втеча з цих закладів вважалася кримінальним злочином і каралася позбавленням волі.

Після завершення навчання у будь-якому з цих закладів молода людина зобов'язана була відпрацювати за розподілом не менше чотирьох років без права зміни місця роботи [57, с. 286-287].

1.01.1941 р. Станом на початок 1941 р. в Уманському учительському інституті було виконано 21 наукову роботу з питань педагогіки, гідробіології, систематики рослин, математики. Зокрема, доценти Артемчук І. В., Будніченко О. С., Грижибовський П. М., Панфілов М. Е., Хамардюк М. Т., кандидат педагогічних наук Варченко О. М. досліджували низку актуальних проблем : виховання молодого покоління, кормову базу рибного господарства, інвентаризацію рослинних ресурсів нашої країни, можливості поширення садівництва, виноградарства в посушливих степах півдня УРСР.

З нагоди відзначення свого першого ювілею (10-річчя з дня заснування) інститут видав науковий збірник.

Відчутною була допомога інституту від Уманського палацу

піонерів – читалися для дітей науково-популярні лекції, проводилися цікаві досліди з фізики, надавалися консультації щодо роботи гуртків, здійснювалося керівництво винахідницькою роботою. До роботи з дітьми залучалися студенти, що сприяло їх професійній підготовці.

18.02.1941 р. Постановою РНК СРСР від № 332 встановлено такі розцінки у студентському гуртожитку:

- за користування гуртожитком для студента – 1 крб. за місяць;
- за постільні речі – 50 коп. за місяць;
- за користування лазнею – 1 крб. за місяць.

Ця постанова видана за кілька місяців до початку війни і, здавалося б, її значення по часу дії було локальним, але, як свідчить наказ ректора Уманського педінституту № 28 від 7.02.1972 р., посилання на неї більш як через 30 (!) років було доцільним для визначення цінового співвідношення між різними послугами, хоч розцінки значно змінилися, адже за цей час відбулися грошові реформи 1947 та 1961 рр.

6.03.1941 р. Опубліковано затверджені РНК СРСР зміни в нормах ГПО, спрямовані на посилення прикладної підготовки фізкультурників. Зокрема, при здаванні норм з гімнастики, від фізкультурників тепер вимагатимуть навичок стройової підготовки. Норми по стрільбі приведені у відповідність до вимог стрілецької підготовки по малокаліберній зброї, прийнятих у Червоній армії.

5.05.1941 р. виступ Й. В. Сталіна перед випускниками військових академій (тривалий час засекречений). Вперше заявив "по секрету" про необхідність бути готовими до переходу від політики оборонної до наступальної. Це свідчить, що він все-таки планував здійснити напад на Німеччину першим.

6.05.1941 р. Генсек Сталін став ще й Головою РНК СРСР, замінивши на цьому посту В. М. Молотова. Ця політична подія, на перший погляд, не має ніякого відношення до діяльності педагогічних навчальних закладів. Але це зовсім не так. Справа в тому, що дуже часто розмови про цю подію провокативно використовували працівники спецслужби для арешту студентів.

Про одну з процедур відбору претендентів на арешт розповів доц. І. А. Пащенко, колишній завідувач кафедри педагогіки і методики початкового навчання Уманського педінституту, а в 1941 р. – студент Київського педінституту, який жив у гуртожитку.

На початку травня 1941 р. у цей гуртожиток досить настирливо почав навідуватися один нібито "колишній випускник цього закладу, а зараз – завуч школи". Причиною цих відвідувань, за його словами, було бажання знайти собі майбутню дружину із студенток са́ме педагогічного інституту. Цілком природними видавалися його регулярні вечірні зустрічі із студентами-хлопцями. Декому з них він обіцяв посприяти працевлаштуванню в "його" школу після завершення навчання в інституті. Під час цих зустрічей з випивкою і скромною закускою велися різні розмови, іноді розповідалися політичні анекдоти. Збиралися там, як правило, мешканці двох сусідніх кімнат.

Студент Пащенко І. не попадав на ті тусовки, бо його вже кілька тижнів мучив нестерпний кашель. Одного разу "гість" після закінчення чергових посиденьок (як згодом виявилося – останніх) зайшов до нього в кімнату й попросив провести його найближчим маршрутом до зупинки трамваю. А дорогою почав настирливо провокувати на антирадянські висловлювання, зокрема запитав : «Чи не видається тобі, Іване, що Сталін узурпує владу? Мало йому посади Генерального секретаря ЦК ВКП(б), то він ще заграбастав і повноваження Голови РНК СРСР. Він, мабуть, і не розуміє, до чого це може призвести».

Чи щось у голосі співрозмовника насторожило студента, чи просто спрацював інстинкт самозбереження, але його відповідь була "політично вивіреною" з урахуванням офіційної ідеології того часу : «Товариш Сталін добре знає, що він робить. Усі його рішення правильні». На цьому вони розпрощалися. Гість невдоволено побіг до трамваю.

А через кілька днів усіх мешканців цих двох кімнат, де жили історики та мовники, було заарештовано. Мало кому з цих ув’язнених пощастило вийти з радянських застінків живим. З тих небагатьох, хто чудом вижив, пройшовши поневіряння спочатку у в’язниці, а потім добровольцем через окопи штрафбату на фронті, – відомий український письменник Микола Якович Олійник.

Вирвався з лабетів комуністичної інквізиції ще один з тих студентів – Волчков Володимир Микитович, якому також довелося змивати власною кров’ю "тяжку провину перед Батьківщиною". З фронту він вернувся з орденом Червоної Зірки та з низкою медалей. Пережите ним зробило його тонким поетом, прозаїком, перекладачем. Символічною була назва його першої

поетичної книжки, що вийшла у 1949 р., – «Люблю життя», а ще більш символічним став його псевдонім, під яким видавалися всі його твори, – Вільний.

Як не парадоксально це звучить, але від І. Пащенка відвела арешт і врятувала життя відкрита форма туберкульозу (діагностовано було цю хворобу через кілька тижнів), завдяки якій він не мав змоги бути на тих провокаційних посиденьках. Адже однієї лише присутності в компанії, де розповідали політичні анекдоти, або висловлювали сумніви в мудрості керівників комуністичної партії чи радянського уряду, було достатньо, щоб зазнати нищівних репресій.

19.06.1941 р. в актовій залі Уманського учительського інституту перед викладачами і студентами виступив доктор математичних наук М. М. Боголюбов (майбутній академік Академії наук СРСР і Академії наук УРСР, двічі Герой Соціалістичної Праці, видатний радянський математик, механік і фізик-теоретик) з лекцією про радянських вчених – лауреатів Сталінської премії в галузі математики [20, с. 422]. Це унікальна особистість. Під впливом свого батька, який у 1914-1918 рр. завідував кафедрою богослов'я Київського університету Св. Володимира, був професором і настоятелем університетської церкви, він у 5-річному віці вже вільно читав, мав початкові відомості з математики. Протягом наступних трьох років оволодів німецькою, французькою, англійською мовами. У 8-річному віці його віддали в І Олександрівську гімназію, де за рік він закінчив підготовчий та перший класи. Але в 1918 р. кафедру богослов'я у Київському університеті було ліквідовано. Його батько стає прарафіяльним священником у селі Велика Круча на Полтавщині. Тут Микола почав відвідувати шостий клас семирічної церковнопарафіяльної школи, отримав свідоцтво про неповну середню освіту, після чого батько відвіз його в Київ, щоб показати професору Д. О. Граве, а той запропонував Миколі, який ще не мав середньої освіти, прослухати у нього в університеті курс алгебри. Через півроку він почав відвідувати семінари завідувача кафедри математичної фізики академіка М. М. Крилова. У 1925 р., коли М. Боголюбову виповнилося 17 років, його за спеціальним рішенням РНК УРСР без диплома про вищу освіту зараховують до аспірантури при відділі математичної фізики ВУАН, яку він закінчує у 1928 р., захистивши дисертацію, а в 1930 р., за пропозицією проф. Гра-

ве Д. О., на пленарному засіданні АН СРСР йому присуджується вчений ступінь доктора наук *honor's causa* (без захисту дисертації). Він став наймолодшим (у 20 років) доктором наук [див. 56].

Для викладачів кафедри математики Уманського учительського інституту проф. М. Боголюбов прочитав лекцію з варіаційного числення і погодився бути науковим керівником дисертаційного дослідження викладача цієї кафедри З. М. Пріщенка. Їхня співпраця продовжувалася і після війни, коли в 1944 р. останній повернувся на кафедру і навіть очолив її. У 1947 р. його дисертація з варіаційного числення, науковим керівником якої був М. М. Боголюбов, була в цілому завершена, але до захисту справа не дійшла. Весною 1948 р. із-за абсцесу легенів дисертант помер.

Серед знаних учених учнями М. М. Боголюбова були : М. І. Шкіль, І. Р. Юхновський, В. П. Шелест (син П. Ю. Шелеста) та багато інших.

21.06.1941 р. увечері, за кілька годин до нападу фашистської Німеччини на СРСР, у цій же актовій залі лектор Київського обкому Шмідт зробив доповідь про міжнародне становище, в якій, як і годилося в той час, стверджував, що війни з нашим союзником Німеччиною найближчим часом не буде [20, с. 422].

22.06.1941 р. фашистська Німеччина розпочала війну проти Радянського Союзу. Десятки років у СРСР було прийнято підкреслювати, що цей напад здійснено «без оголошення війни».

На цій завідомій неправді виховано вже три покоління. Робилося це не тільки для того, щоб сильніше очорнити фашизм, а й щоб не довелося робити доступним текст самої ноти Німеччини про оголошення війни, в якій перераховуються конкретні злочини СРСР напередодні війни та згадуються окремі деталі секретного додатку до Пакту про ненапад, укладеного між СРСР та Німеччиною 23.08.1939 р. Насправді ж не менше як за півгодини до початку бойових дій німецький посол Шуленбург офіційно вручив народному комісару закордонних справ СРСР В. М. Молотову ноту німецького міністерства закордонних справ. Про це свідчать спогади самого Молотова. Він разом з іншими членами Політбюро був між 2 і 3 годиною ночі в кабінеті Сталіна. В цей час у Кремль, у секретаріат Молотова, що розташовувався у цьому ж будинку, прибув німецький посол Шуленбург і попросився на терміновий прийом до Молотова. Через кілька хвилин їхня зустріч відбулася, де й було передано

офіційно ноту міністерства закордонних справ Німеччини.

Приблизно в цей же час (з урахуванням розбіжності між московським та берлінським часом), тобто майже в момент нападу, міністр закордонних справ Німеччини Рібентроп вручив у Берліні аналогічний документ радянському послу В. Г. Деканозову.

Саме В. М. Молотову (він був не лише Народним комісаром закордонних справ СРСР, членом Політбюро ЦК ВКП(б), а й заступником голови Раднаркому СРСР) довелося поінформувати народ по радіо про напад нацистської Німеччини на Радянський Союз. У цьому виступі він уперше заявив, що ноту було передано йому нібито о 5 годині 30 хвилин.

На цій підставі радянські ідеологи десятки років поспіль звинувачували фашистську Німеччину у неприпустимій непорядності, бо вона розпочала бойові дії проти Радянського Союзу за кілька хвилин до офіційного оголошення війни. Критика ця продовжувалася і після того, як керівництво Радянського Союзу, скориставшись різницею в часових поясах і наявністю між СРСР та Японією лінії зміни дат, 9 серпня 1945 р. оголосило про початок війни з цією країною майже через добу від початку активних бойових дій на її території.

Втім, і Сталіну в питанні політичної непорядності, яка деким розцінювалася як «мудра далекоглядність» чи «військова хитрість», далеко до колишнього КГБіста Путіна. Він і через більш як 6 років після анексії Криму й зухвалого розстрілу українських військових регулярними військами Російської Федерації у «зеленому коридорі» під Іловайськом продовжує заявляти, що «их там нет». Радянське ідеологічне виховання, побудоване на брехні, дало свої очікувані результати.

22.06.1941 р. Сталося так, що саме у цей день газета «Колгоспна правда» опублікувала оголошення про початок нового набору в Уманський учительський інститут на природничо-географічний та фізико-математичний факультети зі строком навчання 2 роки.

25.06.1941 р. директор інституту Микола Борисович Шакало видав наказ № 204 по Уманському державному учительському інституту, в якому зазначено : «Вибуваючи по Указу про мобілізацію від 22 червня ц. р. в лави Червоної Армії, тимчасове виконання обов’язків директора інституту покладаю на заступника директора по учбовій та науковій роботі тов. Олійника М. А.». Багато викладачів та студентів, наслідуючи

приклад директора-добровольця, пішли на фронт, деякі стали членами підпільних груп (студ. Романщак Андрій Петрович та ін.) [41; 128] чи партизанами (Панченко Микола Захарович та ін.).

27.06.1941 р. в м. Умані було створено батальйон народного ополчення. До його складу увійшла частина викладачів та студентів, які жили в Умані, а також тих, що сюди почали прибувати із західних районів. Викладачі Інституту – Іван Володимирович Підпригорщук (він же й секретар партійної організації Інституту) і Теодор Якимович Судак в народному ополченні командували взводами. Не раз бійці цього винищувального батальйону брали участь у складних бойових операціях з виловлювання і знищення ворожої агентури; надавали також першу допомогу потерпілим під час нальотів ворожої авіації на місто» [5].

30.06.1941 р. підписано наказ № 220 про випуск по Уманському державному учительському інституту. Незважаючи на початок війни, навчальний рік було завершено, випускники отримали призначення на роботу, а студентів-заочників викликано на літню (настановчу) сесію. Але цю сесію довелося відмінити, бо багатьох студентів було терміново відкликано військкоматами.

Всього за 10 довоєнних років інститутом було підготовлено 1 537 учителів.

3.07.1941 р. по радіо прозвучало перше після початку війни звернення Сталіна до радянського народу.

20-21.07.1941 р. упродовж однієї ночі, у кількох сотнях метрів від приміщення Уманського учительського інституту, в так званому «тюремному замку» (нині тут розташований уманський районний відділ поліції) радянська влада розстріляла 863 мешканців уманської в’язниці, у тому числі 767 політв’язнів Чортківської в’язниці, яких з 2.07.1941 р. етапом перегнали до Умані з Тернопільщини. У ту трагічну ніч невеликими групами заганяли людей у підвал і під гудіння автомашин розстрілювали. Згодом на їх тілах були виявлені сліди катувань [18, с. 128-129]. Про маршрут переміщення політв’язнів з Чортківської в’язниці, розстріл по дорозі 187 осіб та знищення всіх тих, хто все-таки дійшов до Умані, свідчить спеціальний стенд у одній з 28 камер підземелля Тернопільського історико-меморіального музею політичних в’язнів, розташованого на вул. Коперника, 1 у підвальних приміщеннях колишніх (1944-1986 рр.) катівень НКВС, НКДБ, МДБ, КДБ.

1941 р. Наприкінці липня розпочато евакуацію Уманського учительського інституту. Евакуаційною комісією керував І. В. Підпригорщук. Найбільш цінні бібліотечні фонди і частину документів вдалося сховати (замурувати глухою стіною в одному з підсобних підвальних приміщень Уманського сільськогосподарського інституту) й уберегти їх від розграбування. Здійснили цю акцію т. в. о. директора нашого інституту М. А. Олійник та викладач М. В. Руткевич [див. 117, с. 28].

22.07.1941 р. М. А. Олійник евакуювався з м. Умані з найбільш важливими документами інституту, які здав Наркомату Освіти УРСР в м. Харкові (із довідки з його особистої справи, підписаної 12.09.1950 р. в. о. директора інституту В. М. Горбачем). Завдяки цим документам стало можливим після завершення тимчасової німецької окупації поновлювати навчання студентів, видавати дипломи випускникам, підтверджувати стаж роботи викладачів та співробітників тощо.

25.07.1941 р. Інструктивним листом ВКВШ № Д-09-31 «Про дипломи випускникам, призваним в армію в 1941 році» випускникам, що підлягають призову в Червону Армію і склали частину державних екзаменів, дозволено зарахувати інші дисципліни, з яких державні екзамени ще не складалися, за оцінками курсових екзаменів і видати дипломи.

Аналогічно дипломи дозволялося видати тим випускникам, які виконали дипломні проєкти та отримали на них позитивні відгуки керівників. У випадку, коли випускники, які підлягають призову в Червону Армію, не закінчили дипломні проєкти, їм рекомендовано видати свідоцтва про закінчення курсу навчання з наданням права наступного захисту дипломних проєктів.

Всі інші випускники повинні були завершити складання всіх державних екзаменів у визначений строк. Дозволено державним екзаменаційним комісіям на свій розсуд надавати випускникам право перескладання в цю ж сесію не більше двох дисциплін [14, с. 149].

1.08.1941 р. (на сороковий день від нападу Німеччини на СРСР) фашистські війська захопили Умань. Інститутське обладнання, вивезене на залізничну станцію, так і не вдалося відправити у тил, воно попало в руки окупантів, було розграбоване і знищене.

1941 р., серпень. Прапор Уманського Інституту соціального виховання,

виготовлений у 1930 р., перебував у нашому закладі з початку його існування. На червоному шовковому полотнищі портрети В. І. Леніна, М. І. Калініна, Г. І. Петровського (через кілька років, найімовірніше – в 1937-1938 рр., коли останній потрапив у опал, – його портрет невдало намагалися витравити). Запакований прапор долежав на станції Умань, поки місто не захопили фашисти.

Невідомо, як попав цей прапор у гітлерівську Німеччину. Можливо, окупанти, коли він опинився в їхніх руках, прийняли його за прапор військової частини. Одна з частин Радянської Армії під час боїв на території Німеччини знайшла цей прапор і стала використовувати його як перехідний Червоний прапор. Він вручався тому підрозділові, що особливо відзначився в процесі чергового наступу. Так прапор Уманського Інституту соціального виховання пройшов у руках звитяжних радянських воїнів, запалюючи їх на прискорення остаточного розгрому гітлерівських загарбників.

Прапор інституту і після закінчення війни залишався у військовій частині. Лише через десять років привезли його до Умані й віддали господареві – педагогічному Інституту. Згодом, як реліквію, Інститут передав прапор на вічне збереження до Уманського краєзнавчого музею.

45 років тому : перший прапор Інституту в руках у автора «Літопису» перед перенесенням його з краєзнавчого музею в УДПІ ім. П. Г. Тичини

З 1975 р. протягом кількох років цей прапор було дозволено використовувати в УДПІ у експозиції з історії нашого закладу, але потім його знову повернено в Уманський краєзнавчий музей.

1941 р. У вересні-жовтні, на початку військової окупації, була спроба німецької влади відновити роботу учительського інституту в Умані. Керівником "Інституту" окупанти призначили колишнього викладача М. В. Руткевича, який у липні разом з М. А. Олійником сховав цінні документи та рідкісні книги з нашого

навчального закладу в підвалі-схованці Уманського сільськогосподарського інституту. Він не видав їх окупантам. Це багато про що говорить. Усі ці документи та література після звільнення міста повернулися в наш інститут.

Студенти, правильно зрозумівши ситуацію й усвідомивши, кого з них хочуть готувати окупанти (про це свідчать архівні матеріали з особових справ колишніх студентів, що поновили навчання у 1944-1947 рр.), менш як за два місяці порозбігалися з міста і афера з "відновленням" роботи учительського інституту зазнала повного краху.

У фондах музею історії нашого університету зберігся лише оригінал німецького посвідчення М. В. Руткевича.

5. Відродження Уманського учительського інституту у повоєнний період (1944-1954)

1.01.1942 р. у Вашингтоні підписана Декларація 26 держав, зокрема СРСР, відома як Декларація Об'єднаних Націй. Вона оформила військову спілку цих держав проти країн нацистського блоку. Декларація містила зобов'язання її учасників : використовувати всі ресурси для якнайшвидшого завершення війни проти Німеччини; співпрацювати один з одним і не укладати сепаратного перемир'я чи миру з ворогом.

7.01.1943 р. Раднарком СРСР прийняв постанову «Про безкоштовну відправку листів військовослужбовців та на їхні адреси».

27.02.1943 р. у Москві РНК УРСР і ЦК КП(б)У прийняли рішення про відновлення роботи шкіл у тих районах республіки, які були звільнені від ворога.

5.03.1943 р. оголошено два Укази Президії Верховної Ради УРСР. Один – про звільнення С. М. Бухала з посади Наркома освіти, а другий – про призначення на цю посаду П. Г. Тичини, ім'я якого згодом буде носити Уманський державний педагогічний університет. Народний комісаріат освіти УРСР перебував на той час не в Києві, який був тимчасово окупованим, а в м. Саратові.

5.03.1943 р. (в день призначення П. Г. Тичини Наркомом освіти) у тимчасово окупованому Києві Рейхскомісар України Е. Кох

виступив з промовою про расову перевагу представників німецького народу над місцевим населенням.

6.03.1943 р. Президія Верховної Ради СРСР прийняла указ «Про введення нових знаків відрізнення для особового складу Червоної армії» (введення погонів).

11.03.1943 р. Наркомат освіти УРСР ініціює прийняття РНК республіки рішення про заочне навчання вчителів. Це зумовлено дефіцитом педагогічних кадрів у школі. Нерідко до роботи в школі залучалися люди без педагогічної освіти, а часом і без загальної середньої освіти. Тому Наркомосом ставилося питання про прийняття в 1944/1945 н./ р. близько 10 000 осіб на навчання в педагогічних ВНЗ за заочною формою навчання.

Спочатку було організовано короткотермінові – 6-ти і 8-ми місячні – педагогічні курси, переважно для вчителів початкової школи, а потім їх було охоплено заочним навчанням у педагогічних навчальних закладах.

16.07.1943 р. постановою РНК СРСР запроваджено з 1 вересня 1943 р. роздільне навчання хлопців і дівчат у 1-10 класах неповних середніх і середніх школах обласних, крайових міст, столичних центрів союзних і автономних республік та промислових центрів. Для цього організовувалися в таких містах окремо чоловічі і жіночі школи [92, с. 66].

При деяких жіночих середніх школах створювалися додаткові (одинадцяті) педагогічні класи (по одному в кожній області) [див. 58, с. 29], в яких дівчатка за рік здобували початкові знання з педагогіки й методик та проходили педагогічну практику в своїй школі (в Умані таких класів не було, по УРСР започатковано було лише 6 таких класів) [92, с. 81-82].

8.09.1943 р. РНК УРСР видала постанову «Про навчання підлітків, які працюють на виробництві», згідно з якою в школах для працюючих підлітків визначено тривалість навчального року – 48 тижнів при 9-ти навчальних годинах на тиждень (3 дні по 3 години) та кількість учнів у кожній групі не більше 20 осіб. Навчання проводилося за програмами 5-10 класів неповної середньої та середньої школи.

18.12.1943 р. Постановою РНК СРСР № 1398 встановлено, що проїзд учителів-заочників на сесію і назад здійснюється за рахунок коштів, асигнованих на заочне навчання.

11.01.1944 р. запроваджено цифрову п'ятибальну систему оцінювання успішності і поведінки учнів у початкових, семирічних та середніх школах згідно з постаново РНК СРСР від 10.01.1944 р. [92, с. 75].

15.01.1944 р. студенту-заочнику УДПІ лейтенанту Олександру Степановичу Паланському ще за життя присвоєно звання Героя Радянського Союзу за мужність, проявлену ним при форсуванні Дніпра та утриманні плацдарму. В наш інститут він вступив у 1937 р., але закінчити не встиг, оскільки почалася війна. Загинув він у 25-річному віці 8.03.1945 р. у Східній Померанії.

6.02.1944 р. РНК УРСР і ЦК КП(б)У постановили про переїзд Академії наук УРСР до м. Києва. Визначено час переїзду всіх установ АН УРСР – від 15 березня до 15 квітня 1944 р.

18.02.1944 р. Постановою РНК СРСР № 178 затверджено «Положення про науково-дослідну діяльність вищих навчальних закладів», у якому визначено основні напрями науково-дослідної діяльності у ВНЗ, у тому числі й ті, які відображають специфіку наукового пошуку у вищій школі – створення підручників, виконання дослідницьких робіт навчально-методичного характеру тощо.

Цим положенням передбачено право директора ВНЗ преміювати професорів, доцентів, асистентів та навчально-допоміжний персонал за доброякісне виконання квартальних планів науково-дослідних робіт у розмірі до місячного окладу, а Народний Комісар за особливі успіхи у науковій роботі може преміювати в розмірі до 2-місячного окладу.

Для підведення підсумків науково-дослідної роботи ВНЗ і для широкого обговорення найбільш суттєвих наукових розробок передбачено проведення наукових конференцій [14, с. 213-215].

10.03.1944 р. м. Умань було звільнено. Завершилися довгі 955 днів фашистської окупації міста. Цього дня війська 2-го Українського фронту, здійснивши глибокий прорив німецької оборони на Уманському напрямі, зайняли не лише м. Умань, а й райцентри Бабанка, Ладижинка (Київська обл.), Монастирище, Теплик (Вінницька обл.).

11.03.1944 р. РНК УРСР видала постанову «Про поновлення в системі Наркомосвіти УРСР заочної педагогічної освіти та про заходи по зміцненню її», згідно з якою всі вчителі, які не мають необхідної освіти, зобов'язані закінчити відповідні заочні відділи

в такі строки : вчителі 1-4 класів – педагогічні школи до 1 серпня 1947 р., вчителі 5-7 класів – учительські інститути до 1 серпня 1946 р., вчителі 8-10 класів – педагогічні інститути або університети до 1 серпня 1948 р.

Цією постановою звільнено під сплати за навчання вчителів, які задовільно вчаться на заочних відділах педагогічних навчальних закладів. Переїзд учителів-заочників на сесію і назад проводився за рахунок коштів, асигнованих учбовому закладу на заочне навчання.

Дано розпорядження Наркомосу УРСР організувати з 1 жовтня 1944 р. консультаційні пункти для вчителів-заочників з розрахунку 1 пункт на 500 осіб.

Згідно з цією ж постановою Наркомос УРСР був зобов'язаний вивільнити вчителів-заочників від будь-якої позанавчальної роботи протягом 4-х вечорів на тиждень, не рахуючи вихідного дня, а також забезпечити їх щорічно таким дефіцитом, як зошити, з розрахунку 15 шт. на одного заочника.

Як розповідають колишні студенти тих років, нерідко конспекти писалися в саморобних зошитах («зшитках»), виготовлених із старих газет. Писали, в прямому розумінні, між рядками. Може саме тому в багатьох з них був дуже дрібний почерк.

16.03.1944 р. в м. Умані (через 6 днів після звільнення міста!) розпочато організаційні та ремонтні роботи з метою якнайшвидшого поновлення функціонування учительського інституту. Про це свідчить наказ по Уманському державному учительському інституту під № 1 від 23.03.1944 р., підписаний директором Наумовим Павлом Івановичем. (Рукописна книга з цим та наступними наказами зберігалася в архіві УДПІ навіть на початку 90-х років!).

За цим наказом поновлено на роботі в Інституті з 16.03.1944 р. 11 викладачів : Варченка Олексія Максимовича, Варченко К. І., Гаврилова Михайла Михайловича, Герасимова Омеляна Гавриловича, Компанійця Павла Федоровича, Корнієнка Павла Павловича, Кравченка Олексія Гуровича (т. в. о. декана природничо-географічного факультету), Московчина Е. С., Руткевича Миколу Васильовича, Сітко А. І., Стащука Ф. Г. (т. в. о. декана фізико-математичного факультету).

Слід зауважити, що на той час, та й станом на 1945 р., серед викладачів інституту був лише один кандидат наук, доцент –

О. М. Варченко, який очолив кафедру педагогіки.

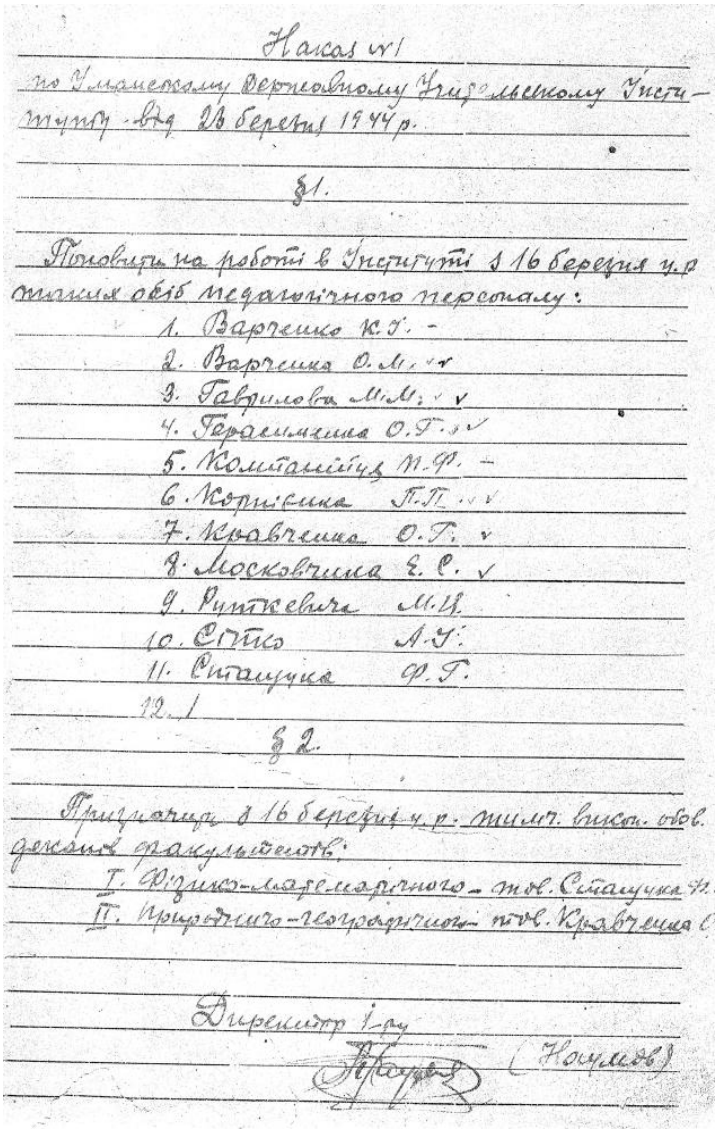

Наказ №1
по Уманському Вечірньому Учительському Університету від 26 березня 1944 р.

§1.

Приступити до роботи в Університеті з 16 березня у.р. наступних осіб педагогічного персоналу:

1. Варченко К.Г. –
2. Варченка О.М. – в
3. Гаврилова М.М. – в
4. Герасимчика О.Г. – в
5. Колтайчук М.Ф. –
6. Корнієнка П.П. – в
7. Кравченка О.Г. – в
8. Московчика Е.С. – в
9. Рунтковича М.Ц.
10. Сітко А.У.
11. Ситницька Ф.Г.
12. /

§2.

Призначити з 16 березня у.р. заміч. декана обов. денної факультету:

I. Фізико-математичного – тов. Ситницька Ф.
II. Природничо-географічного – тов. Кравченка О.

Директор і-ту
(Новиков)

Більше того, як констатував у 1949 р. новопризначений Міністр освіти УРСР Г. П. Пінчук, за післявоєнний час науковцями України не захищено жодної докторської дисертації [див. 58, с. 118].

Та це й не дивно, бо навіть у 1946 р. на території УРСР право присуджувати вчений ступінь кандидата педагогічних наук мав лише Київський державний університет ім. Т. Г. Шевченка і, водночас, не було жодної наукової інституції, яка могла б присуджувати вчений ступінь доктора педагогічних наук (таке право мали лише сім інститутів у РРФСР) [див. 20, с. 31]. Принагідно зазначимо, що в перші повоєнні роки в Україні був лише один доктор педагогічних наук – Яків Борисович Рєзнік. Його раритетне на сьогоднішній день видання (1941 р.) підручника «Методи викладання в радянській школі» [107] збереглося у бібліотечному фонді рідкісних книг нашого університету і навіть може використовуватися в оцифрованому вигляді.

26.03.1944 р. наказом № 6 по Уманському державному учительському інституту призначено, також з 16.03.1944 р., лаборантом кафедри фізики Оленка Я. В. У 30-х роках він закінчив не лише наш Інститут, а й попередньо робітфак при ньому. Усе подальше життя Якова Васильовича було пов’язане з Уманським педагогічним інститутом, у якому він згодом викладав фізику аж до 1974 р. В останні три роки його роботи автор цього «Літопису» був у нього лаборантом в лабораторії оптики.

Той факт, що в усіх перших наказах директора Уманського учительського інституту призначення на посади здійснювалося із зазначенням чіткої дати початку роботи – 16 березня 1944 р., – безсумнівно свідчить, що це створювалася не просто ініціативна група по відродженню Інституту на громадських засадах, а були якісь юридичні підстави по офіційному табелюванню їхньої роботи. Але такого документа нам знайти не вдалося. У відомих нині документах по відновленню роботи нашого Інституту зафіксовано значно пізніші дати.

27.03.1944 р. Враховуючи необхідність якнайскорішого відновлення Уманського учительського інституту, наказом № 7 було розподілено між викладачами тимчасове виконання додаткових функцій – інспектора по кадрах (Корнієнко П. П.), завідувача канцелярією Інституту (Гаврилов М. М.), завідувача педагогічною практикою (Варченко О. М.) коменданта студентського гуртожитку (Московчик Є. С.), садівника ботанічного саду (Варченко К. І.), бібліотекаря (Сіпко А. І), секретаря факультету (Герасименко О. Г.).

27.03.1944 р. наступним наказом (№ 8) в Інституті призначено тимчасово виконуючим обов'язки помічника директора по адміністративно-господарській частині Компанійця Павла Федоровича.

28.03.1944 р. наказом № 9 директор Інституту заднім числом, від 16.03.1944 р., призначив на посаду головного бухгалтера Малого Терентія Васильовича.

29.03.1944 р. наказом директора Інституту № 10 на посаду завідуючої бібліотеки призначено Булавіцьку Марію Йосипівну. Згодом вона працювала також викладачем російської мови.

1.04.1944 р. Наркоматом освіти УРСР був викликаний із евакуації й призначений на посаду заступника директора по навчальній і науковій роботі та викладачем Уманського учительського інституту М. А. Олійник.

20.04.1944 р. Наркомом освіти УРСР П. Г. Тичиною підписано доповідну записку «Про поновлення роботи Житомирського педагогічного та Уманського Учительського інститутів». Пропонувалося : «Дозволити поновити роботу Уманського учительського інституту в складі фізико-математичного та природничо-географічного факультетів». Передбачалося також запровадження роботи відділу заочного навчання (Центральний державний архів вищих органів влади і управління України –

Фонд 166, опис 15. – справа № 8. – арк. 200) [див. 27, с. 335].

28.04.1944 р. постановою РНК УРСР «Про поновлення роботи вищих педагогічних навчальних закладів Наркомосвіти УРСР» дозволено поновити роботу, зокрема, таких закладів :

Черкаського педагогічного інституту з факультетами: мови та літератури, фізико-математичним, природничим та відділу учительського інституту при Черкаському педагогічному інституті з факультетом мови та літератури;

Бердичівського учительського інституту з факультетами : мови та літератури, природничо-географічним, фізико-математичним (тоді ще не було там факультету підготовки вчителів початкових класів, але про відродження цього закладу ми згадуємо тут тільки тому, що майже через три десятки років Уманський педагогічний інститут поглине педфак Бердичівського при ліквідації останнього).

28.04.1944 р. постановою РНК УРСР «Про організацію курсів підготовки вчителів та перепідготовки завідувачів і директорів шкіл» дозволено Наркомосвіти УРСР організувати наступні курси : для підготовки вчителів 1-4 класів – 4-х місячні курси; для вчителів 5-7 класів – 6-ти місячні курси; для керівників шкіл – одномісячні курси перепідготовки.

12.05.1944 р. постановою РНК УРСР дозволено Народному комісаріату освіти УРСР поновити роботу Уманського учительського інституту в складі фізико-математичного та природничо-географічного факультетів і встановити контингент прийому на перший курс в 1944 р. в кількості 180 осіб на стаціонарі та 200 осіб – на заочному відділі [54, с. 35-36].

16.05.1944 р. наказом № 19 (§ 2) т. в. о. директора Інституту Рутковича М. В. призначив на викладання курсу зоології на природничо-географічному факультеті кандидата біологічних наук Таранухи Максима Даниловича. У § 3 цього наказу уточнено : «тов. Таранусі М. Д. тимчасово доручити роботу наукового співробітника Інституту по ботанічному саду з 16 травня, до часу початку академічних занять в Інституті, коли перевести тов. Тарануху на оплату по викладанню курсу зоології».

У цьому ж році, після створення кафедри природничих наук шляхом об’єднання кафедр ботаніки і зоології, завідувачем кафедри призначено зоолога за спеціальністю М. Д. Тарануху.

Наприкінці року повертається на роботу в наш інститут доц. Артемчук І. В. і його відразу призначають завідувачем цієї ж кафедри, але вже через три місяці його переводять у Чернівицький державний університет, де він зміг стати відомим ученим-геоботаніком, опублікувати низку монографій, отримати звання професора.

1944 р. У середині травня при Уманському державному учительському інституті започатковано роботу 6-місячних педагогічних курсів для підготовки вчителів з правом викладання математики і фізики у 5-7 класах середньої школи. 16.11.1944 р. випускникам цих курсів видано відповідні свідоцтва.

15.06.1944 р. згідно з постановою Раднаркому УРСР Уманський учительський інститут відновив свою роботу у складі 2 відділень : фізико-математичного та природничо-географічного.

На момент відновлення своєї діяльності інститут нараховував 18 викладачів та 289 студентів.

22.06.1944 р. у Москві Берією, Жуковим і Федоровим було підписано наказ № 0078/42 з грифом «Цілком таємно», згідно з яким передбачалося виселення у віддалені краї СРСР усіх українців, які проживали в період німецько-фашистської окупації на рідній землі [124].

1944 р. У цьому році, як і в наступні повоєнні роки, набір до будь-якого інституту становив немалі труднощі у зв’язку з обмеженою кількістю абітурієнтів, що закінчували середню школу. Тому при наборі в 1944 р. на І-й курс зараховувалась молодь із дев’ятирічною освітою. Навчаючись в інституті, ця група юнаків і дівчат одночасно опановувала програму 10 класу, що створювало додаткові труднощі. Щоб полегшити їх, у 1945 р. при Уманському учительському інституті був створений підготовчий відділ (проіснував до 1948 р.), на якому навчалось 80-100 дев’ятикласників. Більшість з них успішно закінчували 10-й клас і вступали до Уманського учительського інституту.

Поруч з цим, викладачі нашого інституту виїжджали в Київ, Одесу, Вінницю для відбору тих, хто не був зарахований у ВНЗ зазначених міст. Ці заходи забезпечили створення деякого конкурсу в інституті. У І946 р., наприклад, на 200 місць було 234 заяви, а в 1948 р. на таку ж кількість місць – 295 заяв. У подальшому, в міру розгортання в республіці мережі середніх шкіл і збільшення випусків з десятих класів, конкурс все більше

зростав. Цьому сприяла і велика організаційна робота дирекції інституту – проведення «днів відкритих дверей», вручення оголошень про набір студентам перед їх від'їздом на канікули, розсилка листів і оголошень у районні відділи народної освіти і РК ЛКСМУ, які близько розташовані до Умані, Київської, Одеської і Кіровоградської областей. В результаті в 1951 р. конкурс абітурієнтів на одне місце був 1,8 осіб, в 1953 р. – 3,8 осіб, а в 1954 р. – 6,5 осіб.

9.08.1944 р. РНК УРСР видала постанову «Про організацію вечірніх шкіл сільської молоді», згідно з якою дозволено Наркомату освіти УРСР та обласним Радам депутатів трудящих відкрити з 1.11.1944 р. вечірні школи сільської молоді, навчання в яких проводити без відриву від виробництва. У тих місцевостях, де кількість осіб, які підлягають навчанню, незначна, вечірні класи відкриваються при існуючих школах [54, с. 56].

1944/1945 н./ р. Згідно з постановою РНК СРСР від 8.09.1943 р. запроваджено обов'язкове навчання дітей семирічного віку [92, с. 73].

1944/1945 н./ р. У радянській системі освіти з метою поліпшення якості навчальної роботи та підвищення відповідальності учнів і вчителів для випускників середньої школи запроваджено вручення документа з престижно привабливою назвою – «Атестат зрілості». У Росії ще за часів царату існувала подібна назва документу для випускників класичних (з 1872 р.), а згодом й інших чоловічих гімназій.

26.09.1944 р. Президія Верховної Ради УРСР затвердила Положення про почесні звання Української РСР. Зокрема, було запроваджено такі почесні звання : «Заслужений вчитель школи Української РСР», «Заслужений діяч науки й техніки Української РСР», «Заслужений діяч науки Української РСР» та інші [54, с. 65-67].

1.10.1944 р. в Уманському учительському інституті розпочалися заняття у перший повоєнний навчальний рік. На фізико-математичному факультеті розпочали навчання 173 студенти першого та другого курсів.

Про умови, в яких доводилося навчатися в той час, згадує випускниця природничо-географічного факультету 1946 р. Олена Чернецька – ветеран педагогічної праці з 40-річним стажем, учитель-методист, відмінник народної освіти УРСР :

«…В інституті – пустка : ні меблів, ні обладнання – нічого. Приносимо, хто що може: табуретку, стільця, чашку, гасову лампу, бачок для води… І все ж сидіти нема на чому. Поїхали в ліс. Спиляли кілька дерев, розібрали стовбури на кругляки і навіть ще до неоскорених прибили дошки. Лави готові! А без столів на перших порах можна й обійтись… Підручників і посібників теж не було, не було й паперу. Лекції конспектували, тримаючи зошити на колінах, і добре, якщо ці "зошити" були зшиті з рудих паперових мішків, бо ж писали ще й між рядками книжок та газет, які збереглися з довоєнних часів… Чорнило робили із ягід чорної бузини, з водного розчину кристалів зеленки. Із соку галлів – "дубових яблучок". Ці зелені кулясті вирости на деяких листках є продуктом життєдіяльності комах, грибків, мікробів. Вони містять багато дубильних речовин, які, реагуючи з залізом, дають стійку темну фарбу. Лише щасливчики мали поршневі ручки та чорнильниці-невиливайки. Більшість же тримали чорнило в баночках та пляшечках. Узимку приміщення не опалювалися…» [131, с. 3-4, цит. за : 20, с. 429-450].

За роки війни було знищено й пограбовано майже 75 000 томів бібліотечного фонду нашого інституту. Література, що залишилася після воєнного лихоліття, була в жахливому стані й потребувала просушки, чистки, ремонту. На прохання Уманської міської ради (по радіо і через газету) до інститутської бібліотеки почали зносити книги жителі міста. Меблевий цех виготовив для бібліотеки стелажі.

16.11.1944 р. відбувся в нашому інституті перший випуск 6-місячних педагогічних курсів по підготовці вчителів з правом викладання математики і фізики в 5-7 класах середньої школи. Після закінчення навчання кожному курсанту видано відповідне свідоцтво, підписане завідувачем ОблВНО, завідувачем курсів та двома викладачами.

25.12.1944 р. інструктивним листом ВКВШ № К-11-01/31 керівникам ВНЗ дано розпорядження представляти в Комітет кандидатів для затвердження головами державних екзаменаційних комісій за два місяці до початку державних екзаменів. Рекомендовано підбирати голів державних екзаменаційних комісій переважно з числа професорів інших ВНЗ [14, с. 138]. Це правило прижилося на довгі роки.

1.01.1945 р. станом на початок року відбудовано і відновлено роботу 147 ВНЗ із 162, що працювали в 1941 р. на території України.

20.01.1945 р. у м. Горохові Волинської області за розпорядженням радянської влади відбулася привселюдна страта через повішення повстанців Є. Янука («Морозенка», «Підгайного»), С. Цибулі («Зубенка»), О. Кожі («Груші»). Найганебнішим було те, що на майдан, де відбувалася страта, вивели учнів місцевої школи. Подібне практикувалося в той час і в інших місцях.

1.03.1945 р. РНК УРСР і ЦК КП(б)У (м. Київ) прийняли постанову : «Про підручники з української та російської мов для початкових шкіл УРСР», якою зобов'язали Наркомосвіти УРСР оголосити конкурс на складання нових підручників з української та російської мов для початкових шкіл УРСР, залучивши до участі в ньому як наукових працівників так і найдосвідченіших учителів шкіл. У нових підручниках передбачалось: забезпечити наукову систему знань учнів, відповідно до вікових особливостей дітей, показати в лексичному й стилістичному відношенні спорідненість двох братніх мов, широко використати для навчання дітей фольклорний матеріал, спадщину класичної української та російської літератури, твори видатних радянських письменників тощо.

27.06.1945 р. наказом ВКВШ № 304 затверджено «Типове положення про бібліотеку вищого навчального закладу» [14, с. 190-191].

1945 р. Влітку відбувся перший післявоєнний випуск фізико-математичного факультету. Дипломи вчителя отримали 52 молоді випускники, дехто з них навіть не встиг змінити військовий одяг на цивільний [119, с. 4].

1945/1946 н./ р. В Уманському учительському інституті на 9 кафедрах працювало 34 викладачі. Цей склад залишався незмінним майже до кінця п'ятирічки.

У 1945 р. в інституті, як уже зазначалося, було лише два кандидати наук. Тому важливими завданнями викладацького колективу були : складання екзаменів кандидатського мінімуму і підготовка дисертацій. Для полегшення підготовки до кандидатських екзаменів уже в 1945/1946 н./ р. були створені постійно діючий семінар з марксистсько-ленінської філософії та гурток з вивчення іноземної (німецької) мови. Завдяки таким заходам майже щорічно 3-4 викладачі завершували складання екзаменів

кандидатського мінімуму. Поряд із цим викладачам інституту надавались досить тривалі наукові відрядження в Москву, Київ, Одесу, Харків, Ленінград та в інші міста, створювались умови для експериментальних досліджень, наслідки яких узагальнювалися викладачами у відповідних статтях.

27.11.1945 р. на підставі наказу заступника наркома освіти УРСР О. М. Руська від 22.11.1945 р. № 4574 складено акт про те, що протягом 24-27 листопада Наумов Павло Іванович передав, а Шакало Микола Борисович прийняв Уманський державний учительський інститут. (За чинним на той час законодавством фронтовик мав право повернутися на посаду, з якої був мобілізований).

У цьому акті чітко зафіксовано основні показники матеріальної бази інституту. Для навчання використовувалися два приміщення : третій поверх будинку по вул. К. Маркса (нині – вул. Садовій), № 2, де було 8 кімнат загальною площею 1 093 м^2, та триповерховий будинок по вул. Радянській (нині – вул. Небесної сотні), № 18, де також використовувалося 8 кімнат загальною площею 1 143 м^2.

Був у розпорядженні інституту і двоповерховий будинок студентського гуртожитку по вул. Радянській (нині – вул. Небесної Сотні), № 52, площею 1 087 м^2, розрахований на 210 студентів. Але ця споруда була аварійною, бо внаслідок вибуху авіабомби під час повітряного нападу ворожої авіації будинок осів і утворилася суцільна щілина вздовж обох поверхів до фундаменту. Обладнання гуртожитку складалося лише з ліжок (не вистачало півсотні для повного складу мешканців).

Через хронічну нестачу дров постійні печі гуртожитку не використовувалися, натомість у кімнатах було встановлено тимчасові плитки або залізні печі.

Не було обладнано в гуртожитку й умивальної кімнати. Відрами і тазиками житлові кімнати були забезпечені на 70%.

Житловий фонд для викладачів та адміністративно-господарського персоналу складався з п’яти будинків, загальною площею 711 м^2, розташованих : по Пушкінському провулку, № 10 (218 м^2), по вул. Рафаїла Чорного (нині – вул. Гайдамацькій), № 6 (168 м^2, але ця споруда вимагала капітального ремонту), по вул. Свердлова (нині – вул. Шухевича), № 1 (107 м^2) і по вул. Артема (нині – вул. Михайлівській), № 44 (96 м^2). Втім, останній будинок на момент підписання акту був зайнятий сторонніми особами.

Бібліотечний фонд інституту складався на той час з 35 776 книг та ще 1 000-1 200 книг перебували в процесі інвентаризації.

Викладацький колектив інституту складався з 31 особи. З них : 2 кандидати наук (доцент О. М. Варченко та М. Д. Тарануха), старших викладачів – 15 (5 з них закінчили аспірантуру), асистентів – 5.

Контингент студентів стаціонарного відділення, згідно з актом, був таким :

Факультет	І курс	ІІ курс	Разом
Фізико-математичний	49	117	166
Природничо-географічний	67	110	177
Разом	116	227	343
Підготовчий відділ			92
Всього			435

Серед студентів учасників Другої світової війни – 20 осіб.

На заочному відділенні контингент студентів був наступним :

Факультет	І курс	ІІ курс	Разом
Фізико-математичний	151	66	217
Природничо-географічний	259	25	284
Разом	410	91	501

У складі інституту 8 кафедр, а навчальний процес здійснювався за навчальними планами Наркомосу, затвердженими як проєкт у 1944 р.

19.12.1945 р. спільним наказом Всесоюзного комітету в справах вищої школи при РНК СРСР та Народного комісара освіти РСФСР № 823/628 встановлено строки навчання на заочних відділеннях університетів 6 років, педагогічних інститутів – 5 років, учительських інститутів – 3 роки і педагогічних училищ – 4 роки.

Цим наказом обмежена загальна кількість екзаменів протягом навчального року – не більше шести.

Велика увага до заочної форми підготовки педагогічних кадрів зумовлювалася катастрофічним дефіцитом учителів у школі. Не допомогла ні реевакуація осіб з педагогічною освітою на звільнені території, розпочата ще наприкінці Другої світової війни, ні майже примусове повернення на педагогічну роботу тих колишніх учителів, які працювали не за фахом.

16.01.1946 р. Раднарком УРСР і ЦК КП(б)У прийняли постанову

«Про підготовку наукових працівників».

8.03.1946 р. згідно з постановою РНК УРСР і ЦК КП(б)У, прийнятою після такої ж постанови союзного уряду, усі вищі педагогічні навчальні заклади було поділено на три групи залежно від постійного прийому.

10.04.1946 р. Указом Президії Верховної Ради СРСР Всесоюзний комітет у справах вищої школи було реорганізовано в союзно-республіканське Міністерство вищої освіти СРСР. Цей Указ був затверджений 18.10.1946 р. другою сесією Верховної Ради СРСР. Утім, згідно із законом «Про перетворення міністерств СРСР», прийнятим 15.03.1953 р., це міністерство влилося в Міністерство культури СРСР, але не надовго, бо менше, ніж через рік – 9.03.1954 р. – воно було виокремлено відповідним Указом в Міністерство вищої освіти СРСР, а з 29.12.1954 р. знову стало союзно-республіканським Міністерством вищої освіти СРСР.

1946 р. При Уманському учительському інституті створено студентську їдальню з підсобним господарством.

1946 р. Матеріальна база Уманського учительського інституту поступово міцніла, зростав викладацький склад, і це дозволило відновити діяльність історичного факультету. Тут працювали 2 кафедри – кафедра основ марксизму-ленінізму та кафедра історії. Деканом факультету був Палій С. П. Кафедру історії спочатку (з липня по вересень 1946 р.) очолював Дворякін А. О., а з жовтня 1946 р. по серпень 1950 р. – Горбач В. М.

Утім, пропрацював цей факультет недовго – до 1950 р. Вже в 1948/1949 н./ р. набір на 1 курс історичного факультету не проводився. Продовжували навчання лише студенти попереднього набору [22, с. 73].

1946/1947 н./ р. В Уманському учительському інституті розпочав роботу підготовчий відділ. Після завершення навчання (у травні 1947 р.) біля 80 випускників цього відділу на підставі виявлення успішності з програм 10 класу середньої школи були допущені до складання іспитів на атестат зрілості.

14.08.1946 р. вийшла сумнозвісна постанова ЦК ВКП(б) «Про журнали «Звезда» і «Ленинград»», в якій піддано гострій критиці письменників М. М. Зощенка та Г. А. Ахматову.

26.08.1946 р. Навздогін до попередньої постанови вийшла через 12 днів ще одна у тому ж критичному стилі щодо безідейності,

пропаганди буржуазних поглядів і моралі – «Про репертуар драматичних театрів і заходи до його поліпшення». А буквально ще через кілька днів знову партійний окрик з ідеологічним звинуваченням на адресу митців.

4.09.1946 р. постанова ЦК ВКП(б) «Про кінофільм «Велике життя»», піддала нищівній критиці підготовлену Міністерством кінематографії СРСР другу серію зазначеного кінофільму (режисер Л. Луков, автор сценарію П. Нілін).

Шалений ідеологічний тиск на митців продовжувався і далі не лише в центрі, а й в союзних республіках. Так, 4.10.1946 р. постановою ЦК КП(б)У «Про журнал «Вітчизна»» було висунуто редакції звинувачення в проповідуванні буржуазно-націоналістичної ідеології, міщансько-обивательських поглядів на життя, аполітичності та пошлості [116, с. 144].

12.10.1946 р. в УРСР вийшла ще одна постанова ЦК КП(б)У – «Про репертуар драматичних і оперних театрів УРСР і заходи щодо його поліпшення». Навіть окремій опері могло бути присвячено дві всесоюзні партійні постанови : «Про оперу «Велика дружба» В. Мураделі» від 10.02.1948 р. та постанова на постанову – «Про стан та заходи поліпшення музичного мистецтва на Україні у зв'язку з рішенням ЦК ВКП(б) «Про оперу «Велика дружба» В. Мураделі»» від 23.05.1948 р.

Можна собі лише уявити, під яким внутрішнім ідеологічним тиском були не лише митці, а й кореспонденти, викладачі ВНЗ, учителі шкіл, регулярно дізнаючись із газет, радіо, з виступів на різних зборах про постійні прояви аполітичності, безідейності, націоналізму та космополітизму.

14.10.1946 р. в рамках боротьби з проявами національної самосвідомості в Україні вийшло Розпорядження відділу преси ЦК КП(б)У про вилучення книг М. Грушевського і В. Винниченка, адресоване Головному управлінню в справах літератури і видавництв при Раді Міністрів УРСР. Згідно з цим документом «всю націоналістичну літературу М. Грушевського і В. Винниченка, виявлену при перевірці органами цензури в бібліотеках громадського користування і в книготоргівельній мережі України, необхідно вилучити» [116, с. 146]. Вилучена була відповідна література і із бібліотечного фонду Уманського учительського інституту.

У свій час (у 1933 р.), як уже зазначалося, точно так вилуча-

лися з бібліотек твори М. О. Скрипника та позитивні публікації про нього.

Якщо переглянути раритетні видання з фонду наукової бібліотеки сучасного Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, то на титульній сторінці кожного з них можна помітити трикутні й прямокутні штампики або просто штампики-цифри із зазначенням року чергової «цензурної» ревізії : 1939, 1948, 1957, 1962 та ін.

15.11.1946 р. постановою Ради Міністрів УРСР запроваджено новий український правопис, розроблений Інститутом мовознавства Академії наук УРСР (він введений до обов'язкового вжитку в усіх навчальних закладах, установах і пресі на території Української РСР з 1.12.1946 р.).

1946-1947 рр. Взимку у багатьох селах і містах України знову почався голод. Різко зменшилася кількість школярів, адже голодним дітям та їхнім батькам було не до навчання. Далеко не всі студенти вишів, у тому числі й Уманського учительського інституту змогли продовжувати навчання.

3.12.1946 р. Постановою ЦК ВКП(б) «Про викладання логіки і психології в середній школі» визнано за необхідне ввести протягом 4 років, починаючи з 1947/1948 н./ р., вивчення цих дисциплін у загальноосвітніх середніх школах (в УРСР запроваджено їх вивчення спочатку лише в 25 школах). Склалося так, що логіку доручали викладати переважно учителям літератури. Втім, з вересня 1953 р. у шкільних розкладах вже не було логіки як навчальної дисципліни. Спочатку окремі її теми були включені в курс психології, а потім, під приводом боротьби з перевантаженням учнів, з 1955 р. вилучено й психологію із шкільних програм.

5.12.1946 р. у Києві на бульварі Тараса Шевченка було урочисто відкрито пам'ятник В. І. Леніну (простояв він там до 8.12.2015 р.).

5.03.1947 р. Рада Міністрів УРСР прийняла постанову «Про заходи до зміцнення районних і сільських бібліотек». Відмічені незадовільна організація обслуговування бібліотеками сільського населення, погане фінансування бібліотек, відсутність фахової освіти у бібліотечних працівників. Рада міністрів УРСР зобов'язала виконавчі комітети забезпечити районні та сільські бібліотеки меблями й устаткуванням, повернути до 1.05.1947 р. приміщення, що належали їм раніше. Комітет у справах культурно-освітніх

установ при Раді Міністрів УРСР мав відновити з 1947/1948 навчального року Бібліотечний інститут у Харкові, скласти до 1.10.1947 р. каталоги основної літератури, утворити при всіх районних бібліотеках пересувні фонди літератури, забезпечивши обслуговування пересувками у 1947 р. 50 % сіл, а на кінець 1949 р. – всі села без стаціонарних бібліотек. Міністерству освіти УРСР необхідно було виділити для бібліотек по три комплекти підручників середньої школи для кожної обласної бібліотеки та по два комплекти для районних і міських бібліотек.

21.03.1947 р. наказом по Уманському учительському інституту № 61 (§ 2) запроваджено регулярні (щовівторка о 13^{50}-14^{40}) політінформації. Цим же наказом (§ 3) упорядковано робочий день – з 8^{00} до 17^{00}, перерва на обід – 12^{00}-13^{00}.

27.03.1947 р. в газеті «Сталинское племя» з'явилася досить критична стаття «Пасинки з учительського інституту». Саму статтю автору знайти не вдалося і тому не зрозуміло, чи мова в ній йшла про наш інститут, але наслідком цієї статті був наказ директора Уманського учительського інституту № 71 від 10.04.1947 р., в якому згадано про цю статтю, і за яким передбачалося :

- з 19 квітня 1947 р. організувати відпуск у студентській їдальні сніданків для нужденних студентів відповідно до затвердженого директором списку;
- до 25 квітня вивезти 50 $м^3$ лісу дров з Рогатинського лісу;
- до 14 квітня – облаштувати в гуртожитку ізолятор;
- до 20 квітня – побудувати вбиральню на території природничо-географічного корпусу.

Схоже, що так оперативно і детально реагувати можна було лише на критику у власну адресу.

1947 р. Уманський учительський інститут уперше в повоєнні роки видав збірник наукових записок обсягом близько 10 друкованих аркушів, в якому було вміщено 9 статей.

1.04.1947 р. у зв'язку з досить низькою мовною грамотністю студентів-випускників Уманського учительського інституту наказом директора № 67 передбачено створення спеціальних обов'язкових для відвідування гуртків з вивчення української та російської мов. Від відвідування цих гуртків звільняються лише після двох цілком грамотно написаних контрольних робіт і то виключно за письмовим дозволом в. о. завідувача кафедри мови та літератури.

Питання мовної грамотності випускників протягом кількох років було настільки серйозним, що навіть через кілька років після початку роботи цих гуртків у наказі по Інституту № 94 від 30.06.1950 р. про допуск до державних випробовувань окремо зазначалося : «На підставі повного виконання навчального плану і позитивних наслідків перевірки мовної грамотності допустити до складання державних екзаменів ...».

1947 р., травень. На підставі результатів навчального року, виявлення успішності з програми 10 класів середньої школи було допущено до складання екзаменів на атестат зрілості біля 80 випускників підготовчого відділу інституту.

1947 р. До Уманського учительського інституту приєднано природничий факультет Одеського учительського інституту, що дозволило відродити природничий факультет як окрему повноцінну одиницю в структурі інституту. Через рік (у 1948 р.) відбулося ще одне поповнення за рахунок приєднання такого ж факультету Київського педінституту [119, с. 4-5].

1947 р. У першій половині вересня в одному з приміщень нинішнього старого корпусу УДПУ, в якому зараз розташована університетська наукова бібліотека, відновив свою діяльність кінотеатр «Комсомолець» (до війни, ще з 1935 р., тут вже був дитячий кінотеатр). Оглядовий зал уміщував 240 осіб. Проіснував кінотеатр на цьому місці до 1965 р.

16.11.1947 р. Рада Міністрів СРСР прийняла Постанову № 3790 «Про заходи по впровадженню навчальної і наукової кінематографії в роботу вищої школи». Цією Постановою було передбачено організацію в 1948 р. лабораторії по проявленню й друкуванню кіноплівки для потреб вищих навчальних закладів Москви, а в 1949-1950 рр. передбачалося організувати аналогічні лабораторії в Ленінграді та Києві.

На виконання вищезазначеної постанови Міністерство вищої освіти СРСР 15.03.1948 р. затвердило «Положення про кіно-, фотолабораторії вищого навчального закладу» та «Положення про кіно-, фотокабінет вищого навчального закладу» [14, с. 187-188].

Цими документами передбачалося, що у вищих навчальних закладах у процесі навчальних занять будуть не лише активно використовуватися готові фото- і кіноматеріали для унаочнення навчального процесу, а й розроблятимуться власні

навчальні та науково-документальні фотопосібники та кінофільми; організовуватиметься гурткова робота студентів з техніки фотозйомки тощо. Згодом, згідно з наказом Міністра вищої освіти СРСР від 6.06.1950 р. № 916, час, затрачений викладачами на консультації та інші види роботи по створенню навчальних кінопосібників, зараховувався як науково-методична робота за рахунок другої половини робочого дня [14, с. 189].

16-22.12.1947 р. У СРСР здійснено грошову реформу. Саме протягом цього тижня потрібно було встигнути обміняти старі купюри на нові.

Ураховуючи те, що заробітна плата робітників, інженерно-технічних працівників, учителів, службовців, як і пенсії та стипендії, залишилися після грошової реформи 1947 р. практично без змін (тобто платіжна спроможність нових грошей не підвищилася), то обмін на нові купюри фактично зводився до банального відбирання державою значної частини чесно зароблених і оподаткованих грошей у всіх громадян.

Про масштаби оббирання громадян свідчать ті співвідношення грошей старого і нового зразка, які були встановлені при обміні :

- якщо гроші зберігалися на державній (а інших не було) ощадній книжці і розмір вкладу не перевищував 3 000 крб., то ця сума зберігалася без змін (цей пункт став причиною того, що в наступні півтора десятки років – аж до реформи 1961 р. – радянські люди наївно намагалися дрібнити свої вклади й зберігати їх у різних ощадних касах);
- якщо ж сума накопичення на ощадній книжці перевищувала 3 000 крб., то здійснювався перерахунок у співвідношенні 1 : 3, тобто залишалася вкладнику лише третя частина, а дві третини привласнювалися державою. На таких же умовах здійснювалося переоформлення облігацій раніше випущених державних позик, які тривалий час у примусовому порядку за підпискою поширювалися серед населення (вони в рамках грошової реформи об'єднувалися в єдину позику, але також у грошовому співвідношенні 1 : 3);
- найгірше було тим, хто мав заощадження або навіть отриману кілька днів тому (а таких була більшість) зарплату, пенсію чи стипендію готівкою, бо співвідношення для обміну було зовсім грабіжницьке – 10 : 1, тобто 10 рублів старого зразка обмінювалися на один нового зразка, а 90% від суми, пред'явленої для

обміну, залишалося державі. Ощадні каси в ці дні грошей не приймали;

- більше того, грошові знаки, не пред'явлені для обміну протягом цих 7 днів, повністю втрачали свою платіжну силу й анулювалися. Знову чистий економічний "навар" для держави [див. 9].

Кожна грошова реформа радянського зразка, як покаже і подальший досвід, неодмінно зводилася до відбирання всіх заощаджень, зароблених тяжкою працею вчителя, викладача, лікаря, шахтаря, хлібороба. А якщо відбирається в сім'ї сума, еквівалентна 3-5-річному заробітку годувальника, то це рівноцінно тому, що його, як раба-каторжанина, примусили кілька років безкоштовно працювати на тих, хто дорвався до влади і не здатний забезпечити повноцінного справедливого життя в країні.

Водночас із проведенням грошової реформи розпочалася відміна карточної системи на продовольчі та промислові товари, що було зумовлено не стільки соціально-економічними причинами, як привабливими ідеологічними міркуваннями : дуже вже хотілося керівництву держави розрекламувати на весь світ новину, що Радянський Союз першим з усіх країн, що брали участь у Другій світовій війні, відмовився від карточної системи. Тоді менш чутною буде інформація про масове недоїдання (голод) серед пересічного населення.

Після 16.12.1947 р. ціни в державній торгівлі на найбільш затребувані товари різко зросли і були такі :

- 1 кг. пшеничної муки – 8 рублів,
- 1 буханка хліба – 4 руб. 40 коп.,
- 1 л. сметани – 22 руб.,
- 1 кг. сиру голландського – 58 руб.,
- 1 кг. масла – 62 руб.,
- 1 кг. м'яса – 30 крб.,
- 1 кг. маргарину – 33 руб.,
- 1 кг. цукру – 14 крб.

За звичайний чоловічий костюм, пристойний для вчителя чи викладача, доводилося платити не менше 1 000 крб., за ватну тілогрійку – 100 крб., за напівчеревики на шкіряній підошві – 260 крб., за валянки – 200 крб. [див. 9].

21.02.1948 р. з ініціативи М. С. Хрущова Президія Верховної Ради

УРСР прийняла Указ «Про виселення з Української РСР осіб, які злісно ухиляються від трудової діяльності у сільському господарстві і ведуть антигромадський, паразитичний спосіб життя».

22.05.1948 р. Постановою Ради Міністрів СРСР № 1729 введено плату за навчання на підготовчих відділеннях і курсах при вищих і середніх спеціальних навчальних закладах (технікумах).

1948 р. Відбувся перший після відновлення випуск історичного факультету Уманського учительського інституту. Серед студентів першого набору цього факультету був Віталій Іванович Войтко, який згодом став доктором філософських наук, професором, членом-кореспондентом АПН СРСР, директором науково-дослідного інституту психології УРСР.

1948 р. До Уманського учительського інституту приєднано природничий факультет Київського учительського інституту. Збільшення загальної кількості студентів стало підставою для надання нашому інституту першої категорії. Як бачимо, зміна категорії інституту здійснювалася у той час не внаслідок ліцензування, а вольовим рішенням "верхів", банальним збільшенням набору.

31.07.1948 р. Наказ Міністерства вищої освіти СРСР № 1266 про зміну порядку стипендіального забезпечення студентів ВНЗ, згідно з яким стипендія призначається тим, у кого зараховані всі заліки і хто склав усі іспити за попередній семестр на «відмінно» і «добре».

26.08.1948 р. Видано інструкцію Міністерства вищої освіти СРСР і Міністерства фінансів СРСР № ф-40-11/295 і № 742 «Про порядок організації і роботи відділень та курсів по підготовці до вступу у вищі і середні спеціальні навчальні заклади (технікуми)», згідно з якою встановлювався термін навчання на курсах від 3 до 6 місяців (рішення про конкретний термін приймав директор навчального закладу). Підготовчі відділення і курси могли організовуватися лише з дозволу Міністерства вищої освіти СРСР на умовах повної самоокупності.

Плата за навчання мала вноситися в касу навчального закладу за два тижні до початку занять відразу за весь строк навчання. У випадку вибування учня після початку занять внесена ним плата за навчання не поверталася [14, с. 53-54].

1948/1949 н./ р. Аналіз наказів по Уманському учительському ін-

ституту за цей навчальний рік показав, що всього тут було 32 викладачі. Відбулося за цей час деяке переміщення викладачів із вченими ступенями. 1.09.1948 р. педагогічний склад нашого навчального закладу поповнився одним кандидатом біологічних наук, доцентом (Третяк К. В.), але за кілька днів до цього, 29.08.1948 р., інший кандидат біологічних наук (Фасулатті К. К.) вибув у Мелітопольський інститут.

29.11.1948 р. наказом Міністра вищої освіти СРСР № 1673 введено з другого семестру 1948/1949 навчального року в національних групах ВНЗ, де викладання здійснюється не російською мовою, обов'язкове вивчення російської мови. Для цього з початку другого семестру в цих групах переведено іноземну мову в розряд факультативних дисциплін, тобто забезпечивши її вивчення лише для охочих студентів. Звільнені таким чином навчальні години передано на обов'язкове вивчення російської мови [14, с. 91].

30.11.1948 р. затверджено наказом Міністра вищої освіти СРСР № 1678 «Положення про екзамени та заліки у вищих навчальних закладах», яке було чинним протягом двох наступних навчальних років.

10.12.1948 р. Генеральною Асамблеєю ООН прийнято «Загальну декларацію прав людини».

1.01.1949 р. Станом на цю дату, згідно із першим записом у «Книзі руху бібліотечного фонду Уманського учительського інституту», у книгозбірні нараховувалося 36 766 примірників, у тому числі 8 252 примірники журналів та 5 036 брошур.

31.01.1949 р. наказом № 12 по Уманському учительському інституту завідувача кафедри основ марксизму-ленінізму М. І. Трегуба відряджено на період з 1.02 по 1.12.1949 р. в аспірантуру при Інституті філософії АН УРСР для закінчення і захисту дисертації (підстава – розпорядження заммініcтра вищої освіти СРСР від 30.12.1948 р. № К-12-50/10).

18.03.1949 р. – т. в. о. завідувача кафедри фізики Уманського учительського інституту Руткевич М. В. захистив у Москві, в НДІ методів навчання АПН РСФСР, кандидатську дисертацію і йому присвоєно вчений ступінь кандидата педагогічних наук. Згідно з тогочасним положенням йому відразу ж підвищувався посадовий оклад, тому вже з цієї дати наказом № 154 від 15.09.1949 р. він почав отримувати заробіток у розмірі

3 360 руб. (до цього його місячний заробіток становив 1 800 руб.). Втім, постановою ВАК СРСР (протокол № 10 від 10.05.1950 р., § 24) рішення Ради НДІ методів навчання АПН СРСР про присвоєння Руткевичу М. В. вченого ступеня кандидата педагогічних наук було скасоване (найімовірніше, що не якість дисертації була підставою для негативного рішення, а зовсім інша причина. Просто у ВАК СРСР оперативно надійшла інформація від добродіїв про роботу дисертанта "директором інституту" в перші тижні окупації фашистами м. Умані).

Як результат – наказ № 85 директора Уманського учительського інституту від 16.06.1950 р., згідно з яким Руткевичу М. В. встановлено з 6.05.1950 р. попередній посадовий оклад у розмірі 1 800 руб.

Характерно, що жодних наказів чи розпоряджень щодо повернення ним у державну казну переплачених за попередні місяці коштів не було. Навіть дивно, що держава понесла невідшкодовані збитки. Можливо саме із-за того, що подібні випадки були хоч і рідкісними, але не поодинокими, згодом, після постанови № 1174 ЦК КПРС та РМ СРСР від 20.08.1956 р., почали практикувати інший порядок підвищення заробітної плати після отримання викладачем вченого ступеня : надбавка виплачувалася не відразу після захисту, а лише після підтвердження ВАК СРСР – з дати цього підтвердження рішення спеціалізованої ради. На перший погляд це справедливо, адже держава не повинна нести зайвих матеріальних витрат у випадку, якщо захищена дисертація виявиться недостатньо якісною. А якщо придивитися уважніше до цього порядку виплати надбавки, то нічого порядного тут немає.

По-перше, це пряме узаконене обкрадання державою вченого, бо для держави стало вигідним затягувати рішення ВАКу в кращому випадку на кілька місяців.

Це лише формально вважається, що спеціалізована вчена рада, в склад якої фактично входить наукова еліта певного профілю, присуджує науковий ступінь. Голова спецради (як правило це маститий учений), урочисто проголошуючи рішення про присудження дисертанту наукового ступеня кандидата чи доктора наук, "позичає у Сірка очі", бо чітко усвідомлює, що ще нічого нікому не присуджено, а лише

надано право канцеляристам ВАКу прийняти остаточне рішення. У дипломі про науковий ступінь буде згодом зазначено, в якій спецраді дисертант захищався, але не буде вказано дати захисту, щоб не нагадувати вченому, з якого числа його від імені держави відверто обкрадають. Там стоятиме дата рішення президії ВАКу (або згодом, що те ж саме, – ДАКу). Кількамісячна фінансова "економія" на кожному без винятку з кількох тисяч нових учених щорічно досить пристойна, але чим тривалішим є штучне затягування остаточного рішення про видачу диплома кандидата чи доктора наук, тим сильніше на підсвідомому рівні кожного науковця псується імідж держави. То чи приносить державі реальну користь така "економія"?

Зневажливе ставлення держави до спеціалізованих вчених рад, рішення яких не є остаточним, – це також прояв неприпустимої непорядності щодо провідних учених країни.

Мова зовсім не йде про необхідність введення безконтрольності в роботі спецрад. І затвердження персонального списку спецради, і встановлення та нагляд за дотриманням основних вимог до змісту й оформлення дисертацій доцільно здійснювати централізовано. У виняткових випадках може бути й відміна рішення спецради (з чітким обмеженням терміну на таку відміну та невідворотним обґрунтованим покаранням конкретних винуватців). Але при цьому основна функція спецради – остаточне присудження наукового ступеня мала б бути недоторканою. Це справа честі держави.

1949/1950 н./ р. У зв’язку із збільшенням в Уманському учительському інституті набору студентів кількість викладачів зросла до 40 осіб.

23.02.1950 р. Методичним управлінням Міністерства вищої освіти СРСР затверджено «Інструкцію для викладачів заочних вищих навчальних закладів і відділень по рецензуванню контрольних робіт студентів-заочників». Ця інструкція була чинною до 80-х років включно. Згодом почали роздруковуватися типографським способом спеціальні бланки, на яких викладач давав кожній контрольній роботі досить повну характеристику, на полях самої роботи кольоровим чорнилом відмічалися всі помічені рецензентом огріхи, а в самому тексті робилися уточнення формулювань, виправлення орфографічних та стилістичних помилок.

5.04.1950 р. листом Міністерства вищої освіти № НМ-11-01/510 дано роз'яснення, що питання перезарахування раніше складених дисциплін особами, які переводяться або відновлюються у вищих навчальних закладах, вирішуються в кожному окремому випадку директором інституту залежно від ідентичності програмних вимог з цих дисциплін.

Дія оцінок, отриманих за складені дисципліни, у подібних випадках не обмежується часом, а от перезарахування оцінок особам, виключеним з вищого навчального закладу за академічну неуспішність, не проводиться [14, с. 134].

30.05.1950 р. наказ № 78 директора Уманського учительського інституту свідчить, що для забезпечення повноцінної роботи студентів-заочників на період сесій (а сесії для заочників у педагогічному інституті, як правило, співпадали з шкільними канікулами) практикувалося укладання угод зі школами про надання шкільних приміщень для гуртожитків. Зрозуміло, що такі угоди укладалися при погодженні з міськвно.

1950 р. Історичний факультет, проіснувавши в Уманському учительському інституті лише 3 роки, здійснив свій останній випуск. У зв'язку з цим декого з викладачів (наприклад, викладача історії УРСР, колишнього декана факультету С. П. Палія), згідно з чинним законодавством, було завчасно попереджено, що після повернення з профвідпустки вони будуть звільнені з викладацької роботи.

Згодом Сергія Пахомовича Палія разом з іншими вчителями Уманських шкіл залучали до роботи в нашому Інституті, наприклад викладачем на курсах з підготовки до вступу в інститут (1966 р.). Саме він у 1973 р., будучи на той час директором СШ № 2, став засновником музею народної освіти м. Умані, який і зараз успішно функціонує при міському Будинку вчителя.

В. М. Горбач після розформування історичного факультету був призначений на посаду заступника директора інституту з навчальної та наукової роботи.

28.06.1950 р. в постанові Пленуму ЦК КП(б)У піддано гострій критиці не забезпечення повного виконання закону про загальне обов'язкове навчання дітей, другорічництво, факти відсіву учнів, охоплення в деяких районах не всіх дітей школою, поганий добір і виховання піонерських працівників. Зазначено, що партійні і комсомольські організації не проводять необ-

хідної роботи серед батьків з питань комуністичного виховання дітей.

Зроблено зауваження в цій постанові і на адресу вищих навчальних закладів щодо проявів аполітичності, безідейності та низькопоклонства перед іноземщиною, наявність формалізму і школярства в пропагандистській роботі.

Виходячи з цього, дано вказівки щодо рішучих змін у роз'ясненні учням величезного піклування Комуністичної партії і Радянського уряду про добробут народу; вивчення комсомольцями і молоддю творів класиків марксизму-ленінізму, теорії та історії більшовицької партії, біографій В. І. Леніна і Й. В. Сталіна (на останній тезі в постанові наголошувалося тричі!) тощо. У доповідях і лекціях серед населення вимагалося пропагувати перевагу радянського ладу над капіталістичним, викривати (особливо в західних областях) антинародну суть залишків українського буржуазного націоналізму.

Передбачалося встановлення постійного контролю за навчанням керівних комсомольських кадрів, залучення комсомольців і несоюзної молоді до здачі норм на значок «Готовий до праці і оборони».

Рішення цього пленуму ЦК КП(б)У були обов'язковими для виконання і Міністерством освіти УРСР, і засобами масової інформації, і ЦК ЛКСМУ, і Спілкою письменників України, і Комітетом у справах фізичної культури і спорту при Раді Міністрів УРСР.

І, звичайно ж, у кожному ВНЗ, в тому числі і в Уманському учительському інституті, на кожному факультеті та на кожній кафедрі розроблялися ретельні заходи, спрямовані на виконання «історичних» рішень цього пленуму. Згодом подібні партійні окрики-вказівки повторювалися неодноразово і, як відголосок на них, повсюдно розроблялися і виконувалися відповідні заходи.

1.09.1950 р. на посаду завідувача кафедри зоології призначено кандидата біологічних наук, доцента Вишневського Йосипа Вікентійовича (наказ № 135 § 1 від 30.08.1950 р.).

17.11.1950 р. Постановою Ради Міністрів СРСР № 4655 затверджено «Положення про аспірантуру при вищих навчальних закладах і науково-дослідних установах» [14, с. 280-284], яке залишалося

чинним до 10.06.1957 р.

21.05.1951 р. наказом Міністра вищої освіти СРСР № 803 нове «Положення про екзамени та заліки у вищих навчальних закладах», згідно з яким оцінка знань студентів при складанні іспитів проводилася за чотирьохбальною системою : «відмінно», «добре», «посередньо», «незадовільно», а при складанні заліків – відміткою «зараховано».

Студент, який отримав на сесії не більше двох незадовільних оцінок, допускався до повторного складання іспитів у перші два тижні наступного за сесією семестру.

Отримавши протягом сесії більше двох незадовільних оцінок, студент виключався з ВНЗ. Якщо ж були особливо поважні причини неуспішності студента, то він міг бути допущений після зимової сесії до продовження занять з обов'язковим перескладанням заборгованості протягом місяця, а після весняної сесії – залишений на другий рік. Студенту, залишеному на другий рік, директор ВНЗ міг дозволити не перескладати лише ті навчальні дисципліни, з яких були оцінки «відмінно» і «добре».

11.06.1951 р. наказом Міністра вищої освіти СРСР № 957 було припинено прийом екстернів у вищі навчальні заклади. Це обґрунтовувалося тим, що в країні існує досить розвинена сітка заочних вищих навчальних закладів. Особам, зарахованим раніше в екстернат, які успішно виконували навчальний план, надавалася змога закінчити ВНЗ у строки, визначені навчальним планом, але не пізніше 1 липня 1953 р. або перевестися на заочні відділення чи в заочні ВНЗ із зарахуванням складених ними іспитів [14, с. 131].

1951 р. Директора нашого інституту Миколу Борисовича Шакало перевели до Запорізького педагогічного інституту, а через рік він його очолив. Виконання обов'язків директора Уманського учительського інституту покладено на Павла Івановича Наумова.

1951/1952 н./ р. здійснено найбільший за останні і навіть наступні роки набір студентів на І курс – 275 осіб (125 на фізико-математичний факультет і 150 – на природничо-географічний).

31.10.1951 р. наказом Міністра освіти УРСР Г. П. Пінчука «Про організацію заходів по вивченню й поширенню передового педагогічного досвіду» започатковано загальнодержавну систему

вивчення й творчого використання педагогічних знахідок учителів. Передбачалося також створення постійно-діючої республіканської педагогічної виставки.

1.01.1952 р. У Києві відбулось відкриття планетарію. Наші студенти майже щорічно організовано відвідували його. Це навіть передбачалося навчальним планом.

1-7.02.1952 р. у Києві відбулася Республіканська нарада працівників вищих учбових закладів України. Заслухано доповідь секретаря ЦК КП(б)У І. Назаренка «Про становище і заходи поліпшення викладання суспільних наук у вищих учбових закладах України».

5.02.1951 р. Міністр освіти УРСР затвердив положення про таку форму пропаганди і популяризації передового педагогічного досвіду, як «педагогічні читання», які потім протягом десятків років традиційно відбувалися у січні та в серпні.

3.07.1952 р. наказом Міністра вищої освіти СРСР № 1115, виданого на виконання розпорядження Ради Міністрів СРСР від 27.06.1952 р., відмінено, починаючи з 1952/1953 навчального року, вступні випробовування з іноземної мови для вступників на заочні та вечірні відділення і факультети з усіх спеціальностей, за винятком філологічних [14, с. 121].

7.08.1952 р. Рада Міністрів СРСР розпорядженням № 20113-р. прийняла пропозицію Ради Міністрів Української РСР щодо реорганізації з вересня 1955 р. Уманського учительського інституту в педагогічний інститут.

14.08.1952 р. наказом по Міністерству вищої освіти СРСР № 1347 «Про зміну сітки педагогічних і учительських інститутів Міністерства освіти Української РСР» міністр В. Єлютін дав розпорядження Начальнику Управління педагогічних вищих навчальних закладів Міністерства освіти Української РСР т. Усенку реорганізувати Уманський учительський інститут в педагогічний інститут з вересня 1955 р. (Втім, як побачимо далі, реалії життя випередили ці плани і реорганізація нашого інституту відбулася на рік раніше).

На той час лише третій поверх теперішнього головного корпусу належав інституту, а на першому та другому розташовувалися різні установи. Зокрема, тут розміщувались : чайна № 1 (реорганізована з лютого 1958 р. в їдальню № 8 з першою в місті поточною лінією обслуговування клієнтів), магазин «Динамо», артіль «Червоний швейник», дитячий кінотеатр «Комсомолець»,

контора «Сельелектро», районна інспекція держстраху, райспоживспілка тощо [див. 20, с. 430].

1952/1953 н./ р. Починаючи з цього навчального року, у зв'язку з підготовкою до реорганізації учительського інституту в педагогічний, контингент студентів став різко зменшуватись. Зменшувалася при цьому і кількість викладачів.

23-27.09.1952 р. XVII з'їзд КП(б)У Серйозні партійні закиди з ідеологічних питань зроблено на адресу Академії наук УРСР, наукових закладів, вищих навчальних закладів, письменників, композиторів, художників щодо недоліків у викладанні суспільних наук, створенні повноцінних підручників, відсутності "повноцінних в ідейному і художньому відношенні творів літератури і мистецтва, особливо п'єс і опер на сучасні теми". Основний ідеологічний меседж цього з'їзду – непримиримe ставлення до ворожої ідеології і, насамперед, до проявів ідеології "українського буржуазного націоналізму" і "безрідного космополітизму", в чому б вони не проявлялися.

З'їзд зобов'язав партійні організації посилити ідейне виховання працівників науки, літератури і мистецтва, викорінювати елементи приятелізму, взаємозахвалювання, безпринципності в оцінці творів; всемірно розвивати в наукових і творчих колективах критику, самокритику і вільний обмін думок. Але все це в кінцевому результаті має звестися до поліпшення підготовки науково-педагогічних кадрів, особливо в галузі суспільних наук, мовознавства, літературознавства, фізіології, математики і фізики; «зміцнення всіх ділянок ідеологічної роботи теоретично підготовленими, політично зрілими кадрами» [54, с. 248, 249]. А це вже прямий натяк на те, що потрібно готуватися до нових чисток.

5-14.10.1952 р. у Москві відбувся XIX партійний з'їзд (перший після 1939 р.). На ньому було прийнято рішення про зміну назви партії – з ВКП(б) на КПРС – та про перероблення програми партії.

3.03.1953 р. Рада Міністрів УРСР прийняла Постанову «Про заходи по поліпшенню підготовки професорсько-викладацьких кадрів для вищих учбових закладів УРСР». Постанова прийнята з метою поповнення вищих учбових закладів кваліфікованими професорсько-викладацькими кадрами, оскільки

станом на час прийняття постанови частина кафедр учбових закладів очолювалася особами, які не мали наукового ступеня і вченого звання, а з низки спеціальностей вищі учбові заклади зовсім не мали професорів і доцентів, крім того, незадовільно була поставлена справа підготовки і висування молодих науково-педагогічних кадрів, особливо через аспірантуру (понад 70 % аспірантів не захищали дисертацій в установлений строк і направлялися на педагогічну роботу без наукового ступеня).

5.03.1953 р. помер Сталін.

1953 р., липень. Директори бібліотек вищих педагогічних навчальних закладів форсованими темпами провели "чистку" книжкових полиць, звільнивши їх від творів "анафемованих" авторів.

26.07.1953 р. опубліковано тези Відділу пропаганди і агітації ЦК КПРС і Інституту Маркса-Енгельса-Леніна-Сталіна при ЦК КПРС з нагоди 50-річчя КПРС (1903-1953). У цьому документі поруч із цілком зрозумілим вихваляннням компартії як "організуючої і надихаючої сили радянського суспільства, яке будує комунізм", а Конституції СРСР – як "конституції перемігшого соціалізму і розгорнутої соціалістичної демократії", підкреслюванням дружби народів СРСР та радянського патріотизму, дуже обережно, пробно, зачеплене ще одне питання – про роль особи в історії. Більше того, вжито чи не вперше в офіційних радянських документах, термін "культ особи" (але ще без імені Сталіна). Тут, зокрема, сказано: «Необхідно викоренити з практики пропагандистської роботи партії неправильне, немарксистське висвітлення питання про роль особи в історії, яке виявилося в пропаганді чужої духові марксизму-ленінізму ідеалістичної теорії культу особи. Культ особи суперечить принципові колективності керівництва, веде до приниження ролі партії, її керівного центру і до зниження творчої активності партійних мас …» [54, с. 268].

12.08.1953 р. наказом № 1405 по Міністерству культури СРСР передбачено, що в дипломному проєктуванні, в навчальній та виробничій практиці неодмінним має бути розділ з техніки безпеки [14, с. 87].

Відголоски цього наказу зустрічалися і на початку XXI ст.,

коли в закладах вищої освіти подібна вимога ставилася і при виконанні дипломних робіт, наприклад з філології.

24.08.1953 р. Міністром освіти Г. П. Пінчуком затверджено нову редакцію «Інструкції про порядок призначення, переміщення та звільнення педагогічних, адміністративно-педагогічних працівників початкових, семирічних і середніх шкіл, педагогічних училищ, дитячих закладів та керівних працівників органів народної освіти». Згідно з цим документом передбачалася можливість забезпечення житловою площею вчителів, але це стосувалося лише вчителів сільських шкіл.

Разом з тим, заробітна плата вчителя сільської школи була відсотків на 10 нижчою, ніж заробіток його колеги з міста. Та й доплата за перевірку зошитів і класне керівництво була у нього відсотків на 30 нижчою, ніж у місті.

Переміщення вчителя з однієї школи в іншу мало здійснюватися обласними відділами освіти переважно з урахування виробничих потреб, хоч допускалося його переміщення й за власним бажанням, але лише за «родинними або поважними обставинами, як правило, тільки після закінчення навчального року – в період від 1-го червня до 1 серпня» [58, с. 120].

3.12.1953 р. наказом начальника Головного управління вищої освіти № 995 затверджено «Положення про науково-дослідну роботу студентів вищих навчальних закладів», яким передбачено, що наукова робота студентів по своєму змісту має бути тісно пов’язана з навчальною роботою і сприяти її розвитку та поглибленню.

У Положенні передбачено залучення студентів до безпосередньої участі в науковому пошуку, що проводиться професорами та викладачами ВНЗ, а також в якості препараторів, техніків, лаборантів. Усі студенти ВНЗ, що ведуть науково-дослідну роботу в гуртках чи за індивідуальним планом, об’єднуються в студентське наукове товариство, яке може організовувати конкурси, проводити студентські наукові конференції [14, с. 232-234].

7.01.1954 р. видано Указ Президії ВР СРСР про утворення в складі УРСР Черкаської області. Умань та Уманський район з цього часу перебувають у складі не Київської області (як було це з 1937 р.), а Черкаської.

1.02.1954 р. з теперішньої території Уманського педуніверситету пожежне депо переведене в нове приміщення по вул. Коломенській (нині – вул. Андрія Кизила), № 8, де воно перебуває і до сьогоднішнього дня, але вже під іншою назвою. До цього ж будівлею пожежної охорони була двоповерхова "прибудова" до основного корпусу нинішнього педуніверситету, хоч правильніше було б сказати, що основний корпус педуніверситету в 1912 р. став прибудовою до цієї старої двоповерхової споруди в центрі міста, яка зафіксована навіть на одному з малюнків відомого художника Наполеона Орди. А так як пожежна охорона постійно розташовувалася тут ще з 80-х років XIX ст., то при спорудженні поруч з нею будівлі міської Думи органічною архітектурною частиною цього будинку була пожежна вежа.

Умань у XIX ст. мал. Наполеона Орди

19.02.1954 р. Президія Верховної Ради СРСР видала указ про виведення Кримської області зі складу РРФСР і передачу її Українській РСР, а вже 26.04.1954 р. вона прийняла відповідний закон про передачу Україні Криму і затвердила ці зміни у Конституції УРСР. Цю подію офіційно приурочено було святкуванню 300-ліття Переяславської ради, на якій Богдан Хмельницький оголосив про підписання ним угоди щодо об’єднання України з Росією.

17.06.1954 р. Рада Міністрів УРСР прийняла постанову № 819 щодо посилення матеріально-технічної бази Уманського учительського інституту у зв’язку з реорганізацією його на педагогічний інститут. На виконання цієї постанови рішенням Черкаського облвиконкому Уманському педінституту було передано значну частину будинку по вулиці К. Маркса (нині – вул. Садовій), 2 взамін будинку по вулиці Радянській (нині – вул. Небесної сотні), 10, що дало можливість суттєво розширити аудиторний фонд, створити нові лекційні кімнати і кабінети, створити кращі умови для

організації навчального процесу. Фактично в розпорядження інституту перейшов другий поверх цього корпусу. На першому поверсі продовжували функціонувати кінотеатр, магазини, деякі районні контори. Дещо пізніше в одному з приміщень першого поверху розташовувався магазин «Дитячий світ» (був він тут до 1963 р.), а підвальні приміщення з 1954 р. займали цехи артілі «Зоря», яка спеціалізувалася на індивідуальному пошитті одягу [19, с. 233].

16.07.1954 р. Міністр освіти УРСР Пінчук Г. П. підписав наказ «Про введення спільного навчання в школах Української РСР», згідно з яким із 1954/1955 н./ р. в усіх школах обласних центрів і великих промислових міст запроваджується спільне навчання хлопчиків і дівчаток. З 1.09.1954 р. чоловічі та жіночі загальноосвітні школи в УРСР припинили своє існування.

30.08.1954 р. вийшла досить важлива постанова Ради Міністрів СРСР і ЦК КПРС «Про поліпшення підготовки, розподілу і використання спеціалістів з вищою і середньою спеціальною освітою», в якій чітко визначено основні недоліки існуючої вітчизняної системи вищої та середньої спеціальної освіти та накреслено шляхи їх виправлення.

Зокрема, вказано на погано поставлене виробниче навчання; перевантаження студентів обов'язковими учбовими заняттями і великою кількістю заліків та іспитів; дублювання курсів та зайва деталізація змісту окремих дисциплін; дефіцит, а то й відсутність підручників і учбових посібників; недостатня забезпеченість вищої школи висококваліфікованими професорсько-викладацькими кадрами.

З метою виправлення цих та багатьох інших вад тогочасної вищої школи передбачалося вжити низку невідкладних заходів, зокрема :

- запровадити підготовку спеціалістів з вищою освітою більш широкого профілю з урахуванням реальної потреби в таких кадрах;
- укрупнити кафедри і факультети вищих учбових закладів відповідно до завдань підготовки спеціалістів широкого профілю;
- усунути дублювання в різних курсах з тим, щоб збільшити час для самостійної роботи студентів;

- зберегти у вищих навчальних закладах необхідну кількість штатних викладачів для забезпечення вивчення студентами факультативних дисциплін;
- встановити у ВНЗ таку кількість навчальних годин обов'язкових занять (у тому числі заняття в лабораторіях, семінарах тощо): не більше 30 годин на тиждень для випускних курсів, а для всіх інших курсів – не більше 36 годин;
- зменшити у ВНЗ кількість іспитів, що виносяться на кожну іспитову сесію, до 4-5;
- встановити у ВНЗ такі оцінки успішності студентів : «відмінно», «добре», «задовільно» і «незадовільно»;
- забезпечити протягом найближчих 3-4 років підготовку стабільних і високоякісних підручників та навчальних посібників з основних учбових дисциплін, залучаючи до цієї роботи відомих учених і спеціалістів. Ці підручники повинні бути невеликими за обсягом, викладати основи відповідної галузі науки без перевантаження навчального матеріалу зайвими дрібницями, висвітлювати досягнення сучасної науки і передовий досвід роботи;
- дозволити ВНЗ надавати авторам для написання підручників і навчальних посібників творчі відпустки строком до трьох місяців із збереженням заробітної плати;
- збільшити видання кращих лекційних курсів і окремих лекцій на правах рукопису за кошторисами позабюджетних (спеціальних) коштів ВНЗ;
- розробити проєкт положення про конкурси на кращий підручник і порядок оплати авторського гонорару за написання підручників;
- забезпечити проходження студентами виробничих практик на передових підприємствах, залучаючи до керівництва практикою найбільш кваліфікованих спеціалістів;
- з метою підвищення кваліфікації викладачів з суспільних дисциплін проводити їх підготовку головним чином через аспірантуру ВНЗ, у зв'язку з цим, починаючи з 1954/1955 навчального року, залишити прийом студентів на спеціальності філософія і політична економія тільки в Московському, Ленінградському і Київському державних університетах; встановити прийом студентів у 1954 р. на ці спеціальності у кількості 250 осіб (по 125 на кожну спеціальність);

- встановлено, що дипломи з відзнакою видаються особам, які закінчують вищі учбові заклади, при умові захисту ними дипломних проєктів або складання державних іспитів на «відмінно» і наявності не менше 75 % оцінок «відмінно» і решти – «добре»;
- встановити суворий контроль за своєчасним прибуттям молодих спеціалістів до місць призначення та відпрацьовуванням не менше трьох років на місці призначення (протягом цього строку керівникам установ забороняється використовувати молодих спеціалістів в управлінському апараті або переводити їх на роботи, не пов'язані з набутою ними в учбовому закладі спеціальністю);
- встановити додаткові оплачувані відпустки студентам вечірніх і заочних вищих і середніх спеціальних учбових закладів і порядок оплати деяких категорій працівників вищих учбових закладів;
- довести до 1960 р. учбову площу на кожного студента до 4-5 м^2;
- збільшити контингент тих, хто навчається у системі заочної та вечірньої вищої і середньої спеціальної освіти в 1960 р., порівняно з 1953 р., не менше, ніж у два рази;
- здійснити укрупнення вищих учбових закладів, самостійне існування яких не викликається необхідністю.

У додатку до цієї постанови зазначено, що переважним правом вступу в заочні вечірні вищі учбові заклади користуються особи, які склали вступні іспити і працюють після закінчення середньої школи безпосередньо на виробництві, а також демобілізовані з Радянської Армії і Військово-Морського Флоту та особи, які закінчили вечірні школи робітничої і сільської молоді. Особи, які закінчили технічні училища на відмінно, приймаються у вечірні і заочні інститути для подальшого навчання без відриву від виробництва за результатами іспитів поза конкурсом.

Міністерству вищої освіти надано право відкривати консультпункти при наявності 200, а не 500 (як було за розпорядженням РМ СРСР від 4.09.1950 р.) студентів-заочників [54, с. 299-314].

Цією постановою реалізовувався цілий комплекс слушних на той час ідей. Окремі її нововведення є чинними й донині.

9.09.1954 р. як відголосок на попередню Постанову, видано наказ Міністра вищої освіти СРСР № 975 з ідентичною назвою :

«Про поліпшення підготовки, розподілу і використання спеціалістів з вищою і середньою спеціальною освітою», в якому підтверджено, що студенти перевантажені обов'язковими заняттями і значною кількістю заліків та екзаменів, деякі навчальні курси дублюють один і той же матеріал та допускають надмірну деталізацію.

Чітко визначено максимальну кількість обов'язкових занять (включаючи заняття в лабораторіях, в семінарах тощо) – не більше 36 годин на тиждень, а для випускних курсів – не більше 30.

Зменшено у вищих навчальних закладах кількість екзаменів, що виносяться на кожну екзаменаційну сесію – до 4-5.

Встановлено, що підручники для студентів мають бути невеликого обсягу, подавати основи відповідної галузі науки без перевантаження навчального матеріалу подробицями, висвітлювати досягнення сучасної науки й передового досвіду.

Окремо відзначено, що під час практики студенти повинні працювати самостійно на робочих місцях.

Інші пункти наказу, як і можна було чекати, співзвучні з відповідними положеннями вищезазначеної Постанови Ради Міністрів СРСР і ЦК КПРС від 30.08.1954 р.

У додатку до цього наказу подано новий перелік спеціальностей вищих навчальних закладів, у тому числі 18 спеціальностей для педагогічних і бібліотечних інститутів [14, с. 59].

6. Діяльність закладу після здобуття статусу педагогічного інституту (1954 – 1998 рр.)

1954 р., вересень. Всі учительські інститути ліквідовано. Частину з них, у тому числі й Уманський, реорганізували в педагогічні інститути, кількість яких збільшилася в УРСР до 33, а інші закрили [58, с. 117]. Директором Уманського педагогічного інституту став Горбач Василь Матвійович.

1954 р. Уманський педінститут «змушений був комплектувати викладацькі кадри вчителями місцевих загальноосвітніх шкіл, які хоч і не мали достатнього досвіду та рівня підготовки, проте мали де

прихилити голову на ніч» [63, с. 60]. Про це свідчать також офіційні документи 1954 р. (Держархів Черкаської області, ф. Р-3070. Виконком Уманської міської ради депутатів трудящих, оп. 1, спр. 87. Копія рішення … про реорганізацію Уманського учительського інституту в педагогічний (18.02-29.04.1954), 8 арк.).

1954/1955 н./ р. Проведений у 1954 р. набір 150 студентів до Уманського педагогічного інституту був повністю переданий до Вінницького, Черкаського і Бердичівського педінститутів. На початку навчального року в інституті був тільки II курс з контингентом студентів 219 осіб, з яких 4 групи було переведено з Нікопольського і Слов'янського учительських інститутів.

1954 р. У цьому році була створена кафедра іноземних мов, яку понад 20 років очолювала В. Л. Геращенко-Єлісеєва. З одержанням у 1971 р. приміщення на вул. Жовтневої революції (нинішній – вул. Незалежності), 1, з її ініціативи було обладнано кабінети і лінгафонні класи, а в 1985 р. кафедру переведено в основний корпус по вул. К. Маркса (нинішній – вул. Садовій), 2 [119, с. 9].

1954 р. був роком заснування при Уманському педінституті «Школи юних математиків» для учнів 8-х, 9-х та 10-х класів. У ці групи відбиралися кращі учні шкіл міста. Заняття для них проводилися на 3-му поверсі старого корпусу систематично – раз на тиждень. Щорічно з цими учнями проводилася математична олімпіада.

«Школа юних математиків» проіснувала в інституті понад 20 років – до 1976 р., допоки її не витіснила «Школа майбутнього вчителя».

9.12.1954 р. Постановою РНК СРСР № 2423 запроваджено 5 стипендій імені А. Я. Вишинського, з них 2 (по 400 руб. кожна, рівно стільки ж, як стипендія для Героїв Радянського Союзу!) – для студентів юридичного факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. Це була одна із десятків іменних стипендій, запроваджених у 40-х та 50-х роках.

25.05.1955 р. Рада Міністрів СРСР прийняла постанову № 1015 «Про додаткові заходи по впорядкуванню підготовки спеціалістів з вищою освітою», в якій визнано, що по деяким університетським спеціальностям випуск спеціалістів з вищих навчальних закладів перевищує реальну потребу в них відповідних міністерств і відомств.

Враховуючи це, Міністерству вищої освіти СРСР надано

право організовувати навчання з цих спеціальностей таким чином, щоб молоді спеціалісти отримували другу споріднену спеціальність, за якою вони могли б працювати. Фактично була започаткована двопрофільна підготовка молодих спеціалістів. У додатку до цієї Постанови [14, с. 17] зазначено назву основної спеціальності, назву другої, спорідненої спеціальності, та ту кваліфікацію, за якою він може працювати в школі чи як культпрацівник.

Встановлено, що головним завданням історичних, філологічних, біологічних, хімічних, фізико-математичних та географічних факультетів державних університетів є підготовка висококваліфікованих учителів 5-10 класів.

Постановою визначено, що починаючи з 1956 р. необхідно направляти не менше 80% випускників філологічних, історичних, географічних і біологічних факультетів та не менше 60% випускників фізико-математичних і хімічних факультетів університетів для роботи в якості вчителів у середні школи [14, с. 16].

28.06.1955 р. Методичним управлінням Міністерства вищої освіти СРСР затверджена «Інструкція про організацію і проведення педагогічної практики студентів педагогічних інститутів» [14, с. 110-114].

1955 р. Як вдало відзначив І. Л. Лікарчук, «русифікація української школи в середині 50-х рр. XX ст. виявилася навіть у кількості випускних і перевідних екзаменів, що їх складали школярі В українських школах таких екзаменів було 58, у російських – 44» [58, с. 134]. Це була пряма підказка не переобтяженим національною самосвідомістю мешканцям УРСР в яку школу віддавати свою дитину, щоб їй легше навчалося, – в українську чи російську.

19.09.1955 р. Враховуючи, що учителів середньої школи розпочали готувати й університети, наказом № 930 по Міністерству вищої освіти СРСР була затверджена «Інструкція по педагогічній практиці студентів державних університетів» [14, с. 107-110].

21.09.1955 р. по Міністерству вищої освіти СРСР видано наказ № 953 про поліпшення викладання іноземних мов у ВНЗ, згідно з яким введено викладання іноземної мови на I, II, II і IV курсах та встановлення у ВНЗ 4-х обов'язкових заліків та 2-х екзаменів з іноземної мови.

2.11.1955 р. Постановою Ради Міністрів СРСР № 1859 затверджено

«Положення про Міністерство вищої освіти СРСР» [14, с. 22-25].

20.01.1956 р. в партійному документі (в резолюції XIX з'їзду КП України на звітну доповідь ЦК КП України) з'явилися ключові вимоги-ідеологеми : «вжити заходи до практичного здійснення політехнічного навчання, забезпечити тісний зв'язок навчання з громадсько-корисною працею», «рішуче боротися з …, особливо з проявами українського буржуазного націоналізму», «подолати шаблон і формалізм у партійній роботі», «всіма засобами ідеологічного впливу виховувати трудящих в дусі радянського патріотизму», «ширше розгорнути всенародне соціалістичне змагання». Кожна з цих ідеологем – вагомий привід для розробки нових заходів, звітів і навіть дисертаційних досліджень.

17.02.1956 р. наказом Міністра вищої освіти СРСР № 167 передбачено, що для кожного студента-заочника має бути встановлено строк переходу його на роботу за спеціальністю. Особливо ретельно перевірялися відомості про виробничу діяльність студента-заочника при переведенні його на третій і вищі курси.

Дозволено протягом навчального року проводити кілька лабораторно-екзаменаційних сесій у строки, найбільш зручні для виробництва, на якому працює більшість студентів (у пединститутах – для шкіл, тобто під час шкільних канікул). Студентам, які мають академічну заборгованість з поважних причин, дозволено ліквідовувати її протягом навчального року.

Окрім того, цим же наказом затверджено два документи :

- «Положення про філіали заочних вищих навчальних закладів», згідно з яким філіал дозволялося створювати за умови наявності не менше 1 000 студентів-заочників, які проживають у районі його розташування. Філіал – це самостійна господарська одиниця заочного навчального закладу із самостійним балансом і бюджетним рахунком в Державному банку. Він мав штамп та гербову печатку з найменуванням філіалу заочного вищого навчального закладу.
- «Положення про навчально-консультаційні пункти заочних вищих навчальних закладів». Підставою для створення консультпункту була наявність у районі його створення не менше 200 студентів-заочників зі спеціальності навчального закладу. Найчастіше консультпункти створювалися у містах, де є свої денні ВНЗ або великі виробничі підприємства, що полегшувало забезпечення студентів-заочників аудиторіями, кабінетами, бібліотекою.

Навчально-консультаційний пункт мав штамп та печатку з найменуванням консультаційного пункту та вищого навчального закладу, при якому він організований.

25.02.1956 р. Виступ М. С. Хрущова на закритому засіданні ХХ з'їзду КПРС «Про культ особи та його наслідки».

І хоч з текстом його виступу могли ознайомитися лише члени КПРС на закритих засіданнях партійних зборів, інформація про озвучені М. С. Хрущовим злочини поступово просочувалася і в основні маси населення. Дуже обережно і дозовано стали говорити про це і студентам ВНЗ, особливо педагогічних.

25.02.1956 р. У директивах ХХ з'їзду КПРС по шостому п'ятирічному плану розвитку народного господарства СРСР на 1956-1960 роки передбачено :

- скасування плати за навчання в старших класах середніх шкіл, у середніх спеціальних і вищих учбових закладах;
- здійснення в основному *загальну середню освіту* (ще не обов'язкову!) в містах і сільській місцевості шляхом навчання дітей і молоді в середніх загальноосвітніх школах (десятирічках) і середніх спеціальних учбових закладах;
- відновлення з 1956 р. шестигодинного робочого дня для підлітків від 16 до 18 років;
- встановлення для робітників і службовців, починаючи з 1956 р., скороченого на дві години робочого дня у передвихідні і передсвяткові дні;
- здійснити перехід на самообслуговування в закладах харчування;
- підвищити якість науково-технічних кінофільмів;
- розширення і поліпшення радіомовлення і телебачення;
- поліпшення і розвиток книговидавничої справи.

2.03.1956 р. Рада Міністрів УРСР прийняла постанову «Про організацію виставки передового досвіду в народному господарстві України». Ця виставка відома під дещо іншою назвою – виставка досягнень народного господарства (ВДНГ). Згодом щорічні екскурсії студентів природничого та фізико-математичного факультетів Уманського педінституту на цю виставку стали обов'язковим елементом професійної підготовки майбутніх учителів.

Як свідчить § 3 наказу директора інституту № 98 від 9.07.1965, згідно з навчальним планом заочного відділення при-

родничого факультету на ВДНГ у Київ були відряджені на 7 днів (!) 68 студентів випускного курсу разом з викладачем. У наступному, 1966 р., згідно з наказом № 98 від 10.06.1966 р., на ВДНГ відряджені 46 студентів разом з викладачем на 6 днів.

1956 р. В Уманському педінституті створене студентське наукове товариство (СНТ), яке об'єднувало всіх студентів-науковців і координувало їх роботу. Спочатку це товариство об'єднувало всього 30 осіб.

12.03.1956 р. вийшла спеціальна директива Міністерства освіти УРСР, у якій закликали педагогічні вузи переглянути всі каталоги та картотеки бібліотек у світлі рішень XX з'їзду КПРС (фактично це знову був прямий заклик провести чергову цензурну чистку).

12.03.1956 р. Міністр освіти УРСР затвердив положення про групи подовженого дня для учнів 1-4 класів. Передбачалося, що створення таких груп у школі забезпечить організацію педагогічного нагляду за дітьми, батьки яких не можуть здійснювати належний догляд за ними у вільний від навчання час.

Незабаром, особливо після створення в УДПІ педагогічного факультету, довелося враховувати й необхідність підготовки вчителів до роботи в групах подовженого дня.

1956 р. Рішенням Уманської міськради територію агробіостанції УДПІ (колишній ботанічний сад), розташовану в самому центрі міста, було віддано під забудову, а інституту замість 1,5 га виділено 6 га землі на правому березі річки Уманки поблизу с. Городецького.

Роботи з перенесення на нову площу вже вирощених фруктових дерев, кущів було багато, але вже в наступному навчальному всі перенесені 8-10-річні дерева прижилися, закладено молодий плодовий сад, ягідники, виноградник, польову і овочеву сівозміну. Наявність додаткової площі дозволила розпочати будівництво теплиці, лабораторії, підсобних приміщень. Згодом було створено: парникове господарство, плодову шкілку, колекційні ділянки зернових і овочевих культур. На території агробіостанції викопали колодязь, провели електрику, організували зрошення землі.

На агробіостанції було створено потужний, як для педагогічного навчального закладу, парк тракторів і сільськогосподарських машин : трактори ДТ-14, ДТ-20; зернові і кукурудзозбиральні комбайни, картоплесаджалка, боронні котки, культиватори, планетки, сівалки, плуги [119, с. 11].

12.04.1956 р. Постановою Ради Міністрів СРСР № 456 запроваджено новий принцип розрахунку чисельності професорсько-викладацького складу, виходячи від середньої кількості числа студентів на одного викладача.

Якщо раніше мірою праці викладача вищого навчального закладу була кількість виконаних ним годин за навчальним планом, то тепер такою мірою стала кількість підготовлених висококваліфікованих спеціалістів.

Уведення в практику нового принципу комплектування штатів кафедр розширило права директорів вищих навчальних закладів, деканів факультетів та завідувачів кафедр в організації керованих ними колективів.

Зокрема, директору (в університеті – ректору) вищого навчального закладу надано право встановлювати обсяг навчальної роботи кожному професору, доценту, асистенту. У межах 6-годинного робочого дня кафедра зобов'язана забезпечити проведення всіх видів навчальної і методичної роботи, передбаченої навчальним планом. Подальший розвиток цієї ідеї знайшов своє втілення у Інструктивному листі МВО СРСР від 15.09.1956 р.

6.06.1956 р. Постановою Ради Міністрів СРСР плату за навчання у 8-10 класах, середніх спеціальних та вищих навчальних закладах було скасовано (через 16 років після введення цієї плати) [94].

3.07.1956 р. наказом № 555 Міністра вищої освіти СРСР введено, починаючи з 1956/1957 навчального року, викладання у всіх ВНЗ країни трьох самостійних курсів : «Історія Комуністичної партії Радянського Союзу», «Політична економія», «Діалектичний та історичний матеріалізм». У педагогічних інститутах було збережено без змін і послідовність вивчення вказаних дисциплін, і кількість годин, що відводилися на їх вивчення, і екзамени та заліки, передбачені чинними навчальними планами.

20.08.1956 р. вийшла Постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР № 1174 «Про заходи з поліпшення підготовки та атестації наукових і педагогічних кадрів», в якій констатувалося, що в на той час в СРСР було 220 тисяч наукових і педагогічних працівників, у тому числі близько 10 тисяч докторів та понад 77 тисяч кандидатів наук; піддано критиці існуючий порядок підготовки наукових і педагогічних кадрів через аспірантуру і докторантуру, який не відповідав вимогам часу. До того ж з окремих гуманітарних наук підготовка аспірантів перевищувала потребу в таких кадрах.

Серед недоліків системи підготовки науковців зазначено такі: до аспірантури приймається багато осіб відразу після закінчення навчання у ВНЗ, які не мають досвіду практичної роботи; теми дисертаційних робіт слабо пов'язані з розв'язанням найбільш актуальних завдань науки і практики; захист дисертацій подекуди перетворюється в формальність; установилась неправильна практика звільнення від складання кандидатських іспитів осіб, які закінчили ВНЗ, прикріплені до окремих відомств, хоч їхні програми не відповідають вимогам кандидатського мінімуму.

Для поліпшення підготовки й атестації наукових і педагогічних кадрів Постановою передбачено :

- приймати до аспірантури лише осіб, які мають досвід практичної роботи не менше двох років з профілю обраної наукової спеціальності. Зарахування в аспірантуру відразу після закінчення вищого навчального закладу можливе лише у виняткових випадках і лише з теоретичних дисциплін : математики, теоретичної фізики;
- усі, хто вступає в аспірантуру, мають складати вступні іспити і подавати письмовий реферат або опубліковану роботу з обраної спеціальності;
- керівники підприємств мають звільняти з роботи осіб, зарахованих в аспірантуру;
- аспіранти під час перебування в аспірантурі мають скласти екзамени кандидатського мінімуму та пройти обов'язкову педагогічну практику.

Постановою відмінено систему підготовки кадрів через докторантуру й зазначено, що підготовка докторських дисертацій має бути результатом активної участі в науково-дослідній роботі у наукових установах, вищих навчальних закладах, на промислових і сільськогосподарських підприємствах.

Встановлено для осіб, що працюють над науковим дослідженням без відриву від основної роботи, надання творчих відпусток строком до 3 місяців із збереженням заробітної плати по місцю роботи для завершення кандидатської дисертації та строком до 6 місяців для завершення докторської дисертації. Ці відпустки можуть надаватися за рекомендацією науково-технічних рад міністерств та відомств, рад ВНЗ або науково-дослідних установ.

Акцентовано увагу на наукову і практичну значимість дисертаційних робіт, що подаються до захисту. Встановлено, що кан-

дидатські дисертаційні роботи мають містити нові наукові висновки і рекомендації. Докторські дисертації повинні містити теоретичні узагальнення і розв'язки нових наукових проблем, які становили б суттєвий внесок у науку і практику.

Рекомендовано ширше практикувати направлення дисертацій на відгук підприємств.

Встановлено, що ради приймають докторські і кандидатські дисертації лише після опублікування їх результатів у вигляді монографій чи окремих статей. До захисту мають бути опубліковані і автореферати дисертацій.

Зобов'язано Вищу атестаційну комісію затверджувати докторські дисертації та розглядати в порядку контролю всі кандидатські дисертації в експертних комісіях.

При розгляді питань про присвоєння учених звань ВНЗ, науково-дослідні інститути і Вища атестаційна комісія повинні враховувати якість педагогічної роботи цих осіб, наявність у них друкованих робіт та враховувати впровадження їх наукових досліджень у практику.

Встановлено, що науковим працівникам і викладачам, яким присуджені вчені ступені і наукові звання, відповідна заробітна плата встановлюється після рішення про видачу диплома або атестата [14, с. 284-286].

30.08.1956 р. вступив у дію наказ № 692 по Міністерству вищої освіти СРСР «Про заходи по поліпшенню підготовки та атестації наукових і педагогічних кадрів», в якому лише зазначено дати реалізації положень, визначених Постановою ЦК КПРС та РМ СРСР від 20.08.1956 р., зокрема :

- з 1.09.1956 р. припинено прийом у докторантуру;
- дисертації, що надійшли до 1.09.1956 р. розглядати в установленому порядку лише у випадку, якщо по ним є опубліковані статті або книги; якщо ж до цієї дати по них не будуть опубліковані матеріали, то дисертаційні роботи мають бути повернені авторам;
- після 20.08.1956 р. (дня виходу Постанови № 1174) відповідна заробітна плата встановлюється науковцям після рішення ВАК про видачу диплома [14, с. 287], а не з дня захисту дисертації, як практикувалося раніше.

1956 р. В УДПІ на фізико-математичному факультеті обладнано й розпочато заняття в механічному, слюсарному та столярному цехах, а

також у склодувному відділенні навчальних майстерень. Це пов'язано з політехнізацією змісту навчання в школі.

1956/1957 н./р. На той час в інституті функціонувало лише два факультети. Причому на природничому факультеті працювало всього два викладачі з науковими ступенями, а на фізико-математичному не було жодного.

Новоприбула в 1956 р. випускниця аспірантури Науково-дослідного інституту психології А. І. Кагальняк суттєво зміцнила науковий статус нашого інституту. У той час вчений-психолог, який захистив кандидатську дисертацію, отримував ступінь кандидата педагогічних наук з психології. Вона була першим кандидатом наук на кафедрі педагогіки, яка об'єднувала тоді викладачів педагогіки, психології, фізкультури та іноземних мов, а незабаром очолила кафедру [103, с. 10].

За спогадами її сина Андрія (зараз він працює в одному з провідних університетів Австралії), навчаючись у Київському педагогічному інституті імені М. Горького, який закінчила з відзнакою у 1951 р., отримувала Ленінську стипендію, хоча ніколи ніяким партійним активістом не була. У комуністичну партію відмовлялася вступати навіть пізніше, коли стала завідувачкою кафедри і депутатом, хоч тиск був дуже сильний [103, с. 30].

15.09.1956 р. вийшов Інструктивний лист Міністерства вищої освіти СРСР № И-100, де зазначено, що перевищувати 6-годинний робочий день не можна, а обґрунтоване скорочення цього обсягу затраченого часу без зниження якості підготовки спеціалістів, якщо ВНЗ визнає це за доцільне, Міністерство вважає допустимим.

Немає нагальної необхідності формально "заповнювати" всі розділи індивідуального плану викладача : керівництво кафедри, факультету, вищого навчального закладу, виходячи з навчального плану і завдань науково-дослідної та науково-методичної роботи, повинні визначити, на яких видах роботи той чи інший викладач дасть більше користі. Одних науковців у поточному навчальному році доцільніше використовувати у навчальній роботі, інших – на науковій, третіх – на створенні підручників та навчальних посібників. У наступному навчальному році ситуація на кафедрах може змінитися, і тоді керівники кафедр, факультетів, ВНЗ мають право відповідно змінити характер індивідуального плану.

Керівництво ВНЗ на той час мало право звільняти частину викладацького складу від обов'язку мати план науково-дослідної

роботи, відповідно збільшуючи для цієї частини викладачів педагогічне доручення.

За цією ж логікою, не було нагальної потреби передбачати науково-методичну роботу в плані кожного викладача. Цього роду робота мала доручатися професорам і викладачам, здатним у кращій формі узагальнювати досвід роботи кафедри і надавати допомогу всім іншим професорам та викладачам.

Єдине, що не підлягало переглядам і змінам, то це загальна кількість годин, кількість екзаменів та заліків із суспільних наук. Це навіть виділено окремим пунктом у цьому інструктивному листі [14, с. 64-69].

1956 р. У порядку експерименту в українських педагогічних ВНЗ засновано 5 факультетів (у Бердичівському, Вінницькому, Глухівському, Ізмаїльському та Чернігівському педінститутах), які готували вчителів початкових класів з вищою освітою. Цей досвід повністю виправдав себе [78, с. 277].

Згодом, після закриття у 1971 р. Бердичівського педінституту, факультет підготовки вчителів початкових класів перейшов в Уманський педагогічний інститут ім. П. Г. Тичини.

1956/1957 н./ р. З цього навчального року почали готувати вчителів з подвійних, а то й потрійних спеціальностей (при 5-річному строці навчання) : фізика – математика; математика – фізика; математика – креслення; фізика – основи виробництва; географія – біологія; біологія – хімія – основи сільськогосподарського виробництва.

19.10.1956 р. Наказом Міністра вищої освіти СРСР № 813 в педагогічних інститутах запроваджено державний екзамен з курсу «Історія КПРС».

21.03.1957 р. видано Інструктивний лист Міністерства вищої освіти СРСР № И-37 «Про порядок прийому слухачів на курси по підготовці до вступних іспитів у вищі навчальні заклади».

4.04.1957 р. головою Вищої атестаційної комісії затверджено Інструкцію «Про порядок присудження вчених ступенів та присвоєння вчених звань» [78, с. 622-631].

10.06.1957 р. наказом Міністра вищої освіти СРСР № 636 затверджено нове «Положення про аспірантуру при вищих навчальних закладах та науково-дослідних установах».

1957 р. В УДПІ на фізико-математичному факультеті створено автотракторний клас.

1957 р. Викладач УДПІ Шептій К. М. у 1957 р. змушений був жити в коридорі студентського гуртожитку, який розташовувався навпроти базару [63, с. 50], про що свідчать і архівні документи (держархів Черкаської області, ф. П-2087, оп. 1, спр. 19. Протоколи партзборів (5.01-29.12.1957), 279 арк., арк. 72).

1957 р. На одному із засідань Ученої ради директор УДПІ В. Горбач із неприязню повідомив про появу у нашому виші так званих "стиляг" і швидко зорганізував викладачів, аби «ці паростки гнилі викорінити» (держархів Черкаської області, ф. Р-1418, оп. 2, спр. 206. Протоколи засідань Ученої ради інституту (11.09.1957-17.12.1958), 226 арк., арк. 3) [63, с. 75]. Ось як дається визначення "стиляг" в одному з навчальних посібників : «Стиляги носили піджаки у клітинку з широкими плечима, яскраву краватку з екзотичним малюнком, звужені штани, черевики з каучуковою підошвою, широкополий капелюх, який "діставали" чи самі робили, носили довге волосся з набріоліненим чубом» [137, с. 152].

3.02.1958 р. Рада Міністрів УРСР і УРРПС прийняли постанову «Про дальше розгортання соціалістичного змагання колективів підприємств, будов та організацій раднаргоспів, міністерств і відомств УРСР і про порядок підведення підсумків соцзмагання». Постанова прийнята на виконання рішень грудневого (1957 р.) пленуму ЦК КПРС, який поставив завдання піднести соціалістичне змагання на новий, ще більш високий ступінь, зосередити увагу на залучення в змагання всіх робітників та інженерно-технічних працівників, на виконання і перевиконання норм виробітку всіма робітниками, широке розповсюдження досвіду передовиків виробництва.

1958 р. Відбувся перший випуск майбутніх учителів фізики і математики, які отримали в стінах нашого Інституту вищу педагогічну освіту.

12.11.1958 р. на Пленумі ЦК КПРС схвалено тези ЦК КПРС та Ради Міністрів СРСР : «Про зміцнення зв’язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в країні». Вже в цьому документі було прямо поставлено завдання : «вивчити питання про те, щоб надати право батькам вирішувати, в школу з якою мовою навчання віддавати своїх дітей» [96, с. 20].

1958 р. Восени у Москві опубліковано проєкт семирічного (1959 – 1965 рр.) плану розвитку народного господарства СРСР. У п. 19

цього проєкту "друга мова в національній школі" (тобто рідна мова учня!) була віднесена до числа дисциплін за вибором.

24.12.1958 р. питання про вивчення дитиною рідної мови (якщо рідною є будь-яка окрім російської) за бажанням батьків і учнів (та ще й за додаткової умови, що таких охочих буде достатній контингент у школі!) узаконено всесоюзним Законом «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в СРСР».

Виходячи з цієї загальносоюзної установки, в УРСР прискореними темпами розроблявся відповідний республіканський законопроєкт, який був винесений 17.04.1959 р. на засідання Верховної Ради УРСР для прийняття як закону.

29.12.1958 р. з Карного кодексу СРСР нарешті-то вилучено поняття «ворог народу».

15–22.01.1959 р. здійснено Всесоюзний перепис населення, до проведення якого активно залучалися викладачі і студенти Уманського педагогічного інституту.

27.01– 5.02.1959 р. у Москві відбувся XXI з'їзд КПРС, на якому обговорено доповідь «Про контрольні цифри розвитку народного господарства СРСР на 1959-1965 роки». Основним економічним завданням СРСР була висунена програма в історично короткий строк догнати і перегнати найбільш розвинені капіталістичні країни з виробництва продукції на душу населення.

2.03.1959 р. ЦК КПРС і Рада Міністрів СРСР прийняли постанову «Про участь трудящих в охороні громадського порядку в країні». По всій країні створювалися добровільні народні дружини (ДНД). Викладачі і студенти Уманського педагогічного інституту також активно залучалися до патрулювання за чітко визначеними маршрутами у складі цих дружин.

17.04.1959 р. Верховною Радою УРСР прийнято закон «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в Українській РСР».

Більшість положень цього закону були ідентичними відповідному всесоюзному закону від 24.12.1958 р. Подібне, як вже зазначалося, практикувалося досить часто.

Так, згідно з цим законом (стаття 2) поставлено завдання замість загальнообов'язкової семирічної освіти перейти в Українській РСР протягом трьох років, починаючи з 1959/1960 н./ р., на

загальну обов'язкову восьмирічну освіту для дітей і підлітків віком від 7 до 15-16 років; для учнів, які проживають на відстані понад 3 кілометри від школи, передбачалося організовувати інтернати з гарячим харчуванням або регулярне підвезення до школи і із школи; планувалося розширити сітку шкіл і груп подовженого дня; у середніх загальноосвітніх трудових політехнічних школах з виробничим навчанням особи, які закінчили восьмирічну школу, дістають протягом наступних трьох років не лише повну середню освіту, а й професійну підготовку для роботи в одній з галузей народного господарства або культури.

Закон зобов'язував більше уваги приділяти підготовці кадрів денної форми навчання, надавати переважне право зараховувати до вищих навчальних закладів осіб, які мають стаж педагогічної роботи (стаття 43).

Втім, у статті 9 цього закону було і дещо відмінне від загальносоюзного закону положення : «Навчання в школах Української РСР здійснюється рідною мовою учнів. В школу з якою мовою навчання віддавати своїх дітей, вирішують батьки. Вивчення однієї з мов народів СРСР, якою не проводиться викладання в даній школі, здійснюється за бажанням батьків учнів при наявності відповідних контингентів» [54, с. 517].

Оскільки вже згадувана вище постанова РНК УРСР і ЦК КП(б)У від 20.04.1938 р. «Про обов'язкове вивчення російської мови в неросійських школах України» не була відмінена, то за цими двома документами російську мову в Україні треба було вивчати обов'язково, а українську, навіть якщо вона є рідною, – хто як захоче. За влучним висловлюванням Є. Сверстюка : «Можна було відмовитись від будь-якої мови, але відмова від російської – кримінал».

У зв'язку з прийняттям цього закону в Україні, варто згадати акт громадянської мужності П. Г. Тичини, ім'я якого зараз з гордістю носить Уманський державний педагогічний університет. Будучи у 1959 р. Головою Верховної Ради УРСР та заступником Голови Ради Національностей Верховної Ради СРСР, він звернувся до найвищих керівників КПРС з обґрунтуванням недопустимості прийняття в Україні законопроєкту, згідно з яким навчання в національних школах і вивчення або не вивчення рідної мови в школах України відбуватиметься за бажанням батьків і самих дітей.

Коли ж після партійного окрику з Москви він переконався, що цей законопроєкт без будь-яких змін буде ставитись на затвердження і обов'язково має бути прийнятий одноголосно, то подав заяву про відмову від усіх своїх високих, але, фактично, декоративних постів. Його звільнили із звичним для того часу формулюванням : «за станом здоров'я». Верховну Раду УРСР очолив О. Є. Корнійчук і закон було прийнято одноголосно.

1959 р. став особливо плідним для кафедри математики Уманського педінституту : викладач Кужель О. В. став першим на цій кафедрі, хто за всі роки її існування захистив кандидатську дисертацію.

Починаючи з 1971 р., він пов'язав своє життя з Таврійським національним університетом ім. В. І. Вернадського, десятки років завідував кафедрою алгебри і теорії чисел, згодом реорганізованою в кафедру алгебри і функціонального аналізу, став доктором фізико-математичних наук, професором, заслуженим діячем науки і техніки АР Крим, Соросівським професором.

Він був одним з 15 провідних учених Криму, хто, захищаючи долю Криму і України, підписав звернення до кримчан проти «режиму Кучми – Януковича – Медведчука», проти фальсифікації виборів на користь «випускника тюремних університетів та "проффесора" кримінальних наук». Це звернення було оприлюднено в кінці листопада 2004 р., а в січні 2005 р. його не стало.

24.07.1959 р. відповідно до Указу Президії Верховної Ради УРСР союзно-республіканське Міністерство вищої освіти Української РСР перетворено в союзно-республіканське Міністерство вищої і середньої спеціальної освіти Української РСР [54, с. 551].

1959/1960 н./ р. В УДПІ проведено перший набір студентів на спеціальність «Фізика і праця». Хтось свідомо чи випадково вжив російськомовний варіант назви цієї спеціальності, який згодом дуже часто вимовлявся з явно жартівливим відтінком і довгі роки супроводжував цю спеціальність : «физика с трудом».

Дуже популярними на факультеті були студентські гуртки з фізики та математики. Активними учасниками цих гуртків були в різні роки студенти В. Гончаренко, А. Нещадим, В. Татарчук, Й. Замаховський, Л. Пучкова, М. Мартинюк, В. Фак, В. Килимник, О. Волошин та інші. Багато хто з них згодом став викладачем нашого інституту.

1959 р. У жовтні відбувся з'їзд учителів України, на якому з палкóю

промовою на захист рідної мови виступив видатний український поет М. Т. Рильський, але текст його промови був вилучений з опублікованих матеріалів з'їзду [28].

15.10.1959 р. у Привітанні ЦК КП України і Ради Міністрів УРСР (усього через три роки після розгрому культу особи) вже "прокльовується" початок нового культу особи, здійснюється це досить класично – спочатку підкреслюванням виняткового особистого внеску партійного лідера : «трудящі України … високо цінять особистий вклад товариша М. С. Хрущова в справу збереження миру в усьому світі». А далі це робиться все частіше і частіше, стає неодмінним атрибутом будь-якого офіційного виступу кожного функціонера чи агітатора [54, с. 553].

1.01.1960 р. Станом на цю дату бібліотечний фонд УДПІ становив 96 932 примірники, що майже втричі більше, ніж було рівно 11 років тому.

9.01.1960 р. ЦК КПРС прийняв постанову «Про завдання партійної пропаганди в сучасних умовах». Головним завданням визначено : суворо враховувати в пропагандистській роботі особливості різних верств населення нашої країни, зробивши основний наголос на інтернаціональне виховання трудящих, на подальше зміцнення дружби народів, на неухильне зближення і всебічне взаємне збагачення соціалістичних націй. У постанові наголошувалось на необхідності вести непримиренну боротьбу проти проявів буржуазного націоналізму, тенденцій до ідеалізації і затушовування соціальних суперечностей минулого, до перекручування справжньої історії тієї або іншої нації та їх взаємовідносин з іншими народами СРСР, проти окремих проявів національної замкненості і винятковості.

1.07.1960 р. Станом на цю дату, як зазначено в довідці Уманського педагогічного інституту виконкому міської ради депутатів трудящих, підписаній в. о. директора інституту В. Д. Сокуром, тут на стаціонарному відділенні навчалися 536 студентів (299 – фізико-математичний факультет та 237 – природничий), на заочному – 1 497 осіб, з них 1 002 – на природничому, 495 – на фізико-математичному.

У складі викладацьких кадрів на той час було дев'ять кандидатів наук, з них шість доцентів.

Студентський гуртожиток (він розташовувався навпроти ба-

зару) відремонтовано. В ньому розміщувалося 230 студентів.

Пристойною базою для роботи студентів природничого факультету була агробіостанція інституту з трьома відділеннями : рослинницьким, тваринницьким та механізації сільського господарства [55, с. 144-145].

1960 р. – це рік народження факультету педагогіки і методики початкової освіти в Уманському педагогічному інституті. На перший курс новоствореного факультету було зараховано 50 студентів. Першим деканом факультету початкової освіти став Василь Андрійович Ставицький. Це була чуйна і досить порядна людина, декан за покликанням. Він захистив кандидатську дисертацію в 1972 р., незадовго до завершення свого життєвого шляху.

1.09.1960 р. в Уманському педінституті вперше проведено урочисту посвяту в студенти, яка згодом стала традиційною.

1961 р. Протягом січня – березня в СРСР здійснено грошову реформу, згідно з якою всі заробітні плати, пенсії, грошові заощадження в ощадних касах, ціни на товари та послуги було перераховано у співвідношенні 10 : 1. Для широких мас ця реформа подавалася як деномінація грошової одиниці. Насправді ж відбулася інфляція, бо наповнюваність нового радянського рубля золотом стала в 2,25 разів меншою, ніж мали 10 рублів до реформи. Відповідно в 2,25 разів впав курс нового рубля до долара США й становив 90 коп. за долар. Для основної маси населення, яка не мала справи з іноземною валютою та золотом, така зміна була майже не помічена.

Втім, добре пам’ятаючи наслідки «конфіскаційної реформи» 1947 р., люди, відразу після офіційного оголошення в травні 1960 р. наміру здійснити грошову реформу, поспішили в ощадні каси, щоб покласти свої заощадження на депозит («на книжку»), інші почали поспіхом скуповувати ювелірні вироби, хутра, товари тривалого зберігання, бо інтуїція підказувала їм, що купівельна спроможність нового рубля неодмінно знизиться. Так воно і сталося. Подорожчали не лише імпортні товари, ювелірні вироби, а й ціни на колгоспних ринках.

Деяку радість ця грошова реформа принесла хіба що малюкам, бо в їхніх «заначках» зберігався дріб’язок із копійок номіналом в 1, 2 та 3 копійки. А ці монети, як і в 1947 р., залишалися в обігу і їхня купівельна спроможність відразу зросла в 10 раз.

10-11.01.1961 р. у м. Києві відбувся пленум Спілки письменників України. У виступах Б. Антоненка-Давидовича, Д. Павличка та

інших різко засуджувався культ особи, розкривалися породжені ним деформації в свідомості людей.

3.02.1961 р. у зв'язку з 70-річчям з дня народження та за заслуги в розвитку української радянської літератури указом президії Верховної Ради УРСР П. Г. Тичину (ім'я якого згодом буде носити Уманський педуніверситет) нагороджено Почесною грамотою президії Верховної Ради УРСР.

Такою демонстративно-принизливою нагородою було "вшановано" його внаслідок того, що він у 1959 р., будучи очільником законодавчого органу України, відмовився підтримати законопроєкт, який передбачав дозвіл українцям не вивчати рідну мову. Окрім того, його твори почали рідко друкувати (а, отже, різко знизилися гонорари), ні про яке номінування на солідні премії не йшла й мова. Та й державна нагорода ювіляра – почесна грамота – стала показово-символічною й застережливою для інших : якщо не будеш піддакувати партійній номенклатурі, то будь ти геніальним поетом чи високопоставленим державним діячем (Міністром освіти, головою Верховної Ради), кисень тобі неодмінно перекриють.

17-31.10.1961 р. Прийняття на XXII з'їзді КПРС нової програми партії, складовою частиною якої був «Моральний кодекс будівника комунізму», що складався з 12 принципів, свого роду моральних заповідей, які випливають із комуністичної ідеології і відображають її основу. Тут так і напрошується порівняння цих 12 принципів з 10-ма християнськими заповідями. Це порівняння наводить на досить цікаві і повчальні роздуми [див. 84, с. 61-66].

Відповідно до цієї програми – «програми побудови комунізму» – постало завдання запровадити обов'язкове середнє загальне і політехнічне навчання для всіх дітей шкільного віку і 8-річне – для молоді, зайнятої в народному господарстві без відповідної освіти, а також далі розвивати школи-інтернати і школи подовженого дня. У зв'язку з цим виникла потреба додатково підготувати у 1962-1970 рр. 183 600 учителів.

Навіть на початок 1970/1971 н./ р. у Києві не вистачало 306 учителів, зокрема фізиків, математиків, біологів. Дехто з випускників Уманського педінституту був направлений за розподілом у столицю і навіть отримав там житло.

1961 р. У листопаді ЦК КПРС і Рада Міністрів СРСР прийняли постанову «Про заходи по забезпеченню загальноосвітніх шкіл вчительськими кадрами». На виконання цієї постанови була зміцнена мате-

ріальна база педагогічних ВНЗ та збільшено набір студентів у них.

У навчальні плани введено спеціальні предмети політехнічного змісту, збільшено кількість годин на вивчення креслення, електротехніки, радіотехніки, проведення практикумів у майстернях. Поліпшено устаткування майстерень, вони були значно розширені. Запроваджено курс «Основи сільського господарства». Збільшено площі агробіологічних ділянок і кількість годин на польову практику.

10-11.01.1962 р. у м. Києві проходив пленум правління Спілки письменників України, на якому піднімалося питання про серйозні деформації у сфері мовної політики. Привернення уваги до цього питання було здійснено завдяки зусиллям шестидесятників в умовах хрущовської відлиги. Але незабаром розпочалася нова хвиля русифікації.

6.02.1962 р. підписано лист Міністерства освіти УРСР № 15-23 про організацію загальнонаукових факультетів. Запровадження таких факультетів мало на меті забезпечення початку одержання вищої освіти за місцем проживання студентів-заочників та розгрузити великі університетські міста від великого напливу студентства.

1962 р. В Уманському педагогічному інституті розпочав працювати загальнонауковий факультет з трьома відділеннями.

1. *Гуманітарне відділення* зі спеціальностями :
   - бібліотекознавство і бібліографія,
   - журналістика,
   - історія,
   - українська мова і література,
   - російська мова і література,
   - іноземна мова,
   - правознавство.
2. *Агробіологічне відділення* зі спеціальностями:
   - біологія,
   - біологія і хімія,
   - біологія і основи сільгоспвиробництва,
   - географія.
3. *Математичне відділення* зі спеціальностями:
   - математика,
   - математика і креслення.

Основне завдання цього факультету – протягом двох років дати загальнонауковий, базовий фундамент для вищої освіти,

щоб потім мати змогу отримати поглиблену спеціалізацію і завершену вищу освіту в іншому ВНЗ. Це, по-перше, полегшувало сільській молоді здобути омріяний фах у солідному вузі, отримавши спочатку фундамент для вищої освіти в найближчому ВНЗ, а по-друге, значно розвантажувало столичні та інші великі ВНЗ від перенасиченості студентством, даючи їм змогу ще й збільшити при цьому випуск.

Важливим було те, що завершивши будь-який відділ загальнонаукового факультету, можна було продовжити навчання не лише в педагогічному ВНЗ. Тому іноді траплялися випадки, що дехто з фізико-математичного або природничого факультету переводився на відповідний відділ загальнонаукового факультету, особливо якщо відчував, що педагогічна діяльність – це не його покликання.

Ідея запровадження загальнонаукового факультету чимось схожа на досвід університетів Середньовіччя, де спочатку в так званому "артистичному факультеті" вивчалися сім вільних мистецтв як основа вищої освіти, а вже потім можна було обирати продовження навчання в одному з трьох факультетів – філософському (теологічному), юридичному чи медичному.

Уманський педагогічний інститут мав свою територіальну зону діяльності (для кожної спеціальності вона була різною), яка визначалася дуже просто : по карті лінійкою чи циркулем вимірювалася відстань від місця проживання абітурієнта до Умані і до іншого найближчого міста, де також функціонував такий відділ (подібне практикувалося і при прийманні у абітурієнтів документів на заочну форму навчання й зумовлювалося тим, що менше державних коштів доведеться компенсовувати студентам-заочникам за проїзд, адже на той час було узаконено часткове відшкодування цих затрат).

Деканом загальнонаукового факультету призначено доцента Товбіса Б. Н.

21.03.1962 р. рішенням МВССО СРСР затверджене Положення про консультпункти.

З 1962 р. відповідно до постанови Ради Міністрів УРСР (як і інших союзних республік) замість атестата зрілості почали видавати випускникам середньої школи атестат про середню освіту. У 1918-1934 рр. учням, які закінчили середню загальноосвітню школу, видавали свідоцтво, у 1935-1944 рр. – атестат про середню освіту,

в 1944-1962 рр. – атестат зрілості.

Атестат був трьох зразків : а) для тих, хто закінчив середню школу з золотою медаллю; б) для тих, хто закінчив середню школу із срібною медаллю; в) без відзнаки (звичайного зразка).

23.06.1962 р. підписано лист МО УРСР від № 350-8, згідно з яким дозволялося залучати вчителів-практиків на умовах погодинної оплати в якості методистів для керівництва педагогічною практикою на місці її проведення.

На початку 60-х років минулого століття велика увага приділялася підготовці вчителя до роботи у сільській школі. Спеціально для цього на випускному – 5-му курсі – фізико-математичного та природничого факультетів проводилася річна (!) педагогічна практика у сільській школі, куди студентів-практикантів відправляли на робочі місця вчителя (з отриманням заробітної плати). На факультеті педагогіки і методики початкової освіти, де строк навчання був 4-річним, тривалість педпрактики на випускному курсі в сільській школі була дещо меншою – протягом 4-х повних місяців. Ця практика проводилася не лише у найближчих районах, а й у Вінницькій, Київській, Івано-Франківській, Луганській та інших областях.

Відряджалися у ці школи і групові керівники з кафедр педагогіки та психології.

Згідно з навчальним планом у студенти ІІ курсу факультету підготовки вчителів початкових класів відряджалися для проходження педагогічної практики в піонерські табори на робоче місце вихователя або піонервожатого. При цьому досягався подвійний ефект : студент набував практичного досвіду в роботі з дітьми і, водночас, міг трохи підзаробити коштів. Щоб мати постійне запрошення в найкращі дитячі табори, у тому числі в славнозвісний «Артек», підготовка до цієї практики кожного року була досить серйозна. Не випадково наших студентів просили залишитися ще на 1-2 заїзди, тобто на все літо. Ця традиція зберігалася протягом багатьох років.

1962 р. У жовтні спалахнула «карибська криза» – пік протистояння між СРСР і США за часів так званої «холодної війни». У 20-х числах цього місяця світ опинився на межі глобального ядерного конфлікту.

У читача може виникнути закономірне питання : а при чому тут «холодна війна» і «карибська криза» до Уманського дер-

жавного педагогічного інституту? А зв'язок тут самий безпосередній і пов'язаний не лише з необхідністю посилення ідеологічної складової виховної роботи з майбутніми вчителями, а й з підготовкою їх до захисту країни в умовах можливих бойових дій.

Не випадково ще в 1960 р., відповідно до Постанови Ради Міністрів СРСР № 356-145 від 2.04.1960 р., в УДПІ, як і в інших педагогічних та гуманітарних ВНЗ, були організовані курси для підготовки медичних сестер цивільної оборони.

Перший випуск медичних сестер відбувся в нашому інституті у 1962 р. Посвідчення одержали 98 студенток, які стали на військовий облік і отримали військові квитки. Хлопці також отримували відповідну підготовку з цивільної оборони.

1.03.1963 р. у Донецькому педагогічному інституті відкрився новий факультет для підготовки викладачів музики та співів для шкіл, педагогічних училищ та інститутів. Ідея стала привабливою і для Уманського педінституту. З роками вона була реалізована спочатку як спеціалізація для майбутніх учителів початкових класів, а згодом було відкрито мистецько-педагогічний факультет, який готував не лише вчителів музики і співів а й художників та хореографів.

4.03.1963 р. вийшла Постанова секретаріату ЦК КПУ про видання українською мовою «Загальної декларації прав людини».

12.03.1963 р. викладачем на загальнонауковий факультет був запрошений на умовах погодинної оплати відомий краєзнавець Г. Ю. Храбан.

Іноді студенти загальнонаукового факультету з інших ВНЗ переводилися в наш інститут. Так, у квітні 1963 р. на І курс відділу української мови і літератури було переведено Василя Хворостяного, який через багато років став викладачем нашого інституту, кандидатом історичних наук, доцентом. Згодом він переїхав у м. Київ. Останнє, мабуть, сталося не випадково, бо у В. Я. Хворостяного була улюблена жартівлива примовка (перефразування відомого ще з шкільних років висловлювання Миколи Островського) : «Жизнь человеку даётся только один раз и надо прожить её … в Киеве!»).

1963 р. Серед випускників природничого факультету цього року був Криницький Віталій Іванович. Тривалий час він працював дирек-

тором Христинівської СШ № 1 ім. О. Корнійчука і навіть став автором слів гімну цієї школи. За сумлінну багаторічну творчу працю та високі показники в роботі очолюваного ним колективу його було нагороджено орденом «Знак пошани» та присвоєно звання заслуженого вчителя України.

6.08.1963 р., наказом № 113 по Уманському педінституту відповідно до рішення колегії Міністерства вищої і середньої освіти УРСР від 9 лютого 1963 р., для продовження навчання було переведено до Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка (КДУ) 28 студентів І курсу загальнонаукового факультету зі спеціальності «правознавство», ще 4 студенти ІІ курсу з цієї ж спеціальності та 4 студенти ІІ курсу спеціальності «географія». Фактично в КДУ було переведено всіх студентів І і ІІ курсів спеціальності «правознавство», а надалі на цю спеціальність набір не здійснювався. Студенти ІІ та ІІІ курсів загальнонаукового факультету з інших спеціальностей були переведені у найрізноманітніші ВНЗ.

10.08.1963 р. на підставі рішення приймальної комісії наказом ректора № 115 здійснено такі зарахування студентів І курсу загальнонаукового факультету :

1. на гуманітарне відділення :
   - спеціальність «бібліотекознавство і бібліографія» – 15 осіб,
   - спеціальність «журналістика» – 6 осіб,
   - спеціальність «історія» – 25 осіб,
   - спеціальність «українська мова і література» – 55 осіб,
   - спеціальність «російська мова і література» – 55 осіб,
   - спеціальність «іноземна мова» – 20 осіб,
2. на агробіологічне відділення :
   - спеціальність «біологія і основи сільськогосподарського виробництва» – 22 особи,
   - спеціальність «природознавство і хімія» – 10 осіб,
   - спеціальність «біологія» – 14 осіб,
   - спеціальність «географія» – 9 осіб,
3. на математичне відділення:
   - спеціальність «математика і креслення» – 103 особи.

26.08.1963 р. наказом ректора № 126 (підстава – наказ № 230-і по МО УРСР від 16.08.1963 р.) студенту ІІ курсу фізико-математичного факультету Василю Шабаліну була призначена Ленінська стипендія у розмірі 80 рублів. На той час вона була най-

престижнішим моральним і матеріальним заохоченням студентів-відмінників, що брали активну участь у громадському житті інституту. (Для порівняння : розмір Ленінської стипендії перевищував заробіток старшого лаборанта кафедри і майже співпадав із заробітною платою викладача-асистента).

Згодом В. Г. Шабалін отримав звання заслуженого учителя УРСР, став засновником учительської династії у Ладиженській середній школі на Черкащині : і його дружина Світлана Олексіївна, і донька Лариса Василівна стали успішними вчителями. Остання стала ще й поетесою, художником-оформлювачем низки книг.

1963/1964 н./ р. Згідно із штатним розписом на початок цього навчального року в Уманському педагогічному інституті нараховувалося 86 викладачів, з них 15 – кандидати наук, що становило лише 17,4 %, і жодного доктора наук чи професора.

Може саме тому в Уманському педагогічному інституті і в 60-х, і в 70-х роках досить щедро виділялися кошти на нарощування наукового потенціалу кафедр. Наприклад, 1.10.1963 р. після закінчення цільової аспірантури на посаду старшого викладача кафедри фізики призначено М. Г. Кайдаша (у майбутньому – завідувача цієї кафедри, керівника госпдоговірної теми дослідження), а вже 5.10.1963 р. наказом № 155 йому надається тижневе відрядження в Москву для участі в науково-технічній нараді по закритій тематиці та творча відпустка до 1.01.1964 р.

Іноді оплачувана творча відпустка тривалістю в 3-4 місяці надавалася для завершення написання монографії. Зараз про подібне ніхто і не мріє.

Рішення Ради інституту могло бути підставою надання творчої відпустки для роботи над кандидатською дисертацією. У такий спосіб було надано 2 місяці (з 28.01 по 28.03.1967 р.) ст. викладачеві кафедри педагогіки Ставицькому В. А.

Враховуючи гострий дефіцит педвузів того часу навіть на кандидатів наук, варто перерахувати поіменно всіх науковців, які працювали в УДПІ на початок цього навчального року. Вони цього заслуговують : канд. біол. н. Боєчко Федір Федорович; канд. геол.-мінерал. н., доц. Вельмін Микола Володимирович; канд. біол. н. Ґедзь Семен Мартинович; канд. біол. н. Єріна Ольга Іванівна; канд. с/г н. Ігнатьєв Борис Петрович; канд. пед. н., доц. Кагальняк Анна Іванівна; канд. біол. н. Казидуб Григорій Олексійович; канд. філол. н., старш. науков. співробітник Куриленко

Йосип Максимович; канд. іст. н. Підпригорщук Іван Володимирович; канд. біол. н., доц. Онищенко І. Й.; канд. іст. н. Семенов Георгій Кузьмич; канд. біол. н. Сеньчук Катерина Зиновієвна; канд. біол. н., доц. Сокур Вадим Дмитрович; канд. іст. н. Товбіс Борис Наумович; канд. біол. н., доц. Файтельсон Марія Йосипівна.

1963/1964 н./ р. Педагогічні інститути України повернулися до практики однопрофільної підготовки вчителів з переходом на чотирирічне навчання. У деяких педагогічних ВНЗ це не торкнулося спеціальностей природничого та фізико-математичного циклів.

Попередній досвід підготовки вчителів широкого профілю показав, що лише незначна частина випускників (всього 3-5 %) працювали в школі за фахом, тобто викладали 2 – 3 дисципліни, адже на той час існував дефіцит у вчительських кадрах і можна було влаштуватися на повну ставку з викладанням однієї дисципліни. Та й затрати на підготовку вчителя широкого профілю були значно більшими, адже навчання тривало не 4, а 5 років. Можливо останнє й стало основною причиною відмови від підготовки вчителів широкого профілю. В Уманському педагогічному інституті навіть на фізико-математичному факультеті почали готувати вчителів окремо за спеціальностями «математика» та «фізика».

1963/1964 н./ р. відповідно до розпорядження МО УРСР від 15.06.1963 р. № 9 МС студенти IV курсу УДПІ відправлені на річну педпрактику на робочі місця вчителя. Зокрема, для студентів-практикантів природничого факультету в школах Черкаської області виділено 5 робочих місць, у Київській – 13, в Івано-Франківській – також 13, у Вінницькій – 18.

27.09.1963 р. Як свідчить наказ ректора по Уманському педінституту № 148, для окремих категорій студентів стаціонарного відділення, які проживали на приватних квартирах, подекуди давалось часткове відшкодування "за кутки". Зазначений наказ стосувався 57 студентів.

3.10.1963 р. наказом ректора УДПІ № 153 при Іванківській СШ створено курси з підготовки до вступу у вузи (цього року там навчалися 17 осіб).

Такі ж курси, судячи з наказу № 156 та ін., працювали і при самому інституті. За рік підготовку тут здобули 78 курсантів.

17.10.1963 р. ректор В. М. Горбач підписав останній свій наказ за № 164 по Уманському педінституту, передавши свої повнова-

ження (згідно із погодженням з Міністерством освіти УРСР) на проректора по навчальній і науковій роботі доцента Сокура Вадима Дмитровича. Це пов'язано з тим, що МО УРСР прийняло рішення про переведення В. М. Горбача у Ніжинський педагогічний інститут, де незабаром став ректором.

Згодом він перейшов працювати доцентом в Київський лінгвістичний університет, де тривалий час очолював музей історії цього навчального закладу.

1.11.1963 р. наказом по інституту № 172 18 вчителів біології та 22 учителів виробничого навчання, які проходили при УДПІ 2-місячні курси підвищення кваліфікації, згідно з навчальними планами цих курсів, були відряджені разом з викладачем у м. Київ на ВДНГ УРСР та республіканську станцію юннатів для проведення практичних занять.

4.12.1963 р. наказом МО УРСР № 1045-к ректором УДПІ призначено Березовчука Миколу Даниловича. До цього він був завідувачем кафедри марксизму-ленінізму Кам'янець-Подільського педінституту.

Його попередній життєвий шлях був не легким. Розпочав він свою трудову діяльність у 1940 р. відразу після закінчення історичного факультету Київського учительського інституту вчителем історії у неповній середній сільській школі Богуславського району Київської області. Втім, вже в жовтні 1940 р. він був у лавах РСЧА в окремому батальйоні зв'язку та став курсантом полкової школи.

У перші ж дні війни довелось йому пізнати і гіркоту відступу, і оточення, і здійснити вдалий прорив через німецькі заслони. На початку 1942 р. у Брусилові було створено районну підпільну групу «Радянські патріоти», в діяльності якої брав активну участь і М. Д. Березовчук. Втім, доля не уберегла його від арешту та катівень гестапо, де він дістав тяжкі поранення ніг і голови. Після звільнення нашими військами він деякий час працював головою сільради та колгоспу, підлікувався і знову пішов на фронт. Нагороджений бойовими медалями та орденом Вітчизняної війни II ступеня.

Відразу після демобілізації у жовтні 1945 р. став студентом 3 курсу історичного факультету Київського педагогічного інституту, який закінчив у 1947 р. з відзнакою. А далі – аспірантура, завідування кафедрою марксизму-ленінізму в Ужгородському учительському інституті, захист у 1951 р. кандидатської дисер-

тації, присудження у 1953 р. наукового звання доцента [див. 101].

10.04.1964 р. Наказ ректора УДПІ № 48 (§ 4) свідчить, що профорієнтаційною роботою в Інституті займалися досить серйозно. Для забезпечення набору в 1964 р. на стаціонар та заочне відділення, а також на загальнонауковий факультет за найближчими районами Черкаської та Вінницької областей цим наказом закріплено по 8-9 викладачів.

І хоч боротьба за абітурієнта між різними ВНЗ існувала, але домінувала міжвузівська співдружність. Про це свідчить хоч би те, що при Вінницькому педінституті протягом кількох років успішно функціонував консультпункт Уманського педінституту. Та тут і не могло б бути конкурентної боротьби, адже на заочну форму навчання можна було поступити для здобуття певної спеціальності не в будь-який педагогічний ВНЗ, де є необхідна спеціальність, а лише в той, що розташований якнайближче до місця проживання студента, щоб менше повертати студенту-заочнику державних коштів за проїзд на сесію. Отже, у вінницькому консультпункті викладачі-уманчани надавали методичну допомогу своїм студентам-заочникам лише з тих спеціальностей, яких не було у Вінницькому педінституті.

У 60-х роках у Жашкові, Гайсині, Звенигородці, Ульянівці, а для деяких факультетів і у Вінниці та Житомирі (в зоні діяльності нашого інституту) продовжували функціонувати консультпункти, в які регулярно приїжджали викладачі для проведення занять та заліково-екзаменаційних сесій із студентами-заочниками.

Активно проводилася і профорієнтаційна робота з майбутніми абітурієнтами. Для цього оформлялися відрядження викладачам для проведення консультацій з вступниками в Гайсин, Звенигородку, Жашків, Ульянівку, Тальне, Ватутіне, Ново-Архангельськ, с. Підвисоке тощо. Працювали курси з підготовки до вступу у ВНЗ при інституті та при Іванківській СШ.

Відряджалися викладачі і в Корсунь-Шевченківське педучилище імені Тараса Шевченка для здійснення набору студентів на заочне відділення.

Контакти із школами регіону підтримувалися і в інший спосіб : практикувалися дводенні педагогічні читання, наприклад у березні 1963 р. в Ладиженській СШ № 2 (доц. Кагальняк А. І., ст. викл. Шептій К. М. та ін.).

12.05.1964 р. вийшов наказ МВ ССО УРСР № 239, який регламен-

тував переведення осіб, які закінчили два курси загальнонаукового факультету (ЗНФ) на ІІ етап навчання у більш вузькопрофільні ВНЗ.

На виконання цього наказу, як свідчить § 3 наказу № 92 по Уманському педінституту від 12 травня 1964 року, такими ВНЗ стали : Вінницький педагогічний інститут, Дніпропетровський університет, Київський педагогічний інститут, Київський державний університет, Київський інститут іноземних мов, Кіровоградський педагогічний інститут, Львівський університет, Полтавський педагогічний інститут, Кам'янець-Подільський педагогічний інститут, Харківський університет, Харківський бібліотечний інститут, Черкаський педагогічний інститут, Чернівецький університет.

1964 р. Один з цьогорічних випускників фізико-математичного факультету УДПІ – Яременко Михайло Павлович – з роками став гордістю нашого інституту. У 1971 р. він очолив в Умані СШ № 2, яка згодом була реорганізована в Міську гімназію імені І. Я. Франка. Цей заклад неодноразово ставав переможцем міського та обласного конкурсів «Школа року», Всеукраїнського конкурсу «100 кращих шкіл України», а його керівник по праву став Почесним громадянином м. Умані, заслуженим учителем України.

Багато корисного зробив він і для розвитку освіти в нашому місті, сумлінно виконуючи обов'язки депутата Уманської міської ради протягом багатьох каденцій.

20.06.1964 р. наказом по Інституту № 78 на підставі розпорядження МВССО УРСР для викладачів Інституту забезпечено складання "у рідних стінах" екзаменів кандидатського мінімуму з діалектичного та історичного матеріалізму. Приймали 3 доценти відповідного профілю, запрошені з Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка.

Подібна практика повторювалася і згодом, про що свідчить § 3 наказу № 99 від 20.06.1966 р. : «провести кандидатський екзамен з марксистсько-ленінської філософії комісією в складі 4 доцентів Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка».

Для підготовки до складання екзамену кандидатського мінімуму з філософії надавалась, як правило, творча відпустка на цілий місяць.

Іноді для складання кандидатських іспитів надавалось відрядження. Наприклад, згідно з наказом № 177 (§ 1) від 26.10.1965 р. для цієї мети було надано відрядження (без оплати) на 15 днів до Москви завідувачці кафедри іноземних мов В. Л. Гаращенко.

1.07.1964 р. замість В. Д. Сокура, якого переведено на посаду завідувача кафедри зоології, проректором з наукової і навчальної роботи став кандидат біологічних наук Ф. Ф. Боєчко (згідно з наказом МО УРСР від 29.06.1964 р. № 617-К).

15.08.1964 р. наказом № 101 директора нашого Інституту, відповідно до навчального плану та розпорядження МО УРСР від 25.06.1964 р. за № 9134-II, на річну педагогічну практику (на 119 днів) на робочі місця вчителів відряджені студенти IV к фізико-математичного та природничого факультетів. За цей період вони отримували заробітну плату вчителя.

17.08.1964 р. наказом № 104 (§ 4) по Інституту, згідно з наказом МО УРСР від 15.08.1964 р. за № 156, призначено стипендію ім. Леніна в розмірі 80 крб. на місяць студенту Поліщуку М. В.

Тим, хто закінчив сесію на «5», призначалася підвищена стипендія, на «4» і «5» – звичайна, була ще й свого роду "соціальна" стипендія – за матеріальними умовами.

21.08.1964 р. наказом № 106 на посаду професора кафедри зоології призначено доктора біологічних наук Машталера Гаврила Архиповича з 15.08.1964 р. із окладом 450 крб.

Для порівняння : у ті роки викладач з менш як 5-річним стажем отримував 105 крб., викладач з 5-річним стажем – 120 крб.; кандидат наук, старший викладач з 10-річним стажем – 320 крб.

Наявність професора у штаті Інституту стала вагомою подією у викладацькому колективі навчального закладу. Тепер його з повним правом можна було називати професорсько-викладацьким колективом.

31.08.1964 р. у наказі № 112 щодо штатного розпису Інституту на початок 1964/1965 навчального року вказана наявність 75 викладачів, з них 1 доктор наук, професор та 18 кандидатів наук, 6 з яких мали вчене звання доцента.

1964 р. Як і десять років тому, в УДПІ залишалася досить серйозною проблема з поселенням нових викладачів [63], що також зафіксовано в офіційних документах (держархів Черкаської області, ф.П-2087, оп.1, спр.26. Протоколи партзборів

(17.01-24.12.1964), 204 арк.).

У вищезазначеному архівному документі є переконливе свідчення, що студентам нашого інституту також було сутужно із забезпеченням житла : станом на 1964 р. на приватних квартирах ("кутках") в Умані проживало втричі більше студентів, ніж у гуртожитку (600 проти 200) [63, с. 51].

1964/1965 н./ р. ознаменувався тим, що середні школи знову перейшли на десятирічний термін навчання, а кількість годин, що відводилася у старших класах на виробниче навчання, було зменшено.

8.10.1964 р. наказом по УДПІ № 135 зараховано 19 слухачів 2-місячних курсів підвищення кваліфікації вчителів виробничого навчання.

12.10.1964 р. наказом № 137 зараховано 28 слухачів курсів з підготовки до вступу у вищі навчальні заклади.

15.10.1964 р. наказом МО УРСР № 185 передбачено підвищення заробітної плати керівним працівникам вищих навчальних закладів : ректору 400 крб., проректору – 300 крб.

14.11.1964 р. розпорядженням МО УРСР № 856-8 дозволялось зменшити кількість навчальних годин з предметів навчального плану на 40 % тим групам студентів, які перебували на сільськогосподарських роботах та збільшити тривалість першого семестру на 1 тиждень за рахунок зимових канікул.

14.12.1964 р. вийшло розпорядження МО УРСР «Про проведення виробничої практики з програмування на електронно-обчислювальних машинах». Згідно з цим розпорядженням, наказом директора Уманського педагогічного інституту № 26 від 19.02.1965 р. були відряджені студенти III к. фізико-математичного факультету в обчислювальну лабораторію Київського державного педагогічного інституту з 23.02 по 3.03.1965 р. Керівник – Борисенко Г. Г. Подібні виробничі практики здійснювалися і в наступні роки.

22.01.1965 р. наказом по УДПІ № 10 (§ 1) Клюбіній Т. С. надано творчу відпустку на 6 місяців для завершення наукової роботи. Підставою для цього було рішення Ради інституту від 31.08.1964 р. (протокол № 14).

Аналогічно наказом № 22 (§ 3) від 10.02.1965 р. творчу відпустку строком на 4 місяці для закінчення роботи над дисертацією отримав старший викладач Поліщук Г. І., також на підставі

відповідного рішення Ради інституту.

12.02.1965 р. наказом № 23 по Уманському педінституту відряджений викладач керівником екскурсійної групи студентів в м. Ленінград (тоді ще була така його назва) на 8 днів.

15.02.1965 р. наказом № 24 (§ 4) по Інституту завідувачка кафедри основ сільськогосподарського виробництва Єріна О. І. відряджена в Московський державний університет ім. М. В. Ломоносова для участі в семінарі з питань генетики на 15 днів (підстава – розпорядження МО УРСР від 12.02.1965 р. № 8-269).

15.02.1965 р. наказом № 24 від (§ 5) керівниками педпрактики студентів III к. призначено викладачів шкіл м. Умані на умовах погодинної оплати. Подібне протягом багатьох років практикувалося не лише у міських школах, а і в сільських. Матеріальна зацікавленість учителів та керівництва шкіл при роботі з студентами-практикантами давала відчутні позитивні результати.

27.02.1965 р. наказом № 32 по Уманському педінституту зараховано 12 осіб слухачами курсів з підготовки до вступу в інститут.

1965 р. Агробіостанції УДПІ прирізано ще 6 га землі від навчально-дослідних ділянок міських шкіл. Це дало змогу перепланувати сівозміни, утворити ділянки 1-4 класів, колекційні ботанічні ділянки, ділянки для науково-дослідної екпериментальної роботи, де під керівництвом професора Ф. П. Юхимчука згодом були виведені нові (запатентовані) сорти сої. Оновлено технічний парк [119, с. 11; 136].

1965 р. У квітні відряджена група викладачів Уманського педагогічного інституту в Корсунь-Шевченківське педучилище ім. Т. Г. Шевченка з організації набору на загальнонауковий факультет (ЗНФ). У наступні роки така ж процедура, судячи з наказу № 84 від 23.04.1966 р., повторювалася.

4.05.1965 р. для читання курсу лекцій з історичного матеріалізму для студентів та викладачів з 3 по 22 травня наказом по Уманському педінституту № 66 (§ 1) призначено доктора філософських наук, професора Ковальзона М. Я. з оплатою 0,5 ставки з окладу 450 крб. на місяць відповідно до чинного положення. Підстава – лист Президії АН СРСР та МО СРСР від 2.12.1964 р. № 30-32-330.

У зв’язку з відсутністю в ті роки власних науковців найвищої кваліфікації, подібні призначення майже щорічно практикувалися в багатьох педагогічних ВНЗ.

8.06.1965 р. в УДПУ започаткована діяльність інститутської колективної радіостанції, про що свідчить наказ № 82. Начальником радіостанції, згідно з § 5 цього наказу, призначено асистента кафедри фізики Гончаренка В. Г., а його заступником – старшого лаборанта кафедри Татарчука В. С.

21.06.1965 р. наказом № 86 в УДПУ проведено зарахування на загальнонауковий факультет (ЗНФ). Згідно з чинним на той час положенням поза конкурсом зараховували тих, хто :

– закінчив педучилище з відзнакою,
– демобілізований,
– був учасником ВВВ,
– закінчив школу із золотою медаллю.

Перелік спеціальностей, на які зараховували студентів ЗНФ в УДПУ, був досить пристойний :

- математика,
- біологія,
- фізіологія і біологія,
- ботаніка і зоологія,
- хімія,
- біологія і основи сільського господарства,
- українська мова і література,
- російська мова і література,
- англійська мова,
- історія,
- бібліотекознавство і бібліографія.

23.06.1965 р. наказом № 88 по УДПІ, згідно з навчальним планом, відряджені студенти III к. природничого факультету на екскурсію з 29.06 по 10.07.1965 р за маршрутом : Черкаси – Нова Каховка – Сімферополь – Севастополь – Ялта – Асканія Нова.

16.07.1965 р. наказом № 103 по УДПІ, відповідно до наказу № 239 МВ ССО УРСР від 12.05.1964 р., осіб, які закінчили два курси ЗНФ УДПІ, переведено на II етап навчання до :

– Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка,
– Київського інституту іноземних мов,
– Харківського інституту культури.

24.07.1965 р. наказом 108, § 5 по УДПІ студентами-заочниками III к. агробіологічного відділення ЗНФ зараховано студентів з :

– Білоцерківського сільськогосподарського інституту,

– Кіровоградського педагогічного інституту,
– Уманського сільськогосподарського інституту.

28.07.1965 р. наказом № 111 директора Уманського педінституту, відповідно до «Положення про консультпункти», затвердженого МВССО СРСР від 21.03.1962 р. за № 102 і Наказу МО УРСР від 7.06.1965 р. № 116 про мережу навчально-консультаційних пунктів педагогічних інститутів на 1965/1966 навчальний рік, в селі Новоархангельському ліквідовано консультаційний пункт, а в м. Ульянівка – відкрито. Завідувачем новоутвореного консультпункту призначено директора Ульянівської заочної середньої школи Г. Й. Пустовіта.

Продовжував функціонувати консультпункт у м. Жашкові.

1965/1966 н./ р. На факультеті початкової освіти УДПІ припинено набір студентів на денну форму навчання. Майбутніх учителів початкових класів наш інститут продовжував готувати тільки на заочному відділенні.

31.08.1965 р. наказом по УДПІ № 130 (§ 2) для написання монографії «Розвиток мислительної операції порівняння у школярів» надано творчу відпустку завідувачці кафедри педагогіки доц. Кагальняк А. І. з 6 вересня 1965 р. по 1 січня 1966 р.

Заохочення до активної наукової роботи здійснювалось в УДПІ й іншим способом : у § 6 цього ж наказу вказано, що у зв’язку з необхідністю працювати над підвищенням свого наукового рівня, одного з викладачів переведено з 1 вересня 1965 р. асистентом … на 0,5 ставки.

31.08.1965 р. Згідно із штатним розписом, викладеним у наказі № 131 від цього числа, в УДПІ на початок 1965/1966 н. /р. було 90 викладачів, у тому числі ректор і проректор. 17 викладачів мали науковий ступінь кандидата наук.

Напередодні початку навчального року – 29.08.1965 р. – звільнився доктор біологічних наук, професор кафедри зоології Машталер Г. А. Навчальний заклад знову залишився без штатних професорів.

31.08.1965 р. У зв’язку з тим, що в УДПІ окремі студенти 4 к. спеціальності «фізика», перебуваючи на піврічній педагогічній практиці на штатних посадах учителів, одержують заробітну плату, здійснено перерозподіл стипендії студентам цього курсу з вересня місяця, адже отримувати заробітну плату і стипендію одночас-

но не дозволяється чинним законодавством.

27.09.1965 р. З метою зміцнення здоров'я студентів і підвищення їх працездатності, а також з метою прищеплення професійно необхідних навичок в їх майбутній діяльності, наказом № 153 по УДПІ запроваджено з 28 вересня 1965 р. 10-хвилинну навчально-прикладну гімнастику щоденно з 12^{00}.

28.09.1965 р. відряджені 42 студенти 5 курсу природничого факультету на екскурсію до Вінницького хімкомбінату на 29-30.09.1965 р. Керівник – викладач Л. Г. Богачук (наказ 155, § 1).

1.10.1965 р. Як видно з наказу № 158, § 10, у навчальній роботі УДПІ почали активно використовувати технічні засоби навчання : для зміцнення матеріально-технічної бази консультпунктів і покращення роботи заочників усім керівникам консультпунктів було видано під їхню матеріальну відповідальність по одному магнітофону з бобінами із записаними на них темами.

4.10.1965 р. Наказом № 160, § 1 зараховано на курси з підготовки до вступу в Інститут 84 особи, а § 2 – затверджено 4 викладачів та 3 учителів, у тому числі й історика С. П. Палія, для забезпечення роботи цих курсів.

Протягом двох місяців кількість курсантів значно зросла : 8 жовтня наказом № 171 зараховано ще 49 осіб, а 23 листопада, наказом № 190, – додатково ще 16 осіб.

14.10.1965 р. згідно з наказом по Інституту № 168 організовано вечірній факультет естетичних знань, після закінчення якого студент одержував диплом громадської професії «пропагандист мистецтва».

З цією метою велику аудиторію № 60 (колишній кінозал, а нині це одне з приміщень наукової бібліотеки університету) переобладнано в естетичний салон. У салоні була стаціонарна кіноустановка і електропрогравач, а також література з питань естетики та мистецтва, іконографічні матеріали, фонотека та фільмотека.

Згодом було дещо розширено напрями підготовки студентів на цьому факультеті і його прийнято було називати «Факультетом громадських професій». Функціонували 5 відділень цього факультету : пропагандистське, педагогічне, естетичне, спортивно-оборонне та фізико-технічне. До 1990 р. факультет громадських професій закінчило маже три тисячі вихованців

Інституту [119, с 5].

29.10.1965 р. Трохи незвичним, як для сьогоднішнього дня, є формулювання наказу по УДПІ № 179 щодо призначення на посаду старшого викладача кафедри математики. «Підстава : путівка МО № 78-а від 10.05.1965».

1965 р., у жовтні-листопаді в Інституті проведено вечори цікавої хімії і фізики : «Хімія і релігія», «Людина і фізика».

9.11.1965 р. наказ № 184 (§ 8) про відрядження старшого викладача кафедри фізики М. Г. Кайдаша в м. Одесу на завод «Кінап» строком на 6 діб свідчить, що в Уманському педінституті виконувалось наукове дослідження за госпдоговірною тематикою.

18.12.1965 р. в нашому Інституті для розгляду праць, підготовлених до друку у відкритій пресі, на фізико-математичному факультеті наказом директора № 204, § 1 призначено експертну комісію із 6 осіб. Згодом подібне буде практикуватися неодноразово і для перевірки матеріалів, поданих до друку викладачами з інших факультетів.

20.12.1965 р. згідно з наказом директора № 205 (§ 4) вперше призначено комісію з перевірки науково-дослідної роботи кафедр інституту.

25.12.1965 р. наказом по Інституту № 208 (§ 10) дано досить незвичне на сьогоднішній день розпорядження бухгалтерії : виплатити доц. Товбісу Б. Н. компенсацію за невикористану відпустку в 1965 р. за 20 робочих днів. Втім, і тоді для цього була вагома підстава – конкретний дозвіл фінансового відділу МО УРСР.

30.12.1965 р. з наказу № 210 видно, що на утвореному ще у вересні 1965 р. вечірньому факультеті естетичних знань систематично працюють як відділення художньої освіти, так і відділення організації естетично-виховної роботи, до складу яких входять сім творчих об’єднань – радіоцентр, інформбюро, естетичний патруль та інші.

Розгорнута робота з популяризації та пропаганди мистецтва і прикладної естетики серед усіх студентів Інституту (щоденні радіопередачі «Говорить радіоцентр "Естетика"», щотижневі випуски стенду «Естетика і життя», щотижневі вечори мистецтв та відпочинку).

20.01.1966 р. наказом № 10 (§ 1) надано відрядження старшому

викладачеві кафедри хімії Нелюбу М. Г. в Ленінградський електротехнічний інститут ім. В. І. Ульянова (Леніна) на семінар з підвищення кваліфікації викладачів кафедри на 15 днів. Підстава – лист МО № 8/581 від 4.11.1965 р.

8.03.1966 р. Міжнародний жіночий день 8 березня став у СРСР вихідним.

17.03.1966 р. наказом № 39 (§ 7) у штат професорсько-викладацького складу Інституту зараховано на 2 тижні (з 16 по 31.03.1966 р.) доктора біологічних наук, професора Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка Богача П. Г. з оплатою 0,5 його основної ставки.

13.04.1966 р. наказом № 52 (§ 1) утворено комісію для проведення розподілу на роботу випускників поточного року. Це була традиційна щорічна хвилююча для студентів процедура. Адже від того, куди випускника направлять після закінчення навчання, в значній мірі залежала доля людини. Відбувався розподіл за чіткими правилами згідно з чинними інструкціями.

9.04.1966 р. наказом № 49 (§ 1) призначено експертну комісію УДПІ у складі чотирьох осіб для розгляду праць, які підготовлені для друкування у відкритій пресі викладачами природничого факультету.

По декілька подібних комісій (окремо для кожного наукового напряму) створювалися в Інституті, бо без акту такої комісії редакції не приймали матеріали для публікацій, щоб не відповідати за плагіат чи розголошення якоїсь наукової, технічної, комерційної, державної чи іншої таємниці, а найімовірніше – для того, щоб не мати халепи із-за якоїсь ідеологічної обмовки автора. Адже ще з 14 серпня 1946 р. постановою ЦК ВКП(б) проголошено, що головний редактор несе повну відповідальність за ідейно-політичну спрямованість опублікованого матеріалу [23, с. 80].

14.04.1966 р. наказом № 54 (§ 1) деканам усіх факультетів дано розпорядження з 15 квітня 1966 р. на всіх курсах ввести вивчення матеріалів XXIII з'їздів КПРС і КПУ, для чого виділити по 8 академічних годин на лекції і по 4 години на семінарські заняття для кожної групи.

23.04.1966 р. згідно з наказом № 84 по Уманському педагогічному інституту прийом екзамену по загальнонауковому факультету проводився групою викладачів безпосередньо у Корсунь-Шевченківському педучилищі ім. Т .Г. Шевченка.

14.05.1966 р. один з параграфів наказу № 75 (§ 3) виявився дещо казусним : відрядити лаборанта кафедри математики Халимоника І. С. на 3 дні до Маньківського РВНО з метою… перевірки педагогічної практики студентів 4 к.

Дещо дивним є цей параграф тому, що і в попередні роки, і в наступні до керівництва педпрактикою залучалися лише досвідчені учителі-практики або викладачі-методисти із значним стажем роботи, а І. С. Халимоник на день видання цього наказу ще навіть не мав вищої педагогічної освіти (навчався заочно). Втім, Іван Степанович був досить відповідальною людиною. Згодом він став в УДПІ проректором адміністративно-господарської частини, знаним господарником у кількох організаціях м. Умані.

1.06.1966 р., як і в минулому році, згідно з навчальним планом відряджені 88 студентів природничого факультету в екскурсію на 14 днів, але маршрут став ще довшим : Умань – Одеса – Ялта-Алушта – Сімферополь – Асканія Нова – Каховка – Черкаси – Умань (наказ № 88).

14.06.1966 р. за наказом ректора № 94, відповідно до навчального плану, відряджені 32 студенти III к. спеціальності «фізика» на виробничу екскурсію на Кременчуцьку ГЕС терміном на 5 днів).

Не менш цікавою і корисною була екскурсія 39 студентів 4 к. фізико-математичного факультету спеціальності «фізика», здійснена також згідно з навчальним планом, до Київського інституту фізики та інституту кібернетики з 26 по 28 липня 1966 р.(наказ № 120 від 19.07.1966 р.).

12.07.1966 р. Як свідчить § 1 наказу № 111 від цього числа, на І к. могли зарахувати студентів із формулюванням : «…враховуючи клопотання командування та партійної організації військової частини», а також те, що «він тримає вступні іспити на цю спеціальність вдруге».

Не менш "екзотичним" з позицій сьогодення є формулювання § 3 наказу № 123 від 23.07.1966 р.: «Враховуючи, що тов. N подав до приймальної комісії документи про те, що він працює з кінця травня 1966 р. в школі, а також виходячи з того, що його батько відмінник народної освіти і останнім часом важко хворіє, – зарахувати тов. N студентом І-го курсу ЗНФ гуманітарного відділення, спеціальність "Російська мова і література"».

16.07.1966 р. наказом директора № 116 (§ 1) тим студентам (17 осіб),

які закінчили вечірній факультет естетичних знань при Уманському педагогічному інституті, офіційно підтверджено право проводити факультативні заняття з естетики в середній школі.

1.08.1966 р. Відповідно до наказу Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти УРСР № 238 від 1963 року наказом 131-а по УДПІ переведено на другий етап навчання студентів ЗНФ до :

- Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка,
- Одеського державного університету,
- Чернівецького державного університету,
- Львівського державного університету,
- Черкаського педагогічного інституту,
- Кіровоградського педагогічного інституту,
- Київського інституту іноземних мов,
- Вінницького педагогічного інституту,
- Полтавського педагогічного інституту,
- Київського педагогічного інституту,
- Миколаївського педагогічного інституту,
- Кам'янець-Подільського педагогічного інституту,
- Сарнівського інституту культури (спец. «Бібліотекознавство і бібліографія»).

2.08.1966 р. Наказом 132 (§ 8) по УДПІ надано творчу відпустку доц. Ігнатьєву Б. П. з 8 серпня на 18 робочих днів.

Не менш щедрими бували й відрядження для участі в наукових конференціях, про що свідчить наказ № 138 від 13.08.1966 р., згідно з яким завідувачу кафедри математики доц. Кужелю О. В. надано відрядження в Московський державний університет ім. М. В. Ломоносова на міжнародну конференцію математиків строком на 16 днів (!) – з 13 по 29 серпня 1966 р.

15.08.1966 р. Дещо дивним з позицій сьогодення видається § 2 наказу № 139 по УДПІ про умовне переведення 10 студентів на 2 к., 10 – на 3 к. та 13 – на 4 к.

Стипендія за матеріальними умовами продовжує нараховуватися (за умови, що студент успішно склав сесію).

17.08.1966 р. на виконання навчального плану наказом № 141 по УДПІ відряджено студентів 4 курсу фізико-математичного факультету на піврічну педагогічну практику на штатні посади вчителів з 20 серпня по 20 грудня 1966 р. у Черкаську, Вінницьку, Луганську та інші області.

22.08.1966 р. наказом № 145-а по УДПІ зараховано студентами першого курсу математичного відділення ЗНФ тих абітурієнтів, які успішно витримали вступні іспити на стаціонар – 6 осіб (ті, хто не пройшов за конкурсом на фізмат).

Подібне неодноразово відбувалося і на інших відділеннях ЗНФ, коли з дозволу МО УРСР зараховувалися студентами першого курсу ті абітурієнти, хто успішно (не менше як на «3») склав всі вступні екзамени на відповідному стаціонарному відділенні.

6.09.1966 р. аналогічна процедура відбулась, зокрема, ще на одному відділенні ЗНФ. На підставі розпорядження МО УРСР про збільшення набору на ЗНФ, наказом № 155-а зараховано студентами першого курсу біологічного відділення ЗНФ тих абітурієнтів, хто отримав позитивні оцінки на вступних іспитах стаціонарного відділення (9 осіб).

Втім, зарахування на ЗНФ могло відбуватися ще простіше, про що свідчить § 5 наказу № 147-а від 25.08.1966 р.: «Зарахувати тов. N студенткою біологічного відділення ЗНФ (підстава : дозвіл заступника Міністра освіти УРСР № 1830-8 від 8.05.1966 р.)».

31.08.1966 р. Згідно із штатним розписом, зафіксованим у наказі № 151, на початок 1966/1967 навчального року загальна кількість викладачів становила 99 осіб, включаючи ректора і проректора, з них кандидатів наук – 16.

1.09.1966 р. наказом № 152 (§ 9) поновлено в складі студентів III курсу фізико-математичного факультету Мартинюка М. Т. (майбутнього ректора УДПУ імені Павла Тичини, дійсного члена НАПН України) після демобілізації з лав Радянської Армії.

6.09.1966 р. наказом № 155 відряджені 46 студентів V курсу природничого факультету на екскурсію з курсу плодівництва у Мліївську дослідну станцію терміном на 2 дні, з 6 по 7 вересня.

6.09.1966 р. в наказі № 156-а (§ 2) продовжується практика умовного зарахування студентами 4 курсу (проти прізвищ майже 20 % студентів стоїть позначка – «умовно»).

16.09.1966 р. наказ № 159 (§ 6) свідчить, що педагогічну практику проходили наші студенти не лише в найближчих школах. Так, старший викладач Берестіжевський Н. Б. був відряджений у Луганську область для перевірки педагогічної практики студентів терміном на 9 днів (з 19 по 27 вересня 1966 р.). У жовтні 1966 р. таке ж відрядження на 15 днів видано Нещадиму А. Т. також до

Луганської області, а завідувачу кафедри математики доценту Кужелю О. В. – у Миколаївську область на 7 днів.

1966 р. У жовтні в УДПІ відновлено роботу курсів з підготовки до вступу у вузи. Завідувати цими курсами доручено старшому викладачеві кафедри фізики Ківі Івану Сергійовичу.

10.11.1966 р. ЦК КПРС та Рада Міністрів СРСР прийняли постанову «Про заходи дальшого поліпшення роботи середньої загально-освітньої школи», яка стала поштовхом для того, щоб у всіх відповідних республіканських органах було видано аналогічні постанови. Згідно з цими документами було запроваджено, починаючи з 7 класу, таке нововведення, як факультативні заняття за вибором учнів з фізико-математичних, природничих та гуманітарних наук.

Педагогічні ВНЗ, у тому числі й Уманський педінститут, посилили у зв'язку з цим рівень підготовки своїх випускників, щоб ті мали змогу реалізувати це завдання.

7.03.1967 р. ЦК КПРС, Рада Міністрів СРСР та ВЦРПС ухвалили спільну постанову про переведення робітників та службовців підприємств, установ та організацій на п'ятиденний робочий тиждень з двома вихідними.

23.09.1967 р. рішенням Ради Міністрів СРСР (Постанова № 622 «Про увічнення пам'яті П. Г. Тичини та забезпечення його сім'ї»), за багаторічну творчу працю та в зв'язку з вшануванням пам'яті Павла Григоровича Тичини – вченого, поета, громадського діяча, колишнього Народного Комісара освіти України – Уманському педагогічному інституту присвоєно його ім'я.

За ініціативою старшого викладача К. М. Шептія протягом багатьох років в інституті проводилися Тичининські читання, в яких брали учать відомі письменники і поети : О. Т. Гончар, М. П. Стельмах, М. П. Бажан, В. П. Козаченко (колишній студент Уманського інституту соціального виховання), Д. Павличко, О. Ющенко, Рауль Чілачава а також працівники музею П. Г. Тичини в Києві. Вони зробили значний внесок у створення загальноінститутського музею.

1967 р. В Уманському педагогічному інституті сталася надзвичайна наукова подія : ректор УДПІ Березовчук М. Д. захистив докторську дисертацію й став доктором історичних наук. Досить показовим є те, що на той час (через 35 років після рішень

Політбюро ЦК ВКП(б) та ВУЦВК про ліквідацію Комітетів незаможних селян!) тема його дослідження «Комітети незаможних селян України. Історичний нарис (1920-1933 рр.)» залишалася дисертабельною.

Вже через рік ВАК СРСР присвоїла йому вчене звання професора, а в жовтні 1970 р. його забрали у столицю. Він став завідувачем кафедри історії слов'янських народів КДПІ імені О. М. Горького.

30.01.1968 р. вийшов наказ № 17 Міністерства вищої освіти УРСР про ліквідацію загальнонаукових факультетів. Тому проіснував загальнонауковий факультет в УДПІ лише до 1968 р. Через нього пройшли перший етап професійної підготовки 734 студенти [119, с. 21]. Після 2-3 років навчання в нашому інституті вони, як вже зазначалося, переводилися для завершення професійної підготовки в Київський, Дніпропетровський, Львівський, Одеський, Харківський, Чернівецький, Ужгородський університети, Архангельський, Вільнюський, Дніпропетровський, Житомирський, Кам'янець-Подільський, Кіровоградський, Луганський, Миколаївський, Черкаський, Уссурійський, Ферганський педінститути, Київський інститут іноземних мов, Харківський бібліотечний інститут, Сарнівський та Харківський інститути культури та інші ВНЗ СРСР.

27.09.1968 р. Постановою колегії МО УРСР рекомендовано організовувати підготовчі курси до вступу у вищі навчальні заклади. Щорічно такі курси організовувалися і в Уманському педагогічному інституті. Наприклад, у 1972 р., згідно з наказом № 262 від 11.10.1972 р., було зараховано 73 слухачі, а через два тижні – ще 29 осіб.

1968 р. У грудні розпочато будівництво п'ятиповерхового гуртожитку УДПІ ім. П. Г. Тичини по вул. К. Маркса (нинішній – вул. Садовій), 23а. При спорудженні гуртожитку багато зусиль доклали студенти. Щоденно по 20-30 осіб виконували трудомісткі земельні роботи, а влітку, після закінчення навчального року, з 20 студентів було створено бригаду мулярів, які під керівництвом фахівців-будівельників зводили стіни. Будівництво йшло успішно, робилося все для того, щоб до кінця року ввести так необхідний для них об'єкт в експлуатацію.

1968/1969 н./ р. Відмінено нагородження випускників середньої школи срібною медаллю. Залишено, як нагороду, лише золоту медаль «За

відмінні успіхи в навчанні, праці і за зразкову поведінку». Натомість уведено відзначення окремих випускників грамотою «За особливі успіхи у вивченні певної навчальної дисципліни», яка також давала пільги при вступі до вищих навчальних закладів.

1969 р., серпень**.** З метою підвищення рівня загальноосвітньої підготовки робітничої і селянської молоді та створення їй сприятливих умов для вступу в пединститути, відновлено роботу підготовчих відділень денної, вечірньої й заочної форм навчання. Після успішного закінчення курсів усіх вступників зараховували на перший курс без вступних іспитів. Ефективною формою підготовки вчителів і забезпечення ними шкіл у віддалених сільських місцевостях була ідея позаконкурсного адресного набору. Випускники шкіл, що вступили до вищого навчального закладу, зобов'язані були після його закінчення повернутися туди, звідки їх направляли.

Особливу увагу приділяли прийому осіб, яких направляли колгоспи, радгоспи і підприємства з виплатою стипендії.

1.09.1969 р. Наприкінці 60-х років минулого століття ще не функціонувала магістратура, але відчувалася гостра потреба в спеціальній психолого-педагогічній підготовці викладачів ВНЗ. Відповідно до рішення колегії МВ ССО УРСР від 25.07.1969 р. в нашому інституті спеціально для цього було організовано постійно діючий семінар. Навчання проводилося 1 раз у два місяці. Керівником було призначено проректора з навчальної роботи, а помічником, на плечі якого лягла вся робота, була завідувачка кафедри педагогіки доц. А. І. Кагальняк.

1.09.1969 р. Станом на цей час на кафедрі хімії Уманського пединституту розробляється госпдоговірна тема разом з «Союзголовреактивом». Зокрема, до цієї роботи залучено на 0,5 ставки за сумісництвом асистента кафедри Д. М. Захарика.

1969/1970 н./ р. У кадровій політиці вищих навчальних закладів СРСР в середині 60-х років, як і раніше, дуже важливим було забезпечення якомога більшого партійного прошарку як серед викладацького й допоміжного складу працівників, так і серед студентства.

Якщо якийсь абітурієнт кілька років поспіль не міг стати студентом (не проходив за конкурсом), то ставши кандидатом у члени КПРС, він з першої ж спроби "чисто випадково" здобував

омріяний студентський квиток, хоч за цей час ще більше забував отримані у школі знання.

Шанси на отримання роботи також різко зростали для членів партії (тоді офіційно функціонувала в нашій країні лише одна партія – КПРС).

Ось що розповідає в спогадах про свою наставницю ветеран нашого університету доц. Мішкурова В. Ф.: «найбільш близькою для мене стала Анна Іванівна Кагальняк, яка, будучи завідувачем кафедри психології і педагогіки, взяла мене (*сталося це 26 вересня 1969 р. – Д. П.*) на посаду лаборанта. Відстояла мою кандидатуру перед "високим начальством" з міськкому, з яким я встигла посваритися, відмовившись від вступу до КПРС. На зауваження: «Як це ви берете на кафедру працівників, не порадившись з міськкомом?», Анна Іванівна відповіла: «Я не повинна радитися з міськкомом, кого мені брати на посаду лаборанта!». І почалася моя робота в Уманському педагогічному інституті під пильною увагою нашої наставниці» [103, с. 24].

Майже в цей же час – у другій половині 60-х років – майбутнього завідувача кафедри педагогіки і методики початкового навчання Уманського педінституту імені Павла Тичини, а тоді – проректора з навчальної і наукової роботи Бердичівського педінституту, доцента Пащенка І. А двічі викликав до себе в кабінет заступник міністра освіти України з одним і тим же питанням, чи подав він уже заяву на вступ у партію (в ті роки він був єдиним в Україні безпартійним проректором педінституту).

Так сталося, що трохи пізніше, вже в Умані, коли він керував вищезазначеною кафедрою, на одному із засідань вченої ради інституту начальник відділу кадрів М. І. Пахомов назвав цю кафедру «безпартійною». Це прозвучало як серйозне ідеологічне звинувачення. Утім, такий стан тривав недовго. Незабаром кафедра поповнилася новими викладачами В. І. Шпігало та О. А. Гавриш, у яких були партійні квитки.

7.10.1969 р. згідно з наказом по Інституту № 181, § 8 для завершення роботи над докторською дисертацією доц. Боєчку Ф. Ф. надано творчу відпустку з 1.09.1969 р. до 1.03.1970 р.

1969 р. У листопаді-грудні прискореними темпами завершувалося будівництво п’ятиповерхового гуртожитку. В цей час на будові працювало більше 100 студентів – підносили майстрам необхідні матеріали, прибирали, фарбували.

30.12.1969 р. рішенням міськвиконкому № 570 студентський гуртожиток було прийнято в експлуатацію й розпочалося обладнання його меблями.

1970 р. У перших числах березня 400 студентів справили новосілля у добре обладнаних 100 кімнатах п'ятиповерхового гуртожитку. До їхніх послуг були просторий хол, читальний зал, буфет, санвузли, пункт служби побуту, душові кімнати. Згодом у підвальному приміщенні було створено спортивний зал.

Без перебільшення можна стверджувати, що таке своєчасне введення в експлуатацію цього гуртожитку врятувало через рік наш Інститут від закриття, бо коли у "верхах" вирішувалося питання, який педагогічний інститут закривати – Уманський чи Бердичівський – в уманчан був солідний аргумент на збереження свого закладу : вони гарантували забезпечення гуртожитком усіх без винятку новоприбулих студентів з іншого інституту.

1970 р. Вийшло положення про написання дисертацій виключно російською мовою.

1970 р. Замість п'ятибальної цифрової встановлено трибальну систему оцінювання поведінки учнів загальноосвітньої школи («зразкова», «задовільна», «незадовільна»).

1970 р. Два цьогорічні випускники фізико-математичного факультету згодом стали заслуженими вчителями України. Це Галина Степанівна Козлюк, вчитель математики Колодистенської ЗОШ І-ІІІ ст. (1994 р.) та Віктор Михайлович Єнін, учитель фізики з Рівненщини (1999 р.).

Ще один випускник цього факультету – Анатолій Юзефович Чабан – під безпосереднім впливом ректора УДПІ М. Д. Березовчука здобув згодом додатково фах історика і став доктором історичних наук, професором Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького, дійсним членом Української академії історичних наук. Наприкінці 80-х років, коли виникла реальна загроза закриття нашого інституту, він, будучи на той час куратором гуманітарної сфери Черкаської області, зробив усе залежне від нього, щоб цього не сталося.

Про потужність цьогорічного випуску фізико-математичного факультету свідчить і послужний список Геннадія Васильовича Хорсака, який обіймав посади інспектора, завідувача відділу освіти Уманського міськвиконкому, був тривалий час директо-

ром міських шкіл № 9 та № 14, які тоді вважалися одними з найкращих у нашому місті, обирався депутатом міської ради багатьох скликань [86]. У 1976-1977 рр. він і його дружина Ніна Володимирівна (також випускниця цього факультету) у рамках міжнародної гуманітарної місії працювали вчителями у Танзанії (Африка), де викладали французькою мовою фізику і математику в чоловічій школі міста Аруща [50].

8.10.1970 р. наказом № 196 по УДПІ ім. П. Г. Тичини ректор М. Д. Березовчук, у зв'язку з переходом на іншу роботу (згідно з наказом МО УРСР № 1104-к від 7.10.1970 р.) передав виконання обов'язків ректора проректору з навчальної та наукової роботи доценту Клюбіній Таїсії Степанівні.

1.01.1971 р. Згідно з даними Черкаського облстатуправління, поданими центральному статистичному управлінню УРСР про кількість учених, які працюють у наукових закладах області станом на початок 1971 р., в Уманському педагогічному інституті з 80 викладачів 22 мали вчений ступінь кандидата наук, але докторів наук, на жаль, не було [55, с. 204].

30.03.1971 р. у звітній доповіді генсека Л. І. Брежнєва на XXIV з'їзді КПРС оприлюднено тезу про «*необхідність формування нової історичної спільноти – радянського народу*». Ця теза стала новою ідеологемою, що мала на багато років визначити напрям головного удару в ідеологічному вихованні молоді. Вона була негайно уведена у всі виховні плани та заходи (особливо в педагогічних навчальних закладах), нею була просякнута вся ідеологічна риторика. Як слушно підмітив Я. Грицак, «проведення в життя цієї формули передбачало усунення перешкод, що стояли на шляху формування цієї нової історичної спільноти, насамперед буржуазно-націоналістичних пережитків. Одним із головних напрямів роботи стало російщення усіх народів СРСР» [17, с. 288].

1971 р. Цьогорічна випускниця природничого факультету УДПІ (спеціальність «хімія та біологія») Назаренко Людмила Іванівна вчителювала, завідувала відділом біології Національного українського державного еколого-натуралістичного центру Міністерства освіти і науки України, а в 1996 р. стала заслуженим працівником народної освіти України.

24.08.1971 р. Наказом Міністра освіти УРСР № 293 «Про часткову зміну в мережі педагогічних інститутів», який був наслідком

однойменної постанови Ради Міністрів Української РСР № 366 від 6.08.1971 р., з 1 вересня 1971 р. закрито Бердичівський педагогічний інститут, а студентів факультету підготовки вчителів початкових класів денної і заочної форм навчання переведено до Уманського педінституту імені П. Г. Тичини. Частину майна, матеріалів та фондів бібліотеки Бердичівського педінституту передано безкоштовно Уманському педінституту.

Із закриттям Бердичівського педінституту в одну мить пішла в небуття, стала неактуальною, 41-річна історія цього закладу, а це неповторні долі тисяч студентів, десятків викладачів та співробітників. Тоді ще не було Інтернету, де могла б накопичуватися інформація про його історію, практично не залишилося й публікацій про нього. А створений він був того ж дня і згідно з одним і тим же документом та в тому ж статусі, що й Уманський інститут соціального виховання [99].

З тих, кого автор знав особисто, працювала тут у 60-х роках старшим лаборантом кабінету педагогіки Писаренко Марія Іванівна, яка в березні 1929 р. (ще більш як за рік до створення цього інституту) була в Москві делегатом VII Всесоюзного з'їзду працівників освіти. На колективному фото серед делегатів є й перший Нарком освіти СРСР А. В. Луначарський, який брав участь у роботі цього з'їзду. Її настільки поважали студенти, що у випускному альбомі серед викладачів, керівників інституту, факультету та кафедр була, як правило, і її фотографія.

Мій керівник математичного гуртка в Бердичівській СШ № 2 старший викладач місцевого педінституту С. І. Широколава був деякий час директором цього педінституту (у той час цей заклад мав статус учительського інституту). Якось він розповів по секрету моєму батьку, який щойно обійняв посаду проректора, що в 30-х роках один з директорів, його попередників, відчувши, що проти нього готуються репресії, покінчив життя самогубством у робочому кабінеті. Ім'я того директора, як і інформацію про ту віддалену в часі подію, не прийнято було тоді згадувати. Так і залишився він для мене безіменним.

Дивно, але навіть у солідній монографії, присвяченій розвитку вищої педагогічної освіти і науки у Житомирській області [11], про Бердичівський педінститут згадано лише в одному реченні, де побіжно говориться про те, що в 1971 р. після його закриття природничий факультет переведено в Житомирський

педінститут імені І. Я. Франка.

Із Бердичева в Умань переїхали : канд. пед. наук, доцент Пащенко Іван Артемович (експроректор з навчальної та наукової роботи), кандидати біол. наук Баннова Неоніла Нестерівна і Данилюк Андрій Панасович (останній відразу перейшов на природничий факультет) та ще 4 старші викладачі : Акуратнова Світлана Андріївна (психолог); подружжя : Кошелєва Євдокія Панасівна і Хенкін Семен Якович (філологи); Наумов Юрій Миколайович (образотворче мистецтво та методика його викладання).

Серед студентів, що переїхали у 1971 р. з Бердичева в Умань, був і другокурсник Юрій Іванович Бодров, який згодом протягом рекордних для України 5-ти каденцій поспіль був міським головою (мером) Умані.

1.09.1971 р. завдяки цій реорганізації створено (саме так – *створено* – вказано у вищезазначеному міністерському наказі № 293) в УДПІ ім. П. Г. Тичини факультет підготовки вчителів початкових класів. Цей факультет, як вдало підмітила через 45 років Андрощук Л. М., став колискою для майбутніх мистецьких спеціальностей [4]. З цієї колиски, додам, вийшов не лише мистецько-педагогічний факультет, а ще три факультети : філологічний, факультет фізичного виховання і факультет соціальної педагогіки та практичної психології.

Принагідно слід відзначити, що задовго до запровадження в нашому інституті спеціальності «Образотворче мистецтво» старший викладач Ю. М. Наумов привіз ще з Бердичева "вірус" любові до цього виду діяльності. Він і сам був талановитим художником, писав картини, які дарував своїм друзям, знайомим (одна з них вже десятки років прикрашає квартиру автора цієї книги). Його роботи експонувалися на тематичних та авторських виставках. А головне – він формував у студентів не лише естетичне сприйняття оточуючого світу через мистецтво, а й прагнення самим виражати власні почуття засобами образотворчого мистецтва. Він захоплено оповідав студентам про видатних художників, скульпторів, спонукав їх до спроби самореалізуватися у мистецтві.

Колишня студентка УДПІ ім. П. Г. Тичини Опанасюк Валентина Федорівна, яка вже тривалий час проживає в Італії, в одному з листів до І. А. Пащенка писала : «Бачила в Парижі, в Луврі, оригінал «Джоконди» («Мони Лізи») Леонардо да Вінчі, побувала і в музеях Ватикану, де особливо вразили мене творіння

Мікеланджело, – і все згадувала слова незабутнього Наумова Юрія Миколайовича : «Внимательно посмотрите на лицо, на эти руки… Какие чувства вы испытываете?». Юрій Миколайович у позанавчальний час організовував екскурсії в картинні галереї, музеї образотворчого мистецтва. А в парку дивовижної краси, перлині України «Софіївці», навчав нас малювати з натури. Таке ніколи не забувається».

Ще з перших років однопрофільної підготовки вчителів початкових класів поступово почав формуватися "золотий фонд" педагогів мистецького профілю. Це викладач образотворчого мистецтва Сирота Всеволод Маркович, викладачі музики Балдинюк Дмитро Іванович та Козак Володимир Андрійович. Згодом цей список поповнився такими іменами, як Балдинюк Надія Андріївна, Сирота Зоя Миколаївна, Драна Людмила Миколаївна, Гонзуль Валентина Петрівна, Школьник Марат Юхимович та ін. Останній був не лише талановитим графіком, аквалеристом, а й автором численних поетичних і пісенних творів. Тривалий час він керував студією при Уманському МБК, де згодом його вихованкою стала майбутня наша випускниця, відома письменниця і художниця, викладач нашого університету Марина Павленко.

1971 р. Після розформування Бердичівського педінституту та переведення педфаку в Уманський педінститут у м. Бердичеві для студентів-заочників, які проживали на Житомирщині, було організовано консультпункт. Втім, уже наступного року було скорочено консультпункти в Гайсині та Вінниці.

10.01.1972 р. згідно з наказом Міністра освіти УРСР № 6-к ректором Уманського педінституту призначено кандидата педагогічних наук, доцента Гончара Авксентія Денисовича. Доц. Клюбіна Т. С., яка тимчасово (протягом двох років) виконувала обов’язки ректора, повернулася до виконання своїх прямих обов’язків проректора з навчально-наукової роботи.

6.02.1972 р. Наказ по УДПІ ім. П. Г. Тичини № 32 засвідчує, що існував ще один вид практики – суспільно-політична. Її проходили студенти всіх факультетів і на І, і на ІІ, і на ІІІ курсах. Як видно з цього наказу, до керівництва суспільно-політичною практикою залучалася не лише кафедра педагогіки, а й кафедра марксизму-ленінізму та комітет комсомолу.

У цей період посилилася увага до ідеологічного та патріо-

тичного виховання, бережливого ставлення до державного майна, залучення студентів до громадської роботи. Влітку чимало студентів брали участь у роботі студентських будівельних загонів. Виникає в країні спроба організувати "почин" по створенню комсомольських будівельних загонів, які працюють безкоштовно. В Уманському педінституті створюються студентські загони з ремонту навчальних корпусів, гуртожитків та інших допоміжних приміщень.

Втім, з назвою цього "починy" виник певний казус : якось у актовій залі педінституту виступав секретар Уманського міського комітету комсомолу й агітував студентів одностайно підтримати текст «Положення про студентські загони безкорисної праці» та активно залучатися до роботи в таких загонах. Хтось із присутніх у залі звернув увагу на те, що вираз «безкорисна праця» в перекладі російською мовою означає : «бесполезная работа»… Назву положення, як і його текст, було відповідно відредаговано.

Пожвавлюється робота добровільних народних дружин (ДНД), у які входили і студенти, і викладачі (не лише куратори, а й інші викладачі не пенсійного віку). За положенням у склад ДНД мали входити і представники міліції, але в переважній більшості на 2-3-годинне чергування за графіком виходила група у складі одного викладача та 5-6 студентів. Після завершення чергування у спеціальний журнал, що зберігався у коменданта гуртожитку, записувався короткий звіт про результати рейду за визначеним маршрутом. Раз у кілька тижнів ця процедура повторювалася. Пригадується, як трохи пізніше, у 1982 р., мій 5-річний син кілька разів поспіль напросився піти разом зі мною "на ДНД". Коли його через деякий час запитали, де працює батько, він радісно і дуже впевнено відповів : «у ДНД!», потім, зрозумівши за виразами обличчя присутніх, що сказав щось не те, добавив : «ну, іноді він ще проводить якісь заняття із студентами».

Показово, що ще з початку 70-х років у наказах ректора про призначення стипендій зникла підстава «за матеріальним станом», але з’явилася нова – «за участь у громадській роботі». Втім, основною підставою для отримання стипендії залишалася успішність студента.

Якось старшого викладача кафедри математики Володимира Миколайовича Затхеєва (колишнього випускника нашого інституту, учасника бойових дій у Другій світовій війні) один з його

колег, з яким без присутності студентів вони вже довгі роки спілкувалися на «ти», попросив про «маленьку послугу» – допомогти його племінниці в отриманні стипендії. Вона, мовляв, на трієчку-то знає математику, але для стипендії їй не можна мати жодної трійки (попередні іспити вона вже склала на «добре»). Тож прохання полягало в «дрібничці» – підвищити на один бал оцінку на завтрашньому іспиті з математики. На другий день після іспитів прибігає до нього колега-замовник з обуренням-здивуванням : «Як ти міг забути про моє прохання?». Відповідь була геніальна, вона на довгі роки увійшла у викладацький фольклор нашого інституту, бо вже до кінця тижня її знали всі викладачі та лаборанти : «Я не забув про твоє прохання. Більше того, я його не тільки виконав, а й перевиконав. Поставивши трійку, я додав їй не один, а цілих два бали, адже вона не знала математику навіть на двійку».

Відносини з цим колегою звичайно ж зіпсувалися, але інші викладачі навіть заздрили В. М. Затхеєву, адже після цього випадку ніхто ніколи не наважувався звернутися до нього з подібним проханням. Про це можна лише мріяти.

1972 р. – це рік заснування в нашому інституті ансамблю народного танцю. Його створив та багато років керував ним Вадим Євгенович Калінічев. У 1992 р. із введенням спеціальності «Хореографія» танцювальний колектив отримав назву «Яворина» та звання народного аматорського ансамблю народного танцю. З 1992 по 1995 р. керівництво колективом прийняв заслужений працівник культури України Вадим Васильович Костриця. Наступні 13 років (з 1995 по 2008 р.) колектив успішно розвивався під очільництвом Григорія Опанасовича Піддубного, а від того часу й донині продовжує радувати глядачів народний аматорський ансамбль народного танцю «Яворина» під керівництвом колишнього нашого випускника, кандидата педагогічних наук, старшого викладача кафедри хореографії та художньої культури Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини Сергія Володимировича Куценка.

2.03.1972 р. наказом по Інституту № 56 (§ 6) для проведення занять з факультативу по підготовці керівників дитячих технічних гуртків (гуртка судномоделізму, фотогуртка, гуртка автомоделізму, радіотехнічного гуртка тощо) залучені на умовах погодинної оплати найкращі керівники лабораторій Уманської станції юних тех-

ніків. Така процедура вже стала традиційною і відбувалася кожного року.

Найбільш ефективну допомогу у цій справі надавав беззмінний керівник радіотехнічного гуртка І. С. Кияновський. Щорічно, протягом кількох десятиліть, його гуртківці неодмінно стають переможцями всеукраїнських та міжнародних конкурсів, змагань, олімпіад. Практично кожного року декілька його вихованців виборюють право навчатися в політехнічних інститутах. Багато хто з них згодом стали інженерами, технологами, конструкторами, науковцями. Його колишніми гуртківцями (станом на початок 90-х років) були кандидат технічних наук П. Шилов, кандидат сільськогосподарських наук О. Мельник, доктор технічних наук В. Головков, доктор фізико-математичних наук В. Висоцький. Цілком справедливо за багаторічну плідну працю йому було присвоєно 4.10.2013 р. звання заслуженого працівника освіти України.

7.03.1972 р. наказом по Інституту № 58 (підстава – лист МО УРСР № 8/121 від 1.03.1972 р.) для завершення написання докторської дисертації доц. Сокура В. Д. переведено з 1.03.1972 р. на посаду старшого наукового співробітника.

1972 р., березень. Не лише педагогічній, а й виробничій практиці приділялася в інституті належна увага. Наприклад, цього місяця протягом 24 днів 47 студентів IV курсу природничого факультету проходили виробничу практику з хімтехнології на Уманському вітамінному заводі. Керував цією практикою на умовах погодинної оплати провідний інженер заводу.

1.06.1972 р., згідно з наказом ректора № 133, 52 студенти природничого факультету були відряджені на польову практику по Карпатах з 4 по 16 червня 1972 р. Маршрут був таким : Умань – Кам'янець-Подільський – Чернівці – Коломия – Рахів – Хуст – Берегово – Мукачеве – Ужгород – Львів – Вінниця – Умань. На природничому факультеті традиційно польову практику студенти III курсу вже протягом багатьох років проходили у Карпатах або в Криму.

1.06.1972 р. згідно з наказом № 132 старші викладачі Кошелєва Є. П. та Хенкін С. Я. були відряджені на 2 дні для читання лекцій у Черкаському інституті удосконалення кваліфікації вчителів. Ці та інші викладачі Уманського педагогічного інституту ім. П. Г. Тичини і в наступні роки регулярно запрошувалися в цей інститут

для допомоги у підвищенні кваліфікації вчителів Черкащини.

20.06.1972 р. було прийнято постанову «Про завершення переходу до загальної середньої освіти молоді та дальший розвиток загальноосвітньої школи». Перед органами народної освіти висувалось завдання завершити до 1975 р. здійснення середнього всеобучу, переходу на нові навчальні плани і програми.

Школа орієнтувалася на створення кабінетної системи навчання, ефективне використання ТЗН, кіно, радіо і телебачення. З метою стимулювання постійного росту кваліфікації, педагогічної майстерності і творчої ініціативи викладацьких кадрів запроваджувалась атестація учителів. За результатами атестації вчителям, які найбільш успішно працювали, присвоювалися звання «старший вчитель» та «вчитель-методист».

1972 р. Цьогорічний випускник фізико-математичного факультету (спеціальність «фізика та математика») Черняхівський Анатолій Іванович став не лише успішним вчителем-фізиком, а й створив та понад два десятиліття очолював у м. Вишгороді українську середню школу № 3 (нині – спеціалізована школа «Сузір'я»), отримав у 2007 р. почесне звання заслуженого вчителя України.

Окрім того, він став членом Національної спілки письменників України, членом Творчої спілки «Асоціація діячів естрадного мистецтва України», поетом, композитором-аніматором. Як поет і композитор, він є автором кількох поетичних збірок і дитячих опер, що звучать на Українському радіо.

1972/1973 н./ р. Якщо проаналізувати штатний розпис нашого Інституту на початку цього навчального року, то з 84 викладачів 26 мали вчений ступінь кандидата наук, що становило 31 %, а це вже майже вдвічі більше, ніж 9 років тому. Усе це значною мірою є результатом тієї уваги, яка приділялася в Уманському педагогічному інституті підвищенню наукового рівня викладачів, що й дало такі результати.

Як свідчать викладачі, що тривалий час працювали в 60-70-х роках у інших педагогічних інститутах УРСР, такої уваги підготовці своїх наукових кадрів майже ніде не було.

Втім, іноді кандидатів наук шукали і в інших навчальних закладах. Наприклад, у 1973 р. кандидата біологічних наук Наталію Борисівну Шептій, яка працювала в Уманському технікумі механізації, було запрошено спочатку для читання курсу «Основи природознавства» студентам факультету підготовки

вчителів початкових класів на умовах погодинної оплати, а згодом, у серпні 1975 р., вона вже була обрана за конкурсом і введена у штат кафедри педагогіки і методики початкового навчання (наказ № 140 від 4.07.1975 р.).

1972 р., вересень-жовтень. В Уманському педагогічному інституті проводяться місячні курси підвищення кваліфікації вчителів хімії Кіровоградської області (30 осіб) та вчителів біології Вінницької області (31 особа).

Щорічно у вересні-жовтні студенти разом з викладачами залучалися до участі в сільськогосподарських роботах. Це робилося офіційно, наприклад на підставі постанови Державного комітету Ради Міністрів СРСР по питанню праці і заробітної плати та Секретаріату Всесоюзної Центральної Ради профспілок № 153/16 від 1.06.1973 р. і постанови Черкаського обкому КП України та виконкому обласної ради депутатів трудящих № 500 від 31.08.1973 р.

Рентабельність залучення студентів до сільськогосподарських робіт, враховуючи низьку продуктивність безкоштовної праці, витрати на їх перевезення, проживання та харчування, була досить сумнівною. Це добре розуміли і керівники господарства, але відмовитись від дорогої "дармової" сили вони не наважувалися, щоб потім не нести персональну відповідальність за низький збір урожаю у разі раптової негоди. Адже в такому випадку у вищого керівництва буде вагома підстава для звинувачення : ми ж вам пропонували дармову силу, а ви зухвало відмовилися... То ж краще "від гріха подалі". Нехай буде менш рентабельно, зате спокійніше в кар’єрному плані.

Практично в кожному ВНЗ бувають в чомусь дуже оригінальні викладачі, які неодмінно запам’ятовуються на довгі роки і колегам, і студентам. В Уманському педінституті кінця 60-х – початку 90-х років таким викладачем був кандидат геолого-мінералогічних наук, доцент кафедри хімії М. В. Вельмін.

Це була унікальна особистість. Він, на відміну від членів своєї родини, чудом уник загибелі у Бабиному Яру. Ходили чутки, що його батько, знищений фашистами, був членом-кореспондентом АН УРСР. (Такий член-кор. в Академії був – *Д. П.)*

У Миколи Володимировича була феноменальна пам’ять на імена. Він міг, наприклад, звертаючись до слухачки курсів підвищення кваліфікації, яка років 10-15 тому заочно закінчила наш

інститут, запитати : «А правда, что ваша девичья фамилия была Гнилозубенко?». Коли він заходив у магазин, наприклад у книгарню, розташовану через дорогу від старого корпусу УДПІ, то неодмінно дуже гучним голосом з майже неповторним тембром здоровався : «Здрав-ствуй-те!» і неодмінно називав кожного продавця чи касира по імені і по батькові. Після цього задавав, як правило, питання із стандартним початком : «А правда, что…» (питання стосувалися переважно особистого життя цієї людини чи її родичів або знайомих). І так він обходив абсолютно всіх працівників магазину. Багато хто з них (за винятком касира, який не міг залишити своє робоче місце), тільки-но він переступав поріг магазину, ховалися у підсобку, але він і туди безцеремонно заходив і продовжував, як вони казали, свій позаплановий "переоблік". Можна собі уявити, з якою легкістю у студентському фольклорі були увіковічені деякі нібито його пікантні запитання до окремих викладачів чи студентів.

А ще студенти випадково десь дізналися, що у нього день народження був 8 березня, а тому стало вже традиційним (за цим пильно слідкували досвідчені студенти-старшокурсники) щорічно разом з привітанням жіночої половини працівників УДПІ та своїх однокурсниць неодмінно вітали «з 8 березня» і його. Тих студентів, які ще не знали, що у М. В. Вельміна на цю дату припадає день народження, трохи шокувало, що вітання «з 8 березня» адресуються лисому чоловіку поважного віку. Він нормально сприймав почуття гумору студентів і з вдячною посмішкою приймав скромний подарунок – квіточку або листівку.

На лекції М. В. Вельмін обов’язково був у своїй традиційній уніформі – темно-синьому атласному лабораторному халаті. Якось на початку лекції з астрономії він записав на дошці великими буквами тему : «Луна». Хтось із студентів сфотографував його в цей момент, скориставшись фотоспалахом. При фотодруку було збільшено контрастність. У результаті на темному фоні дошки та халату вийшло чудове зображення його блискучої лисини і підпис на дошці, зроблений його рукою. Він багатьом показував цю подаровану йому «на 8 березня» фотографію і був у захваті від креативності і почуття гумору студентів.

На початку 70-х років я був лаборантом і якось під час однієї з його лекцій мав продемонструвати із підсобки навчальний фільм з астрономії. Перед початком заняття показав йому в лекційній

аудиторії, яку кнопку на пульті, розташованому на трибуні-кафедрі, слід натиснути, щоб опустився екран і автоматично зашторилися вікна (а для мене завершення роботи моторчиків буде сигналом для початку демонстрування фільму). Показав і другу кнопку, з допомогою якої після завершення фільму можна одним дотиком підняти екран і відкрити штори та заспокоїв його, що якщо кнопки й переплутає, то нічого страшного не буде, бо там є спеціальна автоматика. Якщо не спрацювало від однієї кнопки, потрібно натиснути на іншу і все спрацює так, як треба.

Спочатку все йшло так, як домовилися. У надійності автоматики я не сумнівався, бо сам її розробив і змонтував. Після завершення демонстрування навчального фільму спокійно перемотав обидві бобіни плівки на початок, відключив кіноапаратуру в підсобці, все поставив на свої місця, але коли хвилин через 5-7 йшов повз аудиторію, звернув увагу, що вікна над дверима темні, а в аудиторії абсолютна тиша. Привідкрив двері і зрозумів у чому справа – викладач, сидячи на стільці посеред проходу біля дверей, заснув. Студенти інтенсивно жестикулюють, щоб я його не будив. Вирішив тихенько обійти його і включити автоматику, яка ненав'язливо розбудить викладача, але не встиг. Він схопився, обвів очима напівтемну аудиторію і здивовано сказав : «Товарищи! А фильм-то уже кончился!».

М. В. Вельмін був винятково доброзичливою людиною. Коли я хворів, він разом зі своєю дружиною приїхав до мене, лаборанта, в районну лікарню. Провідали вони мене і вдома, де я продовжував лікуватися амбулаторно. Він вважав недопустимим взяти для навчальної роботи з лабораторії телескоп на 1-2 години без дозволу матеріально-відповідальної особи. Потім він ще й "прозвітувався" мені, що для спостереження Венери телескоп довго налаштовували на подвір'ї Інституту, а коли нарешті налаштували, то він заборонив студентам доторкуватися до цього пристрою, щоб не збити його налаштування, і протягом 40 хвилин усі студенти академгрупи змогли побачити Венеру. Після цього, на прохання студентів, він дозволив їм у вільному режимі розглядати Місяць та інші астрономічні об'єкти.

Мене трохи насторожило те, що тривалий час студенти дивилися у зафіксований в одному положенні телескоп, адже зоряне небо постійно рухається і тому кожні 2-3 хвилини необхідно трохи зміщувати тубус телескопа за ходом руху зоряного неба.

Але подумав, що некоректним буде щось заперечувати йому.

Через деякий час чисто випадково із студентського фольклору дізнався, як все там відбувалося. Один із студентів запропонував йому свої послуги в налаштуванні телескопа. Занадто довго крутився біля нього, а потім заявив, що Венеру вже видно, але різкіше налаштувати не можна. Коли ж усі по черзі "подивилися на цю планету", студент-помічник ще раз підійшов до телескопу, за долі секунди підправив різкість і добре поставленим голосом, імітуючи стиль мовлення цього викладача, сказав : «Товарищи, а это же не Венера, а лампочка в комнате Лукова» (викладач кафедри математики Олексій Леонтійович Луков жив тоді в тій кімнаті, де зараз розміщується каса нашої бухгалтерії). Охочі переконалися в цьому, бо в телескоп було чітко видно підковку нитки розжарення від лампочки. Потім, вже у вільному режимі, вони змогли побачити і Венеру, і Місяць.

Запам’ятався В. М. Вельмін усім, хто його знав, не лише деякою незвичністю, яка декому видавалася іноді за дивакуватість, а й як викладач-професіонал. Саме його одного з перших згадує добрим словом у своїх спогадах колишній наш студент, а нині – професор Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького, дійсний член Української академії історичних наук А. Ю. Чабан [129]. Названі тут з вдячністю і інші імена викладачів того часу, які успішно формували вчительські кадри : Олександр Васильович Кужіль, Марія Олександрівна Гончаренко, Анатолій Петрович Сім'ячко, Ізраїль Йосипович Хазін, Григорій Григорович Борисенко, Іван Володимирович Підпригорщук, Микола Данилович Березовчук, Таїса Степанівна Клюбіна, Микола Гервасійович Кайдаш і прекрасний музикант Юрій Васильович Щербаков.

1973/1974 н./ р. Згідно із штатним розписом на початок навчального року з 85 викладачів лише 30 (35,3 %) мали науковий ступінь кандидата наук. Відсутність штатних докторів наук, професорів спонукала кафедри запрошувати висококваліфікованих спеціалістів з інших ВНЗ і наукових центрів. За домовленістю з керівництвом Інституту проблем матеріалознавства член-кореспондент АН УРСР проф. Самсонов Г. В. у вересні 1973 р. прочитав для студентів IV та V курсів фізико-математичного факультету спецкурс «Фізика твердого тіла» на умовах погодинної оплати і надав консультації з науково-дослідної роботи викладачам ка-

федри фізики.

Назва спецкурсу і цикл лекцій для викладачів не були випадковими, бо при кафедрі фізики Уманського педінституту в той час досить плідно працювала науково-дослідна лабораторія «Фізика твердого тіла» під керівництвом кандидата технічних наук, доцента Кайдаша М. Г.

Технічні розробки співробітників лабораторії мали наукову і прикладну значимість. Деякі з них були захищені в СРСР авторськими свідоцтвами на винаходи.

19.07.1973 р. Верховною Радою СРСР прийнято «Основи законодавства Союзу РСР і союзних республік про народну освіту», які уведено в дію з 01.01.1974 р., хоч відповідний закон УРСР був прийнятий Верховною радою 28.06.1974 (№ 2778-VIII). У статті 26 останнього – «Мова навчання в загальноосвітній школі» – зазначено : «Учням загальноосвітньої школи надається можливість навчатися рідною мовою або мовою іншого народу СРСР. Батьки або особи, що їх замінюють, мають право вибирати для дітей за бажанням школу з відповідною мовою навчання. Крім мови, якою провадиться викладання, учні за бажанням можуть вивчати мову іншого народу СРСР».

2.01.1974 р. Уманський педагогічний інститут уклав госпдоговір № 8 з Харківським турбінним заводом ім. С. М. Кірова з теми «Поверхневе зміцнення деталей органів паророзподілу парових турбін шляхом дифузійного насичення». Виконавцем цього договору була зазначена вище наукова лабораторія «Фізика твердого тіла».

Це свідчить, що в нашому інституті виконувався науковий пошук не лише в галузі педагогіки та психології. Серйозні наукові напрацювання були у наших викладачів-дослідників і в хімії, біології, сільському господарстві, технічній галузі.

Утім, у зв’язку з виїздом із м. Умані керівника роботи з цієї теми доц. Кайдаша М. Г., її довелося достроково припинити з 01.01.1976 р. (наказ № 272 від 17.12.1975 р.).

27.03.1974 р. вийшов інструктивний лист Міністерства освіти СРСР № 3-м «Про стажування молодих спеціалістів, які закінчили вищі педагогічні навчальні заклади». Згідно з цим документом випускники УДПІ проходили стажування тривалістю 10 місяців у школах, в які вони були направлені навчати і виховувати дітей. Ідея стажування була досить плідною, адже успіхи педагогічної праці, її ефективність і якість значною мірою залежать від першого року

роботи в школі. У цей час набуваються уміння застосовувати теоретичні знання в конкретній практичній роботі; виробляються й удосконалюються педагогічні навички виховної роботи з дітьми; вивчається передовий педагогічний досвід, освоюються різноманітні методи та засоби навчання тощо. Час стажування – це час інтенсивної творчої роботи щодо адаптації до роботи в школі.

Молодий спеціаліст проходить стажування за індивідуальним планом. Керівник стажиста призначався з числа досвідчених учителів наказом по школі.

Контроль за стажуванням молодих учителів здійснювався як з боку міського чи районного відділу народної освіти, так і з боку педагогічного інституту.

На факультеті підготовки вчителів початкових класів було запроваджено добру традицію, яка проіснувала близько десяти років : щорічно під час березневих шкільних канікул усі випускники попереднього року запрошувалися в Інститут на конференцію стажистів. Це була не лише чудова (і чи не єдина в житті) нагода ще раз зустрітися усім випускникам та викладачам, а й можливість обмінятися досвідом першого року роботи в школі, а викладачам – ще й побачити, які реальні проблеми мають наші випускники, та відкоригувати подальшу роботу, щоб краще підготувати наступні "покоління" студентів. На допомогу випускникам-стажистам були підготовлені спеціальні методичні рекомендації щодо організації та проведення стажування у школі [97].

На зустрічі стажистів в Інституті завжди запрошували і студентів, адже почуте з вуст тих, з ким ще рік тому поруч навчався, значно вагоміше для студента, ніж почуте від викладача, якому "по службі потрібно це казати". Наприклад, емоційно сказане стажистом, що дуже жалкує про відсутність у нього особистого комплекту всіх номерів журналу «Початкова школа» за останні 4-5 років, мало значно більший вплив на активізацію підписки, ніж усі зусилля викладачів-методистів, кураторів і працівників бібліотеки.

Ідея стажування молодих учителів реалізовувалася б значно ефективніше, якби під неї виділялося необхідне фінансування. Ніякого заохочення не передбачалося ні вчителеві-наставникові у школі, ні куратору, який зобов’язаний був підтримувати хоч би протягом першого року після випуску зв’язок із своїми підопічними, які роз’їхалися на роботу за направленнями по всій

Україні. Адже щорічно потрібно було звітуватися, чи всі випускники доїхали туди, куди було їм визначено. Не секрет, що іноді траплялися і "недоїзди", коли декому з випускників вдавалося, всупереч чинному законодавству, працевлаштуватися або не за профілем, або в іншу, більш привабливу школу. Саме такі випускники, як правило, не відповідали на запити куратора чи декана. А школа, яка приймала на роботу молодого спеціаліста, не зобов'язана була неодмінно повідомляти педвуз про працевлаштування його випускника.

Коли через кілька років ця проблема стала досить поширеною у всій Україні, в ЦК КПУ викликали Міністра освіти УРСР і в ультимативній формі дали йому дві доби на вирішення цієї ситуації. У цей же день ректорам педвузів була дана вимога протягом одної доби подати на стіл Міністра або звіт про 100%-й доїзд всіх випускників, або заяву про звільнення з посади. Ректор, у свою чергу, дав команду всім деканам до 9-ї години ранку положити йому на стіл документальне підтвердження про доїзд тих кількох випускників, про кого ще не було офіційних даних. Декан педагогічного факультету доц. Крохмаль Степан Степанович негайно заправив за власні кошти повний бензобак і поїхав за кількома проблемними адресами в Житомирській і Черкаській областях. Була навіть ситуація, що одну випускницю за ці кілька годин вдалося звільнити з роботи в одній школі і офіційно оформити там, куди вона була направлена.

1974/1975 н./ р. Згідно зі штатним розписом на початок навчального року в нашому Інституті з 86 викладачів 34 (а це 39,5 %) мали науковий ступінь кандидата наук.

1974 р., вересень. Найвищу для студента відзнаку – Ленінську стипендію – призначено студентці V курсу Рибак Ларисі Василівні. Згодом вона (Ткачук Л. В.) стала доцентом, проректором з наукової роботи УДПУ імені Павла Тичини.

1974 р. Постанова ЦК КПРС «Про підготовку до 50-річчя створення СРСР», де чи не вперше проголошується створення «нової історичної спільноти – радянського народу», тобто взято офіційний курс на денаціоналізацію в освіті та суспільних відносинах.

27.11.1974 р. Штатним професором кафедри марксизму-ленінізму Уманського педагогічного інституту став доктор філософських

наук М. З. Юшманов. З цього дня вже знову можна було з повним правом говорити про професорсько-викладацький (а не просто викладацький) склад нашого Інституту.

2.01.1975 р. наказом Міністра вищої і середньої освіти СРСР запроваджується підготовка абітурієнтів з віддалених сільських шкіл на спеціальних підготовчих відділеннях, після успішного закінчення яких ці слухачі зараховувалися до ВНЗ без вступних випробувань. Такі відділення були створені при Черкаському та Кіровоградському педінститутах. Але і ці навчальні заклади не змогли набрати необхідну кількість слухачів. Частину своїх потенційних абітурієнтів Уманський педагогічний інститут направив на навчання до них. За угодою, після закінчення навчання ці ВНЗ мали повернути нам ту кількість підготовлених першокурсників, яку ми їм направили на навчання як абітурієнтів.

У такий спосіб у 1975 р. УДПІ імені Павла Тичини отримав 10 студентів-першокурсників на природничий факультет і 6 – на фізмат.

У цьому ж році запроваджено річні платні підготовчі курси для абітурієнтів і в Уманському педінституті.

9.01.1975 р. наказ ректора № 5 свідчить, що продовжується і в 1975 р. практика проходження через експертну комісію праць, підготовлених до друку у вільній пресі. У цьому наказі знову призначається персональний склад такої комісії, основне завдання якої – встановити, чи не нанесе опублікування цієї статті шкоди в плані розголошення якоїсь наукової, технічної чи іншої державної таємниці, а головне – чи не міститься в ній якась ідеологічна недоречність.

24.01.1975 р. вийшов лист МО СРСР «Про педагогічну орієнтацію і відбір молоді для навчання у вищих педагогічних навчальних закладах», в якому вказувалося на необхідність систематичної роботи вузу і школи з допрофесійної підготовки учнів. Особлива увага зверталася на методичне забезпечення процесу формування педагогічної спрямованості необхідних здібностей і якостей майбутнього вчителя.

2.07.1975 р. наказом № 139 для поліпшення підготовки студентів до педагогічної практики в літніх таборах та майбутньої практичної роботи в школі призначено для читання лекцій з туризму

вчителя Уманської СШ № 8 С. Ф. Юрківського на умовах погодинної оплати. Він був фанатом краєзнавчої справи і цю свою професійно значущу якість успішно передавав майбутнім педагогам.

6.07.1975 р. наказом ректора № 144 відповідно до рішення колегії Мінвузу СРСР від 8.01.1972 р. та наказу МВССО СРСР № 61 від 27.01.1972 р. проф. Юшманова М. З. призначено відповідальним за підвищення кваліфікації професорсько-викладацьких кадрів і координатором щодо відрядження і запрошення учених для читання лекцій і надання допомоги у науково-дослідній роботі.

1975/1976 н./ р. З штатного розпису видно, що чисельний склад викладацького колективу зріс до 94 осіб, а от кількість викладачів з науковими ступенями залишилася такою, як і на початок попереднього навчального року – 34 (що становило 35,4 %).

1975/1976 н./ р. Як і в попередні роки, велика увага приділялася ідейно-політичній роботі серед студентства та населення. Викладачі всіх кафедр виїжджали в села, виступали на підприємствах, завіряючи там відповідні путівки про прочитані лекції чи проведену політінформацію. Це враховувалося потім при підведенні підсумків "соціалістичного змагання". Зрозуміло, що лідерство у цій справі належало викладачам кафедри марксизму-ленінізму. Не випадково й навчальне навантаження викладачів цієї кафедри було значно нижчим, ніж на інших кафедрах. Так, у 1975/1976 н./ р. навчальне навантаження викладачів кафедри марксизму-ленінізму було 445-560 годин (на повну ставку!), на інших же кафедрах навіть у завідувача воно становило не менше 740 годин, а у викладачів – близько 870, а часом доходило і до 922 (у старшого викладача математики Г. Й. Імаса). Реально ж виконувалося ще більше.

Через кілька років по тому автору цих рядків довелося також виступати в сільській місцевості сусіднього району і оформляти відповідну путівку. Яке ж було здивування керівника, який завіряв мою путівку гербовою печаткою, що я подав йому всього один примірник цього документу. Його здивування межувало з обуренням : і оце варто було морочити йому голову через один папірець! А далі, побачивши вже моє здивування, пояснив, що він добре розуміє необхідність оформлення цих

путівок для звітності про проведену роботу і він регулярно робить це. Особливо часто до нього звертаються з цим питанням викладачі кафедри марксизму-ленінізму (він навіть назвав прізвища кількох з них, які найчастіше бували у нього з цього приводу), але вони кожного разу оформляють не менше двох-трьох десятків пустих бланків, щоб не турбувати його зайвий раз... Коментарі тут, думаю, зайві.

13.09.1975 р. Наказ № 202 по Уманському державному педагогічному інституту ім. П. Г. Тичини виявився останнім, який був підписаний доц. А. Д. Гончарем як очільником нашого навчального закладу. Мова йшла в ньому про тимчасову передачу обов'язків ректора проректору з навчально-наукової роботи.

Усього три роки очолював А. Д. Гончар Уманський педінститут. За цей час він був обраний депутатом Уманської міської ради, показав себе як людина, що вболіває за той колектив, яким керує, постійно турбувався про поліпшення побутових умов викладачів, співробітників, студентів; про їхнє оздоровлення під час профвідпусток чи канікул; про поповнення бібліотечних фондів найновішою науковою, педагогічною та методичною літературою тощо.

Досить показовим є той факт, що завершуючи своє перебування в Уманському педінституті на посаді ректора, він обійшов усі кафедри, лабораторії і попрощався особисто з кожним викладачем, лаборантом, технічкою. Я був тоді лаборантом кафедри фізики і запам'ятав це на все життя.

15.09.1975 р. відбулася зміна керівництва Уманського державного педагогічного інституту імені Павла Тичини : згідно з наказом Міністра освіти УРСР № 493-к від 12.09.1975 р. доц. А. Д. Гончар переведений у Київ директором Центрального інституту удосконалення вчителів, а тимчасове виконання обов'язків ректора покладено, як і годиться за статутом інституту, на проректора з навчально-наукової роботи доц. Сенчила В. Л., який за рік до цього керував кафедрою педагогіки і психології нашого навчального закладу.

1975 р., вересень. На запрошення керівництва першого міста-побратима Умані з Франції Ромійї-сюр-Сен та за узгодженням з Міністерством освіти УРСР відряджений на три роки для роботи за кордоном викладач іноземної мови Микола Іванович Гончар (підстава – телеграма заступника міністра освіти В. М. Хоменка).

7.10.1975 р. згідно з наказом Міністра освіти УРСР № 568-к ректором УДПІ ім. П. Тичини став кандидат біологічних наук доцент Боєчко Федір Федорович. З 1964 по 1968 рр. він був проректором з навчальної і наукової роботи та, водночас, завідувачем кафедри хімії, а з 1968 р. – тільки завідувачем кафедри хімії нашого інституту.

21.10.1975 р. у відповідь на лист-запрошення від Черкаського обласного Інституту удосконалення вчителів наказом ректора № 219 старший викладач Нелюб Михайло Григорович відряджений до м. Кіровограду на 4 дні для читання лекцій на курсах підвищення кваліфікації вчителів хімії. Співпраця з цим Інститутом стала доброю традицією УДПІ ім. П. Г. Тичини.

12.12.1975 р. в Уманському міському Будинку вчителя відбулося урочисте відкриття Музею народної освіти міста Умані. Він був створений міською профспілковою організацією працівників освіти і науки з ініціативи і завдяки копіткій пошуковій праці колишнього викладача нашого інституту історика С. П. Палія. Музей розпочав своє існування трохи раніше – 27.11.1973 р. відповідно до рішення № 610 виконкому Міської Ради депутатів трудящих «Про відкриття музею системи народної освіти» і тому ще до його офіційного відкриття можна було в індивідуальному порядку знайомитися з його фондами, які деякий час перебували в одному з приміщень СШ № 10.

З того часу десятки років наші студенти і викладачі-науковці мають змогу знайомитися з історією розвитку освіти на Уманщині.

1976 р. Влітку відбулася зустріч студентів та викладачів УДПІ з унікальною особистістю – науковим співробітником Інституту дефектології АПН РСФСР, Ольгою Іванівною Скороходовою. Унікальність її полягала в тому, що будучи сліпоглухою, вона не лише добре оволоділа звуковою і писемною мовою, здобула спочатку середню, а потім і вищу освіту, навчилася ліпити з глини, писала вірші, досліджувала проблему світосприйняття тими, хто не має слуху та зору, висвітливши результати свого багаторічного дослідження у низці книг. Найбільш відома з них : «Як я сприймаю, уявляю й розумію оточуючий світ» (1972 р.). У 1961 р. вона підготувала та захистила кандидатську дисертацію з психології.

Її приїзд в м. Умань був пов’язаний з даниною пам’яті її славетного вчителя, професора Івана Панасовича Соколянського,

відомого на весь світ дефектолога, автора оригінальної методики навчання не лише глухонімих, а й сліпоглухонімих, який у 1919 р. був завідувачем Уманського відділу народної освіти і, водночас, керував школою глухонімих у нашому місті. Саме завдяки його методиці і під його керівництвом у Харкові та Москві вона отримала повноцінний різносторонній розвиток, досягла високих результатів у науковій та літературно-художній творчості.

Мабуть ніколи за всі роки свого існування актова зала нашого Інституту не була так переповнена, як під час зустрічі з нею. Всі двері зали були відкриті, переповненим був і коридор – аж до сходів, що вели у бібліотеку. Пройти було неможливо.

1976 р. Оргтехніка Уманського педагогічного інституту піднялася на новий щабель : було придбано копіювальний апарат ЕРА-2. Ним можна було скопіювати навіть цілу сторінку газети. Спеціально для нього було відведено на другому поверсі окрему кімнату (там зараз розміщується одна з кафедр університету), для його обслуговування введена спеціальна штатна одиниця. Відзняту фотокопію потрібно було ще закріплювати парами ацетону або спирту. Зрозуміло, що робити копії на цьому апараті можна було лише з офіційного письмового дозволу керівництва педагогічного інституту. Про звичне сьогодні ксерокопіювання тоді ще не було і мови.

1976 р. Здійснив спробу стати викладачем УДПІ імені Павла Тичини кандидат філософських наук Володимир Савелійович Мулява, якого добре знали як фахівця ті, хто багато років працювали з ним у Бердичівському педінституті. Тому було цілком зрозумілим, що перш ніж подати документи в наш Інститут, він зателефонував до колишнього проректора Бердичівського педінституту Пащенка І. А., який на той час вже завідував кафедрою педагогіки і методики початкової освіти в УДПІ, розраховуючи на підтримку у працевлаштуванні.

Зателефонував він на домашній телефон мого батька, але той був на роботі й довелося взяти трубку мені. Я також знав В. С. Муляву по Бердичеву. Більше того, його дружина була в 1970 р. викладачем психології, коли я закінчував навчання в Житомирському педінституті ім. І. Я. Франка. Продиктувавши робочий номер телефону батька й попередивши, що доведеться через чергову в коридорі викликати його з кафедри, я ще дав відповіді на кілька питань мого співрозмовника щодо нашого інституту. І тут

сталося "технічне чудо", яке я, навіть будучи за фаховою освітою фізиком та ще й маючи спеціальність радіомонтажника, тривалий час не міг пояснити. Раптом у нашу розмову вклинюється …Іван Артемович. Я, попрощавшись, поклав трубку й навіть подумав, а чи не перервався при цьому зв'язок між ними, адже дзвінок з Вінниці адресувався на наш домашній номер. Як потім з'ясувалося, телефонний зв'язок не перервався, а дивне вклинення відбулося тому, що чергова зайшла на кафедру й повідомила йому, що хтось кличе його до телефону (покликати й дати команду оперативно з'єднати з необхідним телефоном міг лише той, хто мав повноваження прослуховувати телефонні розмови Муляви).

На другий же день батько, як і обіцяв, зустрівся з ректором і позитивно характеризував В. С. Муляву і як фахівця, і як людину. Ф. Ф. Боєчко уважно вислухав і сказав, що порадиться з цього приводу з міським керівництвом. Це було традиційною процедурою. Навіть внутрішні кадрові переміщення неодмінно узгоджувалися у "верхах".

Міськком партії не підтримав цю кандидатуру, бо працюючи доцентом кафедри філософії Вінницького педінституту, В. С. Мулява звинувачувався в «українському буржуазному націоналізмі» (тема його докторської дисертації, яку йому так і не дали захистити : «Людина в індивіді : Національне як реалізація людського роду в індивіді»). Протягом 7 місяців йому довелося бути безробітним, внаслідок чого він демонстративно вийшов з КПРС. Згодом він став організатором у м. Вінниці міжобласного дискусійного клубу «Істина», на базі якого в 1988 р. утворено Народний фронт України; був головою Вінницької крайової ради Руху, головою Подільського руху; головою оргкомітету 1-го з'їзду Спілки офіцерів України. Після проголошення Україною незалежності займав солідні посади в Міністерстві оборони України (начальник соціально-психологічної служби, член колегій МО, помічник Міністра у зв'язках з громадськими організаціями, партіями і рухами), був депутатом Верховної ради України 2-го скликання і навіть став гетьманом Українського козацтва.

Вже будучи гетьманом, В. С. Мулява взяв у 1995 р. активну участь у презентації в будинку письменників України (на вул. Банковій у Києві) книги «Українська козацька педагогіка і духовність» [117], одним із співавторів якої був наш тогочасний ректор В. Г. Кузь.

1976/1977 н./ р. В УДПІ ім. П. Тичини припинено набір студентів на навчання зі спеціальностей «Фізика» і «Математика», натомість розпочався набір студентів І к. на навчання зі спеціальності «Вчитель загально-технічних дисциплін і виробничого навчання» (зараховано 50 першокурсників). Фактично, фізико-математичний факультет припинив своє функціонування (як з'ясувалося через кілька років, тимчасово), трансформувавшись у факультет підготовки вчителів загально-технічних дисциплін і праці. Останній випуск учителів фізики і математики відбувся у 1981 р.

У наступні роки якщо й готували фізиків, то вже на правах додаткової спеціальності.

1976/1977 н./ р. У зв'язку із збільшенням контингенту студентів зросла і кількість штатних викладачів УДПІ ім. П. Г. Тичини до 116 осіб. Кількість же кандидатів наук збільшилася лише на одного і становила 35 (тобто 30,2 %).

1976 р. В Інституті започатковано роботу «Школи майбутнього вчителя», яку відвідували учні старших класів міських і найближчих сільських шкіл.

1977 р. Цьогорічна випускниця факультету підготовки вчителів початкових класів УДПІ Чорновіл Діана Олександрівна, працюючи на Звенигородщині Черкаської області вчителем у початковій школі та ефективно виконуючи адміністративні функції на освітянській ниві, стала в 1995 р. заслуженим працівником народної освіти України.

1977-1978 рр. Силами студентів у дворі старого корпусу інституту зведено одноповерхове приміщення. Тут розташувалися столярний цех з ручної та механічної обробки деревини, кабінет методики трудового навчання, підсобні приміщення. Функціонують вони і сьогодні.

7.10.1977 р. прийнята нова Конституція СРСР, в якій уперше офіційно проголошена обов'язковість середньої освіти в країні.

1977 р. У листопаді поруч з п'ятиповерховим гуртожитком розпочато будівництво ще одного – дев'ятиповерхового студентського гуртожитку на 640 місць, умови проживання в якому значно покращені. Тут кожна кімната розрахована на 2-3 місця, у кожній секції є окремий санвузол, душова, кухня. Передбачався в гуртожитку буфет та кілька кімнат для самопідготовки студентів.

1978 р. Ностальгічно-привабливими з позицій сьогоднішнього дня (якщо не враховувати інфляцію) були розцінки 70-х років XX ст. Зокрема :

- студентська стипендія у 1973-1978 рр. становила 40-46 крб.,
- квартплата за 1-кімнатну квартиру з усім комірним – 7 крб. 26 коп. (при цьому ремонт сантехніки був безкоштовним),
- обід у студентській їдальні – 20-40 коп.,
- 1 пиріжок – 5 коп.,
- 1 буханка житнього хліба – 16 коп.,
- 1 батон – 22 коп.,
- 1 стакан хлібного квасу – 3 коп. (0,5 л. бокал – 6 коп.),
- 1 кг. докторської ковбаси – 2 крб. 20 коп.,
- 1 стакан натурального соку – від 8-10 коп. (томатного) до 16 коп. (виноградного),
- 1 порція морозива без шкідливого пальмового масла – від 10 коп. (у вафельному стаканчику) до 22 коп. (ескімо в шоколаді на паличці),
- 1 л. молока – 26 коп.,
- 1 кг. цукру – 78 – 84 коп.,
- 1 кг. масла – 3 крб. 50 коп.,
- 1 кг. яблук – 15 коп.,
- 1 кг. м'яса – від 2 крб. до 3 крб. 50 коп.,
- 1 кг. меду – від 3 крб. 50 коп. до 5 крб.,
- 1 кВт. електроенергії – 4 коп.
- 1 л. бензину – 16 коп.

2.11.1978 р. Рада Міністрів УРСР ухвалила постанову «Про заходи по дальшому вдосконаленню вивчення і викладання російської мови в загальноосвітній школі УРСР». Це була оперативна реакція на команду з Москви, де 13.10.1978 р. Радою Міністрів СРСР була прийнята постанова-окрик «Про заходи по дальшому вдосконаленню вивчення і викладання російської мови в союзних республіках». А поштовхом до обох урядових постанов була таємна постанова ЦК КПРС від 31.08.1978 р. «Про дальше вдосконалення вивчення і викладання російської мови» (так званий «Брежнєвський циркуляр»).

30.12.1978 р. рішенням Уманського міськвиконкому за № 635 було прийнято в експлуатацію дев'ятиповерховий студентський гуртожиток УДПІ. Після вселення студентів у цей гуртожиток було

закрито старий, розташований біля базару по вул. Радянській (нинішній вул. Небесної сотні), 27.

1979 р. Цьогорічна випускниця факультету підготовки вчителів початкових класів УДПІ Кальчук Марія Іванівна з роками стала автором підручника з української мови для 2 класу «Від казки до рідної мови» (2002 р.) та низки методичних посібників для вчителів та учнів початкових класів. У 2012 р. їй присвоєно звання заслуженого учителя України.

1979 р. З нагоди підготовки до відзначення 50-річчя заснування тоді ще Уманського державного педагогічного інституту імені П. Г. Тичини на кафедрі педагогіки і методики початкового навчання було оновлено кілька стендів, що висвітлювали деякі аспекти біографії Павла Тичини та проведення Тичининських читань. Був приурочений цій події і особистий подарунок нашому інституту – портрет Павла Тичини, спеціально виготовлений майстрами із Західної України на особисте замовлення Микити Миновича Грищенка, професора КДУ ім. Т. Г. Шевченка, який у свій час працював у Міністерстві освіти під керівництвом П. Г. Тичини, а в 1968 р. тимчасово, на умовах погодинної оплати, читав лекції в нашому інституті (наказ № 196 від 16.11.1968 р. Підстава – наказ МО УРСР від 20.08.1968 р. про порядок відрядження вчених у ВНЗ).

На колективному фото цієї кафедри, зробленому в 1979 р.

(зліва направо : Лещенко Володимир Федорович, Ткаченко Віктор Тимофійович, Шептій Наталія Борисівна, її чоловік з кафедри української мови і літератури Шептій Костянтин Костянтинович, Шевчук Галина Костянтинівна, Мотрич Людмила Костянтинівна, Драна Людмила Миколаївна, Пащенко Іван Артемович, Шпігало Віра Іванівна, Сирота Всеволод Маркович), зафіксовано (на стенді) й цей ексклюзивний портрет П. Тичини, переданий інституту М. М. Грищенком через І. А. Пащенка.

Згодом, після переведення кафедри на другий поверх приміщення 5-поверхового гуртожитку, там деякий час зберігалися у спеціально виготовлених вітринах особисті речі П. Г. Тичини (портфель-папка, окуляри, ручка, олівці), люб'язно передані співробітниками меморіального музею Павла Тичини в Києві. Всі ці експонати, як і велика кількість фотографій, книг з автографами письменників, які брали участь у тичининських читаннях, поповнили фонд загальноінститутського музею історії нашого закладу.

Музей протягом усього часу свого існування здійснює просвітницьку місію [24]. З роками неодноразово змінювалося місце його розташування, а у вересні 2016 р. він був переведений у теперішнє приміщення. Зараз це повністю оновлений музей, обладнаний сучасними стендами та виставковими конструкціями.

1979/1980 н./ р. До навчальних планів педагогічних ВНЗ була внесена так звана «безперервна практика», тобто педагогічна практика без відриву від навчання. У нових навчальних планах передбачалося ще одне нововведення – факультативні дисципліни сумарним обсягом 160-240 годин.

Цього ж року в Полтавському державному педагогічному інституті ім. В. Г. Короленка вперше у педагогічних ВНЗ СРСР запроваджено спецкурс «Основи педагогічної майстерності». Ініціатором цього нововведення був його тогочасний ректор проф. Зязюн Іван Андрійович.

12.01.1980 р. опубліковано постанову ЦК КПРС, президії Верховної Ради СРСР, Ради Міністрів СРСР і ВЦРПС «Про дальше зміцнення трудової дисципліни і скорочення плинності кадрів у народному господарстві», в якій вказується на подальше поліпшення організаторської і політико-виховної роботи, спрямованої на зміцнення трудової дисципліни, усунення втрат робочого часу на виробництві, раціональне використання трудових

ресурсів, формування стабільних кадрів на кожній ділянці виробництва.

1980 р. В Уманському педагогічному інституті імені Павла Тичини завершено будівництво і введено в дію 9-поверховий студентський гуртожиток.

1980-1990 рр. На цей період припадає масштабний психолого-педагогічний експеримент з диференційованого навчання дітей, ініціатором якого був Юрій Зіновійович Гільбух – засновник і керівник лабораторії психодіагностики в Інституті психології УРСР. Саме в цій лабораторії було обґрунтовано потребу введення посади шкільних психологів.

Цей експеримент охопив сотні шкіл не лише України, а й Росії, Білорусії, Молдови. Активну участь в ньому взяли викладачі і випускники УДПІ. Зокрема, в Уманській школі-гімназії № 2 вчителька Д. М. Гайдайчук, використовуючи тести Ю. З. Гільбуха, визначала, до якої групи має попадати дитина для більш ефективного навчання : до класу прискореного навчання, класу вікової норми чи класу індивідуальної уваги. На основі багаторічного експерименту було визначено позитивні і негативні наслідки такого підходу.

Паралельно з цим уманчанами активно досліджуються й інші аспекти проблеми диференційованого навчання. Особливо плідними були ідеї вчительки початкових класів Балахівської ЗОШ, що на Кіровоградщині, Логачевської Світлани Пилипівни. Вже згадувана Діна Миколаївна Гайдайчук, вчителька початкових класів Дмитруської ЗОШ Уманського району Соболенко Марія Пилипівна та інші колишні випускники нашого інституту вивчали її досвід, упроваджували його в своїх школах і популяризували його серед колег та в Уманському педінституті серед студентства. Згодом в нашому закладі з’явився дослідник цієї проблеми Сісецький Петро Васильович, який захистив кандидатську дисертацію на тему : «Шляхи здійснення диференційованого підходу до учнів» і викладав авторський курс «Теорія і практика диференційованого навчання». У 1988 р. захистив кандидатську дисертацію «Диференційований підхід до учнів при навчанні біології в 6 класі» наш випускник викладач Шулдик Володимир Іванович. А в 1995 р. захистила кандидатську дисертацію «Стимулювання навчально-пізнавальної активності молодших школярів в умовах диференційованого навчання»

викладач кафедри теорії і методики початкового навчання Коберник Галина Іванівна. Результати цих досліджень активно упроваджувалися і в Уманському педінституті, і на обласних курсах підвищення кваліфікації вчителів, і через учителів-практиків – у школі [108, с. 50-51]. Не припинялася ця робота і через десятки років.

3.02.1981 р. Постановою Ради Міністрів УРСР № 68 «Про заснування стипендій імені П. Г. Тичини» з метою увічнення пам'яті українського радянського поета засновано для студентів-відмінників не лише Уманського педінституту імені П. Г. Тичини, а й Ніжинського педінституту імені М. В. Гоголя та Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка по одній стипендії імені П. Г. Тичини в розмірі 65 карбованців (для порівняння : розмір звичайної стипендії на той час становив близько 40 крб.).

3.02.1981 р. У м. Дніпропетровську при міському будинку вчених започатковано Малу академію наук для школярів (МАН), які навчаються в різних науково-технічних гуртках і товариствах. Потім цю ініціативу реалізували і в інших містах при ВНЗ.

1981 р. У першій половині 80-х років на факультеті плідно працювала студентська кіностудія під керівництвом Володимира Петровича Стеценка (нині він доцент кафедри інформатики та ІКТ). Цей колектив виборов І місце на Всесоюзному конкурсі за сценарієм за мотивами повісті Є. А. Долматовського «Зелена брама» про бойові дії 6-ї та 12-ї армій Південного фронту, які потрапили в оточення між Уманню та Новоархангельськом.

14.04.1982 р. наказом по інституту № 85-к призначено доц. Ткаченка А. К. за сумісництвом на 0,5 ставки старшим науковим співробітником, керівником госпдоговірної теми «Визначення нешкідливості вітамінів», виконуваної на базі Уманського вітамінного заводу, строком на 6 місяців.

У наступні 4 роки робота над цією темою продовжувалася – по 8-10 місяців щорічно, про що свідчать відповідні накази.

24.05.1982 р. пленум ЦК КПРС прийняв «Продовольчу програму СРСР» для подолання товарного дефіциту в країні шляхом інтенсифікації виробництва у сфері сільського господарства. Передбачалося здійснити це за період 1982-1990 рр.

Як і годилося в ті часи, після чергового пленуму чи з'їзду кожне підприємство, кожен навчальний заклад розробляв цілу

низку "заходів" з реалізації "історичних рішень травневого пленуму".

В УДПІ ім. П. Г. Тичини на одному із засідань Вченої ради також розглядалися заходи нашого закладу в руслі реалізації продовольчої програми. З досить оригінальною ідеєю виступив доц. Підпригорщук І. В. Посилаючись на власний позитивний досвід та апелюючи до життєвого досвіду сільських учителів 30-х – 50-х рр., він закликав колег розводити у вільний час в домашніх умовах кролів.

Присутній на засіданні Вченої ради ветеран нашого інституту Г. Ю. Храбан слушно зауважив, що свій вільний час кожен викладач має максимально використовувати не на вирощування кролів, а на підвищення свого професійного та наукового рівня, на вдосконалення якості підготовки майбутнього вчителя. На контраргумент І. В. Підпригорщука про те, що його пропозиція логічно випливає з рішення керівництва партії, Г. Ю. Храбан сказав досить крамольну, як на той час, фразу, яка ще не один тиждень приглушено обговорювалася в кулуарних розмовах колег : «Іноді й керівництво партії може приймати помилкові рішення!».

Ті, хто знав, через які репресії (згодом офіційно визнані необґрунтованими) йому довелося пройти, здогадувалися, що стало аргументацією такої "зухвалої" фрази, з якою багато хто в глибині душі повністю погоджувався, як і з тим, що не розведення в домашніх умовах кролів має бути в центрі уваги викладача педагогічного інституту.

1982 р. У цьому році з’явився у продажу новий підручник з історії педагогіки. Попередній, за редакцією М. С. Гриценка, був хоч і україномовним, але дуже вже застарілим – 1973 (!) року видання. Для придбання кількох десятків примірників нового підручника потрібно було отримати дозвіл на це ректора. На все життя запам’яталася зустріч із В. Л. Сенчилом з цього приводу. Уважно прочитавши службову записку він зустрівся зі мною поглядом і запитав : «Цієї кількості примірників вистачить на весь інститут, чи ти враховував лише потреби педфаку, на якому працюєш?». Довелося зізнатися, що не наважився просити більше, але заявленої кількості, дійсно, цілком вистачить для стаціонарного і заочного відділень педфаку. Отримавши від ректора мудре зауваження, що потрібно мислити більш масштабно, по державницькому, я взяв службову записку і тут же додав на початку

цифри одиничку, збільшивши тим самим замовлення ще на 100 примірників. Заявка була відразу ж підписана.

Цей епізод ностальгічно згадувався десятки разів, бо вже через кілька років придбати навіть 1-2 примірники найновіших підручників було практично неможливо : держава зовсім не виділяла на це кошти.

8.03.1983 р. президент США Рональд Рейган відкинув пропозицію комітету в іноземних справах Палати представників Конгресу про заморожування гонки ядерних озброєнь з СРСР. Саме в цей день на з'їзді американських євангелістів він назвав Радянський Союз «справжньою імперією зла».

1983 р., березень. Варто пригадати один негативний, але повчальний урок з того періоду, коли розпочався перехід до початку шкільного навчання з 6-річного віку.

Перше, що було чітко усвідомлено, так це те, що окрім додаткових приміщень для кожного такого класу (спальня та ігротека, обладнані відповідними меблями), окрім принципово інших підручників, необхідно було здійснити ще й спеціальну перепідготовку вчителів початкових класів. До того ж планувалося аврально, за короткий строк, перевести всіх 6-літок на шкільне навчання. За цих умов у декого виникла "геніальна" ідея : а навіщо проводити тотальну перепідготовку всіх учителів початкових класів (дуже дорого та й не встигнемо), чи не краще лише частину з них зробити асами-професіоналами, які кожного року будуть приймати у свої лагідні руки ніжні душі шестиліток, успішно працюватимуть з ними у так званому «нульовому» класі один навчальний рік і дбайливо передаватимуть своїм суміжникам – традиційно підготовленим вчителям початкових класів, також по-своєму професіоналам.

Кілька років так, фактично, і робили. Вся увага в той час була прикута до нововведення, до специфіки роботи з шестилітками, до оригінальних методичних прийомів, якими користувалися у своїй роботі майстри педагогічної справи, яким була доручена найвідповідальніша ділянка роботи – навчання й виховання дітей шестилітнього віку в умовах школи. А тут дійсно було чому повчитися.

Але за усім цим якось не помітили дуже важливої тактичної помилки, на яку у березні 1983 р., тобто ще до початку реформи загальноосвітньої та професійної школи 1984 р., звернув увагу М. С. Вашуленко на науково-практичній конференції, що проходила

у Львові. На підставі проведених досліджень він стверджував, що зміна вчителя після першого року навчання призводить до того, що дитина досить болісно заново пристосовується до інших вимог нового вчителя, його стилю роботи, правил поведінки тощо. А підсумковим результатом такої зміни є те, що більше половини (!) набутих за рік навичок втрачається і для створення на заміну їм нового досвіду потрібні значні сили і час як учителя, так і дітей. Тому практика здійснення такої "спеціалізації" окремих учителів виключно на роботі з шестилітками була визнана шкідливою.

Набравши дітей шестилітнього віку, потрібно успішно довести їх до першого шкільного випуску та передати в руки класному керівнику середніх класів.

Схожа проблема виникала у свій час і в так званих "класах вирівнювання": повернення у звичайний клас, до іншого вчителя, само по собі завдавало дитині суттєвої шкоди тим, що їй доводилося змінювати певні стереотипи взаємовідносин з учителем.

26.05.1983 р. Постановою ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про додаткові заходи по поліпшенню вивчення російської мови в загальноосвітніх школах і інших навчальних закладах союзних республік» (так званим «Андроповським указом») запроваджується доплата у розмірі 15 %, починаючи з 1984 р., за викладання російської мови. Стратегічною метою цієї злочинної постанови було викорінення національної самосвідомості усіх неросійських народностей у Радянському Союзі.

Втім, нічого нового комуністичні ідеологи тут не придумали. Вони просто зплагіатили цю ідею у царату, але там хоч відверто проголошувалося, що така цільова доплата здійснюється за «русифікацію інородців». Дуже відвертими були слова відомого керівника царського уряду В. А. Столипіна : «Народ, не имеющий национального самосознания, есть навоз, на котором произрастают другие народы». Цю фразу слід пам’ятати і сьогодні.

1983 р. Цьогорічна випускниця природничого факультету Заяць Ірина Михайлівна закінчила УДПІ за спеціальністю «біологія». Протягом багатьох років була успішним адміністратором районного та обласного рівнів, у т. ч. начальником управління освіти і науки Севастопольської міської державної адміністрації, стала заслуженим працівником освіти України.

7.08.1983 р. вийшла постанова ЦК КПРС «Про зміцнення соціалістичної трудової дисципліни», що передбачала покарання за прогули,

запізнення на роботу, брак. Найхарактернішим проявом боротьби за зміцнення трудової дисципліни, який став символом правління в СРСР Генсека ЦК КПРС Ю. В. Андропова, було запровадження масових облав на відвідувачів магазинів і кінотеатрів у денний час.

1984 р. Починаючи з цього року, в державному бюджеті України щорічно передбачалося фінансування у сумі 2,5 млн. крб. на підвищення ставок заробітної плати вчителів початкових класів, що проводили заняття з російської мови, вчителів російської мови та літератури 4-10 класів. Крім того, на 375 тис. крб. збільшувався стипендіальний фонд для виплати підвищеної стипендії студентам, які навчалися за спеціальністю «Російська мова і література» [ЦДАГО України. − Ф. 1, оп. 25, спр. 2811. − Арк. 45-48].

Відразу ж зросли конкурси при вступі на фінансово вигідну спеціальність, а студенти, що навчалися за спеціальністю «Українська мова і література», почали масово переходити на спеціальність «Російська мова і література». Таке матеріальне заохочення вчителів до здійснення явної русифікації в школах ставило у нерівне, зверхнє становище вчителів російської мови і літератури та студентів відповідних факультетів, адже вони, на відміну від своїх колег, отримували додаткові і нічим не виправдані доплати.

Забігаючи хронологічно трохи вперед, вважаю за потрібне зазначити, що згодом, після розпаду СРСР і зменшення в школі годин для російських філологів, керівництво УДПІ ім. П. Г. Тичини звернулося в Міністерство освіти України з пропозицією про організацію держзамовлення на перепідготовку цієї категорії вчителів на спеціальність «Українська мова і література». Пропонувалося здійснити таку перепідготовку безкоштовно, тобто за державні кошти, «адже вчителі не винні, що відбулися такі зміни». Міністерство освіти рішуче відхилило цю пропозицію, мотивуючи це тим, що ці вчителі ще в студентські роки свідомо обрали ту спеціальність, яка давала невиправдані постійні доплати, за рахунок яких можна тепер пройти й перепідготовку. І зовсім некоректним було б безкоштовно здійснювати перепідготовку тих, хто вже навчався за цією спеціальністю і добровільно від неї відмовився внаслідок меркантильних інтересів.

Якщо вдуматися, то в цьому є сенс.

1984 р., лютий. У школах м. Торонто (Канада) ввели курс про голод 1932-1933 рр. в Україні. Серію лекцій підготував професор Орест Субтельний (автор відомої книги «Історія України»). Після

виходу з друку цієї книги українською мовою її матеріал почав використовуватися і в нашому інституті.

1984 р. У березні відбулося спільне засідання комісій Верховної Ради УРСР з освіти і науки, у справах молоді. Розглядалося питання про патріотичне та інтернаціональне виховання студентської молоді у вищих навчальних закладах Мінвузу УРСР. Затверджені рекомендації комісій, спрямовані на усунення недоліків, дальше вдосконалення і активізацію виховної роботи у ВНЗ республіки, створення необхідних умов для поліпшення організації навчально-виховного процесу.

10.04.1984 р. вийшла постанова Пленуму ЦК КПРС «Про основні напрями реформи загальноосвітньої і професійної школи», в якій було визнано за необхідне поступово, протягом 1984-1990 рр., перейти на одинадцятирічній термін навчання в середній загальноосвітній школі з початком навчання з 6-літнього віку. Початкова трирічна школа реорганізовувалася на чотирирічну, а тому 1 - 9 класи вважалися неповною середньою школою. Згідно з цією постановою передбачалося кардинальне поліпшення трудового навчання і професійної орієнтації учнів.

12.04.1984 р. постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про поліпшення трудового виховання, навчання, професійної орієнтації школярів і організацію їх суспільно корисної, продуктивної праці» зобов'язувала партійні, господарські організації, колективи шкіл.

1984 р. Після прийняття у квітні-травні основних напрямів реформи загальноосвітньої і професійної школи посилилася тенденція до збільшення прийому. Саме в цей період здійснюється перехід загальноосвітньої школи на навчання дітей з шести років, на одинадцятирічний строк здобуття середньої освіти, поділ груп на підгрупи на уроках праці, російської мови і літератури, іноземної мови, зменшення граничної наповнюваності класів та виховних груп у загальноосвітніх школах-інтернатах для дітей-сиріт і тих, хто лишився без опіки батьків. У зв'язку з цим Держплан України збільшив план прийому студентів до педагогічних навчальних закладів.

1984 р., травень. Постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про подальше вдосконалення загальної середньої освіти молоді і поліпшення умов роботи загальноосвітньої школи», якою у національних школах союзних республік виділялося додатково 2-3 го-

дини на тиждень у 2-11 (12) класах на вивчення російської мови.

1984/1985 н /.р. став роком запровадження в педагогічних інститутах України нових двопрофільних спеціальностей «Російська мова і література, іноземна мова», «Географія і біологія», «Педагогіка і методика початкового навчання і музика», «Фізика з основами інформатики та обчислювальної техніки».

Для кращого забезпечення сільських шкіл педагогічними кадрами та поліпшення якісного складу студентів у республіці практикувався цільовий адресний прийом у педінститути згідно з направленнями місцевих органів народної і професійно-технічної освіти. На основі планів Міністерства народної освіти щорічно укладалися угоди з обласними відділами народної освіти щодо направлення встановленої кількості абітурієнтів на всі спеціальності.

1985 р. Ректором Уманського педагогічного інституту імені Павла Тичини призначено Шпігала Володимира Єрофійовича, який перед цим був першим секретарем Уманського районного комітету КПУ. У 1964 р він закінчив вищу партійну школу при ЦК КПУ, у 1966 р. – Київський університет ім. Т. Г. Шевченка, а в 1972 р. – Академію суспільних наук при ЦК КПРС у Москві. Специфіка останнього навчального закладу полягала в тому, що він готував партійну номенклатуру і на третьому році навчання, за навчальним планом, усі випускники захищали кваліфікаційну роботу, яка прирівнювалася до дисертації. Він отримав науковий ступінь кандидата економічних наук, сумарно на партійній роботі пробув 28 років.

В. Є. Шпігало недовго працював у нас на посаді ректора, але виключно завдяки його зв’язкам та настійливості було подолано всі бюрократичні та інші перепони і закладено нарешті будівництво нового корпусу педінституту у найзручнішому для студентів і викладачів місці – майже в центрі міста, поруч з двома гуртожитками, недалеко від головного корпусу (за перерву можна перейти з одного корпусу в інший) та дендропарку «Софіївка».

За часів попередньої адміністрації, коли ректором УДПІ ім. П. Г. Тичини був доц. Сенчило В. Л., планувалося спорудити навчальний корпус на околиці Умані на місці старого єврейського кладовища. Вже було розроблено й проєкт його і навіть виготовлено макет, який стояв на одному із столів у кабінеті ректора, але лише з приходом нового керманича вирішення

цієї проблеми докорінно змінилося на краще.

Після ректорства в Умані доц. Шпігало В. Є. переїхав у Київ, був головою президії Всеукраїнського товариства мисливців та рибалок, а з 1998 р по 2002 р. став народним депутатом України 3-го скликання (виборчий блок Соціалістичної партії України та Селянської партії України «За правду, за народ, за Україну!»).

1985 р. В УДПІ створено драматичний гурток (керівник – викладач В. В. Лінчевська). Його учасниками стали студенти трьох факультетів : педагогічного, природничого та загальнотехнічних дисциплін. Майже відразу вони взяли шефство над Уманським дитячим будинком : готували для малят вистави-казки, виготовляли лялькові меблі, ремонтували іграшки, ігрові майданчики; збирали для них одяг, книги, іграшки; дарували ласощі, вітали зі святами [59, с. 102].

Будучи глибоко гуманною людиною, вона якось запропонувала членам драматичного гуртка напередодні різдвяних свят подарувати радість дітлахам з дитячого будинку, придбавши їм іграшки та смаколики. Надалі це стало доброю традицією: по кілька разів на рік студенти організовували акції благодійності у будинках для одиноких літніх людей, у школі-інтернаті, в дитячому будинку.

31.08.1986 р. – ця дата для декого з наших студентів стала незабутньою. Натхненна творча праця членів драматичного гуртка, очолюваного В. В. Лінчевською, так об’єднала їх, що вони навіть не уявляли собі тривалої перерви у спілкуванні під час літніх канікул, а тому вирішили здійснити спільний круїз на морському 8-палубному лайнері, розрахованому на 1 000 туристів, за маршрутом : Одеса – Ялта – Новоросійськ – Сочі – Батумі із наступним поверненням назад в Одесу. Як стало потім відомо, взяли заздалегідь на цей рейс квитки співак Лев Лещенко та його пародист Володимир Винокур, але з різних причин обидва вони відмовилися від цієї поїздки.

Гуртківці були настільки дружними, що коли в білетній касі не вистачило на всіх одного квитка, то, не задумуючись, відразу відмовилися від цієї привабливої ідеї, щоб не зраджувати когось одного, кому довелось би відмовитися від такої привабливої поїздки через брак місць. Вони тоді ще й не здогадувалися, що це рішення врятує кільком з них і їхньому керівникові життя. Справа в тому, що лайнером, на якому вони планували здійснити круїз з 29 серпня по

5 вересня 1986 р., був сумнозвісний пароплав «Адмірал Нахімов», який опівночі 31 серпня 1986 р. за кілька хвилин затонув при виході з порту Новоросійська. Загинуло тоді 423 людини, у тому числі 23 дитини. Серед пасажирів було 7 пар молодят, які здійснювали на пароплаві свою весільну подорож. Усі вони також потонули. Через кількість жертв цей пароплав іноді називають другим «Титаніком».

Без перебільшення можна сказати, що наших студентів врятувало почуття згуртованості, прагнення не засмутити один одного. Втім, радість від такого "спасіння" пригнічувалася усвідомленням студентами того, що серед загиблих були і уманчани, у тому числі й діти, мабуть ті, хто придбав "їхні" квитки.

23.04.1985 р. Новообраний Генеральний секретар ЦК КПРС М. С. Горбачов виступив на пленумі ЦК з програмною промовою, яка стала початком процесу «перебудови».

20.05.1985 р. у педінститутах прийнято новий навчальний план, розроблений відповідно до шкільної реформи 1984 р. В ньому на 50 % збільшено час, відведений на педпрактику (збільшено тривалість до 24 тижнів). Розпочинатися практика мала з другого семестру. Посилено психолого-педагогічну підготовку студентів (порівняно з попереднім планом на вивчення психології відводилося не 100 год., а 140, на педагогіку – не 160, а 200 год.). Студенти мали вивчати низку нових навчальних дисциплін, серед яких – логіка, обчислювальна техніка, основи інформатики, основи культури розмовної мови, психологія і етика сімейного життя тощо. Тим студентам, які виявили здібності до науково-дослідної роботи, дозволялося захищати дипломну роботу і складати лише один державний екзамен – з наукового комунізму. Цими змінами нові навчальні плани педінститутів були наближені до університетських і орієнтовані на посилення фахової підготовки майбутніх учителів [111, с. 5]. Утім і в цьому навчальному плані вкрай мало уваги приділялося методикам вивчення профільних дисциплін: з 4 962 год. усього навчального курсу на методику відводилося лише 204 год., що, безумовно, негативно позначалося на якості педагогічної практики [65, с. 149].

27.11.1985 р. затверджено нову редакцію «Основ законодавства Союзу РСР і союзних республік про народну освіту».

1986 р. В УРСР підготовку аспірантів здійснювали лише 6 педінститутів – Київський ім. О. М. Горького, Київський іноземних мов,

Ворошиловградський, Одеський, Харківський та Черкаський за 42 спеціальностями [52, с. 123].

1985/1986 н./ р. Однією із новацій цього навчального року було надання права представникам комітетів комсомолу й студентської профспілки, старостам академгруп бути присутніми на заліках та екзаменах. Для уникнення необ'єктивності в оцінюванні знань студентів часом практикувалося відкрите проведення екзаменів у присутності всієї академгрупи. До складу комісій з розподілу випускників також входили представники студентства.

Була започаткована й ще одна новація – запроваджено вільне відвідування студентами лекцій, чим частково пояснюється суттєве зниження успішності в багатьох вишах упродовж 1986-1991 рр. Слушною є точка зору І. А. Зязюна з цього приводу : «Вимальовується така собі картинка : викладач змушений адаптуватися до слабкого студента; здібний студент перестає напружено працювати; матеріальна база відстає на десятиріччя – і внаслідок усього цього у вузі здійснюється підготовка середнього фахівця» [35, с. 9].

1986 р. оголошено Міжнародним роком миру. Зрозуміло, що у всіх навчальних закладах, включаючи й УДПІ ім. П. Г. Тичини, проводилася відповідна виховна й методична робота. До здійснення цієї роботи в школі готувалися й наші студенти.

26.04.1986 р. сталась аварія на Чорнобильській атомній електростанції. Активними ліквідаторами наслідків цієї глобальної катастрофи були й працівники нашого інституту – Рекін Олександр Іванович, Поливода Микола Максимович та Вепхвадзе Таріел Шакрович.

1986 р. поблизу студентських гуртожитків для УДПІ ім. П. Г. Тичини запроєктовано будівництво нового навчального корпусу, хоч самі будівельні роботи розпочалися в січні 1989 р. Спочатку офіційно це вважалося будівництвом типової школи на 1668 учнів (так легше було "вибити" кошти на будівництво споруди), а потім, у 1990 р., недобудоване приміщення "школи" перепроєктували під навчальний корпус педагогічного інституту.

До 1988 р. на цьому місці розташовувалася Уманська міська дитяча поліклініка, під яку у свій час було відведено колишню садибу родини барона Ю. Ф. Меєндорфа. Про власників садиби та про організації, які розташовувалися на цій території, досить детально висвітлено в літературі [див. 20, с. 462-471].

На фото зображено розчищення викладачами та співробітниками нашого навчального закладу території, де незабаром буде зводитися новий навчальний корпус Уманського державного педагогічного інституту імені П. Г. Тичини.

Комуністичний суботник на "графських розвалинах"

18.10.1986 р. в «Учительской газете» описано про результати дводенної творчої зустрічі відомих учителів-експериментаторів (Ш. О. Амонашвілі, В. Ф. Шаталова, С. М. Лисенкової, І. П. Волкова, М. П. Щетініна, В. А. Караковського, Є. М. Ільїна, Б. П. Нікітіна) у підмосковному селищі Передєлкіно.

У звіті про цю першу зустріч, організовану редакцією газети, стисло подано 18 концептуальних положень так званої «Педагогіки співробітництва», розрізнено розроблених і апробованих учасниками зустрічі за чверть століття.

Згодом відбулися друга, третя, четверта зустрічі, на яких розглядалися окремі аспекти педагогіки співробітництва. До когорти засновників цієї педагогіки доєдналися І. П. Іванов, Т. І. Гончарова, А. Б. Резнік, Є. Ю. Сазонов, О. О. Дубровський. Вони були авторами оригінальних методик, основні положення яких було висвітлено у книзі для вчителя «Педагогічний пошук», виданій у 1987 р. і перевиданій українською мовою в 1988 р. [88].

Цілком правомірно до числа творців педагогіки співробітництва зарахувати й українських педагогів-новаторів М. П. Гузика та О. А. Захаренка.

13.03.1987 р. ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР прийняли постанову № 325 «Про заходи щодо докорінного покращення якості підготовки та використання спеціалістів з вищою освітою в народному господарстві», яка зумовила внесення чергових змін до навчальних планів і програм ВНЗ, у тому числі й педагогічних. Передбачалося, зокрема, відведення 15% від усього бюджету часу на освоєння новітніх досягнень науки, диференціювання терміну

підготовки спеціалістів, заборонялося відволікання студентів від навчального процесу [110, с. 18].

Цією постановою передбачалося ширше застосування індивідуальних форм навчання. Для цього при проведенні практичних, семінарських та лабораторних занять мав здійснюватися розподіл навчальної групи на дві підгрупи, скорочувалася загальна кількість обов'язкових аудиторних занять на денних відділеннях, а для студентів, що проявили схильності до наукової та технічної творчості, передбачалася можливість переходу на індивідуальні навчальні плани із можливим продовженням загального терміну навчання до 6 років або у вигляді наукового стажування [64, с. 381–382].

21.03.1987 р. набрала чинності постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Основні напрямки перебудови вищої і середньої спеціальної освіти в країні», згідно з якою запроваджувалося диференційоване навчання студентів з метою удосконалення їхньої самостійної роботи та розвитку творчого мислення.

29.07.1987 р. наказом МОН УРСР пединститути були зобов'язані скоротити обов'язкові навчальні заняття на I-III курсах денної форми навчання до 28 тижневих годин, а на IV-V курсах – до 24 годин за рахунок заміни цих занять самостійною роботою студентів під контролем викладача; зменшити чисельність навчальних дисциплін за рахунок їхнього об'єднання і встановити один екзамен з курсу, що буде викладатися впродовж декількох семестрів. Рекомендувалося змінити визначене в навчальних планах співвідношення між різними видами занять на користь практичних, підняти рівень вимог до знань студентів, що оцінювалися на «задовільно». Категорично заборонялося проведення під час навчального процесу громадських заходів і залучення студентів на роботи, не пов'язані з навчанням.

Міністерство рекомендувало проводити за сесію не більше 3 екзаменів і 4 заліків. Натомість, деканати традиційно намагалися і в наступні роки залишати в навчальних планах по 5-6 екзаменів і 7-8 заліків.

1.09.1987 р. наказом Державного комітету з народної освіти СРСР вищі навчальні заклади отримали деякі елементи автономії, зокрема їм надано право самостійно здійснювати деякі структурні внутрішні зміни: вирішувати питання про відкриття чи закриття факультетів, кафедр, лабораторій, змінювати їхні назви тощо.

1987 р. В УДПІ ім. П. Г. Тичини спільно з АПН СРСР створена проблемна лабораторія «Підготовка вчителя трудового навчання сільської однокомплектної школи» (керівник – проф. Щеколдін Аркадій Гаврилович), яка функціонувала до 1990 р. За чотири роки силами викладачів кафедри теорії і методики трудового і професійного навчання, при якій діяла лабораторія, розроблено 3 експериментальні плани та 29 програм з навчальних дисциплін для підготовки вчителів загальнотехнічних дисциплін і праці, які впроваджувалися в навчальний процес педінститутів України, Узбекистану та Росії [1, с. 17].

25.12.1987 р. на урочистому спільному засіданні ЦК Компартії України і Верховної Ради УРСР, проведеному з нагоди 70-річчя проголошення радянської влади в Україні, перший секретар ЦК КПУ В. В. Щербицький уперше офіційно підтвердив факт голоду, ще не називаючи його голодомором, в Україні у 1932-1933 рр.

Після цього про голод 30-х рр. значно сміливіше почали згадувати у лекціях і в позанавчальній виховній роботі викладачі Уманського педагогічного інституту, як і інших ВНЗ. І лише майже через 3 роки – 25.11.2000 р. – вперше в Україні відзначено День пам'яті жертв голодомору та політичних репресій.

У листопаді 2003 р. в Умані біля пам'ятника Т. Г. Шевченку на мітингу, присвяченому вшануванню жертв голодомору, у виступі представника УДПІ прозвучало вражаюче порівняння : на основі офіційних даних лише в Україні в роки голодомору щоденно (!) гинуло в адських муках вдвічі більше людей, а з них більше половини – діти, ніж за десять років (!) афганської війни було втрачено 15-ма (!) союзними республіками разом узятими. І це відбувалося щоденно (!!!).

23.01.1988 р. у Москві, у Концертній студії Останкіно, відбулася зустріч учителів з Народним учителем СРСР, директором Сахнівської СШ Черкаської області Захаренком Олександром Антоновичем, з яким Уманський педагогічний інститут ім. П. Тичини мав тривалу плідну співпрацю. Ця зустріч транслювалася по Інтербаченню і була однією із серії подібних телевізійних передач, присвячених «педагогіці співробітництва».

18.02.1988 р. прозвучав перший, але досить насторожуючий, сигнал про потенційну можливість закриття нашого інституту. У цей день на пленумі ЦК КПРС розглядалося питання щодо доцільності укрупнення закладів вищої освіти. Учасники пленуму визнали за

необхідне слабкі в кадровому і матеріально-технічному відношенні виші реорганізовувати у філіали провідних інститутів і університетів, тим самим зміцнюючи останніх [102].

1988 р. У рік 100-річного ювілею видатного вітчизняного педагога А. С. Макаренка з ініціативи студентів факультету загальнотехнічних дисциплін і праці в УДПІ створено студентський педагогічний загін «Вожак» його імені для роботи з так званими «важкими» підлітками. Бійці цього загону тісно співпрацювали з дитячою кімнатою міліції [77], а влітку, під час трудового семестру, разом зі своїми підопічними працювали в сусідніх сільських господарствах на збиранні урожаю.

Почесним бійцем загону обрано Олександра Захаревського, випускника Уманської СШ № 11, який загинув у 1985 р. в Афганістані. Його частина заробітку щороку перераховувалася Уманському дитячому будинку. Педагогічне керівництво цим загоном здійснювала старший викладач кафедри української і російської мови В. В. Лінчевська [61, с. 2]. До серпня 1994 р. вона успішно виконувала на громадських засадах обов'язки заступника декана педагогічного факультету з виховної роботи.

Протягом багатьох років Валерія Лінчевська керувала студентським драматичним гуртком. За матеріалами твору «Цинкові хлопчики» майбутньої лауреатки Нобелівської премії Алексієвич С. О. їй вдалося у 90-х роках досить професійно й глибоко емоційно показати у виставі глибину трагедії афганської війни. З цією виставою наші студенти виступали не лише в УДПІ та Умані.

16.05.1988 р. МНО УРСР звернулося до Державного комітету СРСР з народної освіти з проханням відкрити докторантуру у Київському педінституті ім. О. М. Горького і в Київському педінституті іноземних мов. Ця ініціатива була погоджена і 1.09.1988 р. при Київському педінституті відкрили докторантуру з п'яти напрямів (10 спеціальностей) [52, с. 123].

1.12.1988 р. у газеті «Радянська освіта» вміщено інтерв'ю з Головою Президії Верховної Ради УРСР В. С. Шевченко, в якому заявлено, що значно зросла кількість скарг батьків, які не можуть звільнити своїх дітей від вивчення української мови. Причому географія цієї пошти досить широка : Кременчук, Миколаїв, Донецьк, Коростень, Макіївка, Рубіжне, Жданів, Антрацит, Горлівка, Дніпропетровськ, Запоріжжя і навіть столиця України – Київ.

Якщо вже очільниця законодавчого органу Української РСР бідкається від того, що існують якісь перепони тотальній русифікації титульної нації, то це вже ознака наближення соціального вибуху, ініціаторами якого можуть стати національно свідомі громадяни країни.

Так воно і сталося : не пройшло і 3-х років, як розвалився Радянський Союз.

1988 р., грудень. Вчена рада Уманського педінституту запропонувала як кандидата на обрання в члени-кореспонденти АПН СРСР директора Сахнівської ЗОШ О. А. Захаренка.

1988 р. У грудні відбувся Всесоюзний з'їзд працівників народної освіти.

4.01.1989 р. міністр народної освіти УРСР М. В. Фоменко направив листа до ЦК Компартії України, Ради Міністрів УРСР з пропозицією перевести Уманський педінститут у Переяслав-Хмельницький, де на базі філії Київського педінституту передбачалося створити окремий педінститут.

Приміщення нашого інституту пропонувалося передати Уманському педучилищу імені Т. Г. Шевченка. Міністр аргументував свою позицію тим, що у Черкаській області на той момент було два педінститути, і заклад у обласному центрі був спроможний повністю забезпечити регіон педагогічними кадрами. У листі було також зазначено, що рівень навчально-виховної і наукової діяльності, якісний склад викладачів, стан матеріально-технічної бази Уманського педінституту протягом останніх років не покращився і не відповідав поточним вимогам. Міністр не просто заявив, що наш інститут був найслабшим з усіх педагогічних вишів республіки, а й спрогнозував (а може дав цим установку?), що УДПІ не зможе пройти атестації і, відповідно, буде закритий [127, арк. 4–7]; [128, арк. 141–145]. Не випадково, згодом намагалися поставити його першим на проходження атестації.

Цей проєкт опротестували Черкаський обком КПУ і облвиконком, колектив педвишу й окремі громадяни [128, арк. 152]. Не погодили його також Держплан УРСР і Міністерство фінансів УРСР.

Зважаючи на це, Міністерство вимушене було піти на компроміс. В. о. міністра народної освіти УРСР В. Є. Тараненко у листі зазначав, що Міністерство вважає можливим залишити інститут в Умані лише в тому випадку, якщо партійні і радянські

органи міста і області здійснять невідкладні заходи зі створення необхідних умов для поліпшення підготовки спеціалістів. Чиновник ще раз нагадав, що у другому кварталі поточного року Уманський педінститут очікує атестація Головної державної інспекції навчальних закладів Держкомітету народної освіти СРСР [127, арк. 35].

У наступні місяці владні органи міста і області проробили значну роботу, внаслідок чого становище освітнього закладу суттєво змінилося. Черкаський обком КПУ і облвиконком розробили конкретну програму перспективного розвитку Уманського педінституту, яка передбачала завершення у другому кварталі 1990 р. будівництва навчально-лабораторного корпусу на 1 660 місць і 30-квартирного житлового будинку для викладачів, проведення капітального ремонту діючого навчального корпусу, створення навчально-виховного комплексу «Виш-педучилище-школа-ПТУ», зміцнення викладацького складу інституту висококваліфікованими спеціалістами тощо. Зважаючи на це, рішенням Міністерства освіти за погодженням з Радою Міністрів УРСР Уманський педінститут було збережено [127, арк. 201], [128, арк. 153].

5.01.1989 р. Опубліковано текст постанови ЦК Компартії України «Про хід виконання постанови ЦК Компартії України «Про заходи щодо реалізації в республіці настанов XXVII з'їзду партії, січневого (1987 р.) пленуму ЦК КПРС у галузі національних відносин, посилення інтернаціонального і патріотичного виховання населення»». У постанові відзначалось, що в республіці посилюється увага до вдосконалення міжнаціональних відносин, патріотичного та інтернаціонального виховання населення; долаються уявлення про безпроблемний характер стосунків соціалістичних націй і народностей, нігілістичне ставлення до національних надбань, нагромаджується досвід захисту інтернаціоналістських цінностей в умовах демократії і гласності; вдосконалюються форми і методи патріотичного та інтернаціонального виховання.

15.02.1989 р. нарешті-то було виведено радянські війська з Афганістану.

1989 р. Студенти Уманського педагогічного інституту імені П. Г. Тичини з плакатами збирають по місту підписи земляків за збереження свого ВНЗ. Потім з цілим рулоном тих підписів їздили до Києва, шукаючи, як не парадоксально це звучить, порятунку від влади у влади, пікетували Верховну Раду УРСР.

15.06.1989 р. Наказом МНО України № 288-к призначено Кузя Володимира Григоровича ректором УДПІ порядком переводу його з посади декана факультету підготовки вчителів початкових класів Кам'янець-Подільського педагогічного інституту імені В. П. Затонського з 20.06.1989 р. Це був для нашого інституту перший випадок, коли очільником призначено того, хто пройшов у нас процедуру виборів.

Втім, вибори були дещо умовними, хоч і було зареєстровано дві кандидатури – В. Г. Кузь та М. Т. Мартинюк, який вже тривалий час виконував обов'язки ректора і завдяки організаційним зусиллям якого зведено перші два поверхи нового корпусу інституту. Але на загальних зборах у день виборів, коли кожний з претендентів виступив з розгорненою програмою подальшого розвитку Уманського педінституту, останній раптом у кінці виступу (тоді це дозволялося) заявив про зняття своєї кандидатури з голосування й запропонував своєму супротивнику, якщо той вважатиме, що це піде на користь інституту, вільно скористатися тими ідеями, які він запропонував у своїй програмі.

Нового ректора представляв на раді трудового колективу Інституту Міністр народної освіти УРСР М. В. Фоменко.

Переважна більшість викладачів та співробітників Уманського державного педагогічного інституту ім. П. Г. Тичини вперше познайомилися з Володимиром Григоровичем Кузем тоді, коли він очолив наш навчальний заклад у 1989 р.

Авторові випала нагода познайомитися з ним ще в 1982 р. у місті Львові на одній із наукових конференцій. Кожного року доводилося бувати на багатьох конференціях і практично на кожній з них виникали якісь нові знайомства, але Володимир Григорович запам'ятався мені якоюсь особливою харизматичністю, почуттям гумору та одним, як мені попервах видалося, жартом, який безпосередньо стосувався нашого навчального закладу і згодом виявився пророчим. Цей жарт полягав у рішучій обіцянці приїхати до Умані, стати ректором педінституту (тоді ми мали саме такий статус) і докорінно перебудувати роботу: розширити перелік спеціальностей, відкрити нові факультети, створити аспірантуру, а за кілька років по тому і докторантуру, отримати статус університету, запровадити спецради по захисту кандидатських і докторських дисертацій..., а далі й не пам'ятаю, бо подумав, що це чистої води фантазерство на

зразок "Нових Васюків".

На завершення цього фантастичного для педагогічного ВНЗ районного масштабу "перспективного плану" В. Г. Кузь рішуче заявив : «І ти мені в цьому допоможеш! Будеш проректором». Я підхопив цей жартівливий, як мені видалося, тон "мрійника з Кам'янця-Подільського" і, не вагаючись ні хвилини, дав необережно свою згоду.

Уже на другий день про цю жартівливу розмову було начисто забуто. Яким же було моє потрясіння, коли через 7 років по тому, негадано-нежданo ми знову зустрілися, але вже в Умані. Першими словами, які я почув від нього, були : «Ось приїхав до вас балотуватися на посаду ректора». В одну мить пригадалася розмова у Львові. Відчуття було таке, неначе зустрівся з відомою болгарською провидицею бабою Вангою.

На той час дехто з викладачів вважав, що чи не єдиним засобом зберегти від закриття Уманський педінститут імені Павла Тичини було б обрання керівника не з числа штатних працівників нашого закладу, бо практично кожний наш викладач належав або до прихильників, або до активних противників попередньої адміністрації ВНЗ, а, отже, обрання ректором когось із них вело б до розколу колективу.

Обрання В. Г. Кузя на посаду ректора мною також було сприйнято оптимістично, адже з перших же днів стала відчутною позитивна зміна мікроклімату в колективі. Але, разом з тим, на собі відчув не лише плюси, а й додаткові проблеми для себе із-за його харизматичності. Особливо тоді, коли з острахом почув пропозицію стати проректором (при цьому мене було відразу попереджено, що тривалість відпустки, згідно з чинним законодавством, буде значно коротшою, а заробітна плата – меншою рівно на повну ставку асистента порівняно з посадою завідувача кафедри, доцента, яку я обіймав на той час).

Мої спроби максимально коректно відхилити цю пропозицію наштовхнулися на харизматичність Володимира Григоровича : пильно дивлячись мені в очі (а ще у цьому процесі були задіяні його насуплені брови!), він запитав : «То ти хочеш, залишаючись в стороні, чекати усього готовенького і спостерігати, як я сам буду горбатитись?». А далі рішуче заявив : «Підставляй своє плече, адже у Львові ти дав слово, що допомагатимеш, а тепер – у кущі?». І я дав згоду на прийняття цієї посади, на якій

відпрацював майже 7 років.

Ось з такою харизматичністю і неймовірною прозорливістю довелося вперше в житті зустрітися.

Реалії роботи Кузя В. Г. значно перевершили «Перспективний план розвитку УДПІ» зразка 1982 р., складений експромтом у м. Львові : сам він став академіком НАПН України, а інститут – солідним педагогічним університетом. Причому перші суттєві зміни в діяльності нашого навчального закладу не забарилися й проявилися вже з початку нового навчального року.

1989 р. У липні Міністерство освіти впровадило нові національно орієнтовані навчальні плани підготовки з педагогічних спеціальностей для вишів, які вступили в силу 1.09.1989 р. За цими планами значно розширювалися права студентів, факультетів, кафедр у визначенні обсягу, терміну вивчення дисциплін, видів занять. Було зменшено обсяг низки дисциплін, встановлено проміжний і підсумковий контроль знань студентів. Кафедрам, деканатам і радам факультетів надано право проводити перестановки у послідовності дисциплін, вводити нові дисципліни.

1.09.1989 р. на педагогічному факультеті з ініціативи доц. Балдинюка Д. І. розпочато підготовку фахівців, що навчаються за двома спеціальностями : «Початкове навчання і музика», «Початкове навчання і образотворче мистецтво», «Початкове навчання і хореографія». Термін навчання за цими спеціальностями збільшувався до 5 років.

Не останню роль у запровадженні на педфаці цих спеціальностей відіграло те, що наш новий ректор здобув фахову підготовку у Львівському музично-педагогічному училищі та на музично-педагогічному факультеті Дрогобицького педагогічного інституту, працював учителем музики Ізяславської СШ № 1, викладачем Красилівської дитячої музичної школи, викладачем та завідувачем кафедри музики Кам’янець-Подільського педагогічного інституту імені В. П. Затонського.

Цим, фактично, було закладено фундамент нового потужного факультету – мистецького, який не відразу відпочкувався від педфаку, а пройшов непростий шлях становлення – спочатку як мистецько-педагогічне відділення на базі навчально-наукового Інституту соціальної на мистецької освіти, а потім до окремої структурної одиниці – факультету мистецтв.

На педфаці, починаючи з цього навчального року, проводи-

лася підготовка ще за двома спеціальностями : «Початкове навчання і народознавство», але строк навчання тут був скорочений до 3 років, оскільки вищу освіту за цими спеціальностями здобували випускники педучилищ.

8.09.1989 р. На підставі рішень Ради Інституту та у погодженні з Міністерством народної освіти УРСР наказом УДПІ ім. П. Г. Тичини № 170 створено кафедру музики і образотворчого мистецтва.

1989/1990 н./ р. На базі Уманської школи-інтернату створено два педагогічні класи. Заняття в них проводили викладачі Уманського державного педагогічного інституту імені Павла Тичини : В. Ф. Мішкурова, Л. К. Мотрич, А. Т. Нещадим, І. А. Пащенко, М. Т. Мартинюк, Н. Г. Мартинюк, А. І. Яблонський та ін.

1989 р. В УДПІ створено ансамбль «Музичні візерунки», який під керівництвом Д. І. Балдинюка за короткий час досяг високого рівня художньої майстерності. Ансамбль вів активну концертну діяльність, був лауреатом Всеукраїнського фестивалю самодіяльних художніх колективів профспілок, Всеукраїнського огляду народної творчості, успішно виступав на Всеукраїнських студентських фестивалях «Лесина пісня» (м. Луцьк), «Червона калина» (м. Полтава), на концертах в інших вузах України, перед уманчанами і трудівниками сіл, пропагував українське мистецтво у школах регіону. Він став музичною візитівкою нашого інституту. Згодом ансамблем керували лауреати Міжнародних конкурсів М. В. Рибченко та заслужений працівник культури України Ю. Д. Пономарьов.

26.10.1989 р. Верховна Рада УРСР під тиском національно-свідомих сил прийняла Закон «Про мови в Українській РСР». Цим документом юридично закріплювався державний статус української мови, гарантовано рівноправність мов усіх народів, які проживали на території України, створено умови для розширення сфери функціонування української мови, як мови корінного народу. Згідно з цим законом упродовж п’яти років українська мова мала замінити російську в діяльності державних установ.

У пединститутах запроваджені вступні іспити з української мови (на деяких факультетах – на педфаці, філологічному, дошкільному – безальтернативно обов’язкові).

7.11.1989 р. під час жовтневої демонстрації центральною площею м. Умані місцевим осередком РУХу було вперше пронесено жовто-

блакитні прапори. Для цього група активістів вклинилась у колону й розгорнула свої транспаранти й прапори, які були тут же відібрані у них міліцією. Але рухівці передбачали такий сценарій і взяли з собою двох хлопчиків, близько 10 років, за пазухами яких лежали запасні національні прапори. Тільки-но колона наблизилася до святкової трибуни, ці прапори були розгорнені, а правоохоронці вже не наважилися зчиняти штовханину навпроти трибун. Чотирьох активістів було затримано і відведено в камери попереднього ув'язнення. Незабаром за цю акцію суд оштрафував їхнього лідера – Б. Чорномаза – на 300 крб. Втім, вже на наступний день після суду, активісти в центрі міста вчинили не менш резонансну акцію – вийшли з плакатом : «Тут йде збір коштів на штраф Б. Чорномазу за організацію пронесення жовто-синіх прапорів під час параду 7 листопада». Протягом кількох годин кошти було зібрано [133].

21.01.1990 р. Вперше в Україні широко відзначено річницю Акту про об'єднання Української Народної Республіки і Західноукраїнської Народної Республіки у єдину незалежну Українську державу. О 12-й годині постав "живий ланцюг", що проліг по дорозі Київ – Житомир – Рівне – Тернопіль – Львів. Були в цьому "живому ланцюгу" й студенти УДПІ разом з доц. Пахотіним К. К.

О 16 годині у Києві та інших містах України відбулися мітинги-молебні «За Україну».

30.01.1990 р. пішов з життя відомий історик-краєзнавець Г. Ю. Храбан – ветеран нашого навчального закладу, колишній керівник Уманського міського відділу освіти, директор Уманського педтехнікуму, керівник Уманського краєзнавчого музею, багаторічний політв'язень.

Останні роки він активно працював над своєю "лебединою піснею" – найбільш достовірним і повним описом антифеодального селянського повстання на Правобережній Україні у 1768-1769 рр. під проводом Максима Залізняка та його соратників. Результатом став монографічний твір загальним обсягом у понад

1 800 сторінок машинопису. Ця робота була обговорена на Вченій Раді Інституту історії УАН, схвалена і рекомендована до друку, але протягом багатьох років не включалась у план видавництва. Лише після різкого скорочення обсягу монографії, вона 15.11.1989 р. була підписана до друку та й то з приписко́ю у вихідних даних : «Видання здійснено за рахунок коштів автора».

Відразу після виходу з друку монографії «Спалах гніву народного» накладом у 1 000 примірників [див. 126], для автора, на його прохання, було придбано 70 екземплярів цього твору. Він отримав їх 29.01.1990 р. і відразу ж почав складати список тих, кому мав намір подарувати. Втомився і ліг спати, а вранці не проснувся…

11.02.1990 р., у неділю, вперше в Умані офіційно на стадіоні ім. Г. І. Котовського з ініціативи громадськості міста керівництвом міськвиконкому проведено багатотисячний (не менше 6 тисяч учасників) загальноміський мітинг, присвячений пам’яті жертв сталінських репресій і голодомору 1932-1933 рр. З гнівним осудом винуватців злочинів сталінського режиму на мітингу виступили колишні та нинішні викладачі УДПІ Б. Д. Чорномаз, К. К. Пахотін, С. Ф. Юрківський.

На цей мітинг засновник Уманського первинного осередку Народного Руху України Богдан Чорномаз запросив з Вінниці лідера Народного Фронту Володимира Муляву (того, який мав намір влаштуватися на роботу в УДПІ ім. П. Г. Тичини), дослідника голодомору Володимира Маняка, американського вченого Джеймса Мейса і навіть …японське телебачення.

Влада намагалася взяти керівництво мітингом у свої руки і шахрайським способом нав’язати свою, лояльну по відношенню до комуністичного режиму, резолюцію, але Б. Чорномаз домігся підтримки голосуванням свого варіанту рішення, яке різко засуджувало політику більшовизму щодо геноциду українського народу.

4.03.1990 р. Відбулися перші (!) демократичні вибори до Рад народних депутатів усіх рівнів на території України. Для проведення виборів утворено 450 виборчих округів. У них балотувалося 2 888 кандидатів у народні депутати. Перед голосуванням лише у 4 округах у виборчих бюлетенях залишилося традиційно по одному кандидату, в 34 округах – по 2, у 130 – по 3-4, у 211 від 5 до 9, у 64 – від 10 до 19, у 7 – по 20 і більше кандидатів у народні депутати.

До цього всі так звані "вибори" неправомірно було навіть називати виборами, адже ніякого вибору тут і близько не було. У бюлетені зазначалося лише одне прізвище кандидата в депутати, офіційно узгоджене і затверджене у партійних верхах. Результати "виборів" були наперед визначеними : всі без жодного винятку кандидати ставали депутатами. Голосування зводилося лише до того, щоб встановити, скільки громадян підтримали цю кандидатуру і проголосували «за» (завжди переважна більшість), а скільки – «проти». Ні про яке таємне волевиявлення не могло бути й мови, хоч кабінки для голосування неодмінно були на кожній дільниці, адже для голосування «за» не було ніякої потреби заходити в кабінку, необхідно було лише демонстративно, без будь-яких викреслювань (кандидатура-то одна!) вкинути бюлетень у скриньку для голосування. Для голосування ж «проти» потрібно було привселюдно зайти в кабінку і "таємно" викреслити прізвище кандидата в бюлетені.

А тут таке нововведення, що навіть попавши у списки кандидатів, ще зовсім не гарантія, що станеш депутатом. Дуже болісно сприйняли таку інновацію партійні функціонери та члени їх сімей. Адже тепер не тільки від партійного керівництва залежало, попадеш ти в депутати чи ні, а й від голосу пересічної "кухарки".

21.03.1990 р. наказом № 32 ректора УДПІ «Про впровадження в Інституті Закону УРСР «Про мови в Українській РСР»» визначено шляхи імплементації цього закону та Постанови № 302 від 7.12.1989 р. Ради Міністрів УРСР, згідно з якими офіційною мовою діловодства, проведення всіх видів навчальних занять і виховних заходів стала українська мова.

При оголошенні наказу на вченій раді Інституту, обговоренні та ухваленні відповідних заходів, дійшли компромісу, що лише професору Щеколдіну А. Г., з урахуванням його віку, буде дозволено продовжувати користуватися в освітньому процесі російською мовою, а більше не може бути жодного винятку і всі інші викладачі мають негайно переходити на державну мову викладання. Вже хотіли ставити на голосування цей пункт, як раптом у актовій залі підняв руку доц. Лозебний І. С. і з лукавинкою "скромно" запитав: «а можна і мені, як виняток, продовжувати читати курс… російської мови не державною мовою?». Ця репліка внесла суттєве пожвавлення в залі, а заходи було коректніше відредаговано.

Втілюючи в життя Закон України «Про мови», в нашому Інституті в навчальні плани було включено такі курси, як «Історія України», «Українська та зарубіжна культура», «Ділова українська мова». Українською мовою почали викладати практично всі дисципліни. На державну мову повністю переведено діловодство. Створені кафедри української філології та українознавства, відкрита нова спеціальність: «Українська мова і література».

1990 р. У квітні вперше в УДПІ ім. П. Г. Тичини проведено конкурс педагогічної майстерності між факультетськими командами природничого, фізико-математичного та факультету підготовки вчителів початкових класів. Протягом кількох місяців напередодні цього конкурсу велась напружена робота з підготовки цікавих театралізованих сценок із життя сучасної школи, педагогічних задач, номерів художньої творчості. А ще потрібно було підготувати каверзні запитання для команд-суперниць і, водночас, свої блискучі жартівливі відповіді на ці питання.

Під час самого конкурсу ажіотаж виявився небувалим. Рідко коли наш актовий зал був настільки переповненим. Всі три команди працювали з повною самовіддачею, але журі мало винести своє рішення, де якийсь факультет має бути переможцем, а якийсь – "найгіршим" та ще й на цілий рік, адже передбачалося, що такий конкурс відбуватиметься один раз на рік. За таких умов, навіть при всій об’єктивності професійно компетентного журі, його рішення для деяких факультетів не буде стимулюючим. До того ж і у виступах "найгіршої" команди неодмінно траплялися блискучі фрагменти.

Згодом, після серйозних роздумів, було вирішено оцінювати команди не в цілому, а за окремими номінаціями. Це дозволяло кожній команді бути переможницею в кількох номінаціях. Вже на наступний рік ситуацію було виправлено. Змінено було й назву цього дійства – не конкурс, а фестиваль педагогічної майстерності. Це рішення виявилося досить мудрим, майже соломоновим. Вже кілька десятиліть воно успішно використовується і не спричиняє будь-яких конфліктів між факультетами чи недовіри до справедливості рішень журі.

1990 р., травень. В УДПІ ім. П. Г. Тичини введено посаду проректора з наукової роботи, на яку запрошено доктора біологічних наук, старшого наукового співробітника, заслуженого діяча науки Таджицької РСР Юрія Івановича Молотковського.

1990 р. У червні цілий номер журналу «Початкова школа» (№ 6) присвячений Уманському державному педагогічному інституту ім. П. Г. Тичини. Авторами практично всіх статей у цьому номері були викладачі нашого інституту. На прохання авторів гонорар за ці статті перераховано на потреби Уманського дитячого будинку.

1990 р. В цьому році започатковано договірну форму навчання, або, як її прийнято було називати, «навчання за контрактом». Багатьох це насторожило: а чи не є це першим кроком для тотального переходу на виключно платне навчання? Доводилось неодноразово пояснювати, що держзамовлення не зменшується, всі складають іспити і зараховуються на загальних підставах, але вищому навчальному закладу дозволяється прийняти понад план ще до 5 % (але не більше), тих, хто успішно склав вступні іспити, але не пройшов за конкурсом і матиме право навчатися при бажанні за власні кошти або за кошти зацікавлених замовників згідно цільових договорів з державними, кооперативними та іншими підприємствами. Це, як правило, були договори трьохсторонні, які передбачали повну компенсацію замовниками всіх витрат на навчання, студент зобов'язувався після завершення навчання відпрацювати за фахом зумовлений договором час в тій школі, в яку направить його замовник, а педінститут мав забезпечити повноцінну підготовку фахівця.

16.07.1990 р. Верховною Радою УРСР прийнята Декларація про державний суверенітет України.

24.07.1990 р. на щоглі навпроти Київської міськради піднято жовто-блакитний прапор (поруч на іншій щоглі продовжував висіти офіційний червоно-синій прапор УРСР). Цей національний прапор був єдиним у Києві, який протягом 13 місяців до проголошення незалежності України майорів біля входу в будівлю органу міської влади. Про рейтинг цих двох прапорів можна було судити по кількості квітів біля і на постаменті щогли кожного з них. Це було своєрідне змагання між комуністами та національно свідомими громадянами.

Принагідно слід зазначити, що над 5-ти поверховим гуртожитком Уманського педінституту декілька днів також майорів національний прапор, встановлений невідомими національно-свідомими патріотами на високій димовій трубі котельні.

Керівництво міста неодноразово зверталося до ректора Кузя В. Г. з настирливою вимогою організувати студентів-

спортсменів для зняття цього прапора, точно так, як це вже неодноразово робилося на уманському міському будинку адміністрації, але ректор категорично відмовлявся, мотивуючи це тим, що не буде ризикувати життям студентів.

На одному із засідань ректорату пролунала пропозиція звернутися до військових, щоб ті влучним пострілом збили жовто-блакитний прапор з труби, на що очільник нашого Інституту висловив мудру фразу : «я не хочу увійти в історію вітчизняної вищої школи як ректор, що дав розпорядження розстріляти національний прапор України».

1990 р. був рубіжним для вищої освіти СРСР у тому плані, що відкрилась можливість навчання за контрактом. У попередні роки вийшла низка документів, які стали юридичною основою для здійснення цього кроку : постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР від 13.03.1987 р. № 325 «Про заходи по докорінному поліпшенню якості підготовки і використання спеціалістів з вищою освітою в народному господарстві»; інструктивний лист Міністерства освіти СРСР № 92-16-245/19 від 5.11.1988 р. «Про договори вузів і підприємств на підготовку спеціалістів»; Указ Президента СРСР по державній програмі розвитку освіти в СРСР від 15.05.1990 р. та лист № 1/0-336 від 18.06.1990 р. МНО УРСР «Про перехід на договірні зобов'язання по комплектуванню установ народної освіти педагогічними кадрами».

На підставі цих документів ректор Уманського педагогічного інституту ім. П. Тичини підписав наказ № 78 від 25.07.1990 р. «Про цільову підготовку і цільовий розподіл спеціалістів (учителів) на основі довготривалих зв'язків із відшкодуванням витрат на ці цілі».

За цим наказом особам, які склали повністю вступні іспити і не пройшли за конкурсом на відповідний факультет, надається можливість надбання професії за обраним фахом за кошти колгоспів, підприємств та інших організацій. Кількість місць для контрактників обмежувалася 5 % від плану набору, визначеного МНО УРСР. За кошторисом плата за навчання на заочному відділенні не могла бути нижчою за 1 тис. руб., а на стаціонарному – 2 тис. руб.

Аналогічні умови діяли і при переводі за відсутності вакантних місць.

1990 р. УДПІ вдалося запросити директора Сахнівської середньої школи

Олександра Антоновича Захаренка (на 0,25 ставки за сумісництвом) виконувати обов'язки професора кафедри педагогіки і психології. У нього не було наукового ступеня, але звання Народного учителя СРСР (1983 р.) дозволяло йому обіймати таку посаду. Будучи депутатом Верховної Ради СРСР, він регулярно, за графіком, приїжджав в Умань для зустрічі з виборцями. У ці ж дні йому виставлялися за розкладом заняття із спецкурсу. У Сахнівській СШ він керував студентами-практикантами, виконанням курсових та дипломних робіт тощо. Це тривало до 1993 р., допоки він міг регулярно приїжджати в Умань. Про перехід повністю на професорську посаду не погоджувався навіть розпочинати розмову, бо це означало б залишити своє улюблене дітище – школу. Не погодився він покинути Сахнівську школу навіть тоді, коли в 1989 р. голова Ради Міністрів УРСР В. А. Масол двічі пропонував йому стати Міністром народної освіти УРСР. Це вчинок, гідний поваги.

1990 р., жовтень. Згідно з рішенням уряду УРСР з метою перешкодити масовому вивезенню товарів за межі республіки почали використовувати так звану «картку споживача», або як ще по іншому її називали – «купони відрізні» – купони разового використання за номіналом 20, 40, 50, 75, 100, 150 і 200 карбованців. Їх видавали разом із заробітною платою чи стипендією на таку ж суму. На кожній картці було по 28 відрізних купонів, типографським способом вказувався рік і місяць випуску, правда зазначалося, що ця картка споживача дійсна протягом 6 місяців. А від руки або штампом зазначалося, яка організація видала цю картку споживача і завірялося все це мокрою печаткою цієї організації. Щось придбати в магазині можна було лише за умови, що окрім рублів покупець здає на таку ж суму і відрізні купони. Вони використовувалися аж до грудня 1991 р. Паралельно продовжували використовуватися і талони на гостродефіцитні товари – крупу і макаронні вироби, цукор, сіль, мило тощо.

Справа в тому, що Росія, як "старший брат", ще до розпаду Радянського Союзу привласнила право визначати порядок емісії радянських рублів. Різко збільшуючи їх випуск у себе, вона відповідно збільшувала зарплати, пенсії та інші надходження для своїх громадян. Інші республіки, у тому числі й УРСР, будучи в "рубльовій зоні", не мали достатньої готівкової маси, щоб синхронно із штучною інфляцією підвищувати заробітки, стипендії й пенсії своїх громадян та, відповідно, коригувати ціни. Кордони між

союзними республіками були символічними і їх росіяни могли перетинати спокійно навіть у вихідні дні й активно скуповувати у нас все підряд в рази дешевше, залишаючи полиці пустими.

У той час, якщо хтось із колег їхав у відрядження в Київ або через Київ, то набирав там і масло, і ковбасу і інші продукти не лише для себе, а й за замовленнями для колег та сусідів, адже постачання в столичних магазинах було значно кращим, ніж у райцентрі. Характерна деталь: дуже якісним тоді був уманський сир, але придбати його можна було тільки в Києві. Отож і доводилося купувати свіжий уманський сир у Києві і везти його в Умань.

2-17.10.1990 р. у Києві на площі Жовтневої революції (нинішньому Майдані Незалежності) відбулося студентське голодування (так звана «студентська революція на граніті»), що завершилося підписанням 17.10.1990 р. постанови Верховної Ради УРСР, яка гарантувала виконання всіх 5 вимог учасників протесту, у тому числі й політичної вимоги – відставки голови Ради Міністрів УРСР В. А. Масола [116, с. 190-191].

30.10.1990 р. наказом № 97 по УДПІ ім. П. Г. Тичини на підставі рішення Вченої ради інституту від 29.10.1990 р. кафедра марксизму-ленінізму була перейменована в кафедру суспільних дисциплін.

22.11.1990 р. у зв'язку з упровадженням в нашому інституті двох додаткових спеціальностей «музика та співи» і «образотворче мистецтво» наказом ректора (№ 110) факультет підготовки вчителів початкових класів перейменовано в педагогічний факультет.

13.01.1991 р. на площі Жовтневої революції у Києві відбувся несанкціонований мітинг, спричинений трагічними і політично злочинними подіями у Литві 12-13 січня. Учасники мітингу рішуче вимагали негайного скликання позачергової сесії Верховної Ради УРСР для надання оцінки подіям у Литві, відкликання військовослужбовців – громадян УРСР – з частин, розташованих у Литві, розгляду питання про вжиття економічних санкцій проти уряду СРСР. Прийнято резолюцію-звернення до Верховної Ради УРСР та до громадян України.

13.01.1991 р. Внаслідок цього мітингу оперативно ухвалено заяву президії Верховної Ради УРСР стосовно подій у Литві. У заяві зазначалось, що президія Верховної Ради УРСР виступає за забезпечення конституційного порядку, поваги до закону в будь-якому регіоні, підтримує законно обрані органи державної влади у рес-

публіках, вважає неприпустимим використання на території будь-якої республіки військової сили для вирішення внутрішньополітичних і міжнаціональних конфліктів, вважає аморальними та протиправними дії, які призводять до міжнаціональної конфронтації, порушення прав людини, національної дискримінації. Президія Верховної Ради УРСР закликала всіх причетних до конфлікту в Литві не допустити його ескалації.

23.01.1991 р. Президія АН УРСР прийняла постанову «Про надання статусу наукової установи дендрологічному заповіднику «Софіївка» АН УРСР».

17.02.-19.03.1991 р. для 18 вчителів трудового навчання проведено в УДПІ місячні курси підвищення кваліфікації.

1991 р., лютий. В інституті вже з'явилися перші комп'ютери і хоч ще не був тоді таким популярним вираз «новітні інформаційні технології», відчувалося, що майбутнє і загальноосвітньої школи, і вищої школи буде тісно пов'язане з цими технологіями та комп'ютерами. У лютому 1991 р. створено лабораторію «Інформатики та застосування ЕОМ у навчальному процесі». Наукове керівництво цією лабораторією покладено на проректора з навчальної роботи (наказ № 10-а).

1991 р. В УДПІ впроваджено деякі нововведення щодо вступу на перший курс. Зокрема, запроваджено пільги для учнів, які навчалися у педагогічних класах – в Уманській школі-інтернат № 1 (2 педкласи) та у базових школах Сміли (СШ № 14) і Черкас (СШ № 32), в останніх двох школах було організовано по одному педкласу. Там наші викладачі знайомили учнів із специфікою педагогічної професії, з основами психології та педагогіки, залучали до співпраці з дітьми у підшефних класах, до педпрактики в дитячих садках, у таборах, на майданчиках, тобто проводили серйозну профорієнтаційну та пропедевтичну роботу. Випускники цих класів складали в інституті лише іспит з профілюючого предмета, а з інших предметів, які співпадали з випускними екзаменами у середній школі, зараховувалися, але за умови, що представники приймальної комісії входили до складу випускних екзаменаційних комісій у цих школах (зрозуміло, що остання умова завжди неодмінно виконувалася).

Були й інші нововведення : зарахування медалістів та тих, хто закінчив з відзнакою середній спеціальний навчальний заклад, без

екзаменів за результатами співбесіди. На заочній формі навчання з цього року відпала вимога набору за регіональною ознакою. Право на вступ отримали всі бажаючі, незалежно від місця проживання. Тут також зараховувалися без вступних іспитів за результатами співбесіди вчителі або піонервожаті, які мали педагогічний стаж 2 роки, а також ті, хто мав відповідну спеціальність та стаж роботи за профілем (станом на 1 вересня).

Більше того, з цього року ті, хто закінчили педучилище і мали намір продовжувати підвищувати свій освітній рівень за цим же фахом, отримали можливість здійснити це на рік раніше, ніж можуть це зробити випускники загальноосвітньої школи, бо для них запроваджено нові навчальні плани.

1991 р. ректору УДПІ імені Павла Тичини В. Г. Кузю присвоєно вчене звання професора. Для цього він у присутності членів експертної комісії мав прочитати відкриту лекцію для студентів Київського педагогічного інституту імені М. П. Драгоманова. Ще з минулого року було започатковано практику присвоєння вченого звання професора ректорам і проректорам без захисту докторської дисертації. Наприклад, у 1990 р. звання професора присвоїли ректорам Мелітопольського пединституту І. Н. Тоцькому, Глухівського – Л. В. Гнатюку, Кіровоградського – О. Є. Полярушу, Криворізького – О .О. Любару, проректору Горлівського пединституту іноземних мов – Л. Ж. Норкіній та іншим [52, с. 61].

У той час це звання присвоювалося у Москві Вищою атестаційною комісією при Раді Міністрів СРСР.

23.05.1991 р. Верховною Радою УРСР прийнято Закон України № 1060-XII «Про освіту».

1991, червень. Уперше в Уманському державному педагогічному інституті імені П. Г. Тичини запроваджено зарахування на факультет ЗТД без вступних екзаменів за результатами співбесіди. Скористатися таким нововведенням могли медалісти, а також випускники спеціальних навчальних закладів, які закінчили їх з відзнакою.

На заочну форму навчання за результатами співбесіди могли бути зараховані й абітурієнти з інших спеціальностей – медалісти, ті, хто мав дипломи з відзнакою, вчителі та піонервожаті, які мали педагогічний стаж 2 роки, а також ті, хто мав відповідну до обраного профілю спеціальність та стаж педагогічної роботи не менше як 1 рік (станом на 1 вересня) [див. 90].

1991 р. У цьому році в нашому інституті вперше здійснено набір на спеціальність «початкові класи і українська мова та література», що стало першим кроком до утворення згодом філологічного факультету.

1991 р. З цього року збільшено до 10% (а не до 5% як попереднього року) дозволену кількість набору за контрактом, а при прийомі на заочну форму навчання відмінено вимогу набору за регіональною ознакою. Розширилося і коло тих, хто отримав право здобувати фах заочно. Якщо раніше на заочну форму навчання брали лише учителів, піонервожатих та керівників гуртків, то тепер отримали право вступу всі охочі, хоч учителі, звісно ж, користувалися певною перевагою.

19-21.08.1991 р. в СРСР здійснено спробу антиконституційного державного перевороту – відбувся "путч".

20.08.1991 р. Президія Верховної Ради УРСР зробила заяву про те, що на території УРСР надзвичайний стан не вводиться і підстав для цього немає.

Констатовано, що в Україні діють Конституція СРСР, Конституція Української РСР, закони і постанови, прийняті у відповідності з ними, здійснюють свої повноваження законно обрані органи державної влади та управління.

Окремо заявлено, що Президія буде послідовно відстоювати державний суверенітет України, права людини та демократичні завоювання [116, с. 195-196].

24.08.1991 р. Верховна Рада УРСР прийняла Постанову «Про проголошення незалежності України», в якій урочисто проголошено незалежність України та створення самостійної української держави – України, а також констатовано, що віднині на території України мають чинність виключно Конституція і закони України, постанови уряду та інші акти законодавства республіки [116, с. 199].

29.08.1991 р. на мітингу біля Уманської міської ради було одноголосно прийнято вимогу про підняття над адміністративною спорудою міста жовто-блакитного прапора.

Шість добровольців піднялися на останній поверх приміщення, коректно відсторонивши фізично першого секретаря міськкому КПУ А. Г. Дзюбенка, який намагався перешкодити цьому, вибили замкнені двері, що вели на горище, й встановили на даху національний прапор, але провисів він над Будин-

ком Рад лише до ночі [133].

30.08.1991 р. Президія Верховної Ради УРСР прийняла рішення про заборону діяльності Компартії України.

1991 р. З метою допрофесійної підготовки молоді для вступу в Уманський педагогічний інститут на базі Уманської школи-інтернату № 1 сформовано два педагогічні класи (так званий "педагогічний ліцей").

4.09.1991 р. в Києві над будинком Верховної Ради України піднято національний жовто-блакитний прапор. Цього ж дня і над Уманською міською радою остаточно замайорів національний прапор в якості офіційного державного символу.

9.09.1991 р. введено у обіг в Україні купони багаторазового використання, але вже не як додаток до рубля, а як готівку (з середини 1991 р. Україна зовсім не отримувала грошових підкріплень у рублях від Центрального Банку Росії).

1.12.1991 р. відбулися одночасно і референдум за Незалежність України, і вибори президента України. Із майже 32 млн. учасників референдуму (а це понад 83 % населення України) більше 90 % підтримало Акт проголошення Незалежності України.

Президентом України за результатами виборів став Леонід Макарович Кравчук (61,5 %), обійшовши інших претендентів – В. М. Чорновола (понад 23 %), Л. Г. Лук'яненка (майже 5 %) та І. Р. Юхновського (менше 2 %).

12.12.1991 р. вийшов Указ Президента України «Про утворення Міністерства освіти України та ліквідацію Міністерства народної освіти України та Міністерства вищої освіти України». Міністром освіти України призначено Таланчука Петра Михайловича.

Положення про Міністерство освіти України затверджене пізніше – постановою № 384 Кабінету Міністрів України від 8.07.1992 р.

1991/1992 н./ р. уперше в УДПІ імені Павла Тичини проходив стажування громадянин іншої держави – житель м. Девіса (міста-побратима Умані із США) Павло Шкуркін. З його імені можна здогадатися, що родинне коріння у нього з колишнього Радянського Союзу. І це було дійсно так. Його віддалені предки у XIX ст. мали в Росії закріпачене село. Згодом, після жовтневого перевороту 1917 р., Шкуркіни вимушені були рятувати своє життя, емігрувавши в США.

Коли в липні 1988 р. в Девісі (США, штат Каліфорнія) між Уманню і Девісом було укладено довгостроковий договір про

співробітництво цих двох міст-побратимів, виникла реальна можливість здійснювати різні культурно-освітні та гуманітарні акції, зокрема взаємне стажування викладачів та студентів Уманського та Каліфорнійського аграрних університетів; фінансова підтримка уманської міської медицини. У рамках цього співробітництва в Уманському педінституті проходив стажування Павло Шкуркін.

Він не мав вищої освіти і навіть не був студентом, а працював у фірмі, яка приймала і утримувала на перших порах у США мігрантів з України. Нашому інституту було поставлене завдання дати йому україномовну практику, первинні знання з медицини (для надання при необхідності першої медичної допомоги мігрантам) та прості вміння працювати з комп'ютером. З ним проводилися індивідуальні заняття з медицини (доц. Крохмаль С. С.), інформатики (доц. Дудик М. В.).

Поселений він був у одну з кімнат ізолятора 5-поверхового гуртожитку. Так як це був перший поверх, то він власноручно (матеріали і зварювальний апарат йому було надано) зробив на своє вікно металеві грати. Вся відповідальність за стажування і перебування П. Шкуркіна в Умані була покладена ректором на проректора з навчальної роботи – автора цієї книги. Іноді доводилося утримувати його від необдуманих кроків, наприклад наміру без спеціального дозволу (і навіть без попередження керівництва інституту!) поїхати в Росію – в родинне гніздо своїх предків. Про цей намір він обмовився, коли був у мене вдома. Якби він спробував це реалізувати, виникли б солідні неприємності. Адже громадянам колишнього Радянського Союзу тоді ще дозволялося безперешкодно перетинати кордон між Україною і Росією, але іноземцям це було категорично заборонено. Довелося допомогти йому офіційно отримати цей дозвіл. П. Шкуркін успішно пройшов стажування і навіть вибрав собі наречену, правда не з УДПІ, а з Вінничини.

Досить цікавою і повчальною була розмова з ним ректора інституту В. Г. Кузя після завершення стажування. Павлу було пояснено, що диплом чи атестат державного зразка ми не можемо видати йому, бо він не навчався за офіційним навчальним планом, тому пропонувалося виготовити для нього ексклюзивний документ, надрукований на принтері з переліком отриманих знань та завірений підписом ректора і мокрою гербовою печаткою. Для пересічного громадянина нашої країни ціннісною є, на жаль, престижна "корочка", а не наявність отриманих знань, вмінь чи професійних

якостей. Тому дуже приємною була його реакція на цю пропозицію. Він заявив: «для мене головне не те, яким буде документ, а щоб бути конкурентоздатнішим у порівнянні з іншими при працевлаштуванні; я вдячний Інституту за те, що тепер мені легше буде долати ті труднощі, з якими я постійно стикався на своїй роботі».

10.01.1992 р. в Україні запроваджені купони багаторазового використання – так звані купоно-карбованці як платіжна одиниця. Втім, деякий час – до 13.11.1992 р. – і рублі, і купони в готівковому обігу ходили одночасно, а безготівкові розрахунки продовжували здійснюватися виключно рублями.

15.01.1992 р. музична редакція Державного гімну була затверджена Верховною Радою України, що знайшло своє відображання у Конституції України.

28.01.1992 р. Верховна Рада України офіційно затвердила державним прапором України синьо-жовтий стяг.

10.02.1992 р. Наказом № 13 в УДПІ імені Павла Тичини створено науково-дослідну екологічну лабораторію, яка стала не лише одним з ефективних наукових центрів університету, а й ініціатором багатьох суспільно-значимих екологічних ініціатив, зокрема природоохоронних акцій, як в м. Умані, так і в сусідніх районах. Майже щорічно згідно з планом роботи лабораторії за участю дослідників та студентів здійснюються наукові експедиції обласного та всеукраїнського масштабу.

Згодом лабораторія налагодила творчу співпрацю з науковцями Тернопільського університету.

Незмінним керівником лабораторії більш як чверть століття була доцент Г. Є. Гончаренко.

1992 р. Як не пригадати тут ще двох викладачів з кафедри хімії, до яких, як і до раніше згадуваного В. М. Затхеєва, також ніхто ніколи не наважувався підійти з проханням про оцінку. Це Леонід Григорович Богачук та Дмитро Михайлович Захарик. Обидва вони також були випускниками нашого інституту. І один, і другий у різні роки були Ленінськими стипендіатами. На початку 90-х років ректору В. Г. Кузю надійшло прохання від одного із заступників міністра освіти про необхідність розв’язання проблеми з оцінкою з хімії у однієї із студенток. Щоб не втрачати свій авторитет, ректор не пішов до хіміків і, тим більше, не став викликати їх до себе в кабінет, а в наказному порядку дав доручення вирі-

шити це питання автору цих рядків, на той час – проректору з навчальної роботи. При цьому було додано, що не виконати даного зверху доручення не можна, бо інакше ми не зможемо добудувати новий корпус інституту. Переконливості його словам додав суворий погляд з-під густих насуплених брів.

У той же день я відвідав лабораторне заняття у доц. Захарика Д. М. і коли студенти розійшлися, не називаючи імені кінцевого прохача, запитав, що тут можна вдіяти. Після деяких роздумів та ще глянувши у журнал обліку оцінок з її групи, він запропонував, як виняток з винятків, такий варіант : протягом 2-3 місяців (добре, що це була зимова сесія, а не кінець навчального року) він даватиме цій студентці індивідуальні консультації і прийматиме у неї екзамен з хімії з окремих розділів, але неодмінно у моїй присутності. Наприкінці квітня вона отримала довгождану оцінку «задовільно».

Не секрет, що такі викладачі дуже незручні для начальства і майже відразу, досягнувши пенсійного віку, а то й раніше, припиняють свою педагогічну діяльність. І справа тут не стільки в тому, що з ними неможливо "домовитися", як в іншому : катастрофічний відсів студентів на кожній сесії. А від кількості студентів напряму залежить кількість штатних ставок викладачів : вибуло 10 чи 11 студентів – автоматично скорочується одна викладацька ставка. Беззаперечно позитивне в роботі таких викладачів те, що вони дають студентам міцні знання, але, разом з тим, їхнім колегам доводиться виконувати і всю свою роботу, і безкоштовно роботу тих, кого звільнено, адже навчальний план при цьому не зменшується.

Першим залишився без роботи Л. Г. Богачук, але в той час стало модним здійснювати анкетування «викладач очима студентів». Багато хто з викладачів побоювався цих опитувань, вважаючи, що це неодмінно призведе до свого роду шантажу з боку студентства і, як наслідок, викладачам доведеться завищувати оцінки, щоб студенти позитивніше писали про них у анкетах. Одним з перших спробував звернутися до думки студентів ректор Кузь В. Г., але дещо в іншому руслі. Він звернувся до них з проханням дати відповідь на одне питання : «Що б я насамперед зробив, якби став ректором?».

Відповіді, як і варто було чекати, виявилися різними, але одна з них, що повторилася у декількох студентів, дуже здивувала і ректора, і багатьох викладачів : «Якби я став ректором, то насамперед поновив би на роботі Л. Г. Богачука». Слід надати належне ректору Кузю В. Г. Він не лише оголосив на зборах

студентів цю пропозицію, а й поновив його на попередній посаді.

Навіть після виходу на пенсію Л. Г. Богачук ще тривалий час працював у лабораторії над хімічними розробками. Він не захистив кандидатську дисертацію, але мав цікаві напрацювання, які могли б при наявності солідного спонсора бути використаними для вдосконалення технології кольорового фото. У його вікні на третьому поверсі над ректорським кабінетом, як у алхіміка, світло часто горіло до 22-23 години.

1992 р. в «Народній газеті» № 16(45) було опубліковано «Положення про Києво-Могилянське Братство», згідно з яким до цього Братства входять усі особи, установи, підприємства, організації, об'єднання, які роблять посильний матеріальний та інтелектуальний внесок у його відродження й діяльність.

Усвідомлюючи загальнонаціональне значення відродження Києво-Могилянської Академії, колектив Уманського педагогічного інституту імені Павла Тичини, незважаючи на скрутність власного матеріального положення, прийняв не просте для себе рішення надати посильну фінансову допомогу для цієї справи. Сума була досить пристойна, еквівалентна тогочасній вартості двох вантажних автомобілів.

У вдячність за це колектив відродженого Національного університету «Києво-Могилянська Академія» офіційно прийняв наш Інститут у своє братство і визнав нас своїм колективним братчиком, засвідчивши це відповідним дипломом за № 3321. З тих пір наші ВНЗ неодноразово обмінювалися делегаціями викладачів та студентів, ділилися досвідом роботи, співпрацювали.

4.03.1992 р. Президент України Л. М. Кравчук видав Указ «Про заходи щодо повернення релігійним організаціям культового майна», у якому містився перелік завдань органам влади. Зокрема: підготувати перелік пам'яток, що можуть бути передані релігійним організаціям; організувати відселення з території «Києво-Печерського державного історико-культурного заповідника» організацій та установ, діяльність яких не пов'язана з виконанням його статутних завдань; проведення інвентаризації культового майна; сприяти релігійним організаціям у зведенні культових будівель.

У зв'язку з виданням цього указу Уманський державний педагогічний інститут імені Павла Тичини припинив зазіхання на відбудову за освітянські (державні) та власні позабюджетні кошти практично зруйнованого приміщення базиліанського монастиря,

який розташований поруч з центральним корпусом, з наступним використанням його як солідного додатку до аудиторного фонду.

Адже тільки-но вдалось би відремонтувати його, вклавши в цей ремонт мільйонні кошти, як відразу почалися б протести, голодування й інші заходи, спрямовані на те, щоб державна установа (УДПІ) на абсолютно законних підставах – за Указом Президента – повернула цю споруду віруючим без будь-якої компенсації за витрачені сили, час та кошти.

Значно реальнішим виявився інший шлях розширення площі навчальних приміщень – випросити у Міністерства оборони України не менш зруйновані колишні приміщення казарм, розташовані буквально через паркан (також зруйнований) від педагогічного інституту.

Про ступінь зруйнованості казарм найкраще свідчить один факт : коли ректор Кузь В. Г. з проректорами прийшов оглянути це приміщення, то на першому поверсі були вже зірвані всі дошки підлоги і тому довелося переступати по дубовим лагам, до яких вони колись кріпилися. Глянувши на стелю, побачили величезні пройми в ній, через які проглядалися пройми й між II та III поверхами, між III поверхом та горищем, а через цю суцільну діру було видно …небо, бо шиферний дах був також пошкоджений (розкрадений).

Спочатку за такі руїни, придатні лише для ефектних кінозйомок про війну, вимагали суму, більшу, ніж за будівництво нового еквівалентного за площею приміщення. Лише звернення з відчайдушним, майже без надії на успіх, листом-проханням особисто до тогочасного міністра оборони України Костянтина Петровича Морозова раптом вирішило цю проблему. Він дав згоду на безкоштовну передачу нам приміщень казарми та їдальні військового містечка № 4.

Передачу цих споруд на баланс нашого Інституту здійснено в цьому ж році рішенням виконкому Уманської міської ради.

Залишалася "дрібничка" – провести своїми силами капітальний ремонт двох споруд 1934 та 1952 років забудови – корпусу, який, за звичкою, іноді продовжували називати «казармою», та їдальні.

4.03.1992 р. Президент України Л. М. Кравчук, підтримавши пропозицію провідних українських учених, видав указ «Про заснування Академії педагогічних наук України», в якому визначались організаційні основи її діяльності як державної інституції, як вищої галузевої наукової установи, основні завдання, чисельність членів, інші заходи.

До 1991 р. в СРСР існувала загальносоюзна Академія педагогічних наук, до складу якої входило 18 провідних учених педагогів і психологів України. Педагогічна теорія і практика завжди мали в Україні визначні здобутки, але тривалий час вони поступово втрачали свої національні ознаки. І не можна було не помічати того, що колоніальні умови їх існування неминуче гальмували розвиток педагогічної теорії. З розпадом Радянського Союзу Академія педагогічних наук (АПН СРСР) припинила своє існування й була реорганізована в Російську академію освіти (РАО).

1.04.1992 р. підписано лист МО № 310-15/34 про разовий прийом до аспірантури в УДПІ імені Павла Тичини. Ця дата стала точкою відліку заснування в нашому інституті (в подальшому – університеті) аспірантури.

Завдяки зусиллям доктора історичних наук, професора Марахова Григорія Івановича у нас була відкрита аспірантура з історії України.

1.06.1992 р. постановою № 303 Кабінету Міністрів України визначено, що всі без винятку державні і приватні вищі навчальні заклади країни мають обов'язково пройти акредитацію, тобто отримати офіційне визнання їх права здійснювати свою діяльність на рівні державних вимог і стандартів освіти та видавати дипломи встановленого зразка.

Уманський педагогічний інститут імені Павла Тичини відразу серйозно взявся за підготовку до проходження акредитації. Ми не забували неодноразових застережень Міністра освіти та його заступника про можливість закриття нашого Інституту за результатами акредитації.

16.06.1992 р. на виконання вищезазначеного Указу Президента від 4.03.1991 р. Кабінет Міністрів України прийняв постанову, яка передбачала конкретні заходи щодо утворення Академії педагогічних наук України. Президентом-організатором було призначено М. Д. Ярмаченка. Дійсними членами-засновниками Академії педагогічних наук України стали 15 відомих в Україні вчених : Арват Ф. С., Гончарук Є. Г., Каніщенко Л. О., Киричук О. В., Мадзігон В. М. Мокін Б. І., Прісняков В. Ф., Прокопенко І. Ф., Савченко О. Я., Скок В. І., Скопенко В. В., Таланчук П. М., Шкіль М. І., Ярмаченко М. Д. Згідно з цим Указом одним з 15 академіків-засновників АПН України був призначений і наш земляк, директор Сахнівської ЗОШ Захаренко О. А., якого в 1988 р. вчена рада Уманського педінституту досить успішно запропонувала як

кандидата до обрання в члени-кореспонденти АПН СРСР.

26.06.1992 р. ректор нашого Інституту проф. Кузь В. Г. захистив у Науково-дослідному інституті педагогіки України докторську дисертацію у формі доповіді «Педагогічні основи виховного процесу в комплексі «Школа – дитячий садок»». Таку процедуру в наукових колах називали більш влучно : «отриманням вченого ступеня доктора наук за сукупністю опублікованих наукових робіт».

31.07.1992 р. наказом ректора № 257 на факультеті підготовки вчителів початкових класів здійснено перший набір студентів на додаткову спеціальність «хореографія». Виняткову роль у становленні цієї спеціальності в УДПІ імені Павла Тичини відіграв В. В. Кострица – фахівець від Бога, справжній естет, який започаткував низку хореографічних колективів не лише у нас, а й у міському будинку культури, педагогічному коледжі, сільськогосподарському інституті. Навіть його зовнішній вигляд (він вишукано одягався, на його обличчі завжди була доброзичлива інтелігентна посмішка) спонукав вихованців до творення краси і добра.

Вже у першому наборі була майбутня кандидатка педагогічних наук, завідувачка і професорка кафедри хореографії нашого університету Людмила Миколаївна Андрощук.

1992 р. Уманським педагогічним інститутом імені Павла Тичини почала використовуватися така форма підготовки "свого абітурієнта" з обдарованих і професійно зорієнтованих дітей сільських шкіл, як педагогічний клас, організований на базі Уманської школи-інтернату.

1992 р. – це рік заснування в нашому інституті факультету дошкільної педагогіки і психології й початку навчання за спеціальністю «Педагогіка і психологія (дошкільна)». 1 вересня 1992 р. розпочали навчання студенти, об’єднані в дві групи – з випускників педагогічних училищ і загальноосвітніх шкіл.

1992 р. На природничому факультеті УДПІ ім. Павла Тичини здійснено набір за спеціальністю «Біологія і хімія». Тут вже був досвід випуску вчителів за подвійними спеціальностями : з 1971 р. запроваджено спеціальність «Біологія і основи сільськогосподарського виробництва», з 1990 р. – «Біологія і сільськогосподарська праця» та «Біологія і географія». А от запровадження навчання за спеціальністю «Біологія і хімія» виявилося дещо поспішним. Мало того, що тут потрібні були вузькопрофільні спеціалісти-хіміки для викладання низки нових дисциплін, ще більш серйозною виявилася інша проблема. Тоді,

на жаль, ще не було вимоги узгоджувати нові спеціальності з обласним відділом освіти, а вони неодмінно застерегли б нас, що гострої потреби у вчителях хімії в нашому регіоні нема, адже Черкаський педінститут вже протягом кількох років щорічно випускає 1-2 групи вчителів хімії. Більше того, за останній навчальний рік (про це ми дізналися із значним запізненням) по всій Черкаській області не було працевлаштовано жодного нового вчителя хімії.

24.08.1992 р. було офіційно відкрито відроджений Університет «Києво-Могилянська Академія». Відбулася урочиста посвята в студенти.

1992/1993 н./ р. На філологічному факультеті УДПІ розпочато підготовку спеціалістів за фахом «Українська мова і література». З моменту започаткування цю спеціальність інтегровано зі спеціальностями «Народознавство» та «Англійська мова» як додатковими. Тривалість навчання була 5 років.

22-30.09.1992 р. згідно з договором, підписаним УДПІ імені П. Г. Тичини та місією Всесвітньої Ради Брацлавських хасидів в Україні, у гуртожитках нашого інституту перебували паломники під час їхнього нового року – Рош га-Шана. Відповідальним за ведення переговорів щодо поселення хасидів та забезпечення їх проживання ректор призначив автора цього «Літопису».

Клопоту, як і провокацій з боку адміністрації хасидів, було дуже багато. Якби все детально описати, то це була б ще одна книга, але кінцевий результат був все-таки позитивним : позабюджетний рахунок УДПІ зріс на 1 873 млн. крб. та 10 080 доларів США, а автопарк інституту, за рахунок частини цих коштів, поповнився новим «Рафіком». Більше того, лише завдяки зв’язкам хасидів вдалося через Москву роздобути в одній з уманських організацій бухту силового кабелю (на той час він вже не випускався і тому придбати його через торгівельну мережу було неможливо), необхідного для завершення будівництва нового корпусу інституту.

Наступного року адміністрація УДПІ мала намір ще раз прийняти паломників, розширивши площу для їх поселення за рахунок так званих "казарм". Було знову підписано договір, відповідальним призначено доц. Крохмаля С. С., витрачено великі кошти на ремонт з урахуванням усіх побажань другої договірної сторони, але остання, маючи на руках уже підписаний договір, використовувала його виключно для того, щоб при проведенні переговорів з іншими організаціями різко збивати ціну за послуги по тимчасовому проживанню хасидів. Їм це вдалося. Жодного паломника вони не

поселили в приміщеннях УДПІ в 1993 р., хоч це було грубим порушенням підписаного 5-річного договору. Ось так і сталося, що в 1992 р. наш інститут вперше і востаннє приймав хасидів.

З прийомом хасидів у цьому році була пов'язана дуже серйозна загроза. Новий корпус пединституту був ще недобудований і тому, до здачі його в експлуатацію, він перебував у повному розпорядженні будівельної організації. У керівництва цієї організації виникла приваблива авантюрна ідея : самим здати недобудований корпус УДПІ імені Павла Тичини в оренду для поселення хасидів. У 1992 р. вони цю ідею успішно реалізували, що стало вагомим мотивом, щоб і в наступні роки здійснювати подібне і, головне, – не поспішати із завершенням будівництва навчального корпусу. Ректорат інституту в ультимативній формі застеріг керівництво будівельного управління і міста, що в разі повторення здачі в оренду недобудованого приміщення навчального корпусу, буде гарантовано всеукраїнський скандал за участю всього колективу студентів і викладачів у вигляді страйку та ще й під час заїзду хасидів – події, до якої прикута увага всього світу.

12.11.1992 р. з 23^{00} припинено функціонування рубля в грошовому обігу на території України згідно з Указом Президента України про грошову реформу від 07.11.1992 р. Єдиними офіційними грішми в нашій країні стали купоно-карбованці. Міняти рублі на карбованці можна було протягом року. Станом на 12.11.1992 р. обмінні курси становили : 1,45 крб. / 1 руб. та 403 крб. / 1 долар США.

17.11.1992 р. в Києві відбулися збори академіків-засновників АПН, які завершили формування Академії. Було обрано 7 нових дійсних членів, а вже 18.11.1992 р. відбулися перші Загальні збори АПН України. Вони обрали президентом Академії М. Д. Ярмаченка, віцепрезидентом Л. О. Каніщенка, головним ученим секретарем О. Я. Савченко. До складу її Президії увійшли : Є. Г. Гончарук, О. В. Киричук, В. І. Кононенко, М. В. Костицький, О. Г. Мороз, В. Ф. Прісняков, І. Ф. Прокопенко, М. І. Шкіль. Було утворено три відділення : теорії та історії педагогіки; дидактики, методики та інформаційних технологій в освіті; психології, вікової фізіології та дефектології.

1992 р. Рішенням Колегії Міністерства освіти України першим пединститутом, який мав пройти процедуру акредитації, було визначено УДПІ і навіть назначено дату початку роботи у нас Міжрегіональної республіканської акредитаційної комісії. Той факт, що

саме в цей час ректор перебував на стаціонарному лікуванні в одній з київських клінік, не відміняло цього рішення. Виручило інше : будучи на лікуванні, ректор не зміг бути присутнім на засіданні Колегії Міністерства, а попередити УДПІ про акредитацію офіційно, а, головне – вчасно (не менше як за два місяці до її початку), співробітники міністерства забули.

Будучи на період лікування ректора тимчасово виконуючим його обов'язки, я категорично відмовився підписуватись під роздруківкою рішення Колегії без зазначення реальної дати мого ознайомлення з цим документом й пояснив причину відмови – за чинним положенням це потрібно було зробити значно раніше.

23-24.12.1992 р. у Києві в палаці культури «Україна» відбувся Перший з'їзд педагогічних працівників України. На ньому було заслухано та обговорено доповідь Міністра освіти П. М. Таланчука.

Ні Президента України, ні керівника Уряду на з'їзді не було, що досить обурило присутніх на з'їзді освітян.

Виступив на з'їзді Перший віцепрем'єр України І. Р. Юхновський, який акцентував увагу присутніх на необхідності опанування ще в школі іноземними мовами і, насамперед, англійською. Але при цьому він запропонував дещо утопічну ідею – запровадити в школі, бажано в 7-му класі (щоб і випускники неповної середньої школи мали змогу в достатній мірі оволодіти іноземною мовою), вивчення кількох предметів цією мовою. Для реалізації цієї ідеї потрібні були вчительські кадри, які досконало володіли б іноземною мовою. Керівники педагогічних ВНЗ, у тому числі й Уманського педінституту імені Павла Тичини, сприйняли цю ідею як соціальне замовлення на відкриття додаткових спеціальностей та спеціалізацій з іноземної мови.

Найбільшим досягненням цього з'їзду був розгляд основних позицій Державної національної програми «Освіта» («Україна XXI століття»). Було зроблено низку зауважень та пропозицій, спрямованих на те, щоб це була дійсно національна освітня програма на найближче десятиліття. Потім майже цілий рік йшло доопрацювання цього документу і лише 3.11.1993 р. Кабінет Міністрів затвердив цю програму, а Президент України Л. М. Кравчук підписав відповідну постанову.

Одним із співавторів доопрацювання цього документу був професор нашого педінституту М. Т. Мартинюк.

1992 р. У грудні місяці ще продовжували функціонувати талони на придбання гостродефіцитних товарів. Іноді це призводило до казусів. Коли я за запрошенням поїхав на Перший з'їзд педагогічних працівників України, як т. в. о. ректора, бо Кузь В. Г. перебував тоді на стаціонарному лікуванні в Києві (втім, це не завадило йому також попасти на з'їзд), то виїхати довелося на добу раніше, бо делегація від Черкаської області мала організовано виїхати з обласного центру окремим автобусом. Поспіхом забув захопити з собою цукор до чаю. Ні в Черкасах, ні в Києві не вдалося купити навіть 100 або 50 грамів цукру без відповідного талону. І це при тому, що іноді можна було побачити, зокрема в Умані, як з чорного ходу продуктового магазину продавці, насторожено оглядаючись довкола, завантажували в приватні автомобілі цукор цілими мішками.

25.03.1993 р. наказом № 3 Атестаційної колегії МО УРСР в УДПІ ім. П. Г. Тичини відкрито аспірантуру з 4 спеціальностей : теорія та історія педагогіки; історія України; теорія і історія релігій, вільнолюбства та атеїзму; філософія політики.

30-31.03.1993 р. на загальних зборах Академії педагогічних наук України прийнято Статут Академії, положення про її відділення, обрано віцепрезидентів – керівників відділень : теорії та історії педагогіки – В. М. Мадзігона; дидактики, методики та інформаційних технологій – С. У. Гончаренка; психології, вікової фізіології та дефектології – О. В. Киричука.

1993 р. На початку липня з дозволу ректора пединституту Кузя В. Г. із фасадної стіни нашого закладу було знято меморіальну дошку, на якій перераховувалися ті "визначні" діячі більшовицької партії та уряду, які в 30-х роках виступали у цьому приміщенні, зокрема, Г. І. Петровський, І. Е. Якір, В. П. Затонський, Г. І. Котовський, Я. Гамарник та інші. Після хрущовської відлиги та горбачовської гласності ставало все більш зрозумілим, що возвеличення на фасаді педагогічного закладу цих людей, які принесли нашому народу багато страждань, як і таблички з ім'ям Карла Маркса, яким названо вулицю, на котрій розташований наш інститут, навряд чи сприятиме формуванню таких вихователів майбутніх громадян нашої країни, які відповідали б вимогам сьогодення. Зарубіжні гості, при всій їх коректності, іноді також звертали увагу на цю невідповідність. Тому без розпорядження "зверху" меморі-

альну дошку було акуратно демонтовано, а через короткий проміжок часу рішенням Уманської міської ради було повернено і вулиці первинну назву – вул. Садова.

1993 р. У цьому році докорінно змінено процедуру вступних випробувань : перевірку знань абітурієнтів здійснювали виключно з допомогою тестів. Для цього за замовленням Інституту системних досліджень освіти України розроблено низку посібників-довідників для вступників до вищих навчальних закладів з різних спеціальностей.

Видавництво «Ґенеза» оперативно видало цю величезну за обсягом та накладом друковану продукцію. Коли незадовго до початку вступних іспитів виділений для УДПІ ім. П. Тичини вантаж привезли за призначенням, то за телефонним розпорядженням ректора (він на той час був за межами Умані) всю цю літературу, сумарною вагою близько двох тонн, занесли в його кабінет і розмістили впритул до капітальних стін, щоб не провалитися на перший поверх у їдальню.

Парадоксальним було те, що усі ці затрати на видання та доставку методичних розробок виявилися майже марними, бо наступного року вся ця література вже не використовувалася за призначенням – для вступних випробовувань. Нею можна було скористатися лише для повторення дещо оновленого у порівнянні з тогочасними підручниками матеріалу з окремих дисциплін. Самі ж тести доцільно було б розташувати на 1-2 дискетах (флешки тоді ще не використовувалися). Це і зручніше, бо не потрібно було б у всіх ВНЗ перенабирати ці тести вручну, і незрівнянно дешевше. Зекономлених коштів вистачило б на будівництво нової школи, а може й не одної.

1993 р. в УДПІ ім. П. Г. Тичини планувалося відкриття спеціальності «українська мова і література та єврейська мова». Ліцензування спеціальності у сучасному розумінні цього поняття тоді не практикувалося, просто це питання погоджувалося з Міністерством освіти. Ще в червні місяці було отримано обіцянку від аташе по культурі при посольстві Ізраїлю в Україні щодо сприяння у забезпеченні викладачів та студентів необхідними підручниками, посібниками, науковою та художньою літературою, фонограмами, відеофільмами. Узгоджено було також допомогу з боку ізраїльської сторони з таких питань :

- добір викладачів з окремих дисциплін із провідних універ-

ситетів світу;

- організація стажування викладачів інституту в солідних університетах світу (насамперед викладачів філологічного факультету) та вивчення досвіду організації вищої освіти за кордоном;
- організація навчання студентів філологічних спеціальностей протягом року в зарубіжних навчальних закладах, а зарубіжних студентів – в Уманському педінституті;
- здійснення поїздок за кордон творчих колективів інституту (хору народної пісні, танцювального колективу та ін.);
- виділення коштів на будівництво додаткових квартир в окремому будинку для викладачів.

29.07.1993 р. за результатами вступних іспитів ректором УДПІ підписано наказ № 259 «Про зарахування студентів І курсу денної форми навчання за спеціальністю «Українська мова і література та єврейська мова»». Прийнято 23 особи. Термін їхнього навчання – 5 років.

31.08.1993 р. наказом № 280-нв «Про призначення стипендій студентам педагогічного факультету філологічних спеціальностей» виділено стипендії і 15-й групі – групі за спеціальністю «Українська мова і література та єврейська мова»».

Але тільки-но до ізраїльського аташе дійшла інформація, що серед щойно набраних за цією спеціальністю першокурсників є не лише представники єврейської національності, то нам дали зрозуміти, що за таких обставин не збираються виконувати прийнятих зобов'язань.

Вони хотіли, щоб контингент студентів з цієї спеціальності неодмінно узгоджувався з ними, тоді вони гарантували б особливо добросовісних студентів, більшість з яких отримувала б дипломи з відзнакою, адже (*увага!*), якщо їхні батьки і вони мають намір переїжджати на постійне місце проживання в Ізраїль, то хто краще за них вивчав би єврейську мову.

Усвідомивши останнє, нам довелося оперативно змінити назву спеціальності (вилучивши «єврейську мову») і, відповідно, переробити навчальний план, добре розуміючи при цьому, якими неприємними для інституту, особливо для керівництва, можуть бути наслідки, адже абітурієнти подавали заяви й проходили випробовування за однією спеціальністю, а навчатися будуть за іншою. На щастя, скарг з цього приводу ні від

студентів, ні від їхніх батьків не було, бо їм переконливо пояснили, що якби вони вступ здійснювали на спеціальність «Українська мова і література» (а така спеціальність того року у нас була і конкурс на неї був досить високий), то багато хто з абітурієнтів цієї групи не подолав би його, а так усі 23 з них, навіть з не дуже високими оцінками за результатами вступних іспитів, стали студентами. Більше того, строк навчання за одною спеціальністю зменшувався на один рік. На другий курс вони були переведені через рік вже за спеціальністю «Українська мова і література».

Через 4 роки 20 студентів з цієї групи успішно закінчили навчання і отримали відповідні дипломи, про що свідчить наказ ректора за № 190 від 5.07.1997 р.

31.08.1993 р. Наказом по УДПІ № 104 створено філологічний факультет (філологічні спеціальності було відділено від педагогічного факультету).

1993/1994 н./ р. здійснено перший набір заочного відділення УДПІ на спеціальність «Українська мова та література» з 5-річним терміном навчання.

13.09.1993 р. УДПУ ім. П. Г. Тичини провів біля пам'ятника Т. Г. Шевченка мітинг, присвячений Дням Скорботи і Пам'яті жертв голодомору в Україні 1932-1933 рр. (для здійснення цього заходу ректорату потрібно було заздалегідь отримати рішення-дозвіл міськвиконкому за № 355 від 09.09.1993 р.).

1994 р. В Уманському педінституті організовано 5 науково-дослідних колективів, які працюють над виконанням держбюджетних тем :

- «Багатоступенева підготовка вчителя праці до навчання учнів сільської школи сучасним технологіям»,
- «Проєктування виховного процесу в сільській національній українській школі»,
- «Зміст основної фізичної освіти в школах України»,
- «Адаптивна система в навчанні іноземній мові в немовному вузі»,
- «Вивчення екологічної ситуації на лівобережжі р. Південний Буг».

До роботи над держбюджетними темами в цьому році залучено 68 студентів, 8 з них – з оплатою праці.

19.01.1994 р. наказом МОН України № 13 затверджено і введено в дію з

25 січня 1994 р. «Положення про навчальний та навчально-науково-виробничий комплекси», яке поширено на всі навчальні заклади незалежно від їх форми власності та підпорядкування [31, с. 70].

До кінця 1993/1994 н./ р. для забезпечення практичної спрямованості навчального процесу та підвищення рівня професійної і екологічної підготовки Уманським педінститутом спільно з іншими навчальними закладами створено три навчально-науково-педагогічні комплекси : «Екологія», «Дитсадок-школа», «Вчитель трудового навчання».

19.05.1994 р. Указом Президента України Університету «Києво-Могилянська Академія», колективним братчиком якого є Уманський педінститут, надано статус Національного.

Контакти між УДПІ та НуКМА посилювалися, здійснювався обмін делегаціями, вивчався досвід один одного з організації навчального процесу, проведення вступної компанії, координування наукової роботи, здійснення міжнародних зв’язків тощо.

Автору цього «Літопису» випала нагода побувати за візитівкою-перепусткою на кількох засіданнях Вченої ради Національного університету «Києво-Могилянська академія», побачити, як здійснюється досить повчальне попереднє обговорення результатів наукового пошуку, перш ніж винести його на загальний огляд у відкритий друк.

1994 р. Цьогорічний випускник факультету загально-технічних дисциплін і праці Пархоменко Олександр Михайлович закінчив УДПІ за спеціальністю «вчитель трудового навчання», вчителював, був методистом районного методичного кабінету, неодноразовим переможцем конкурсу «Учитель року», є автором методичних посібників з трудового навчання, а в 2007 р. став заслуженим учителем України.

15.06.1994 р. наказом № 92 було засновано в УДПІ ім. П. Тичини економічний факультет з денною та заочною формами навчання.

Перші роки навчання здійснювалося тут виключно на платній основі, що давало змогу дещо поліпшити матеріальний

стан Інституту. А це було на той час вкрай необхідно : методом народної будови вводилися нові площі в колишніх солдатських казармах, щоденно нам без попередження відключали електроенергію, на декілька місяців відключали майже всі телефони, навіть разом з ректорським. Виняток робився лише для одного телефону з приміщення інститутської каси, в якій стояв пустий відкритий сейф. А не відключали його тільки тому, що за нього нараховувалася солідна сума, як за діючу систему охоронної сигналізації. Саме в ці місяці повного безгрошів'я, згідно з суворими приписами міліції, грати на вікнах і дверях пустої бухгалтерії переобладнувалися на точно такі ж, але виготовлені із більш товстої арматури. Були проблеми з опаленням та водою. По кілька місяців поспіль викладачі та співробітники УДПІ зовсім не отримували заробітної плати і щоб хоч якось вижити, спродували за безцінь домашнє майно, дитячі іграшки тощо. Іноді вимушені були їздити для цього у Польщу. Якщо ж і давали заробітну плату із затримкою у кілька місяців, то, по-перше, інфляція у декілька разів (!) зменшувала купівельну спроможність отриманої за весь цей час суми, по-друге, ще й знімалася з кожного пеня за те, що протягом декількох місяців він не сплачував податок у пенсійний фонд.

Для забезпечення високоякісної підготовки зі спеціальностей, які не є спорідненими з педагогічним профілем нашого закладу, УДПІ уклав плідні зв'язки з Київським державним економічним університетом, в якому заздалегідь було домовлено про підготовку фахівців для нашого економічного факультету, саме у ньому було закуплено право користування його навчальними планами і програмами, придбано найнеобхіднішу літературу, укладено угоду про залучення їхніх провідних спеціалістів для читання окремих бізнесових дисциплін.

Ще в травні 1994 р. на базі секції економічної теорії кафедри суспільних наук була створена кафедра економіки, укомплектована кваліфікованими викладачами, серед яких були і випускники вищих економічних закладів освіти, зокрема В. К. Загарій, В. І. Рибчак, А. С. Музиченко, Г. І. Середа. Очолив цю кафедру доктор економічних наук професор П. П. Теличук.

Творчий потенціал кафедри економіки та суміжних кафедр проявився в формуванні належної матеріальної бази економіч-

ного факультету, обладнанні лабораторії інформатики найсучаснішою на той час комп'ютерною та оргтехнікою, укомплектуванні бібліотечного фонду; підготовці авторських підручників з сучасних економічних теорій та економіки освіти, «Нарисів економічної теорії» (П. П. Теличук та ін.), нових навчальних програм та методичних рекомендацій для викладачів та студентів.

Протягом першого навчального року на стаціонарному відділенні економічного факультету навчання велося за спеціальностями «Фінанси і кредит» (23 студ.) та «Економіка підприємства» (11 студ.), а на заочній формі – лише зі спеціальності «Фінанси і кредит» (49 студ.).

20.06.1994 р. з метою надання допомоги абітурієнтам та їхнім батькам при оформленні документації, необхідної для подання у приймальну комісію, наказом ректора № 82 створено з числа студентів громадську приймальну комісію. Як показав досвід, присутність студентів у приймальній комісії дозволяла абітурієнтам не лише швидше зорієнтуватися в правильному технічному оформленні документації, а й полегшувала часом вибір факультету, спеціальності. Практикувалося це і в наступні роки.

1994 р. В Україні вирує страшенна інфляція. Вартість одного буханця хліба піднялася до 2 000 крб. і вище, коробка сірників – до 1 000 крб. Національний банк 1.12.1994 р. увів в обіг купюру номіналом у 500 000 українських карбованців (купонів). Власник двох таких купюр – вітчизняний мільйонер, а з 12 травня 1995 р. введено в обіг купюру номіналом в 1 000 000 карбованців.

За контрактом в УДПІ ім. П. Г. Тичини на той час могли навчатися виключно діти вітчизняних "мультимільйонерів".

У автора «Літопису» збереглися документи, які свідчать, що лише за перший рік навчання сина в нашому інституті (і це на заочному відділенні !) довелося заплатити із сімейного бюджету 12 500 000 крб., що на той час було майже співставиме із заробітком проректора за весь попередній рік. За наступні два роки було доплачено ще 42 500 000 крб.

Про динаміку інфляції у перші роки незалежності України яскраво свідчать ціни на поштових марках, показаних на фото : 5 коп., 5 000 крб., 30 000 крб.

Якби хтось напередодні розпаду СРСР продав дачу з двоповерховим будиночком за 5 000 руб. (тоді приблизно такою і навіть трохи нижчою була її вартість) та приберіг їх на "чорний день", то вже через чотири-п’ять років він зміг би придбати на цю суму лише… поштову марку із зображенням «Софіївки». За поштову марку із зображенням Петра Сагайдачного потрібно було б викласти колишню суму за 6 таких дач. Усі багаторічні заощадження, якщо вони у кого й були, то "згоріли". Їх попіл ще десятки років буде утримувати наших громадян від продажу нерухомості чи транспортного засобу в національній валюті. Життя вже вкотре навчило нас мудрій обережності.

Навіть через півтора десятиліття, у другій половині 2019 р., коли гривня неочікувано стала помітно зміцнюватися, сам факт уведення в обіг нової купюри номіналом у 1 000 гривень із зображенням В. І. Вернадського та переведення дрібних гривневих номіналів у монети, не додав нашим громадянам оптимізму. В таких умовах чекати зростання реальної купівельної спроможності гривні навряд чи можна.

16.09.1994 р. для прискорення ремонту корпусу № 3 (колишніх "казарм") наказом № 129 в УДПУ імені Павла Тичини створено студентський будівельний загін. Ще один подібний наказ за № 130 видано 19.09.1994 р. Завдяки цьому вчасно відремон-

товано та введено в дію нові навчальні площі в розмірі 3 935 м^2

Протягом цього ж навчального року здійснено перехід факультету загальнотехнічних дисциплін і праці у відремонтований навчальний корпус, що значно розширило можливості факультету у розгортанні усіх видів його діяльності.

19.09.1994 р. наказом ректора № 132 започатковано роботу курсів з підготовки користувачів обчислювальної техніки, встановлено вартість таких занять і інших послуг лабораторії інформатики.

1.10.1994 р. Станом на початок жовтня в УДПІ ім. П. Г. Тичини на денній формі навчалося 2 346 студентів, на заочній – 1 259 [69, с. 2].

22-25.11.1994 р. в УДПІ відбулася міжнародна конференція «Християнська мораль і етика як основа суспільства» за участю більш як 50 освітян з Канади, Європи та Сполучених Штатів Америки. Тут не репрезентувалася якась конкретна конфесія чи церква. Не було тут і мети пропагувати Західну культуру. Усе це було чітко визначено заздалегідь, ще при підготовці до проведення конференції.

Ініціатором цієї конференції у рамках «Міжнародної програми для шкіл» була офіційно зареєстрована Мінюстом від 23.04.1993 р. всеукраїнська громадська організація «Культурно-просвітницький центр "Нове життя"», що розташовувалася у малій залі Міжнародного центру культури та мистецтва (колишньому Жовтневому Палаці) по вул. Інститутській, № 1 у Києві.

Викладачі та студенти чи не вперше в житті мали змогу реально побачити в дії те, що зараз досить звично, можна сказати буденно, називається мультимедійною апаратурою. Окрім того, студенти філологічного факультету мали унікальну можливість протягом 4-х днів активно спілкуватися з носіями тих мов, які вивчали, виконуючи функцію перекладачів для іноземних гостей (окрім синхронного перекладу їх виступів на конференції, який здійснювався професійними перекладачами).

Конференція відбувалася одночасно в 4-х найбільших аудиторіях УДПУ – в актовій залі; у приміщенні, де зараз розташовується читальна зала нашої наукової бібліотеки; у 210-й та 307-й аудиторіях. Зарубіжні гості виступали англійською мовою, але у кожного учасника конференції (а їх було більше двохсот осіб!) був мініатюрний радіоприймач з

FM діапазоном (він видавався кожному разом з навушниками при реєстрації), завдяки якому можна було налаштуватися на синхронний переклад цього виступу. При бажанні можна було, сидячи наприклад у актовій залі, налаштуватися на виступи, які відбувалися у цей же час в інших аудиторіях. Існувала навіть можливість вибирати – слухати виступ англійською мовою, що було корисним для англомовних викладачів, аспірантів, що готуються складати кандмінімум з іноземної (англійської) мови, та студентів відповідної спеціальності, чи в перекладі українською.

Автор цієї книги, що ніс повну відповідальність за проведення конференції, здійснював вибіркове прослуховування окремих виступів з допомогою такого ж приймача, не перебуваючи постійно в одному із зазначених вище приміщень. Дещо з почутого доводилося ретельно конспектувати. Це необхідно було робити, бо таке ж прослуховування робили і три "гості" в цивільному з відповідної спецслужби, яким потім протягом двох днів потрібно було переконливо доводити, що нічого ідеологічно шкідливого там не проголошувалося. А вони шукали будь-яку зачіпку для пред'явлення звинувачення, не гребуючи навіть індивідуальними допитами студентів та викладачів за закритими дверима.

Були б навіть великі неприємності, якби переклад робився російською мовою, адже це було б порушенням закону України «Про мови» 1989 р. Добре, що перед організаторами конференції нами завбачливо була поставлена категорична вимога : переклад має здійснюватися виключно державною мовою.

1994 р. Уманський педагогічний інститут імені Павла Тичини за результатами роботи та темпами розвитку посів 14-те місце серед 28 педагогічних ВНЗ України, обійшовши при цьому таких солідних сусідів, як Вінницький, Кіровоградський, Миколаївський, Черкаський і навіть уславлений Полтавський педагогічні інститути.

За забезпеченістю комп'ютерними місцями на 100 студентів денної форми навчання у 1994 р. наш інститут посідав третє місце серед педагогічних інститутів країни, а за роботою навчально-науково-педагогічних комплексів (їх було у нас три) – перше.

1994 р. Тимчасовим науково-дослідним колективом кафедри географії та основ сільськогосподарського виробництва виведено 3 сорти сої : «Уманська-1», «Уманська-2», «Уманська покращена». Викладачі цієї кафедри є співавторами виведення гібриду напівцукрового буряка «Уманський напівцукровий». Всього за останні 5 років Інститутом одержано 9 авторських свідоцтв.

Діє 4 наукові школи (акад. Кузя В. Г., проф. Щеколдіна А. Г., проф. Кіпніса Л. А., проф. Теличука П. П.) [69, с. 5].

5-10.12.1994 р. експертна комісія Державної інспекції закладів освіти знайомилася з інфраструктурою УДПІ ім. П. Г. Тичини і станом професійної та базової підготовки студентів, формуванням контингенту, розподілом і використанням спеціалістів, рівнем організації навчально-виховного процесу, якісним складом кадрового потенціалу, організацією та проведенням наукових досліджень, матеріально-технічною базою інституту. Підставою для здійснення атестаційної експертизи нашого Інституту був наказ начальника Державної інспекції закладів освіти від 29.11.1994 р. №240-4/321.

26.01.1995 р. на засіданні Міжгалузевої акредитаційної комісії (скорочено – МАК, хоч цю комісію в деяких ВНЗ досить часто називали «МРАК») було розглянуто питання про акредитацію Уманського педінституту. Наші документи прийняли лише з четвертої спроби, заспокоївши тим, що одному з Житомирських ВНЗ і після восьмої спроби документи було знову повернено на доопрацювання. Спочатку склалося тверде переконання, що абревіатура «МРАК» виникла не випадково, а для носія російської мови була ще й більш влучною із-за штучної зайвої тяганини з оформленням документації. Насправді ж усе виявилося значно прозаїчнішим. Спочатку, наказом МО України № 157 від 20.10.1992 р., було створено Міжгалузеву республіканську акредитаційну комісію, тобто «МРАК» [32, с. 306], а вже 3.02.1994 р. наказом № 29 «Про удосконалення системи атестації та посилення контролю за діяльністю закладів освіти» здійснено реорганізацію цієї комісії і вона відтепер почала називатися Міжгалузева акредитаційна комісія, тобто «МАК».

Під час самого засідання МАК наш навчальний заклад за порядком денним був далеко не першим (акредитувалися заклади різних профілів і різних рівнів акредитації). Спочатку, за попередньо оголошеним регламентом, на виступ ректора відводилося 30 хвилин,

але перший же ректор затягнув свій виступ майже на 45 хвилин. Міністр освіти зупинив його після другого нагадування і попередив усіх присутніх, що надалі на виступ ректора відводиться не більше 20 хвилин. Це означало, що потрібно різко скорочувати заздалегідь підготовлений текст виступу. Для Уманського педінституту це було вкрай небажано, адже ні на мить не можна було забувати неодноразово повторювані, як мантра, твердження попереднього Міністра і його заступника, що наш заклад акредитацію не пройде.

Кузь В. Г., уважно прислухаючись до процедури акредитації, дав мені свій роздрукований текст і попросив зробити оперативно на полях помітки, які абзаци можна без особливої шкоди пропустити. Ледве я встиг зробити це, як регламент було скорочено спочатку до 15, а за один виступ до нашої черги – до 7 хвилин. Кожного разу головуючий за 0,5 хвилини до завершення регламенту вставав, однозначно натякаючи цим на необхідність завершення виступу.

У повному розпачі Володимир Григорович питає мене : що робити ? Я розвів руками й підтвердив те, що й він думав : менш як за 18-20 хвилин неможливо подати підготовлений виступ і то при умові швидкого читання і без будь-яких коментарів, відступів та уточнень (усе це можна буде приберегти для відповідей на запитання членів комісії). Але через хвилину сказав йому дуже необдуману фразу : «я б на вашому місті (опускаю його бурхливу реакцію на цей необережний початок фрази) в уповільненому темпі, штучно розтягуючи кожне слово, без будь-яких скорочень представився б, що я – Кузь Володимир Григорович, ректор Уманського державного педагогічного інституту імені Павла Григоровича Тичини, а потім глянув би на годинник і сказав, що в зв’язку із завершенням регламенту щиро дякую за увагу і пішов би з трибуни». Адже все одно за 7 хвилин повноцінного розкриття багатьох аспектів діяльності нашого інституту не буде. Виступ зведеться до пустої формальності, а для нас це дуже ризиковано.

Не встиг я заспокоїти ректора із-за своєї зухвалої пропозиції, як йому надають слово. Поки він йшов до трибуни, я, нагнувши голову, встиг кілька разів пожалкувати про сказане, адже це не дало йому змоги зосередитись перед відповідальним виступом та ще й роздратувало. Чітко розумів, що в Умані, а скоріш за все ще по дорозі додому в машині, буде дуже серйозний і цілком справедливий "розбір польотів", мені доведеться, мабуть, писати

заяву про звільнення з роботи.

Яке ж було моє здивування, коли я почув з його вуст усе те, що кілька хвилин тому в гіркому "жарті" порадив. У залі і в президії вперше за все засідання відбулось бурхливе пожвавлення. Підніма-ється з місця Міністр освіти П. М. Таланчук і лагідним тоном каже: «добре, що хоч один з ректорів дбає про регламент, але, Володимире Григоровичу, я ж не буду силою стягувати вас із трибуни».

В. Г. Кузь припинив сходження з трибуни, сказав : «дякую!» (з урахуванням його інтонації, міміки і жесту це «дякую» означало в перекладі на звичайну мову ні що інше, як «ловлю вас на слові»!). А далі, без будь-яких скорочень, було подано весь його виступ. І вперше за кілька годин – ніяких зауважень з боку головуючого про регламент. У мене і досі зберігаються чернетки того виступу та систематизовані заготовки відповідей на потенційно можливі питання членів комісії.

Уманський державний педагогічний інститут імені Павла Тичини був визнаний акредитованим за ІІІ рівнем акредитації. Це був величезний успіх нашого колективу, адже ми були чи не найпершим педагогічним вищим навчальним закладом України, який успішно подолав цей марафон, що тривав два роки і чотири місяці. Отримати більш престижний IV рівень акредитації було на той час для нас навіть теоретично неможливо саме тому, що наш ВНЗ, зважено дивлячись у перспективу, започаткував низку нових спеціальностей.

Справа в тому, що згідно з нормативними документами ВНЗ вважається таким, що успішно пройшов акредитацію, якщо акредитовані його структури та не менше 70 % спеціальностей. Причому повну акредитацію проходять лише ті спеціальності, на яких вже є випускні курси. Таких спеціальностей у нас було три, дві з яких – «Біологія» та «Праця» – отримали найвищий, IV рівень акредитації, а одна – «Педагогіка і методика початкового навчання» – ІІІ рівень акредитації.

Ті ж спеціальності, які були порівняно новими і не мали випускних курсів, – «Фізика і інформатика», «Педагогіка і психологія (дошкільна)», «Українська мова і література та англійська мова», «Економіка підприємства», «Фінанси і кредит» – згідно з нормативними документами могли проходити лише ліцензування, тобто визнання можливості здійснювати освітню діяльність на рівні державних вимог, але ще без права видавати з цих

спеціальностей дипломи встановленого державного зразка. Всі вони отримали максимальний рівень ліцензування – III-й (IV-м буває лише рівень акредитації).

Фактично Уманський педагогічний інститут офіційно підтвердив свій статус, усі студенти, навіть студенти нового економічного факультету, який працював на контрактній основі за навчальними планами і програмами Київського економічного університету, отримали гарантію захищеності своїх прав, передбачених чинним законодавством.

1995 р. На початку року на першому поверсі головного корпусу УДПІ відкрито магазин-салон «Кирилиця», який торгував художніми виробами та канцелярським приладдям. Іноді на полицях були вироби студентів та співробітників інституту – вишиванки, гончарні вироби, різьба по дереву тощо.

1995 р. Перший міністр освіти незалежної України П. М. Таланчук знову спробував відмовитись від багатопрофільної підготовки у вищих навчальних закладах, у тому числі й педагогічних (таке вже практикувалося в 1963 р.). Було видано й розпорядження з цього приводу, затверджено правила прийому усіх педагогічних ВНЗ виключно на однопрофільні спеціальності, незважаючи на різкі протести ректорів педвузів, які мотивували свою позицію необхідністю зберегти сільські школи, де вчитель з однопрофільною підготовкою не зможе працювати за фахом на повну ставку.

За дорученням ректора Уманського педінституту проф. Кузя В. Г. автору монографії, який був тоді проректором з навчальної роботи, довелося за кілька місяців з десяток разів зустрітися з цього приводу із заступником міністра освіти та науки Гондюлом В. П. та із заввідділом вищої педагогічної освіти Степком М. Ф. Кінцевий результат, коли на нього вже майже й не розраховували (за кілька днів до завершення прийому документів від абітурієнтів), виявився позитивним : УДПІ першим з педагогічних ВНЗ України отримав дозвіл продовжувати підготовку вчителів за подвійними спеціальностями.

Цікавим є те, що згодом ексміністр освіти Таланчук П. М., колишній непримиримий противник багатопрофільної підготовки у вищій школі, обійнявши посаду ректора університету «Людина», став ініціатором і домігся офіційного дозволу на

підготовку у своєму ВНЗ спеціалістів з подвійними, далеко не спорідненими спеціальностями, наприклад «Інженер-юрист».

10-25.06.1995 р. відбулася поїздка у французьке місто-побратим Ромійї-сюр-Сен офіційної делегації м. Умані, очолюваної автором цієї книги, який був у той час депутатом Уманської міської ради.

Багато цікавого і, на перший погляд, дивного довелося побачити й почути там. Наприклад, ключ від кімнати приватного готелю не потрібно здавати при виході з нього. Більше того, до цього ключа з номером кімнати прикріплено ще й… ключ від вхідних дверей готелю (а раптом ви прийдете дуже пізно!) та ярличок із зазначенням назви готелю і його адреси. Щоранку за півгодини до відкриття приватного магазину чи аптеки начисто промиваються не лише вікна, а й бруківка навпроти закладу, а двері обприскуються в малій дозі парфумами (французькими!). Незвично часто за кермом легкових автомобілів можна побачити дам поважного віку. Майже на кожному велосипеді до багажника з обох сторін заднього колеса прикріплено футляри для перевезення дрібних речей і ніхто не чіпляє сумки з багажем до руля, як нерідко роблять у нас. Це і значно безпечніше, і зручніше, і елегантніше.

Фуршет після офіційних перемовин був схвально скромним : бокал шампанського і закуска – твердий сир розміром з поштову марку з прикріпленою до нього з допомого зубочистки одною маслиною.

Досить дивними можуть видатися нам французи, які влітку купують продукти у більш дорогому, але солідному магазині, хоч поруч можна придбати такі ж продуктові товари і з такою ж якістю (!) за значно нижчими цінами в тимчасових літніх наметах. Ми звикли жити сьогоднішнім днем і тому нам не легко збагнути цієї французької премудрості. А секрет тут дуже простий. Підтримуючи в своєму мікрорайоні постійно діючий магазин, людина підстраховує себе тим, що і взимку майже за такими ж цінами вона зможе придбати все необхідне, а при необхідності ще й зробити персональне замовлення на певний день.

1.09.1995 р. З початку нового навчального року факультет загальнотехнічних дисциплін і праці, згідно з рішенням МАК, атестовано за найвищим, четвертим рівнем акредитації.

21.09.1995 р. група керівників основних підрозділів нашого інституту на чолі з ректором відвідала Національний Університет «Києво-Могилянська Академія» (НаУКМА) з метою вивчення та упровадження досвіду його роботи [83]. Особливо плідною була зустріч з президентом НаУКМА В. Брюховецьким та проректором з наукової роботи Ю. Зубом. Вони поділилися з нами своїми напрацюваннями та задумами. Було домовлено про подальші взаємовигідні контакти, включаючи й залучення зарубіжних лекторів для читання окремих курсів в Уманському педінституті, й підвищення кваліфікації нашими викладачами в НаУКМА, й проведення у них Дня Уманського педінституту тощо.

Перебуваючи у стінах славнозвісної академії, ми ще раз переконалися, наскільки важливим є вільне володіння іноземною мовою як для працівників вузу, так і для студентів.

28.09.1995 р. Указом Президента України за вагомий особистий внесок у розвиток національної освіти, запровадження сучасних методів навчання і виховання молоді ректору УДПІ імені Павла Тичини Кузю В. Г. присвоєно почесне звання заслуженого діяча науки і техніки України.

Того ж дня звання заслуженого працівника вищої школи України було присвоєно доц. Бріт Н. М.

1995 р. – створена Мала академія наук України як позашкільна форма освіти.

Основне завдання – стимулювання самореалізації школярів. Спочатку учень отримував статус слухача МАН, а вже після визначення теми науково-дослідної роботи та закріплення наукового керівника він ставав кандидатом, а згодом і дійсним членом МАН.

Далі був трьохетапний Всеукраїнський конкурс-захист науково-дослідних робіт.

1995 р. У серпні для завершення будівництва нового корпусу УДПІ виділено із державної казни біля 15 млрд. карбованців, створено студентські будівельні загони для виконання підсобних робіт.

23.01.1996 р. Президент України Л. М. Кучма підписав Указ «Про заходи щодо реформування системи підготовки спеціалістів та працевлаштування випускників вищих навчальних закладів».

12.02.1996 р. прийнято постанову Кабінету Міністрів України, згідно з якою дипломи державного зразка мають право видавати ви-

ключно ті ВНЗ, які пройшли акредитацію.

23.03.1996 р. наказом № 40 (на підставі попереднього рішення Вченої ради УДПІ – протокол № 8) факультет загальноосвітніх дисциплін і праці перейменовано на фізико-технічний факультет. Це пов'язано з розширенням спектру спеціальностей, за якими цей факультет готував фахівців (вчителів фізики, математики, трудового навчання і основ інформатики), і він вже не відповідав у повній мірі старій назві.

1996 р. Ще на початку 90-х років УДПІ імені Павла Тичини замовив у відомого скульптора Івана Сергійовича Куща, уродженця с. Сахнівки, погруддя видатного поета і державного діяча, ім'я якого має честь носити наш заклад. Поки робота виконувалася в одній з московських майстерень, відбулися радикальні зміни в нашому суспільстві : розпався Радянський Союз, здійснено грошові реформи і навіть введено напередодні розрахунку із виконавцями замовлення категоричну заборону на перерахунок будь-яких коштів з України в Росію.

Виникла парадоксальна ситуація : творча група в Росії успішно виконала роботу, замовник в Україні зібрав, хоч і з труднощами, необхідну суму для оплати за роботу і матеріал, а здійснити фінансовий розрахунок юридично не дозволяється. Довелося йти іншим шляхом : на суму гонорару було закуплено узгоджені з творчою групою продукти харчування із документальним підтвердженням офіційної закупівлі кожного товару та іншими супровідними документами, щоб не було непорозумінь з виконавцями і проблем на митниці. Усе це загрузили в інститутську легкову машину – так званий "пиріжок" – і здійснили бартер : ми їм переслали продукти, вони нам тією ж машиною – два бюсти : гіпсову модель (стоїть зараз у старому корпусі на сходах між першим і другим поверхами) та бронзове погруддя, розташоване нині біля входу в новий корпус університету.

І. С. Кущ був не лише скульптором, а й медальєром, графіком. Це він є автором не тільки скульптурних портретів своїх земляків, які експонуються в музеї славнозвісної Сахнівської авторської школи імені Олександра Захаренка, не лише відомої скульптурної групи біля Криниці пам'яті, розташованої на території цієї школи (це перший в Україні скульптурний меморіал, присвячений жертвам голодомору), а й автор медалі

для жінок-сахнівчанок, які не дочекалися з Другої світової війни своїх чоловіків та синів; автор низки значків про Сахнівську школу.

23.04.1996 р. у чотирьох ВНЗ м. Києва відбувся попереджувальний страйк студентів через величезну заборгованість з виплатою стипендій. Подібні страйки прокотилися і по обласним центрам.

Не краща ситуація була і в школах із виплатою заробітної плати вчителям. Особливо сутужно було в сільських школах, де заробітку не бачили по 8-9 місяців, а іноді й більше, адже вони фінансуються з місцевих бюджетів. Якщо промислово і торгівельно розвинене місто має змогу виділяти кошти на освіту, то депресивний район такої змоги не має. В окремих селах в рахунок погашення заборгованості по заробітку вчителям видавали (за бажанням) пісок з місцевого кар'єру або дрова із сусіднього лісу.

Лише після офіційного попередження Уряду Центральним Комітетом галузевої профспілки про можливе проведення 28.05.1996 р. загальноукраїнської акції протесту освітян, відбулися деякі зрушення. У столичних ВНЗ виплата стипендій була погашена за січень і лютий 1996 р., а в інших, включаючи і УДПІ ім. П. Тичини, – лише за попередній 1995 р. У викладачів і співробітників нашого Інституту накопичилася піврічна невиплата заробітку. А коли заборгованість і виплатили (без урахування інфляції), то з кожного з нас було ще й утримано солідну пеню за затримку в оплаті податку до пенсійного фонду.

Перед закінченням навчального року ситуація із затримкою виплати стипендій і заробітку освітян повторилася та ще й додалася потреба у виплаті відпускних. ЦК освітянської профспілки 26.07.1996 р. знову поставив ультиматум : якщо не буде виплачена зарплата педагогам, то не розпочнеться новий навчальний рік.

В УДПІ ім. П. Тичини звернули увагу на те, що студенти-випускники після отримання дипломів роз'їдуться по всій країні за місцем роботи і не зможуть, як студенти молодших курсів, чекати обіцяного повернення невиплаченої стипендії й регулярно оббивати поріг нашої інститутської каси (тоді розрахунки проводилися не через карточку в банкоматі, як зараз, а лише готівкою). А це неодмінно викликало б у молодих спеціалістів цілком справедливе невдоволення і Урядом, і Президентом. Дуже не хотілося, щоб з цього розпочиналася трудова діяльність наших

випускників. Тому рішенням ради трудового колективу Інституту було прийнято ухвалу компенсувати їм цю заборгованість держави за рахунок позабюджетних коштів нашого закладу, наївно вірячи, що рано чи пізно держава все-таки поверне ці кошти Інституту. В Міністерстві ж зухвало сказали, що раз ми розрахувалися з випускниками, то ні про яку компенсацію не може бути й мови.

1996 р. – це рік заснування з ініціативи Наталії Петрівни Сивачук літературного об'єднання імені Миколи Бажана.

1996 р. Наприкінці травня, як і було домовлено ще 21.09.1995 р., в Національному університеті «Києво-Могилянська Академія» відбувся День Уманського державного педагогічного інституту імені Павла Тичини [49]. На запрошення керівництва Академії з Умані приїхала делегація майже із ста осіб. Наші викладачі та студенти мали змогу зустрітися з ректором С. Іванюком, президентом Академії В. Брюховецьким, віцепрезидентом, проректорами, деканами факультетів, завідувачами кафедр, викладачами та студентами. Цей день був дуже насиченим для обох сторін : уманчани багато цікавого дізналися про історію та діяльність НуКМА, обговорено було подальші кроки по співпраці обох ВНЗ, а на завершення зустрічі в актовому залі Академії ректор УДПІ професор Кузь В. Г. розповів києво-могилянцям про сьогодення та перспективи розвитку Уманського педінституту, а творчі колективи нашого інституту подарували присутнім концерт художньої самодіяльності.

14.06.1996 р. Відбулося заселення у щойно споруджений спеціально для викладачів та співробітників УДПУ імені П. Тичини 30-квартирний житловий будинок за адресою : вул. Кулика (нині – вул. Комарницького), 4 а.

28.06.1996 р. на п'ятій сесії Верховної Ради України прийнята Конституція України [48].

1996 р. У «золотий фонд» вихованців УДПІ увійде цьогорічна випускниця педагогічного факультету Павленко Марина Степанівна – письменниця, поетеса, художниця, науковець, педагог. З 1995 по 2000 рр. працювала вчителькою початкових класів Уманської міської гімназії. В нашому ж університеті вона здобула й другу вищу освіту на філологічному факультеті (заочно). З 1997 р. – член Національної Спілки письменників

України.

У 2000 р. вона повернулася в свою alma mater в якості викладача кафедри української літератури й українознавства, захистила кандидатську дисертацію, здобула вчене звання доцента, стала автором методичних рекомендацій «У країні Лісових Дзвіночків» (2002) щодо використання творчості П. Тичини в навчально-виховному процесі початкової школи; монографії «Тичининська формула українського патріотизму» (2002), за яку удостоєна літературної премії «Благовіст»; є упорядником спогадів про Павла Тичину «З любов'ю і болем» [27]. Має багато публікацій у мистецьких часописах («Березіль», «Кальміюс», «Дзвін», в тім числі у тих, що видаються за кордоном : у вірменському – «Гарун», в італійському – «Артекультура», в німецькій «Соборності»), де часто виступає і як художниця-ілюстратор до своїх робіт.

Серед переліку її заслуг на літературному поприщі можна виділити Міжнародну недержавну україно-німецьку премію імені Олеся Гончара за збірку «Як дожити до ста», а також перемоги та лауреатство на багатьох конкурсах (перераховано далеко не всі) :

- дипломант української літературної премії імені Богдана-Ігоря Антонича «Привітання життя» (Львів, 1996 р.), яка надається за поетичні твори молодим авторам, котрі пишуть українською мовою і вік яких не перевищує 28 років,
- конкурс Української бібліотеки у Філадельфії (США, 1998),
- щорічний міжнародний конкурс найкращих творів молодих літераторів «Гранослов» (1996 р. – поезія, 2002 р. – проза),
- конкурс на кращу поему, присвячену річниці незалежності України (США, 2000 р.),
- літературний конкурс видавництва «Смолоскип» (2000, 2001, 2002 рр.),
- Міжнародний літературний конкурс «Коронація слова» (Київ, 2004, 2015 рр.),
- конкурс Світової федерації українських жіночих організацій (СФУЖО) (Канада, 2005 р.),
- Всеукраїнський конкурс сучасної новели імені Валеріана Підмогильного (2006 р.),
- конкурс літератури для дітей та юнацтва «Дитячий портал» (2006 р.),

- міжнародний конкурс ім. Богдана-Нестора Лепкого (Львів – Париж – Цвікау, 2007),
- конкурс творів для дітей «Золотий лелека» (2008 р.),
- Всеукраїнський мережевий конкурс короткої прози «Євроформат-2008» (2009 р.),
- конкурс історичних творів «Ярославів Вал» (Київ, 2009 р.),
- Третій Всеукраїнський конкурс сучасної радіоп'єси «Відродимо забутий жанр» (2009 р.),
- конкурс повісті про професії (Київ, видавництво «Грані-Т», 2012 р.).

Зараз окремі твори Марини Павленко, зокрема «Русалоньку із 7-В», введено у шкільні програми.

28.07.1996 р. студент ІІІ к. факультету підготовки учителів початкових класів Олександр Крикун став бронзовим призером на літніх Олімпійських іграх у Атланті (штат Джорджія, США) у номінації кидання молота. Згодом він здобув срібну медаль на універсіаді в Японії, був учасником Олімпійських ігор у Сіднеї, членом Національного олімпійського комітету України, головою комісії атлетів, телевізійним ведучим.

1996 р. – це рік реорганізації факультету підготовки вчителів трудового навчання у фізико-технічний факультет.

2.09.1996 р. в Україні введено в обіг гривню як національну валюту (замість купоно-карбованця) згідно з Указом Президента № 762/96 від 25.08.1996 р. «Про грошову реформу на Україні». Обмін купоно-карбованців на гривню проводився з 2 по 16 вересня 1996 р. у співвідношенні: 100 000 карбованців = 1 гривня. А долар США тоді коштував 1,8 гривні.

23.10.1996 р. робочою комісією прийнято в експлуатацію новий навчальний корпус Уманського державного педагогічного інституту ім. Павла Тичини (площа 11 839 м^2).

Багато зусиль і здоров'я віддав для успішного завершення будівництва тогочасний проректор АГЧ Сергій Якович Почапський. Пригадується одна деталь : за проєктом сходи до корпусу мали складатися з окремих приставних литих маршів, які були б недовговічними, повгрузали б місцями після перших же дощів у землю і досить скоро потребували б регулярного ремонту. Він же хотів, щоб і через десятки років випускники могли пройтися по тих самих сходах, на яких у свій час фотографувалися у день

випуску. А для цього йому довелося поза кошторисом, під власне чесне слово, роздобувати товсті довгі дошки (сороковки) та інші матеріали, щоб сформувати монолітні сходи. Ці сходи вже майже чверть століття фактично є матеріалізованою пам'яттю про нього.

За 1995 – 1996 роки було ще одне досить затратне коригування проєкту, яке значно відстрочило завершення будівництва, бо ще й співпало з гіперінфляцією. Завідувач кафедри фізвиховання доц. Ткаченко В. Т. наполіг, щоб дах над спортивним залом був прозорим. Зараз його також згадують добрим словом, бо наявність у спортивному залі природного освітлення береже всім присутнім в ньому зір і щоденно дає значну економію електроенергії.

20.01.1997 р. Кабінет Міністрів України видав постанову «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися державними навчальними закладами».

11.03.1997 р. в Україні почав діяти мораторій на смертну кару. Для майбутніх педагогів це означало, що необхідно докорінно перебудувати свій світогляд з усвідомленням непорушності права кожної людини на життя.

7.05.1997 р. в УДПІ ім. П. Г. Тичини наказом по інституту № 74 створено кафедру МОМХ (музики, образотворчого мистецтва і хореографії).

19.11.1997 р. відбулася успішна презентація УДПІ ім. П. Г. Тичини в Національному центрі «Український дім».

20.01.1998 р. Кабінет Міністрів України затвердив положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту).

3.02.1998 р. Президент України підписав указ «Про усунення обмежень, що стримують розвиток підприємницької діяльності».

7. Виборення статусу педагогічного університету та здобуття іміджу сучасного ЗВО України (з 1998 р.)

4.03.1998 р. Постановою Кабінету Міністрів України на базі Уманського державного педагогічного інституту ім. П. Г. Тичини створено Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини (IV рівень акредитації).

1998 р. На час заснування нашого закладу в статусі університету в його науковій інфраструктурі успішно працювали на громадських засадах 6 науково-дослідних лабораторій :

- «В. О. Сухомлинський і школа XXI століття», координатор досліджень – Інститут педагогіки АПН України;
- «Етнологія Черкаського краю», координатор – Інститут народознавства НАН України;
- «Проблеми педагогіки початкової сільської школи», кординатор – Інститут педагогіки АПН України.
- «Екологія і освіта», координатор – Інститут зоології ім. І. Шмальгаузена НАН України;
- «Систематика вищих рослин та спорових організмів», кординатор – Інститут ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України;
- «Теоретичної астрофізики і гравітації», координатор – Інститут теоретичної фізики ім. М. М. Боголюбова НАН України.

Навіть з переліку назв лабораторій видно, що дослідження здійснювалися в Уманському педуніверситеті не лише в галузі психолого-педагогічних наук, а й стосувалися фундаментальних та прикладних наук.

Наприклад, на кафедрі математики університету протягом кількох років успішно працювала науково-дослідна група вчених, зареєстрована як осередок Українського наукового Товариства з механіки руйнування матеріалів, яка, в свою чергу, входила до Європейського товариства проблем цілісності конструкцій. Наукові здобутки керівника цієї групи, доктора фізико-математичних наук, професора, завідувача кафедри математики та інформатики УДПУ імені Павла Тичини, Кіпніса Леоніда Абрамовича відображено окремим розділом у міжнародній енциклопедії «Fracture Encyclopedia of Current Knowledge» («Найновіше в галузі механіки руйнування»), виданій у 1998 р. у США.

1998 р. З ініціативи Н. П. Сивачук в університеті почав діяти майстер клас «Театр слова». Спочатку його очолював доц. Бондаренко Г. Л., який у свій час був диктором місцевого телебачення. Ще за роки його керівництва цей майстер-клас здобув визнання. Потім очільницею «Театру слова» стала викладачка педагогічної риторики та виразного читання Інна Михайлівна Снігур.

24.06.1998 р. Колегія Міністерства освіти України прийняла рішення «Про проведення всеукраїнського конкурсу-захисту науково-

дослідницьких робіт членів Малої академії наук України». У відповідності з цим рішенням на базі Уманського педагогічного університету постійно проводилися конкурси-захисти на кращу учнівську роботу із загальноосвітніх предметів.

Мала академія наук (МАН) об'єднувала 15 наукових секцій : українська мова, українська література, українознавство, іноземна мова, зарубіжна література, фізика, математика, інформатика, біологія, хімія, географія та географічне краєзнавство, історія та історичне краєзнавство, екологія, психологія, мистецтвознавство, економіка.

Науковими консультантами МАН були досвідчені викладачі, а членами – обдаровані учні 9 – 11 класів загальноосвітніх шкіл. Члени МАН досить часто займали призові місця на обласних, а часом – і на всеукраїнських конкурсах. Майже всі призери МАН, як і переможці предметних олімпіад, ставали студентами нашого університету, адже вони отримували право вступу до ВНЗ за співбесідою.

1998 р. В УДПУ імені Павла Тичини створено факультет довузівської підготовки [115]. Першим його деканом став доц. Станіслав Іванович Ткачук.

23.10.1998 р. рішенням загальних зборів Академії педагогічних і соціальних наук (Російська Федерація) першого проректора УДПУ імені Павла Тичини О. І. Безлюдного обрано членом-кореспондентом цієї академії (диплом з реєстраційним № 695).

29-30.10.1998 р. відбулася презентація УДПУ імені Павла Тичини вже як університету. Тоді в нашому навчальному закладі було 5 факультетів : педагогічний, природничий, фізико-технічний, філологічний та економічний, які готували спеціалістів із 9 спеціальностей. Навчальний процес здійснювався 16 кафедрами, які забезпечували викладання 308 дисциплін. Професорсько-викладацький склад налічував 218 осіб, серед яких 7 докторів наук, 73 кандидати наук, доценти, дійсний член (академік) Академії наук вищої школи України, академік і член-кореспондент Академії педагогічних та соціальних наук (РФ), заслужений діяч науки і техніки України, заслужений працівник вищої школи України, 2 заслужені працівники народної освіти України.

Заключне дійство презентації розпочалося 30.10.1998 р. о $15^{\mathbf{00}}$ в приміщенні міського Будинку культури і включало огляд

розташованої у вестибюлі виставки творів студентів та викладачів, урочисту частину та святковий концерт, підготовлений творчими колективами нашого навчального закладу.

16.02.1999 р. рішенням сесії Уманської міської ради за № 2-7/23 педуніверситету було передано в безоплатне довгострокове (на півстоліття) користування приміщення старовинного, побудованого ще в 1848 р., будинку пані Змігродської, розташованого по вул. Садовій, 30 – поруч із 5-ти поверховим гуртожитком. Зараз там, у корпусі № 4, відбуваються заняття переважно з групами із музичних спеціальностей, що досить зручно, бо не заважає працювати іншим.

Про колишніх власників цього приміщення, педагогічну ауру тих закладів, які тут розташовувалися за радянських часів (дитячого клубу, дитячого будинку, дитячого садка) досить детально описано в літературі [20, с. 471-474].

20.02.1999 р. на виконання цього рішення адміністрацією УДПУ та представництвом фонду державного майна України було укладено договір № 60, згідно з яким визначався термін безоплатного користування цим приміщенням – до 19 лютого 2048 р.

26-28.02.1999 р. За результатами Другої міжнародної виставки престижних навчальних закладів «Сучасна освіта в Україні» Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини нагороджено дипломом за активне впровадження в педагогічний процес нових освітньо-виховних технологій.

13.05.1999 р. Верховна Рада України прийняла Закон «Про загальну середню освіту».

18.05.1999 р. наказом № 87 МОН України передбачено, що всім випускникам фізичних спеціальностей педвузів надалі присвоюється кваліфікація «учитель фізики і астрономії», а отже кожному з них необхідно дати ґрунтовні знання з астрономії. У зв’язку з цим на кафедрі фізики УДПУ з ініціативи проф. М. Т. Мартинюка облаштовано перший в українських закладах вищої педагогічної освіти навчально-виховний центр «Уманський планетарій». Тут застосовані технічні рішення, які раніше у практиці будівництва планетаріїв не використовувались. Зокрема, зоряна зала складається з двох механічних частин : основної та підйомної верхньої частини. До комплексу системи засобів навчання входять : проєктор зоряного неба; мультимедійний проєктор;

панорамний проєктор; слайдпроєктори; квадроакустична звукова система; проєктор планет; комп'ютерний центр управління. Головний проєктор (проєктор зоряного неба) включає також проєктори ліній небесної сфери : проєктор Чумацького шляху; проєктор меридіанів; проєктор екватора; проєктор екліптики; проєктор вертикального круга [114, с. 13-14].

Цей центр користується великою популярністю не лише серед студентів, а й серед учителів та учнів міста і району, адже більшість з них уперше побачили панорамні демонстрації тих явищ, які можна спостерігати лише в планетарії. Не рідкими гостями бувають тут і делегації школярів з Київської, Вінницької, Кіровоградської, Одеської та інших областей. Уманський педагогічний університет імені Павла Тичини отримав ліцензію на відповідний вид освітянських послуг.

Навчально-виховний центр «Уманський планетарій» став не лише базою для проведення науково-методичних конференцій всеукраїнського рівня, а й регіональним осередком для методичних семінарів учителів астрономії та фізики. Дехто з учителів фізики та астрономії проводить тут показові уроки.

1999 р. У червні старший викладач кафедри музики, образотворчого мистецтва і хореографії УДПУ імені Павла Тичини М. В. Рибченко, будучи віртуозом-виконавцем, став лауреатом першої премії V міжнародного конкурсу баяністів у Італії (м. Мантенезе) та володарем Кубка Італії [6, с. 7]. Прикрим було лише одне – йому довелося влізти в значні позики, а потім тривалий час розраховуватися, бо ця поїздка здійснена ним переважно за власні кошти.

1.09.1999 р. Початок нового навчального року співпав з відчутною кадровою зміною в нашому університеті : заяву на звільнення з роботи подала заслужений працівник вищої школи України А. І. Кагальняк. Ті, хто дуже добре знав її, стверджують, що все життя вона сповідувала принципи добра і справедливості. Коли ж почався жорсткий тиск на викладачів щоб вони за нульові знання ставили позитивні оцінки, вона, не поступаючись своїм принципам, подала заяву на звільнення. Розрахована вона була миттєво, без зустрічей і бесід з адміністрацією [див. 103, с. 11].

Не пройшло після цього і півроку, як перестав працювати викладач-хімік Д. М. Захарик, той самий, який виставляв залік чи

позитивну екзаменаційну оцінку тільки в тому випадку, коли був переконаний, що студент знає кожну тему. Майже відразу по досягненню ним пенсійного віку йому почали різко скорочувати ставку і наприкінці грудня 1999 р. він подав заяву на звільнення, пообіцявши (у відповідь на зауваження керівництва, що він ще не раз прийде із заявою про поновлення його на роботі), що більше ніколи не проситиметься на роботу. Обіцянку він виконав.

1999 р. На початку 1999/2000 навчального року в УДПУ імені Павла Тичини відбулася творча зустріч працівників журналів «Рідна школа» та «Учитель» з викладачами нашого інституту і освітянами міста. У ході відвертої розмови йшлося про основні напрями допомоги професійних журналів сучасному вчителю-практику у підготовці нової генерації громадян України.

Водночас відбулася зустріч працівників журналів з місцевими молодими літераторами. З новими поезіями перед ними виступили члени Спілки письменників України Олег Орач та Володимир Пугач.

За результатами цих ділових дискусій підготовлено окремий номер журналу «Рідна школа» (№ 12 за 1999 р.), в якому вміщено спеціальний випуск з творчого доробку викладачів нашого інституту й анонсовано його продовження у наступних номерах журналу.

2000 р. З урахуванням того, що наявність у майбутніх учителів акторських якостей сприяє розвитку їх професійної майстерності, в УДПУ створено студентський Театр драми і комедії, який очолила Алексеєва Н. Д.

У постійно поповнюваному репертуарі театру є чимало вистав, але його серцевину становлять вистави за творами класиків української літератури : «Кайдашева сім’я», «Назар Стодоля», «Ніч перед Різдвом», «За двома зайцями», «Наталка-Полтавка», «Катерина», «Наймичка», «Сватання на Гончарівці» та інші.

У 2004 р. театр отримав почесне звання «Народний самодіяльний колектив».

21.02.2000 р. вперше в Україні було запроваджено щорічне відзначення Міжнародного дня рідної мови. Рішення про надання цій даті міжнародного статусу було прийнято в жовтні 1999 р. на Тридцятій сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО. А обрана ця

дата тому, що 21.02.1952 р. у Бангладеш влада жорстоко придушила демонстрацію протесту проти урядової заборони на використання в країні бенгальської мови і відтоді цей день у Бангладеш став днем вшанування полеглих за рідну мову. В Україні і за часів царату, і в роки комуністичного режиму неодноразово були серйозні підстави для запровадження свого дня рідної мови. Але й відзначаючи Міжнародний день рідної мови, в УДПУ імені Павла Тичини неодмінно згадують вітчизняних борців за збереження української мови.

2000 р. у зв'язку із вкрай незадовільним фінансуванням утримання будівлі дев'ятиповерхового гуртожитку, що могло реально призвести до непоправного його руйнування, було вирішено найбільш пошкоджені два блоки, окремі секції в яких були повністю непридатні для проживання, передати викладачам під житло (приводити до порядку все це вони мали за власні кошти), а в ті кімнати, в яких вони жили і які також до цього тримали в належному стані за свої кошти, поселити студентів.

Досить нелегко було переконати Міністерство освіти і науки України в тому, що в результаті такого кроку забезпеченість студентів гуртожитком, як не дивно на перший погляд, зросте. У їх розпорядження перейде 320 місць (половина житлового фонду). Причому значна частина кімнат, в які вони поселяться, буде в досить доглянутому стані, бо там перед цим жили викладачі.

3-8.10.2000 р. в м. Одесі відбувся фестиваль «Жемчужина у моря – 2000», у рамках якого було зібрано більше 70-ти студентських команд КВН. Учасником цього фестивалю була й команда КВН Уманського педагогічного університету «Епіцентр» (в минулому «Nota-bene»), яка виборола звання лауреата фестивалю.

2-5.11.2000 р. у Женеві відбувся XVIII Міжнародний конкурс акордеоністів, лауреатом якого став старший викладач кафедри музики, образотворчого мистецтва і хореографії УДПУ імені Павла Тичини М. В. Рибченко [47].

11.12.2000 р. державною комісією було остаточно прийнято до експлуатації споруду нового навчального корпусу УДПУ.

2001 р. У січні в результаті поділу фізико-технічного факультету утворилося два самостійних факультети : фізико-математичний і технолого-педагогічний.

2001 р. Для читання студентам педфаку й дошфаку (за спеціальністю «Початкове навчання») курсу «Теорія й практика диференційованого навчання» було запрошено заслужену вчительку України, кандидата педагогічних наук Логачевську Світлану Панасівну, яка вже понад 40 років впроваджувала в практику роботи початкової школи парну, групову та диференційовано-групову форми організації навчальної діяльності молодших школярів на уроці [108, с. 51].

26.04.2001 р. Наказом № 346 МОН України в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини відкрито докторантуру з двох спеціальностей, зокрема, із загальної педагогіки та історії педагогіки (13.00.01), теорії та методики професійної освіти (13.00.04).

2001 р. В УДПУ відбулося виїзне засідання президії Академії наук вищої школи України. Мова тут йшла про актуальні проблеми сільської школи.

1.09.2001 р. на педагогічному факультеті почала здійснюватися підготовка за спеціальностями : «Початкове навчання. Практична психологія», «Початкове навчання. Фізична культура».

2.10.2001 р. в Уманському педагогічному університеті відкрито перший в Україні храм у вищому навчальному закладі – храм Кирила та Мефодія. Саме на цьому наголосив під час освячення храму Архієпископ Черкаський і Канівський Софроній. Храм був створений на добровільні пожертви викладачів, співробітників та студентів університету. В день відкриття відбулася архієрейська літургія, яку провів владико Софроній. Настоятелем храму він оголосив отця Вадима (колишнього випускника УДПІ ім. П. Г. Тичини).

Ініціатору створення храму при університеті – ректору Кузю В. Г – владико вручив орден св. князя Володимира.

2-8.10.2001 р. в Дитячому центрі «Молода гвардія» на Одещині VIII фестиваль «Жемчужина у моря – 2001» зібрав уже близько 80 команд КВН з України. Цього разу уманська команда стала офіційним гравцем Студентської ліги серед вісімнадцяти інших команд.

1.02.2002 р. наказом МОН України № 61 загальноосвітній школі у с. Сахнівка Корсунь-Шевченківського району на Черкащині

присвоєно статус Авторської школи О. А. Захаренка.

28.03.2002 р. постановою Кабінету Міністрів України № 379 затверджено Державну програму «Вчитель».

5.04.2002 р. у актовій залі нового корпусу УДПУ імені Павла Тичини відбулася презентація першої поетичної збірки нашої випускниці Лариси Василівни Шабаліної «Пробудження» [133]. Про різносторонній розвиток представниці династії Шабаліних з Ладижинської середньої школи Уманського району присутні переконалися, почувши її декламування, виконання пісні на власні слова, володіння музичним інструментом. Та й художнє оформлення збірки виконане нею.

11.04.2002 р. рішенням колегії Міністерства освіти і науки України № 3/5-4 затверджена Концепція розвитку післядипломної освіти в Україні.

17.04.2002 р. Указом Президента України № 347/2002 затверджено Національну доктрину розвитку освіти.

2002 р. У травні відбувся третій (заключний) етап Міжнародного конкурсу педагогів, що проходив у всесвітньо відомому дитячому таборі «Артек». Брати участь у ньому виборов право доктор педагогічних наук, професор Коберник Олександр Миколайович.

Представлена ним розробка на тему «Інноваційна спрямованість виховного процесу в закладах освіти : вітчизняний і зарубіжний контекст» зайняла на цьому конкурсі третє місце.

2002 р. В УДПУ імені Павла Тичини засновано здобуття історичної освіти на філологічному факультеті як додаткову спеціалізацію до спеціальності «Українська мова і література» («Українська мова і література та історія»).

29.05.2003 р. у зв’язку із закінченням строку перебування на посаді ректора, визначеного контрактом, наказом МОН України № 554-к В. Г. Кузя звільнено із займаної посади, а наступним наказом (№ 555-к від цієї ж дати) його знову призначено за новим контрактом ректором Уманського педагогічного університету імені Павла Тичини як обраного за конкурсом. Такі контракти укладалися і з іншими ректорами, але термін повноважень, обумовлений контрактом, для різних ректорів був різним – від 1 до 5 років. Багато що залежало від співбесіди Міністра з ректором.

В. Г. Кузь, добре знаючи, що очільник системи освіти

України є одним із засновників Народного Руху України за перебудову, здогадався, що від відповіді на питання про долю двох наших викладачів – подружжя Костянтина Костянтиновича та Марії Василівни Пахотіних, кандидатів технічних наук, яким в УДПІ ім. П. Г. Тичини більш як за рік до цього не було подовжено контракти, може залежати і його доля, зокрема термін перебування на посаді ректора. Офіційною підставою для непродовження їм контракту були кілька заяв від студентів, зокрема про порушення вимог при складанні екзамену.

Справа у свій час набула резонансу, бо К. К. Пахотін був активним учасником Народного Руху України. Для пояснення ситуації група управлінців УДПІ їздила у Верховну Раду України й мала зустріч з І. Р. Юхновським, Головою Комісії з питань освіти та науки. Ця поїздка нічого не змінила в долі Пахотіних, але виявилася досить повчальною для учасників поїздки. Перше, що нас здивувало, так це те, що у приміщення Верховної Ради бюро перепусток не пропустило лише одного члена нашої групи – секретаря парткому нашого інституту (ставлення до партійної номенклатури докорінно змінилося). Друге, що було зовсім неочікуваним і дещо шокуючим, полягало в тому, що супроводжуючий співробітник бюро перепусток, розташованого за кілька кварталів від Верховної Ради, провів нашу групу в приміщення парламенту не через центральний вхід, а з допомогою ліфтів та підземних переходів. Більше того, після зустрічі з І. Р. Юхновським вивели нас із цього приміщення таким же чином, але опинилися ми зовсім на іншій вулиці у під'їзді житлового будинку. Це запам'яталося на все життя.

Приїжджала в УДПІ з Верховної Ради й спеціальна комісія, яку очолював народний депутат 1-го скликання проф. О. Г. Влох, але й це не відмінило рішення про непродовження контрактів з Пахотіними. І лише під час особистої зустрічі з Міністром на пряме його питання про долю подружжя Пахотіних, В. Г. Кузь вимушений був заявити, що питання цієї сім'ї позитивно розв'язується. Мабуть саме завдяки цьому термін повноважень нашого ректора, згідно з новим контрактом, було визначено максимальним, на 5 років, – з 30.05.2003 р. по 30.05.2008 р.

30.05.2003 р. на засіданні вченої ради УДПУ імені Павла Тичини "нового" ректора традиційно, як і годиться, представляв Міністр

народної освіти України П. М. Таланчук.

Під час його зустрічі з колективом університету із актової зали слово попросила старша викладачка української мови Сіукаєва Олена Василівна. Вона висловила різке невдоволення тим, що неодноразово з офіційного дозволу міністерства (за підписом одного із заступників міністра) окремим студенткам факультету підготовки вчителів початкових класів, які, будучи доньками офіцерів, приїжджали разом з батьками з інших республік, де зовсім не вивчалася українська мова, дозволялося, за їхньою заявою, не вивчати українську мову, українську літературу та методики їх викладання, хоч вивчення цих навчальних дисциплін передбачалося навчальним планом.

Щоб не брати другий раз слова, вона зробила ще одне різке зауваження : якщо існує цілком слушне положення про недопустимість перескладання державного іспиту в той же рік, то не повинно бути жодних винятків. Вона закликала очільника міністерства заборонити своїм заступникам давати подібні дозволи й нагадала, що в УДПІ такий інцидент мав місце і закінчився тим, що ДЕК, будучи примушеною письмовим дозволом міністерства повторно провести державний екзамен, виконала це розпорядження, але при цьому ще раз рішуче виставила незадовільну оцінку.

Міністру неприємно було слухати ці закиди на адресу свого відомства, адже він несе повну відповідальність і за рішення своїх заступників. Дехто з присутніх викладачів був впевнений, що в найближчий час Олена Василівна буде звільнена з роботи за свою зухвалість, але, на щастя, цього не сталося. Взагалі-то вона була винятковим філологом, могла за інтонацією, діалектом чітко визначити область, а іноді і район, звідки приїхала або тривалий час жила студентка. Та й за професійно виправдану вимогливість її часто згадують добрим словом колишні випускники.

2003 р. Філологічний факультет нашого університету закінчив відомий український поет Петро Миколайович Поліщук. За рік до цього, ще будучи студентом-заочником, він став членом Національної спілки письменників України. По завер-

шенню навчання його було запрошено працювати викладачем кафедри української літератури.

У творчому доробку поета-лірика Петра Поліщука (станом на 2020 р.) є 16 поетичних книжок. Він лауреат премії ім. Василя Симоненка «Берег надії» (2005 р.), Літературно-мистецької премії ім. Бориса Нечерди (2007 р.), премії ім. Ярослава Дорошенка (2012 р.).

2003/2004 н./р. На філологічному факультеті УДПУ імені Павла Тичини розпочато підготовку студентів зі спеціальності «Історія та правознавство».

2003 р. За успішне керівництво науковою лабораторією «Василь Сухомлинський і школа XXI ст.» в УДПУ імені Павла Тичини академіка Кузя В. Г. визнано кращим освітянином України 2003 р., лауреатом відзнаки «Лиш храм збудуй». Лабораторія є структурним підрозділом університету і працює у тісній співпраці з Академією педагогічних наук України.

2003 р. при Уманському педагогічному університеті імені Павла Тичини під егідою лабораторії історії педагогіки Інституту педагогіки АПН України створено науково-дослідну лабораторію «Педагогічне краєзнавство Черкащини». До дослідження історії освіти на території Черкаської області активно залучаються студенти та аспіранти, а тому вона дає вагомі результати як у науковому плані, так і в формуванні у майбутніх учителів історичного мислення, більш повного уявлення про історію педагогіки рідного краю.

29.08.2003 р. наказом ректора № 170, відповідно до Закону України «Про вищу освіту» та згідно рішення вченої ради УДПУ імені Павла Тичини (протокол № 1 від 28.08.2003 р.), на базі педагогічного факультету створено Інститут соціальної та мистецької освіти.

28.01.2004 р. згідно наказу МОН України № 48 УДПУ імені Павла Тичини внесено до переліку ВНЗ, що заявили про участь у проведенні педагогічного експерименту щодо запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

11.02.2004 р. згідно з Указом № 180/2004 Президента Л. Д. Кучми в Україні встановлено День вшанування учасників бойових дій на території інших держав, який має відзначатися щорічно

15 лютого. Не лише воїни-афганці, а й інші воїни-інтернаціоналісти, як їх було прийнято тоді називати, часто попадали у скрутні бойові ситуації й проявляли справжні акти мужності й героїзму, рятуючи своїх побратимів по зброї, захищаючи командирів. Нерідко вони викликали вогонь на себе, чітко усвідомлюючи при цьому, що шансів на власний порятунок не матимуть.

Зазначеним Указом запроваджувалося в обов'язковому порядку кожного року вшановування в школах учасників бойових дій на території інших держав уроками мужності, виховними годинами, уроками з переглядом кіно- та відеоматеріалів, зустрічами з афганцями тощо.

Лише через півтора десятки років (у лютому 2019 р.) громадські активісти на Дніпропетровщині цілком слушно зауважили, що неприпустимо продовжувати проводити в школах заходи по вшануванню окупаційних дій радянської армії у той час, коли лише в окремих навчальних закладах з власної ініціативи керівництва цих шкіл, вшановувалися такі справді героїчні для нашого народу події, як бій під Крутами, бої за Донецький аеропорт, захисників якого за стійкість навіть вороги називали «кіборгами».

Допоки ж зазначений Указ є чинним, запропоновано «змістити акценти» під час відзначення цього дня : розповідати дітям правду про тоталітарний режим і його дії, формувати у них переконання, що бойові дії на території сусідньої суверенної держави аж ніяк не можуть вважатися проявом героїзму і що українці, яких насильно відправили воювати в Афганістан, стали жертвами злочинної політики комуністичного режиму, а тому держава зобов'язана піклуватися про них, особливо про тих, хто зазнав суттєвих фізичних чи психічних ушкоджень.

20.05.2004 р. на базі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини відбулося виїзне засідання президії АПН України за участю 8 дійсних членів цієї академії.

1.09.2004 р. На посвяті в студенти був присутній і сказав напутнє слово легендарний розвідник, генерал-майор, рятівник Кракова, Герой України Євген Степанович Березняк, знаний за ім'ям літературного героя, прототипом якого він був, як «Майор Вихор». У повоєнний час він став кандидатом педагогічних

наук, понад 25 років в Міністерстві освіти УРСР очолював Головне управління шкіл, став Почесним академіком АПН України [105].

2004 р. Цього року до викладацького складу УДПУ імені Павла Тичини влився відомий уманський художник-графік Клещар Геннадій Анатолійович, член Національної спілки художників України.

Будучи старшим викладачем кафедри образотворчого мистецтва і мистецької педагогіки нашого університету, він продовжував творити як професіонал художник. У його творчому доробку були ілюстрації до десятків літературних творів, художні конверти і поштові марки, екслібриси. Зокрема, за його авторства протягом десяти років (з 2003 по 2013 рр.) вийшла серія художніх конвертів, присвячена ювілейним датам надання містам України, у тому числі й м. Умані, Магдебургського права. Ще одна серія художніх конвертів за його авторства була присвячена видатним українським діячам.

Він був учасником багатьох персональних виставок, у тому числі і в м. Умані (2012 р.). Регулярно його картини експонувалися в колективних експозиціях у Державному історико-архітектурному заповіднику «Стара Умань». Півсотні його творів перебувають у власності Уманської картинної галереї, десятки – у вітчизняних та зарубіжних галереях і приватних колекціях, десятки робіт майстра зберігаються у фондах галерей, музеїв, в приватних колекціях України, Росії, США, Італії, Чехії, Ізраїлю, Грузії, Естонії, Швейцарії, на Мальті.

31.12.2004 р. наказом Міністерства освіти і науки України № 998 затверджено Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції у європейський освітній простір.

25.04.2005 р. Наказом МОН України № 386-к достроково розірвано контракт та звільнено з посади ректора УДПУ імені Павла Тичини проф. Кузя В. Г.

16.05.2005 р. Указом Президента України № 807/2005 доценту кафедри фізичного виховання УДПУ імені Павла Тичини Віктору Тимофійовичу Ткаченку присвоєно почесне звання заслуженого працівника фізичної культури і спорту України.

19.05.2005 р. Україна приєдналася до Болонської конвенції стандар-

тизації підходів до організації навчального процесу і функціонування вищої школи в Європейському Союзі.

2005 р. Безцінним подарунком для наших вчених-філологів та студентів була передача за заповітом доктора філологічних наук, професора Степана Пилиповича Бевзенка його особистої бібліотеки, яка нараховує понад 2 000 видань, у фонд наукової бібліотеки Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

За багато десятиліть творчої праці вченого із світовим ім'ям в його особистій бібліотеці накопичилося унікальне зібрання основоположних фундаментальних рідкісних видань у галузі історії мови та мовознавства, теорії лінгвістики, діалектології тощо. Більшість з них друкувалися востаннє десятки років тому, а окремі є взагалі раритетними для науковців. А деякі з цих видань були у свій час забороненими. Придбати їх зараз практично неможливо, а без них різко знижується ефективність наукового пошуку у мовознавчих спеціальностях.

Зараз уся ця бібліотека як цілісний фонд зберігається в читальному залі навчального корпусу № 3, де створено для цього всі необхідні умови. Більше того, випущено спеціальний бібліографічний довідник [7], свого роду путівник по його іменному фонду.

Передача цієї бібліотеки саме в наш університет зумовлена не стільки тим, що С. П. Бевзенко народився в Новоархангельському районі і навчався в Уманському педучилищі, як особистісними контактами з викладачами-філологами Уманського педагогічного університету, зокрема з професором кафедри практичного мовознавства П. Ю. Гриценком.

У свій час у славнозвісній Колегії Павла Ґалаґана прижився дуже шляхетний і корисний почин – дарувати навчальному закладу у спадок свою унікальну наукову бібліотеку чи колекцію географічних карт, монет, мінералів тощо. На титульній сторінці кожної такої книги ставився спеціальний екслібрис, який увічнював ім'я дарувальника, а головне – ці книги продовжували своє життя й ставали в пригоді кільком поколінням учнівської молоді.

23.06.2005 р. на конференції трудового колективу Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини відбувся

конкурс з обрання ректора. Більшість голосів була за професора Мартинюка М. Т.

30.06.2005 р. наказом МОН України № 666-к ректором УДПУ імені Павла Тичини офіційно призначено проф. Мартинюка М. Т. терміном на п'ять років – з 1.07.2005 р. по 1.07.2010 р., як обраного за конкурсом.

4.07.2005 р. вийшов Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні».

15.07.2005 р. У зв'язку з реорганізаційними змінами у структурі університету, згідно з наказом № 198, утворено Інститут природничо-наукової освіти шляхом об'єднання фізико-математичного та природничо-географічного факультетів у єдину інфраструктуру.

До складу Інституту також включено :

- лабораторію «Проблеми дидактики фізики в основній школі»,
- лабораторію «Екологія і освіта»,
- наукову екологічну лабораторію,
- лабораторію «Інформаційних технологій навчання»,
- навчально-методичний центр «Планетарій»,
- агробіостанцію.

15.07.2005 р. Наказом № 199 в УДПУ імені Павла Тичини утворено історичний факультет, який, будучи об'єднаним з економічним факультетом, відразу увійшов у новостворений Інститут економіки і суспільствознавства.

15.07.2005 р. в УДПУ імені Павла Тичини наказом ректора № 200 реорганізовано філологічний факультет, в результаті чого на базі цього факультету утворено два структурні підрозділи Інституту філології :

- факультет української філології;
- факультет іноземної філології.

15.07.2005 р. наказом ректора № 201 на базі Інституту соціальної і мистецької освіти створено мистецько-педагогічний факультет. До його складу включено кафедри музикознавства та вокально-хорових дисциплін, хореографії та музінструменту, образотворчого мистецтва і художньо-трудової діяльності.

18.08.2006 р. Указом Президента України № 694/2006 проректорові з гуманітарних питань УДПУ імені Павла Тичини Балдинюку

Дмитру Івановичу присвоєно почесне звання заслуженого працівника освіти України.

23.08.2005 р. Указом Президента України № 1193 ректору нашого університету проф. Мартинюку М. Т. присвоєно почесне звання заслуженого працівника освіти України.

2006 р. – це рік заснування в УДПУ імені Павла Тичини потужної наукової школи доктора технічних наук, професора Азізова Талята Нуредіновича – «Жорсткість і міцність композитних конструкцій з тріщинами при крученні та їх вплив на просторову роботу перекриттів і мостів». У рамках роботи цієї наукової школи під його керівництвом буде (станом на 2019 р.) захищено 7 кандидатських дисертацій. На 8 його розробок будуть видані патенти на винахід. За його авторством вийдуть 3 монографії, він стане академіком Академії будівництва України, членом міжнародної асоціації мостовиків IABSE (International Association for Bridge and Structural Engineering), членом 2 спеціалізованих вчених рад з захисту докторських і кандидатських дисертацій (у Києві та Одесі).

2006 р., листопад. За участю Надзвичайного і Повноважного Посла Республіки Польща Яцека Ключковські в УДПУ імені Павла Тичини відбулася презентація часопису «Пам’ять століть», присвяченого співпраці нашого міста і університету з Польщею.

16.11.2006 р. Рішенням Загальних зборів АПН України професор Мартинюк М. Т. обраний членом-кореспондентом Академії педагогічних наук України.

15.02.2007 р. підписано наказ ректора про створення на базі історичного факультету лабораторії «Історичне краєзнавство Уманщини» (керівник – професор Кузнець Т. В.). Лабораторія налагодила тісну співпрацю з Державним історико-архітектурним заповідником «Стара Умань», відділом соціально-політичної історії Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України, Українським інститутом національної пам’яті. На матеріалах наукових розвідок лабораторії видано низку монографій, збірник наукових праць «Актуальні проблеми регіональної історії», започатковано проєкт «Усна історія Уманщини», захищено дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата та доктора історичних наук.

25.04.2007 р. на базі Миколаївського державного університету ім. В. О. Сухомлинського відбувся науково-практичний семінар «Теоретичні та методичні основи психолого-педагогічного відбору абітурієнтів до вищих навчальних закладів України» щодо впровадження в практику психолого-педагогічного тестування при зарахуванні абітурієнтів до ВНЗ педагогічного спрямування. В роботі семінару взяли участь представники 26, переважно педагогічних, ВНЗ України.

За результатами обговорення цієї проблеми прийнято звернення до Міністерства освіти і науки України з пропозицією офіційно впровадити в практику ВНЗ педагогічного спрямування психолого-педагогічне тестування при зарахуванні абітурієнтів. Зокрема пропонувалося реалізувати наступне :

1. Зарахування до ВНЗ за педагогічними спеціальностями проводити за результатами зовнішнього тестування та з урахуванням підсумків співбесіди.

2 Співбесіда має включати такі компоненти :

- елементи презентації себе в професії вчителя за обраним фахом;
- психологічне тестування на виявлення професійно-орієнтованих особистісних якостей (афіліативності, рефлексивності, сензитивності, експресивності, комунікативності та самоконтролю);
- виконання творчо-експресивного завдання педагогічного спрямування.

3. Рекомендувати ректорам ВНЗ зараховувати до складу комісії зі співбесіди провідних викладачів кафедр педагогіки, психології та фахових кафедр, а також вчителів вищої категорії за рекомендаціями міських та районних відділів освіти.

4. МОН доручити провідним ВНЗ України розробку методичних рекомендацій з професійної орієнтації на педагогічні спеціальності для шкіл ІІІ ступеня.

5. При психологічному оцінюванні професійно-значущих якостей майбутнього педагога використовувати досвід розробки відбіркових тестів колективами провідних педагогічних ВНЗ України : НПУ ім. М. П. Драгоманова, МДУ ім. В. О. Сухомлинського, ЧДУ ім. Б. Хмельницького, УДПУ ім. П. Тичини.

Зглянувшись на виняткову важливість урахування покли-

кання до вчительської діяльності при зарахуванні в педагогічний ВНЗ, під закликом до МОН України підписалися всі учасники науково-практичного семінару. Але, на жаль, ці пропозиції були проігноровані Міністерством і тому «маємо те, що маємо».

2007 р., травень. На фізико-математичному факультеті силами студентів засновано щомісячну студентську газету «Вісник фіз-мату» у вигляді інформаційного листка. Першим керівником газети була Кур'янова Олена. Згодом газета була трансформована в журнал. З 2011 р. головним редактором став Дубовик Віталій, а з 2013 р. цю посаду зайняв Глухінчук Павло. За час керівництва останнього журнал збільшив свій формат до 20 сторінок, став більш структурованим з постійними розділами і продовжував виходити один раз у місяць.

2007р., листопад. На базі Інституту соціальної та економічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини спільно з Міським та Районним центрами соціальних служб для дітей, сім'ї та молоді створена Студентська соціальна служба. Це унікальна організація, її унікальність полягає в поєднанні декількох чинників : участь у її роботі беруть тільки студенти і вся діяльність (навіть робота керівництва) здійснюється виключно як волонтерська, тобто добровільна і неоплачувана.

Частину знань, досвіду студенти витрачають на виконання діяльності, яка приносить користь іншим людям, тим самим формує такі професійно значимі для педагога якості, як емпатію, доброзичливість, автентичність (здатність бути самим собою в контактах з оточуючими), відкритість, комунікабельність, ініціативність, толерантність.

Волонтерський загін тісно співпрацює з Товариством Червоного Хреста в м. Умані, бере активну участь у благодійних заходах, присвячених Дню Святого Миколая, Нового Року, Різдва Христового, які відбуваються у Центрі ранньої соціальної реабілітації дітей-інвалідів «Пролісок», Дитячому будинку для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку змішаного компенсуючого типу, школі-інтернат та ін. Так, у рамках діяльності Служби за ініціативи студентів проводяться різноманітні благодійні акції, соціальні проєкти. Неодноразово здійснювалася благодійна акція, яка проходить

спільно з Міським центром соціальних служб для дітей, сім'ї та молоді під назвою «Не будь байдужим – подаруй дитині іграшку».

Студентами створено та апробовано цикл програм з проблем профілактики негативних явищ : антинаркотик, антиСНІД, проти паління і т. п. Розробляються циклові програми ранків і розважальних заходів для дітей і підлітків різних категорій (інваліди, діти-сироти, діти, позбавлені батьківської опіки).

21.11.2007 р. ректор УДПУ проф. Мартинюк М. Т. і директор Європейського колегіуму імені Яна Павла II в м. Гнєзно УАМ доктор, проф. А. Миколайчак (Польща) підписали угоду про створення на базі нашого університету і спільну координацію діяльності Польського культурно-освітнього центру [29]. За цією угодою передбачено :

- організацію курсів з вивчення польської мови;
- координацію досліджень в галузі полоністики;
- підготовку і реалізацію спільних науково-освітніх проєктів та літніх шкіл;
- організацію спільних наукових досліджень у контакті з іншими ВНЗ Польщі та України;
- проведення спільних конференцій, нарад;
- здійснення видавничої діяльності (випуск інформаційно-методичної літератури, книг, брошур, посібників тощо);
- проведення культурно-просвітницької роботи з метою популяризації польсько-українського співробітництва;
- створення бази даних з кіно-відео-аудіо-фотоматеріалами, літературою, електронними виданнями і добіркою Інтернет-ресурсів.

21.12.2007 р. відкрито лабораторію «Історичне краєзнавство Уманщини» (керівник – Т. В. Кузнець). Згодом лабораторія уклала угоди про співпрацю з Державним історико-архітектурним заповідником «Стара Умань» та відділом соціально-політичної історії Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України.

2008 р. Лише протягом цього року завдяки діяльності студії «Міжнародна освіта» більше 50 студентів факультету іноземної філології взяли участь у міжнародних програмах «ІССР» (США), «Work &

Travel» (США), «Au Pair» (США, Німеччина), «S.A.M.E.D.I.» (Франція).

Кожного року студенти нашого університету мають можливість пройти мовне стажування тривалістю від 4 місяців до року в країнах-носіях тих мов, які вивчаються (США, Велика Британія, Нідерланди, Норвегія, Німеччина, Франція).

Вирішуючи актуальне сьогодні питання мобільності та транснаціональності освіти, прилучаючись до міжнародних норм і стандартів, викладачі і студенти УДПУ імені Павла Тичини проходять фахове стажування у провідних закордонних навчальних закладах, зокрема в : Каліфорнійському, Гарвардському, Кембріджському, Нью-Йоркському, Лондонському університетах та в університетах, розташованих у Оттаві, Торонто, Освего [8].

2008 р. У січні укладено угоду про співпрацю між УДПУ, Черкаським обласним Центром еколого-натуралістичної творчості і Малою академією наук учнівської молоді з метою створення сприятливих умов для розвитку творчих здібностей учнів загальноосвітніх навчальних закладів області, педагогічної підтримки та методичного супроводу їх науково-дослідницької діяльності. Угодою, зокрема, передбачено :

1. організацію навчально-консультативних занять учнів-слухачів МАН на базі нашого вузу;
2. надання консультування у визначенні тематики науково-дослідницьких робіт, їх рецензування;
3. участь наших викладачів у роботі журі всіх етапів Всеукраїнського конкурсу-захисту МАН.

Результатом плідної співпраці наших викладачів-консультантів з учителями та учнями шкіл стали високі показники у ІІ етапі Всеукраїнського конкурсу-захисту наукових робіт МАН, що проходив у Черкасах в 2009 р. Із 35 поданих на конкурс робіт 29 вибороли призові місця, а 7 учнів зайняли І місце. Четверо з них стали переможцями на Всеукраїнському рівні (з географії, англійської мови, етнології та технічних дисциплін).

Наші викладачі вже не перший рік є активними учасниками роботи Малої академії наук. Одна з головних цілей такої співпраці – зорієнтувати здібних учнів на вступ до нашого вузу, зацікавити їх науково-дослідницькою діяльністю, підготувати до наполегливості в навчанні та сприяти самовизначенню у май-

бутній професії.

2008 р. В останніх числах квітня в УДПУ імені Павла Тичини відбувся ІІ тур Першої Всеукраїнської олімпіади з трудового навчання (60 учасників), у рамках якої було проведено також науково-методичний семінар «Актуальні проблеми професійної підготовки вчителів трудового навчання в умовах модернізації технологічної освіти в Україні» за участю провідних науковців цього профілю із 17 ВНЗ України.

УДПУ, як місце проведення Першої Всеукраїнської олімпіади з трудового навчання, вибрано не випадково, адже саме тут успішно працює науково-дослідна лабораторія «Проблеми трудової підготовки сільської школи» (керівник – проф. Коберник О. М.), яка є одним з провідних галузевих наукових центрів в Україні.

1.09.2008 р. на факультеті української філології відкрито нову спеціалізацію : «Українська мова і література та польська мова» [29].

Для якісного вивчення польської мови було залучено носія цієї мови Веславу Свершц.

22.09.2008 р. підписано до друку іменний покажчик «Репресовані освітяни Черкащини», укладачем якого є викладачка УДПУ імені Павла Тичини В. М. Полєхіна. У цьому виданні вміщено інформацію лише про офіційно реабілітованих (переважно посмертно) 513 освітян Черкаської області. Є серед них і колишні вчителі уманських шкіл, вихователі дошкільних закладів, викладачі й декан природничого факультету Уманського учительського інституту. Багато хто не був реабілітований лише тому, що його родичі не наважилися піднімати це небезпечне для них питання перед владою, яка безпідставно репресувала їхніх рідних. А іноді вся родина була знищена і вже не було кому ставити питання про реабілітацію. На опис долі кожного репресованого освітянина в іменному покажчику відведено всього по 4 – 7 рядків, а вийшла ціла книга. І це по одній лише Черкаській області!

Вражаюча інформація вміщена у ще одній монографії – «Школа і долі», яка вийшла в 2010 р. і співавтором якої була В. М. Полєхіна [91]. Тут висвітлено історію її рідного села Білашки Тальнівського району Черкаської області, поіменно згадано всіх односельців, які загинули за всі роки Другої світової війни. Таких виявилося 142 особи. Вказано поіменно і жителів

села, умертвлених штучно організованим радянською владою голодомором у 1933 р. Цей список містить 135 імен.

21.11.2008 р. в Національному педагогічному університеті ім. М. П. Драгоманова відбувся захист кандидатської дисертації зі спеціальності 07.00.01 «Історія України», присвяченої науковій та громадсько-педагогічній діяльності колишнього викладача, заступника директора по заочній освіті Уманського учительського інституту Г. Ю. Храбана (1902 – 1990 рр.). Дослідження виконане В. В. Сокирською на кафедрі історії України Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини під керівництвом кандидата історичних наук, доцента І. І. Кривошеї.

27.12.2008 р. постановою Кабінету Міністрів України № 1149 «Про затвердження Порядку присвоєння вченого звання професора і доцента», підписаною прем'єрміністром Ю. В. Тимошенко, введено "драконівські" умови для отримання вченого звання. Протягом кількох років рідко кому з викладачів вдавалося отримати вчене звання.

2.01.2009 р. в УДПУ наказом ректора № 1 створено науково-дослідну лабораторію педагогічної компетентності. Завідувач лабораторії – доцент О. О. Ярошинська.

16.01.2009 р. Указом Президента України № 26/2009 проректору УДПУ імені Павла Тичини О. І. Безлюдному присвоєно почесне звання заслуженого працівника освіти України.

2009 р. У видавництві «Перун» вийшов підручник з фізики для 9-х класів загальноосвітніх навчальних закладів, одним із співавторів якого є ректор Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини проф. Мартинюк М. Т. (тираж 118 539 екз.). Найближчим часом у цьому ж видавництві були видрукувані плани-конспекти уроків у відповідності з новим підручником.

31.08.2009 р. з метою підвищення ефективності підготовки фахівців у галузі дошкільної та початкової освіти наказом ректора № 341 о/д Інститут дошкільної та початкової освіти реорганізовано в Інститут розвитку дитини (з не дуже милозвучним скороченням назви, яке намагалися не вживати : «ІРОД») шляхом введення до його складу мистецько-педагогічного фа-

культету. Цим наказом затверджено структуру новоутвореного інституту :

- факультет дошкільної освіти;
- факультет початкової освіти;
- мистецько-педагогічний факультет.

31.08.2009 р. у зв'язку з вибуттям мистецько-педагогічного факультету зі складу Інституту соціальної та мистецької освіти наказом ректора № 342 о/д цей інститут реорганізовано в Інститут соціальної та економічної освіти з такою структурою :

- факультет соціальної педагогіки та практичної психології;
- факультет фізичного виховання;
- економічний факультет.

2009 р. в УДПУ почали активно використовувати наукові інтернет-конференції.

9.09.2009 р. відбулася зустріч заступника Голови Верховної Ради України Миколи Томенка зі студентами та викладачами університету. Він презентував спільний проєкт Фонду Миколи Томенка та Національної радіокомпанії України «Класика української літератури. Живі голоси» – добірку унікальних аудіо-записів відомих українських літераторів. До цього аудіо-видання увійшли вибрані поетичні твори у виконанні авторів : Максима Рильського, Миколи Бажана, Володимира Сосюри, Андрія Малишка, Платона Воронька, Олеся Гончара, Миколи Вінграновського, Василя Стуса та ін.

Під час зустрічі презентував він також свою нову книгу «Український романтик Микола Гоголь», видану з нагоди 200-річчя від дня народження видатного письменника.

Гість відповів на запитання студентів і викладачів стосовно проблем масової культури, моральності збереження духовних надбань українського народу, подарував науковій бібліотеці університету добірку книг та комплектів аудіо-записів.

3-4.06.2009 р. на базі УДПУ імені Павла Тичини проведено виїзне засідання сесії наукової ради МОН України за фаховим напрямом «Педагогіка, психологія, соціологія, проблеми освіти та науки». В її роботі взяли участь 28 науковців з різних університетів та науково-дослідних установ України.

15.10.2009 р. в актовій залі нового корпусу УДПУ імені Павла Тичини урочисто відзначено 105-літній ювілей видатного поета, академіка, перекладача, класика української літератури, неперевершеного майстра слова Миколи Платоновича Бажана.

Студенти, викладачі, учні уманських шкіл мали можливість почути спогади про нього кандидата філологічних наук, старшого наукового співробітника Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, лауреата Всеукраїнської літературної премії імені Володимира Сосюри Сергія Гальченка, а також члена Національної спілки письменників України, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка, заслуженого журналіста України Петра Перебийноса.

Уманчани ж розчулили поважних киян та всіх присутніх своєю літературно-музичною композицією «Бажанівська осінь», від якої усі присутні отримали справжню насолоду. Організували це дійство кафедра української літератури й українознавства (зав. кафедри проф. Сивачук Н. П) та літературна студія імені Миколи Бажана (керівник – колишня випускниця нашого університету, доцент, член Національної спілки письменників України Павленко М. С.).

22.10.2009 р. університетське літоб'єднання імені Миколи Бажана уперше провело творчу акцію, спільну з Уманським Літературним клубом. Серед гостей чимало співаків-бардів.

Під час цього дійства звучали авторські пісні Юлії Кучерявої, перемежовані поезіями першокурсників (учасників літоб'єднання, які вперше пробують себе в художньому слові) Марії Краєвої, Наталі Семенюк, Лесі Слободянник та інших. Лунали й твори "старших" учасників літоб'єднання. Власну пісню виконала Олена Богачик.

Цікавим був виступ колишнього нашого випускника – поета, викладача кафедри української літератури й українознавства, члена Національної спілки письменників України Петра Поліщука. Далі аудиторією заволодів поет і бард (також колишній випускник УДПУ) Володимир Торчинський.

Ведучими були також колишні випускники УДПУ – керівник літоб'єднання Марина Павленко та головна натхненниця Уманського літклубу, дипломантка міжнародного конкурсу «Гранослов» Софія Кримовська.

15-30.11.2009 р. До Дня пам'яті жертв голодомору та політичних репресій у читальній залі № 1 (центральний корпус) Наукова бібліотека УДПУ провела виставку «Страта голодом».

11.12.2009 р. директор Інституту зоології імені І. І. Шмальгаузена НАН України, доктор біологічних наук, професор, член-кореспондент НАН України І. А. Акімов презентував природничо-географічному факультету нове видання Червоної книги України.

«Червона книга – зазначив гість, – це атрибутика держави, так як і Кадастр рослинного і тваринного світу, як Національна доповідь про екологічний стан і його біорізноманіття. Це ознака ступеня цивілізованості кожної держави».

Колектив факультету з вдячністю прийняв дарунок, тепер науковці та студенти мають ще одну можливість глибше пізнавати закони розвитку органічного світу, цінувати унікальність рідної природи, докладати зусилля для її збереження та відтворення.

30.12.2009 р. За ініціативи голови студради Алли Чухрій в УДПУ імені Павла Тичини студентами проведено акцію «Подаруй дитині казку», під час якої зібрано кошти, адресовані Обласному міжрегіональному притулку для дітей у м. Умань. На благодійні внески студентів придбано музичний центр, призначений для розвитку творчих здібностей і талантів дітей. Але найбільше задоволення отримали діти від того, що до них напередодні Нового року завітав «справжній» Дід Мороз разом із казковими героями та з мішком із подарунками. Студенти Куценко Є., Сідоренко Н., Войцехівська Т., Богачик А., Плаксюк Г., Килимистий М., Ачкевич К. здійснили й ще одну добру справу – підготували дітям чудову новорічну виставу.

10.01.2010 р. Президент України В. А. Ющенко в рамках робочої поїздки на Черкащину переглянув творчий звіт майстрів мистецтв і художніх колективів Черкаської області «Тієї слави козацької вовік не забудем». У рамках заходу Президент вручив державні нагороди діячам мистецтв області. Серед них були й викладачі нашого університету (колишні його випускники). Зокрема, Указом Президента України № 1105/2009 «Про нагородження працівників культури і мистецтв Черкаської області» за вагомий особистий внесок у розвиток культурно-

мистецької спадщини України, високу професійну майстерність та активну участь у проведенні Фестивалю мистецтв України присвоєні почесні звання «Заслужений працівник культури України» :

- Купчику Валентину Анатолійовичу – художньому керівникові вокального тріо «Гонта» студентського клубу Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;
- Волошину Петру Миколайовичу – учасникові вокального тріо «Гонта»;
- Семенчуку Василю Васильовичу – учасникові вокального тріо «Гонта».

10.01.2010 р. Цього ж дня звання – «Заслужений майстер народної творчості України» – присвоєно члену Національної спілки майстрів народного мистецтва України, майстру українського народного декоративного розпису, кандидату педагогічних наук, доценту кафедри теорії і методик дошкільної освіти Олені Василівні Поліщук.

Починаючи з 1983 р. вона є активною учасницею найрізноманітніших виставок, які організовує Національна спілка майстрів народного мистецтва України, Черкаський, Канівський та Уманський художні музеї. Понад сто її робіт зберігаються у фондах художніх музеїв в Умані, Києві, Черкасах, Каневі, Вінниці. Їх можна зустріти в читальних залах столичних наукових бібліотек. Ще більша кількість – у приватних колекціях (Київ, Черкаси, Дніпропетровськ, Луцьк та за кордоном).

Олена Василівна періодично звітується про свою творчість, організовуючи персональні виставки і творчі звіти, її роботи використано як ілюстративний матеріал до низки підручників та навчально-методичних посібників для студентів вищих навчальних закладів.

22.01.2010 р. у Національному театрі опери та балету України ім. Т. Г. Шевченка Президент України В. А. Ющенко вручив доценту нашого університету О. В. Поліщук почесні відзнаки заслуженого майстра народної творчості України. Це відбулося під час культурно-мистецької акції з нагоди відзначення 91-ї річниці Дня Соборності України.

24.02.2010 р. Указом Президента України № 259/2010 Академії педагогічний наук України надано статус національної. Можна з повним правом стверджувати, що Національна академія педагогічних наук України (НАПНУ) з'явилася і виросла водночас зі становленням і розвитком незалежної України.

2010 р. Протягом лютого – березня в Інституті соціальної та економічної освіти УДПУ з ініціативи дирекції та деканатів факультетів пройшла акція «Подаруй науковій бібліотеці книгу», під час якої викладачами було зібрано біля 250 повнотекстових електронних версій підручників, посібників та наукових видань з основних дисциплін кафедр Інституту (з економіки, фінансів, права, менеджменту, психології, педагогіки). Розширено фонди повнотекстових документів зі спортивних дисциплін, теорії та методики фізичного виховання, валеології.

Ці матеріали забезпечать широкий доступ студентів та викладацького персоналу університету до видань, які ще донедавна були у приватних електронних бібліотеках окремих наших викладачів, а відкриття більш широкого доступу до них через наукову бібліотеку сприятиме забезпеченню належного методичного рівня самостійної та індивідуальної роботи студентів.

2010 р. У березні цього року Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини приєднався до Декларації про створення і діяльність національного Болонського центру, мета якого полягала в сприянні європейській інтеграції України в сфері вищої освіти. Передбачалося, що запровадження у вищих навчальних закладах країни стандартів та рекомендацій Європейського освітнього простору, не перешкоджатиме збереженню національної самобутності вітчизняної освіти.

11.03.2010 р. у селі Білашки Тальнівського району Черкаської області відбулося виїзне засідання Науково-дослідного центру педагогічного краєзнавства НАПН України та МОН України Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Тут було презентовано дві книги. У першій з них – «Школа і долі» – автори Полєхіна В. М. і Нестругіна Л. М. описали на фоні нелегких історичних подій непересічні долі яскравих особистостей кількох поколінь з цього села і всі вони були випускниками однієї звичайної

сільської школи. У другій – «Школи Черкащини у вимірі часу» – автори Фещенко О. В., Побірченко Н. С., Войтова Л. В. подали хроніку розвитку шкільництва на Черкащині, провели ретроспективний аналіз розвитку освіти регіону. Вперше здійснено спробу систематизувати навчальні заклади Черкаського краю.

16.03.2010 р. в Уманському державному педагогічному університеті відбулось перше засідання новоствореної Студентської соціально-психологічної служби (ССПС), яка заснована на базі Інституту соціальної та економічної освіти. Координатором служби стала Коробова Лілія, викладач кафедри соціальної педагогіки та історії педагогіки. Волонтерами в службі зареєстровано 25 студентів різних факультетів : факультету соціальної педагогіки та практичної психології; мистецько-педагогічного факультету; факультету початкової освіти; факультету дошкільної освіти; філологічного факультету.

Метою діяльності Служби є розв’язання соціальних проблем та поліпшення становища студентської молоді, надання комплексу соціальних послуг студентам, створення сприятливих умов для їхньої самореалізації та самовдосконалення.

Основними завданнями Служби є:

1. створення сприятливих умов для реалізації соціальних прав студентів;
2. сприяння успішній адаптації студентів першого курсу;
3. здійснення профілактичних заходів щодо попередження негативних явищ у студентському середовищі;
4. підтримка і розвиток волонтерського руху в студентському середовищі;
5. реалізація програм соціального становлення та соціальної підтримки студентів у межах національних та державних цільових програм.

24.03.2010 р. у стінах Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини відбувся Фестиваль педагогічної творчості.

Цього року Фестиваль був ювілейним – він відсвяткував своє 20-річчя. Колись, як конкурс педмайстерності, починався серед команд 3-х факультетів педагогічного інституту. Тепер в ньому

беруть участь 12 факультетів у складі команд 4-х інститутів педагогічного університету. Два десятиліття тому починався прототип цього заходу як змагання, при якому завжди є переможці і переможені, а тепер – це урочисте феєричне фестивальне дійство, свято педагогічної креативності, винахідливості, художньої творчості та гумору.

За результатами виступів, кожна команда отримала дипломи у певних номінаціях :

- «Майстерне володіння словом» – команда Інституту філології та суспільствознавства;
- «Втілення у життя ідей гуманізму» – команда Інституту соціальної та економічної освіти;
- «Професійна компетентність» – команда Інституту розвитку дитини;
- «Креативність думки» – команда Інституту природничо-математичної та технологічної освіти.

Сьогорічний фестиваль і на цей раз переконливо продемонстрував гармонійне поєднання у майбутніх учителів юнацького запалу, енергії, гумору з професійними знаннями, вміннями й навичками і став наймасовішим та найбільш представницьким за поточний рік форумом університетської молоді.

30.03.2010 р. Студентська соціально-психологічна служба розпочала соціальну акцію під назвою «Не будь байдужим – подаруй дитині іграшку!», метою якої є збір іграшок для дітей з малозабезпечених сімей м. Умані.

Волонтери Служби змайстрували та прикрасили «скриню благодійності», розмістили її разом з умовами акції та рекламою в холі нового корпусу УДПУ. Волонтери розпочали акцію з того, що самі зробили перший внесок – подарували власні іграшки.

Акція діяла протягом двох тижнів, за умовами якої, кожен бажаючий міг віднести свою іграшку до "скрині", а волонтери ССПС, після закінчення акції, розподілили усі зібрані іграшки між дітьми з малозабезпечених сімей. Частина іграшок була подарована дітям з кризових сімей, які проходять реабілітацію у дитячому реабілітаційному центрі «Пелюстки довіри». Окрім того, волонтери служби взяли участь в організації Дня Сім'ї в

уманському притулку для дітей, привітали їх зі святом, подарували 28 дітям іграшки.

20–23.04.2010 р. в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини проходив ІІ етап Всеукраїнської студентської олімпіади з навчальної дисципліни «Педагогіка».

Взяли участь в олімпіаді 88 учасників (у 2009 р. було 78), – представники 44 класичних, педагогічних, технічних вищих навчальних закладів ІІІ-ІV рівнів акредитації різних форм власності та підпорядкування. Популярність заходу з року в рік зростає, що засвідчує його значущість у розвитку та реалізації здібностей, стимулюванні творчої праці студентів, підвищенні їх професійного рівня.

Учасники Олімпіади змагалися у трьох групах ВНЗ : педагогічні, класичні, технічні. Було сформовано п’ять груп учасників, представники різних ВНЗ працювали у кожній з груп.

26-28.04.2010 р. в УДПУ імені Павла Тичини відбулася Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні тенденції розвитку технологічної та професійної освіти в Україні у контексті європейської інтеграції». Вона проводилась на базі технолого-педагогічного факультету Інституту природничо-математичної та технологічної освіти. В її роботі взяли участь більше 100 провідних вчених України та далекого зарубіжжя, відомі методисти, освітяни з США, Польщі, Росії, Казахстану.

Було визнано, що на часі є потреба вдосконалення нових навчальних програм і підручників з трудового та профільного навчання, переосмислення Державних стандартів підготовки майбутніх учителів технологічної освіти.

11.05.2010 р. відбулася конференція трудового колективу університету, яка заслухала звіт ректора університету професора Мартинюка М. Т. «Про підсумки діяльності університету в період з липня 2005 р. по травень 2010 р. та перспективи його розвитку на наступні п’ять років».

Конференція затвердила звіт ректора про підсумки діяльності університету за період з липня 2005 р. по травень 2010 р. та схвалила діяльність ректора за звітний період. Також був затверджений Перспективний план діяльності університету

на 2010-2015 рр. Фактично це було рішення трудового колективу університету про довіру ректору.

17.05.2010 р. Наукова бібліотека УДПУ імені Павла Тичини організувала в читальному залі № 2 круглий стіл «Реабілітовані історією», приурочений сумній 73-й річниці від початку болючих для всього українського народу масових політичних репресій у СРСР (1937-1938 рр.), що увійшли навіть у всесвітню історію як роки масового більшовицького терору. На жаль, політичні переслідування тривали і в наступні десятиліття.

На зустріч із студентами та викладачами університету був запрошений колишній політичний в'язень так званої 36-ї зони Кучино Пермської області, а нині викладач нашого університету, кандидат історичних наук, доцент Чорномаз Богдан Данилович. Його виступ був дуже зворушливим, адже він сам, ще будучи студентом, потрапив до радянського концентраційного табору.

Взяла участь в обговоренні проблеми і Полєхіна Вікторія Миколаївна, старший науковий співробітник Центру педагогічного краєзнавства УДПУ, керівник студентської наукової групи «Репресовані освітяни Черкащини». Вона розповіла про копітку роботу по зібранню, збереженню та донесенню до громадськості спогадів та фактів того трагічного часу.

Майже дві години тривала бесіда за круглим столом і торкалася різноманітних питань, що стосувались не лише безпосередньо репресій часів тоталітарного режиму, а й проблем сьогодення.

Оптимізму учасникам зустрічі надавало те, що роки, проведені Б. Д. Чорномазом в ув'язнені, не зламали його духу, він так і залишився чуйною, доброю людиною, яка прагне виховувати майбутніх учителів не на ідеологічних міфах, а на історичній правді, формувати у них національну самосвідомість.

26.05.2010 р. Постановою президії Вищої атестаційної комісії України № 47-06/4 прийнято рішення про створення спеціалізованої вченої ради К 74.053.01 Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини МОН України з правом прийняття до розгляду та проведення захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата

педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

На підставі цієї постанови 31.05.2010 р. видано наказ ВАК України № 368 про персональний склад цієї спецради із 12 осіб з терміном повноважень до 31.05.2012 р. Головою спецради призначено д. пед. н., проф. Мартинюка М. Т. (ректора університету), заступником голови – д. пед. н., проф. Пащенка Д. І. (завідувача кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи), вченим секретарем – к. пед. н., доц. Кочубей Т. Д. (проректора з науково-педагогічної роботи, з питань навчально-організаційного процесу).

Втім, перші захисти дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – «теорія та методика професійної освіти» у цій спецраді відбулися лише на початку 2011 р. За цей час змінився очільник університету, а головою спецради став д. пед. н., проф. Коберник О. М.

27.05.2010 р. учасники літературного об’єднання імені Миколи Бажана і студенти факультету української філології УДПУ імені Павла Тичини зустрічалися з випускницею нашого університету Оксаною Лущевською, нині – письменницею, переможцем міжнародних літературних конкурсів «Гранослов», «Смолоскип», «Золотий лелека» тощо. Вона автор вишуканої поетичної збірки «Візії», виданої у її рідному Тальному, книжок прози для дітей «Дивні химерики, або Таємниця старовинної скрині» та «Різдвяні повісті».

Попри те, що Оксана вже шість років мешкає у США, вона чітко орієнтується в літературному просторі України, блискуче володіє українською літературною мовою, популяризує українську культуру в світі. Оксана Лущевська – одна із засновниць віртуального, прекрасно оформленого мистецького альманаху «Захід-Схід», автор численних перекладів та міжнародних книжкових оглядів.

12.06.2010 р. у газеті «Дзеркало тижня» (№ 22) оприлюднений рейтинг 200 кращих ВНЗ України за 2009 р. У рейтингу представлені національні, класичні та галузеві університети. За інтегральним показником (оцінка якості науково-педагогічного потенціалу, якості навчання, міжнародного визнання)

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини зайняв 142 позицію, відстоявши це почесне місце у нелегкій конкурентній боротьбі з провідними університетами країни.

3.08.2010 р. на зібранні трудового колективу університету перший заступник Міністра освіти і науки України Б. М. Жебровський ознайомив присутніх з наказом МОН України № 311-к від 02.08.2010 р. про призначення з дня підписання цього наказу в. о. ректора УДПУ імені Павла Тичини доктора педагогічних наук, професора, Побірченко Н. С., яка на той час була не першим проректором, а проректором з наукової роботи, що було грубим порушенням статуту нашого університету, адже до обрання за конкурсом виконання обов'язків ректора мало безальтернативно переходити в руки першого проректора. Подібне порушення вже траплялося і раніше, але, як побачимо далі, це нікого нічому не навчило і буде ще повторюватися не раз.

Окрім того, цим наказом брутально проігноровано рішення трудового колективу УДПУ імені Павла Тичини від 11.05.2010 р. про вотум довіри попередньому ректору (схвалено його діяльність протягом 5-річної каденції та затверджено запропонований ним Перспективний план діяльності університету на 2010-2015 роки).

21.09.2010 р. на кафедрі географії та методики її навчання природничо-географічного факультету УДПУ імені Павла Тичини відкрито геолого-географічний музей Євразії. Цей музей є структурним підрозділом наукової геологічної лабораторії.

Спочатку у виставленій експозиції музею було представлено близько 200 зразків мінералів та гірських порід із різних частин Європи та Азії. Створено електронний каталог класичних зразків мінералів, гірських порід і решток органічного світу минулих геологічних епох. Всього в музеї нараховувалось близько 600 екземплярів різних зразків.

Згодом в музеї було розгорнуто *геологічну експозицію,* в якій представлено найбільш поширені мінерали земної кори, гірські породи Уманщини та Закарпаття; *географічну експозицію,* на якій презентувались корисні копалини Уманщини, геодезичні прилади та інструменти; *експозицію основних наукових праць кафедри географії та методики її навчання* – монографії,

підручники та посібники, фахові публікації; збірки наукових праць.

4.10.2010 р. в УДПУ імені Павла Тичини перебувала делегація з французького міста-побратима Умані Ромійї-сюр-Сен (провінція Шампань, департамент Об) у складі муніципальних радників : пана Жана-Марка Берт'є та пані Клаудії Чен Куо Чанг, членів комітету порiднення : пана Жана-Поля Дандрімона та пані Ані Дандрімон.

Гості мали зустрічі з адміністрацією університету і факультету іноземної філології та відвідали засідання ФАН (Франція, Англія, Німеччина)-клубу, що функціонує на факультеті.

У ході робочої зустрічі було узгоджено шляхи подальшого розвитку співробітництва між мерією міста-побратима Ромійї-сюр-Сен та університетом.

27.10.2010 р. у міському Будинку культури відбулося досить своєрідне відзначення 80-річчя УДПУ – у формі звіту університету перед уманчанами. Напередодні колективу було повідомлено, що Міністерство освіти і науки України не вважає таку дату круглою (роз'яснено, що круглими датами можна вважати 25-, 50-, 75- та 100-річчя) і тому не схвалює проведення ювілейних заходів з цього приводу.

На зустріч з колективом університету завітали керівники підприємств і організацій міста та району, спонсори, директори шкіл, вчителі, випускники університету, гості міста.

Серед почесних гостей – міський голова, колишній випускник університету Юрій Іванович Бодров та генеральний директор ВАТ «Уманьферммаш» Анатолій Васильович Ліпкáн.

З доповіддю про сьогодення університету та перспективи його розвитку виступила в. о. ректора – Н. С. Побірченко.

На високому виконавському рівні відбувся святковий концерт, який подарували гостям творчі колективи університету:

• український народний хор «Кобзар» (кер. А. Купчик);

• жіночий академічний хор «Юність» (кер. заслужений працівник культури України Леонід Ятло);

• ансамбль народного танцю «Яворина» (кер. С. Куценко);

• інструментальний ансамбль «Музичні візерунки» (кер. Т. Радзивіл);

• ансамбль сучасного танцю «Візаві» (кер. Л. Андрощук);

• гурт «Гонта» – заслужені працівники культури України В. Семенчук, П. Волошин, В Купчик (усі – випускники УДПУ);

• інструментальний ансамбль «Акварелі» (кер. лауреат Міжнародного конкурсу В Калабська);

• фольклорний ансамбль «Софія» (кер. заслужений працівник культури України В. Семенчук);

• солісти-вокалісти – лауреати Всеукраїнських фестивалів і конкурсів Надія Балдинюк та Олександр Осадчий;

• талановита студентська молодь – А. Чухрій, Ю. Струць, Т. Хоменко.

У фойє міського Будинку культури була розгорнута виставка, на якій представлено науковий доробок та художні твори викладачів і студентів університету.

18-20.11.2010 р. в Національному центрі ділового та культурного співробітництва «Український дім» відбулася Міжнародна спеціалізована виставка «Освіта і кар'єра – 2010». У виставці взяли участь 75 вищих навчальних закладів України, 49 закордонних вищих навчальних закладів з США, Франції, Великобританії, Німеччини, Австралії, Греції, Канади, Туреччини, Польщі, Литви, Кіпру, Швейцарії, Росії, Угорщини. Були представлені також 26 міжнародних організацій та освітніх агенцій, 15 компаній-роботодавців, ряд видавництв тощо.

За результатами конкурсу Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини отримав срібну медаль у номінації «Інноваційний розвиток освіти та сучасні педагогічні технології» та відповідний сертифікат.

19.11.2010 р. в. о. ректора УДПУ проф. Побірченко Н.С. обрана членом-кореспондентом НАПН України (відділення загальної педагогіки та філософії освіти).

25.11.2010 р. конференція трудового колективу Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини за підсумками таємного голосування рекомендувала Міністерству освіти і науки України призначити на посаду ректора університету Побірченко Н. С., яка в своєму передвиборчому виступі представила програму розвитку університету на найближчі роки, стрижнем якої було активне входження університету в європейський освітній і науковий простір та здобуття Уманським

педуніверситетом статусу національного.

2010 р. На початку грудня Студентська соціально-психологічна служба університету провела акцію «Поділись теплом». Метою акції був збір одягу та взуття, яке потім передано людям, котрі цього вкрай потребують.

Загалом студентами зібрано 365 одиниць одягу і 15 пар взуття. Частину речей передано людям похилого віку, що мешкають в Уманському будинку ветерана. Волонтери завітали також в Уманський притулок для дітей, подарували речі, показали театралізовану виставу «Творімо добро просто так», провели ігри, конкурси, змагання.

9.12.2010 р. відбулася зустріч студентів випускних курсів та викладачів економічного факультету з випускником факультету, а нині головним спеціалістом відділу цільових програм Департаменту інструментів територіального розвитку Міністерства регіонального розвитку та будівництва Левченком С. В. Він охарактеризував сучасний стан і перспективи розвитку органів державної влади та місцевого самоврядування, поділився досвідом професійної діяльності, відповів на численні запитання студентів.

9.12.2010 р. на фізико-математичному факультеті УДПУ імені Павла Тичини відбулася зустріч з одним із творців сучасної механіки руйнування матеріалів, професором Вісконсінського університету в Мілуокі (США) Майклом Внуком. Він є лауреатом премії Леді Девіс (Ізраїль), членом наукового товариства Sigma Хі, Нью-Йоркської Академії наук, Американської академії механіки, членом-кореспондентом Кембріджського філософського товариства в Англії.

За результатами спілкування з професором М. Внуком було підписано угоду про співпрацю нашого університету з Мілуокським університетом (США).

2010 р. Всього за цей рік УДПУ імені Павла Тичини підписав 7 угод з партнерськими навчальними закладами, науковими установами зарубіжжя: з Адміністративною Радою Системи Університетів Вісконсіна від імені Вісконсінського Університету в Мілуокі (США); Педагогічною академією післядипломної освіти в Московській області; Державною вищою професійною школою імені Я. А. Коменського у Лєшно; Університетом «Гоце Дель-

чева» м. Штіп (Республіка Македонія); Інститутом біології Уфимського наукового центру РАН; Вищою державною школою «Humanitas» у Сосновцу; Вищою державною школою професійної освіти у Гнєзно.

24.12.2010 р. Міністр освіти і науки, молоді та спорту України зустрівся з претендентами на посади керівників ВНЗ. Під час зустрічі Д. Табачник підписав контракти з ректором Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини Н. С. Побірченко та рядом інших керівників ВНЗ.

11.02.2011 р. на фізико-математичному факультеті УДПУ імені Павла Тичини відбувся захист робіт учасників МАН, які продемонстрували власні технічні та наукові розробки. Всі представлені на виставку роботи були досить цікавими і заслуговували на увагу. Але найкращою, на думку журі, до складу якого ввійшли провідні викладачі факультету, винахідники, була визнана розробка «Комплекс відеоспостереження» Трояна Ярослава, учня Уманської ЗОШ № 10 (керівник – Козаченко С. В.).

Вже кілька років поспіль вихованці Малої академії наук демонструють високі результати науково-дослідної роботи, стаючи переможцями та призерами на змаганнях міського, обласного та всеукраїнського рівня. Це відбувається завдяки плідній співпраці фахових кафедр фізико-математичного факультету (керівники секції : Терещук С. І., Хазін Г. А., Ткаченко І. А.) із загальноосвітніми закладами.

24.03.2011 р., напередодні Всесвітнього Дня Театру Уманський самодіяльний народний драматичний театр представив прем'єру п'єси «[НЕ]звичайна історія», написану студенткою УДПУ імені Павла Тичини Підгорною Ольгою. Вона ж була задіяна у виставі і як акторка, і як гример.

«[НЕ]звичайна історія» – історія про життя, кохання, про те, що випадковості не випадкові, про те, що відбувається з кожним (тому глядач впізнає у героях і ситуаціях щось близьке йому), про те, що кохання – дар, котрий необхідно цінувати та оберігати. У п'єсі показана історія пари, котра пройшла довгий шлях до розуміння свого істинного кохання та його цінності і могутності, кохання, над яким не ладен час. Ця лірична історія, з елементами містики, легкої іронії, трагічними поворотами подій

та щасливим завершенням не залишає глядачів байдужими.

Авторка хотіла показати, що у нашому житті часто відбуваються дивні, інколи, здавалось би, випадкові зустрічі, розставання, ми знайомимось з, начебто, випадковими людьми, будуємо своє життя по цеглинкам, але все, що відбувається з нами, – не випадок, не збіг обставин. Все наше життя – частинка чогось великого і прекрасного, у чому немає місця випадковостям.

5–6.04.2011 р. в рамках ІІ етапу Всеукраїнської олімпіади з навчальної дисципліни «Педагогіка» відбулась ІІІ студентська наукова інтернет-конференція «Актуальні проблеми педагогічної теорії та практики у студентських наукових дослідженнях». Студенти УДПУ імені Павла Тичини та учасники Олімпіади мали змогу провести наукову дискусію на сайті «Педагогіка – це твоє!» (www.zag-pedagogika.at.ua).

12-15. 04.2011 р. наш університет приймав учасників ІІ етапу Всеукраїнської студентської олімпіади з навчальної дисципліни «Педагогіка». Зібралися 105 учасників (для порівняння: у 2009 р. їх було 78, у 2010 р. – 88). Це були представники 45 класичних, педагогічних і технічних ВНЗ ІІІ-ІV рівнів акредитації різних форм власності та підпорядкування. У журі ІІ етапу Олімпіади працювало 24 особи – провідні науково-педагогічні працівники УДПУ та інших ВНЗ різних регіонів України, співробітники академічних установ. Серед них 5 докторів педагогічних наук, професорів. Голова журі – О. В. Адаменко, д. пед. н., проф., декан факультету допрофесійної підготовки Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Учасники Олімпіади змагалися у трьох групах ВНЗ: педагогічні, класичні, технічні. Студенти випробовували свої знання та вміння у чотирьох турах : теоретичному, дослідницькому, технологічному, творчому.

У ході виконання конкурсних завдань студенти виявили креативний підхід, педагогічну майстерність, знання, уміння та навички з теорії і методики навчання та виховання.

Майбутні фахівці показали, що вони не лише володіють високим науково-педагогічним і методичним арсеналом, вміють його майстерно застосовувати, а й здатні радіти успіхам своїх колег, підтримувати їх.

16.04.2011 р. У цей день – День навколишнього природного

середовища – науковці УДПУ імені Павла Тичини разом зі студентами, учнями та вчителями загальноосвітніх шкіл висаджували дерева, вирубували чагарники, розчищали джерела, упорядковували криниці. Зокрема, було розчищено криниці і взято з них проби для дослідження якості води поблизу сіл Дмитрушки та Городецьке Уманського району, оздоблено керамікою криницю витоку річки Ятрань поблизу с. Томашівка, упорядковано Вдовину криницю поблизу с. Джулинка.

Усе це здійснено в рамках планових заходів науково-дослідної лабораторії «Екологія і освіта» університету.

18–20.04.2011 р. УДПУ імені Павла Тичини приймав учасників ІІ етапу ще одної Всеукраїнської студентської олімпіади – з навчальної дисципліни «Педагогіка і методика середньої школи. Трудове навчання».

Конкурсантами були 77 учасників – представники 18 вищих навчальних закладів ІІІ-ІV рівнів акредитації та 4 вищих навчальних закладів І-ІІ рівнів акредитації (переможці визначалися в абсолютній першості серед педагогічних ВНЗ ІІІ-ІV рівнів акредитації та, окремо, – серед педагогічних ВНЗ І-ІІ рівнів акредитації).

У журі ІІ етапу Олімпіади працювало 12 осіб – провідні науково-педагогічні працівники УДПУ, споріднених кафедр інших вищих навчальних закладів різних регіонів України. Серед них 3 доктори педагогічних наук, професори.

Учасники Олімпіади змагалися у двох групах : спеціальності «Трудове навчання» (обслуговуючі види праці) та «Трудове навчання» (технічні види праці).

Студенти випробовували свої знання та уміння у шести етапах :

- презентація (командна першість);
- розробка плану-конспекту уроку (відповідно нової редакції програми з трудового навчання);
- проведення фрагменту уроку;
- розробка творчого проєкту;
- практична робота у навчальних майстернях по виготовленню проєкту;
- тести з професійно-орієнтованої підготовки.

Змагання проходили у напруженій, але доброзичливій атмосфері. Майбутні вчителі підтвердили, що вони володіють високим

науково-педагогічним і методичним арсеналом, вміють його майстерно застосовувати, здатні до глибокого осмислення і творчого застосування надбань сучасної педагогіки.

19.04.2011 р. у державному історико-архітектурному заповіднику «Стара Умань» урочисто відкрито виставку творчих робіт студентів та викладачів кафедри образотворчого мистецтва та мистецької педагогіки УДПУ імені Павла Тичини. Майстри і аматори виставили найкращі свої роботи – художні твори різних жанрів, форм, художніх технік. Виставка експонувалася протягом двох місяців.

2011 р., квітень. Студентська соціально-психологічна служба університету (координатор Коробова Л. О.) провела чергову благодійну акцію «Книгу не жалкуй – дитячому будинку подаруй», мета якої – збір книжок для створення бібліотеки в притулку.

У холі нового корпусу УДПУ було розміщено книжкову шафу з агітацією подарувати книги притулку. На полицях шафи кожен бажаючий міг залишити свої книги. Відтак, було зібрано близько 200 книг.

Волонтери служби, спільно з акторами студентського драматичного театру, розіграли перед дітьми притулку виставу «У світі казок, або дива існують». Казкові герої запевнили дітей в тому, що читати книги вкрай необхідно, і тоді дива траплятимуться з ними і казка оживе.

Виставу було показано не лише в притулку, а й у дитячому будинку для дітей з вадами слуху та мовлення. Окрім казки всім малюкам були подаровані розмальовки та іграшки.

Ця акція змусила всіх її учасників повірити в те, що дива існують! А головне, вона переконала студентів, що ці дива вони можуть творити самі, даруючи дітям щастя.

2011 р. Організаційно-функціональна структура УДПУ імені Павла Тичини поповнилася науково-методичним центром «Українська вишивка» (керівник – проф. Сивачук Н. П.).

12-16.05.2011 р. в Національному центрі народної культури «Музей Івана Гончара», що у Києві, відбулася виставка-презентація доробку науково-дослідної лабораторії «Етнологія Черкаського краю» УДПУ у галузі дослідження, збереження та популяризації традиційної народної культури історичної Уманщини. Гості виставки та відвідувачі експозиції були вражені змістом, кількістю

та розмаїттям експонатів, представлених співробітниками лабораторії. А їх і справді було чимало, адже лабораторія «Етнологія Черкаського краю» (кер. проф. Сивачук Н. П.) діє з 1998 р. і є одним із найпотужніших осередків просвітницько-культурної діяльності на Черкащині. Вона має напрацювання за такими основними напрямками :

- збирання, вивчення, дослідження та популяризація фольклору історичної Уманщини;
- дослідження культури та побуту історичної Уманщини;
- декоративно-ужиткове мистецтво історичної Уманщини та відтворення його у процесі занять зі студентами;
- рід, родина та родинне виховання в етнопедагогічній традиції історичної Уманщини;
- українознавство в сучасному освітньому просторі.

Співробітниками лабораторії та студентами зібрано і представлено на виставці колекцію старовинних рушників історичної Уманщини і значну кількість предметів старовини, створено багату аудіо- та відеотеку.

26.05.2011 р. підписано Угоду між Уманським державним педагогічним університетом імені Павла Тичини (Україна) і Вищою школою професійної освіти у м. Лєшно (Польща). Цей документ має необмежений термін дії та передбачає :

- створення Лабораторії дидактики імені Яна Амоса Коменського в УДПУ імені Павла Тичини;
- узагальнення та дослідження педагогічної спадщини Яна Амоса Коменського та сучасні дослідження в галузі дидактики;
- популяризацію дидактичного вчення Яна Амоса Коменського у світі;
- проведення наукових конференцій та семінарів;
- видання збірника наукових праць, в якому будуть представлені результати досліджень педагогічної спадщини Яна Амоса Коменського та сучасні дослідження в галузі дидактики;
- здійснення інших форм творчого співробітництва в залежності від виникнення нових реалій.

Угода має необмежений термін дії та набула чинності з дня її підписання.

2011 р. За рейтингом університетів МОНмолодьспорту України серед усіх педагогічних, гуманітарних, фізичної освіти і спорту вищих навчальних закладів УДПУ імені Павла Тичини посідає 4 місце.

26.06.2011 р. за активної участі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини розпочато набір учнів 9 і 10 класів на навчання в Уманський навчально-виховний комплекс «Загальноосвітня школа-інтернат І-ІІ ступенів імені Юрія Гагаріна – педагогічний ліцей». У 2011/2012 н./ р. до ліцейних класів зараховано 57 учнів. Навчання здійснювалося за напрямами : українська філологія, іноземна філологія, технолого-педагогічний, природничо-географічний, фізико-математичний, спортивний.

Здійснювалося навчання безкоштовно.

Переваги навчання в ліцеї :

- комплексна підготовка до зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО);
- підготовка до навчання у вищих навчальних закладах;
- за умови вступу на профільний напрямок підготовки перевага, при рівній кількості балів, надавалася випускнику ліцею;
- іногороднім надавалося місце для проживання в гуртожитку.

2011 р. Під час вступної кампанії на спеціалізацію «туризм» був найбільший конкурс – 12 абітурієнтів на місце.

2011/2012 н./ р. Починаючи з цього навчального року Уманський педагогічний університет надає для студентів стаціонарної форми навчання ще одну можливість – відкрито військову підготовку офіцерів запасу.

На підставі договорів «Про військову підготовку студентів за програмою підготовки офіцерів запасу» № 3 від 2.03.2012 р. з Військовою академією м. Одеса та № 919-5 від 23.01.2012 р. із Сумським державним університетом паралельно з основним навчанням здійснюється військова підготовка студентів. Цього року курсантами стали 74 студенти УДПУ імені Павла Тичини. На базі Одеської військової академії вони отримують підготовку за спеціальностями «командир мотострілецького взводу», «командир аеромобільного взводу», а на базі Сумського державного університету – «командир артилерійського взводу».

Тривалість навчання 2,5 роки. Після закінчення студенти отримають первинне офіцерське звання молодшого лейтенанта запасу та, при бажанні, зможуть проходити службу в ЗС України

на офіцерських посадах.

Тоді навіть у страшному сні не могло привидитися, що через два роки, на початку отримання відповідних посвідчень та погонів, ця процедура почнеться для наших студентів з хвилини мовчання по загиблим від зброї, а часто і від рук колишнього "старшого брата" – Російської Федерації.

1.09.2011 р. Свято знань, просвіти і науки цього року відвідали високоповажні гості на чолі з губернатором Черкаської області, Героєм України С. Б. Тулубом. До його приїзду було приурочено масовий вступ викладачів та співробітників нашого університету в партію регіонів (римейк ще не забутих комуністичних прийомів).

Високопоставлені гості, як правило, приїжджають не з пустими руками, то ж і губернатор вручив цінні подарунки кращим студентам та науковцям, а університету – сертифікат на комп'ютерний клас.

Натомість ректор університету проф. Н. С. Побірченко проінформувала присутніх про те, що на засіданні Вченої ради 30 серпня 2011 р. С. Б. Тулубу присвоєно звання «Почесний професор Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини» – найвищу відзнаку університету, і вручила йому диплом Почесного професора та мантію.

"Чисто випадково" не за день-два, а за кілька годин до приїзду гостя, 31 серпня біля нового корпусу університету поклали новий асфальт, на якому в День знань чітко залишалися відбитки від шпильок жіночого взуття.

Для увіковічення факту перебування в нашому навчальному закладі губернатора, від якого "багато що залежить", йому було *запропоновано посадити на самому видному місці біля фасаду нового корпусу УДПУ імені* Павла Тичина ялину колючу голубої форми, а незабаром поруч з ялиною було встановлено кам'яну брилу з відповідним написом про "історичну подію".

"Люстрована" згодом меморіальна дошка

З початком Революції гідності губернатор, не чекаючи люстрації, поспіхом емігрував, а пам'ятний камінь з меморіальною дошкою від ялини нишком забрали.

1.09.2011 р. в УДПУ імені Павла Тичини створено польсько-українську науково-дослідну лабораторію дидактики імені Яна Амоса Коменського. Наукова лабораторія з питань дидактичних досліджень є спільним структурним підрозділом нашого університету та Вищої школи професійної освіти у Лєшно (Польща). Завідувачка лабораторії – ініціатор її створення, к. пед. н., доцент І. І. Осадченко (нині – д. пед. н., професор).

1.09.2011 р. відбулося урочисте відкриття в УДПУ бізнес-інкубатора, як структурного підрозділу університету, діяльність якого спрямована на створення сприятливого середовища для нових підприємств, сприяння в реалізації підприємницьких ідей та бізнес-проєктів, пошуку спонсорів та інвесторів, забезпечення комерціалізації результатів науково-дослідних робіт.

Одночасно з відкриттям бізнес-інкубатора розпочала діяльність юридична клініка, основними завданнями якої є :

- надання безкоштовної правової допомоги соціально-незахищеним верствам населення;
- правова просвіта населення;
- виховання соціально-орієнтованих фахівців;
- здійснення досліджень і підготовка публікацій з актуальних проблем права;
- забезпечення співробітництва з органами державної влади та місцевого самоврядування.

2011/2012 н./ р. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини розпочав фахову підготовку іноземних громадян.

2011 р. восени у польських ВНЗ в Лєшно і Познані навчалися чотири студентки УДПУ – Заболотна Єлизавета, Краєва Марія, Кулик Ірина, Ярцун Юлія. Натомість протягом наступного семестру три студентки Державної вищої школи професійної освіти імені Яна Амоса Коменського у Лєшно – Мацьковяк Марта, Рижнар Кінга, Швалек Корнелія – вивчали в УДПУ іноземні мови, а ще одна студентка – Войчишин Катажина – навчалася на мистецько-педагогічному факультеті.

13-20.10.2011 р. у м. Львові відбулася персональна виставка

графічних робіт Ольги Підгорної, студентки п'ятого курсу факультету соціальної педагогіки та практичної психології під символічною назвою «Світ Душі». Трохи раніше – 15.05.2011 р. – вона, як поетеса, вже запрошувалася для проведення поетичних читань та обговорень, на яких презентувала один із своїх літературних творів – «Людина і Кішка». Усе це відбувалося у рамках Вечорів Авторського Декадансу, організовуваних народним драматичним театром «МИ».

25.10.2011 р. в УДПУ імені Павла Тичини, у приміщенні бізнес-інкубатора відбулася зустріч з одним із випускників нашого університету, Ігорем Халахуро. Майже 10 років тому він закінчив наш заклад і тепер завітав, щоб поділитися своїм досвідом досягнення успіху в бізнесі та знаннями щодо роботи в підприємництві, зокрема, в страховому. В даний час Ігор є директором філії страхової компанії «ТАС» у нашому місті. На зустрічі він поділився своїми секретами ведення успішної справи, розповів про страховий бізнес та те, яким був його шлях від простого страхового агента до директора філії такої відомої і успішної на теренах країни компанії. Він побажав студентам наснаги та віри в свої сили і запевнив, що ті старання, які вони зараз вкладають задля успішного навчання, обов'язково виправдають себе у майбутньому.

2011 р. Наприкінці жовтня у рамках діяльності студії «Міжнародна освіта» (керівник П. М. Грабовий) на факультеті іноземної філології УДПУ проведено звітну конференцію студентів-учасників міжнародних програм, на якій вони поділились враженнями про перебування в Сполучених Штатах Америки влітку 2011 р. та дали поради потенційним учасникам таких програм. Саме завдяки таким програмам студенти мають можливість пройти мовне стажування в країні, мову якої вивчають.

21.10-2.11.2011 р. у рамках міжнародної навчально-лінгвістичної програми «S.A.M.E.D.I.**:** наука, мистецтво, світ, Європа, через відкриття та інновації» відбулася традиційна щорічна поїздка студентів і викладачів (любителів французької мови) до Франції.

У програмі, що передбачає мовне стажування, цього року взяли участь 8 студентів факультету іноземної філології на чолі з деканом Бріт Н. М. Тижневе навчання у Європейському науково-технічному центрі дозвілля молоді (Париж, Франція)

включало огляд столиць Західної Європи, зокрема, таких міст : Братислава, Відень, Регенсбург, та перебування на час навчання у самому Парижі.

Учасники програми у Відні біля пам'ятника В. А. Моцарту

У вільний час члени групи окрім загальноприйнятих для відвідування в столиці Франції місць – Лувру, Ейфелевої вежі, Тріумфальної арки, собору Нотр-Дам де Парі, Монмартру з базилікою Сакре-Кер, Люксембургського саду, кабаре «Мулен Руж» – відвідали ще й унікальний Національний центр мистецтва і культури імені Жоржа Помпіду, де ознайомилися із залами цікавої науки і техніки та ефективним досвідом профорієнтаційної роботи, переглянули фільм у поруч розташованому незвичному кулеподібному, дзеркальному, схожому на НЛО панорамному кінотеатрі «Жеод»; Паризьку мерію, французький законодавчий орган – Національну асамблею (були присутніми в залі на балконах під час її роботи та відвідали її унікальну бібліотеку); метеорологічний музей.

Незабутнє враження справив на наших студентів та викладачів музей мистецтв і ремесел, адже тут зібрано оригінали (у рідких випадках – діючі моделі) найперших годинників, механічних календарів, мікроскопів, телескопів, вимірювальних приладів, калькуляторів, наземних і повітряних транспортних засобів, телефонів, верстатів тощо.

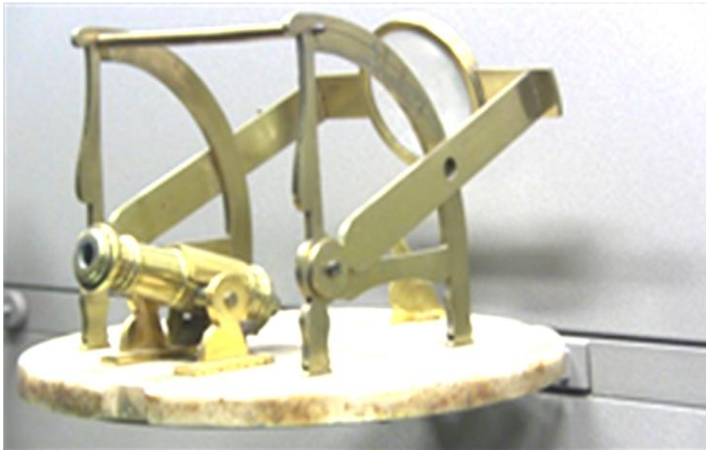

Експонат з Паризького музею мистецтв і ремесел : сонячний годинник-будильник

По завершенню участі в програмі було вручено відповідні сертифікати.

Подібні поїздки здійснюються нашим університетом регулярно – один-два рази на рік, але кожного разу програма дещо змінюється. Наприклад, наступну весняну поїздку (квітень 2012 р.) особливою зробило відвідування ЮНЕСКО – Міжнародної організації, спеціалізованої установи Організації Об'єднаних Націй, яка при співпраці своїх членів-держав у галузі освіти, науки, культури сприяє ліквідації неписьменності, підготовці національних кадрів, розвиткові національної культури, охороні пам'яток культури тощо. Тому не дивно, що дехто із наших студентів і викладачів намагається скористатися програмою «S.A.M.E.D.I.» декілька раз.

11.11.2011 р. за сприяння інноваційного бізнес-інкубатора і кафедри економіки підприємства та фінансів відбувся науково-методичний семінар за участю гостя із США, представника Корпусу Миру в Україні, спеціаліста з міжнародного права Пола Мадругу.

Головною тематикою виступу доповідача було ознайомлення студентів із законодавчою системою Сполучених Штатів Америки. У своїй доповіді Пол акцентував увагу на системі правосуддя як базису суспільної єдності в країні.

Після виступу доповідача, учасники обговорили дискусійні питання щодо функціонування законодавчої бази Сполучених Штатів Америки, визначили позиції, які доцільно адаптувати до вітчизняних умов.

17.11.2011 р. Головним управлінням освіти і науки Черкаської обласної державної адміністрації та кафедрою української мови (факультет української філології) Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини організовано та проведено ІІ обласний (регіональний) етап XII Міжнародного конкурсу з української мови імені Петра Яцика.

У Конкурсі взяли участь переможці І етапу XII Міжнародного конкурсу з української мови імені Петра Яцика з Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Уманського національного університету садівництва, Уманського агротехнічного коледжу, Уманського музичного училища, Уманського педагогічного коледжу, Уманського медичного коледжу, Шевченківського коледжу, Тальянківського

агротехнічного коледжу, Тальнівського будівельно-економічного коледжу.

18.11.2011 р. на базі історичного факультету УДПУ відбулася Всеукраїнська студентська науково-практична конференція «Дисидентський рух в СРСР: погляд із сьогодення» (до 90-річчя від дня народження видатного вченого і громадського діяча А. Д. Сахарова). Організатором цього наукового зібрання виступила кафедра всесвітньої історії та правознавства (зав. кафедри Дудник О. В.).

У пленарному та секційних засіданнях конференції взяли участь студенти з 9 регіонів України. Учасники конференції виступили зі своїми науковими дослідженнями з історії правозахисного руху в СРСР, США, Німеччині, показали його історичне значення у боротьбі за права людини і суспільну безпеку в сучасному світі.

21-28.11.2011 р. в корпусі № 3 з ініціативи Наукової бібліотеки університету організовано книжкову виставку «Свіча пам’яті» та відкритий перегляд книг, документів, матеріалів, фотодокументів, світлин, які засвідчують страшну сторінку історії українського народу і всього людства, – геноцид у формі голодомору 1932-1933 рр. День пам’яті жертв голодомору приурочується не до "круглих" дат від цієї трагедії (в цей рік виповнювалось 78 років), а проводиться щорічно. Цю трагедію не можна забувати, вона має навічно вкарбуватися в підсвідомість кожного майбутнього вчителя. То нормально, що люди вшановують пам’ять мільйонів жертв, запаливши 24 листопада свічу пам’яті у своїх домівках.

23.11.2011 р. Кабінетом Міністрів України прийнята Постанова № 1341 «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій», призначеної для використання державними органами, органами місцевого самоврядування, закладами освіти з метою сприяння національному та міжнародному визнанню кваліфікацій, здобутих в Україні.

У «Національній рамці кваліфікацій» описано 10 кваліфікаційних рівнів, зазначено, які знання, уміння/навички, комунікація, відповідальність і автономія, характерні для кожного з рівнів. Згодом, Постановою КМ № 509 від 12.06.2019 р., внесено редакційні правки до цього документа.

28.11.2011 р. факультет іноземної філології також приймав представника Корпусу Миру в Україні Пола Мадругу. Програма дводенного візиту передбачала проведення Круглого столу на тему «American Tourism» за участю магістрантів факультету та засідання Клубу європейських мов, на якому студенти мали можливість поспілкуватись із носієм американського варіанту англійської мови та взяти участь у дискусії, присвяченій питанням міжкультурної комунікації та міжетнічної толерантності.

2.12.2011 р. представник Корпусу Миру Пол Мадруга завітав на факультет соціальної педагогіки та практичної психології. Для студентів та викладачів він прочитав лекцію «Особливості соціальної роботи в США». У ході зустрічі присутні ознайомилися із метою, завданнями та напрямами соціальної роботи як професійного виду діяльності у США, визначили її структуру на федеральному рівні та на рівні окремих штатів : урядові організації, приватні організації (комерційні та некомерційні). Лектор охарактеризував трирівневу структуру підготовки фахівців соціальної роботи, актуалізував престижність цієї професії у Сполучених Штатах Америки.

Лекція була досить змістовною, викликала у слухачів питання і спонукала до активного обговорення почутого. В знак подяки студенти і викладачі підготували подарунок лектору з надією на подальші зустрічі.

2.12.2011 р. з нагоди 20-ї річниці підтвердження всеукраїнським референдумом 1.12.1991 р. Акту проголошення незалежності України УДПУ імені Павла Тичини нагороджено відзнакою Президента України – ювілейною медаллю «20 років незалежності України».

Такою ж нагородою відзначено і ексректора університету, завідувача кафедри дошкільної педагогіки і психології Кузя В. Г. за вагомий особистий внесок у соціально-економічний і культурний розвиток України, досягнення у професійній діяльності та багаторічну сумлінну працю.

2.12.2011 р. Уманська райдержадміністрація організувала свято до Дня інваліда, на якому були присутні 132 дитини-інваліди віком від 1 до 17 років (переважна більшість дітей – до14 річного віку). До цієї справи підключилися волонтери Студентської соціально-психологічної служби УДПУ. Вони показали дітям казку «Країна

Монн» (автор Ольга Підгорна), де у ігровій казковій формі розповіли про дружбу, повагу, донесли, що у кожному з нас має не згасати оптимізм, бажання допомагати іншим, бути толерантними, терплячими, робити гарні безкорисливі вчинки, любити інших і життя взагалі.

І, звичайно ж, великим задоволенням для малюків було отримання подарунків від казкових героїв.

7.12.2011 р. на базі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини відбулося чергове засідання обласної Ради ректорів, директорів вищих навчальних закладів I–IV рівнів акредитації.

19.12.2011 р. з ініціативи Студентської ради і викладачів економічного факультету було здійснено благодійну акцію до Дня Святого Миколая.

З подарунками і щирими привітаннями студенти та декан факультету Комар Тетяна Василівна відвідали Обласний міжрегіональний притулок для дітей в м. Умань, де виховуються діти, позбавлені батьківського піклування. Діти з радістю зустріли гостей, це видно було з блиску їхніх очей та радісних посмішок.

Цього ж дня студенти 12 групи факультету соціальної педагогіки та практичної психології відвідали дитячий будинок змішаного компенсуючого типу з нагоди свята Миколая. Студенти провели цікаві ігри з вихованцями будинку. Привітали усіх дітей зі святом, подарували солодощі, одяг та іграшки, які напередодні були зібрані факультетом у рамках тижня соціального працівника. Діти були дуже раді візиту. Усі присутні отримали безліч позитивних вражень.

Ще один візит здійснили в цей день волонтери студентської соціально-психологічної служби – до родини Кравчуків, в котрій у батьків-інвалідів 10 річна донька Богдана навчається у восьмому класі, захоплюється малюванням, грає на піаніно та успішно навчається.

Волонтери привітали родину з святом Миколая, вручили невеличкий грошовий презент у вигляді 300 гривень та солодощі для Богданки.

Подібні акції в УДПУ стали вже традиційними і відбуваються щорічно.

18.02.2012 р. в стінах нашого університету відбувся Чемпіонат України з кіокушинкай карате. Представницею Уманського району на змаганнях виступила студентка факультету соціальної педагогіки та практичної психології УДПУ Катерина Слуцька, яка виборола перемогу та стала чемпіонкою України, отримавши можливість представляти нашу країну на Чемпіонаті Європи.

23.02.2012 р. було продовжено серію науково-методичних семінарів, що відбуваються кожного місяця на базі інноваційного бізнес-інкубатору за участю викладачів кафедри економіки підприємства і фінансів, студентів економічного факультету, запрошених.

29.02.2012 р. відбувся дебютний літературний вечір студентки факультету соціальної педагогіки та практичної психології Клименко Каріни. Вона презентувала власні вірші, які увійшли у її першу збірку поезій під назвою «Все добре». Студентка у своїх віршах торкається не звичайних дівочих тем про кохання, а розглядає соціально значиміші, психологічно насиченіші проблеми, такі як сімейні відносини, аборти і т. д.

13-14 03.2012 р. силами професорсько-викладацького складу кафедри економіки підприємства і фінансів на базі інноваційного бізнес-інкубатора відбувся науково-методичний семінар на тему: «Мотивація праці в умовах становлення ринкової економіки».

15.03-15.05.2012 р. Науковій бібліотеці УДПУ імені Павла Тичини надано унікальну можливість – тестовий доступ у режимі on-line до іноземних ресурсів з питань освіти інформаційної агенції EBSCO PUBLISHING терміном на 2 місяці. Ця база даних містить понад 6 000 електронних версій відомих іноземних журналів, газет, близько 1 300 брошур, енциклопедій, довідників і реферативних збірників. EBSCO надає можливість пошуку повнотекстових, рецензованих спеціалізованих матеріалів різної тематики за 60 пошуковими ознаками.

27.03.2012 р. у Національному університеті «Острозька академія» відбувся ІІ тур науково-практичної конференції Всеукраїнського конкурсу студентських робіт з історичних наук, у якій брали участь магістранти історичного факультету : Солощенко Тетяна (науковий керівник – к. істор. н., доцент Кривошея Ігор Іванович) та Таціенко Віталій (науковий керівник – к. істор. н., доцент Рогожа Марія Миколаївна). За результатами конкурсу наукова робота Солощенко Т. визнана найкращою – І місце, у Таціенка В.

– ІІІ місце.

28.03.2012 р. в міському Будинку культури відбулась довгоочікувана КВН-гра на Кубок ректора Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини за підтримки молодіжної громадської організації «Уманський клуб веселих та найкмітливіших».

У грі взяли участь чотири команди :

- команда КВН «Фантастична четвірка», яка представляла збірну молоді нашого міста, переможців Черкаської Ліги КВН;
- збірна команда КВН м. Чорнобай, володарі Кубку губернатора Черкаської області;
- збірна команда КВН Уманського педуніверситету;
- збірна команда м. Чернігів.

Глядачі весело і позитивно сприймали КВНівські жарти, тому цілком справедливо, що окрім відзначення перехідним Кубком КВН переможця, визначеного компетентним журі, кожна з команд отримала грошову премію від депутата Черкаської обласної ради Крохмаля Андрія Аркадійовича та ректора нашого університету.

29.03.2012 р. колектив університету вітав у своїх стінах шанованого гостя – Надзвичайного і Повноважного Посла Республіки Польща Генрика Літвіна. Він не лише відомий дипломат, а й знаний фахівець з історії Речі Посполитої XVI-XVII ст. Високий гість ознайомився з історією нашого навчального закладу, відвідав науково-дослідні лабораторії та центри університету, передав у дар Польському культурно-освітньому центру УДПУ навчальну та художню літературу польською мовою, а також унікальне видання музичних творів Ф. Шопена.

Візиту такого шанованого гостя був приурочений Польський день в нашому університеті. У переповненій актовій залі нового корпусу УДПУ цього вечора з вуст уманських студентів спеціальності «українська мова і література та польська мова» факультету української філології та колегіуму Міждисциплінарних індивідуальних гуманітарних студій УДПУ звучали польський гумор, вірші та пісні. Мова була чиста, а емоції щирі.

Програма Польського дня була підготовлена під ке-

рівництвом талановитого викладача польської мови Вєслави Сьвєрщ, яка вже чотири роки працює в нашому університеті за направленням Міністерства Науки і Вищої Школи Республіки Польща.

Вітальні слова з нагоди Польського дня звучали з вуст ректора УДПУ Наталії Побірченко, Надзвичайного і Повноважного Посла Республіки Польща Генрика Літвіна, заступника міського голови Петра Паєвського, голови Уманського товариства дружби з зарубіжними країнами Галини Кучер.

11.04.2012 р. В УДПУ імені Павла Тичини на факультеті початкової освіти відбувся регіональний семінар «Державний стандарт початкової загальної освіти : перспективи впровадження» за участю дійсного члена Національної академії педагогічних наук України, д. пед. н., професора, заслуженого працівника народної освіти України Савченко Олександри Яківни, яка ознайомила присутніх з основними змінами, що відбуваються у початковій школі відповідно до прийнятого Державного стандарту.

У обговоренні проблеми взяли участь Кузь В. Г. – д. пед. н., професор, дійсний член Академії педагогічних наук України, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри дошкільної педагогіки та психології; Комар О. А. – д. пед. н., професор кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі. Активну участь у роботі семінару взяли вчителі початкових класів міста і району, викладачі факультету початкової освіти й факультету дошкільної освіти, методисти міського і районного методичних кабінетів, аспіранти.

У ході роботи семінару О. Я. Савченко відповіла на запитання вчителів і студентів щодо виробничих ситуацій, які можуть

виникати в ході поетапного впровадження Державного стандарту початкової загальної освіти. Наукова дискусія на цьому семінарі була дуже корисною як для вчителів-практиків, так і для магістрантів та студентів УДПУ імені Павла Тичини.

Наприкінці зустрічі студенти, які відзначилися у науковій роботі факультету початкової освіти, отримали з рук О. Я. Савченко почесні грамоти.

25.04.2012 р. відбувся 22-й Фестиваль педагогічної творчості. Цього року він був приурочений відомому педагогові сучасності, Народному вчителю, академіку, державному і громадському діячу, нашому земляку О. А. Захаренку. Лейтмотивом цього дійства була його настанова: «Поспішаймо робити добро. Духовне добро. Воно стократ цінніше від матеріального. Повторімося в наших вихованцях прекрасними рисами національної культури, патріотичним духом любові до свого народу, любові до вищої якості людини – творчості!».

Фестиваль видався різноплановим. Тут були представлені презентації інститутів, інтелектуальний конкурс, домашнє завдання «Майбутній педагог – який він?». Студенти демонстрували перед глядачами й журі цінні «діаманти» педагогічної майстерності, що стануть у нагоді першокурсникам та молодим спеціалістам, які роблять свої перші кроки на шляху професійного зростання. Команди продемонстрували високий освітянський потенціал, прагнення до самовдосконалення, пошуку нових форм творчості та невтомне бажання підкорювати нові педагогічні вершини й отримали задоволення від того, що їх креативність була належним чином оцінена і глядачами, і об'єктивним журі.

26.04.2012 р. У рамках діяльності Науково-дослідного центру педагогічного краєзнавства подвійного підпорядкування (МОНмолодьспорту та НАПН України) проведено науково-методичний семінар «Вивчати минуле, творити сьогодення, передбачати майбутнє: погляд крізь творчу спадщину О. А. Захаренка», приурочений педагогічній спадщині видатного вчителя-академіка, який тривали час співпрацював з нашим університетом.

Доповіді ректора університету, д. пед. н., професора, члена-кореспондента НАПН України Побірченко Н. С. та завідувача кафедри загальної педагогічки, педагогіки вищої

школи та управління, д. пед. н., професора Пащенка Д. І. дали студентам змогу ознайомитися з освітньою діяльністю та педагогічними ідеями нашого земляка – корифея педагогічної науки і практики вітчизняного та світового рівнів Олександра Антоновича Захаренка, а також з історією становлення Авторської школи в с. Сахнівка Корсунь-Шевченківського району. Під час семінару студенти дізналися про маловідомі сторінки життєдіяльності педагога, пов'язані із співпрацею з Уманським державним педагогічним університетом імені Павла Тичини.

26-27.04.2012 р. На базі історичного факультету УДПУ відбулася Міжнародна наукова конференція «Актуальні проблеми археології, історії та історичного краєзнавства Буго-Дніпровського межиріччя» (присвячена 110-й річниці з дня народження колишнього викладача нашого навчального закладу Г. Ю. Храбана). Основним організатором наукового зібрання була Науково-дослідна лабораторія «Археологія Уманщини» (зав. лабораторією, к. істор. н., доцент Сокирська В. В.).

Співорганізаторами цієї масштабної конференції стали :

- Інститут археології НАН України,
- Інститут історії України НАН України,
- Черкаська обласна організація національної спілки краєзнавців України,
- Національний дендрологічний парк «Софіївка» НАН України,
- Державний архів Черкаської області,
- Державний історико-культурний заповідник «Трипільська культура»,
- Державний історико-архітектурний заповідник «Стара Умань»

У пленарному та секційних засіданнях конференції взяли участь науковці з Великої Британії, Польщі, Болгарії, Румунії, Російської Федерації, а також з різних регіонів України, всього – 134 учасники.

5.05.2012 р. після шестимісячної підготовки в УДПУ імені Павла Тичини до зовнішнього незалежного оцінювання 200 слухачів – майбутніх абітурієнтів – отримали відповідні сертифікати про закінчення довузівських курсів.

По завершенню урочистих зборів випускники курсів мали змогу отримати консультацію про особливості цьогорічної

вступної кампанії.

28.05.2012 р. Напередодні відзначення Міжнародного дня захисту дітей волонтери Студентської соціально-психологічної служби, спільно з Уманським міським центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, підготували театралізоване привітання для вихованців Центру денного перебування дітей із кризових сімей «Пелюстки довіри».

За підтримки голови профкому університету О. С. Осадчого волонтери вручили вихованцям Центру «Пелюстки довіри» пакунки з канцелярським приладдям та різними дитячими цікавинками, що викликало радість та вдячні усмішки дітей.

Дійство відбулося гучно і урочисто – у формі яскравої подорожі до казкової «Країни Монн», з любов'ю до дітей, з вірою в одвічні цінності – справедливість, любов і добро.

1.06.2012 р. З нагоди Міжнародного дня захисту дітей Студентська соціально-психологічна служба УДПУ імені Павла Тичини разом з керівництвом обласного міжрегіонального Центру соціально-психологічної реабілітації дітей у м. Умані (колишній Уманський дитячий притулок) влаштували справжнє свято для дітей. Спільно з вихованцями притулку волонтери показали глядачам добру цікаву казку, наповнену яскравими персонажами та насичену різними художніми номерами дітей : вірші, співи, танці.

Близько полудня, волонтери були задіяні ще в одній святково-розважальній програмі «Країна здоров'я», що відбулася у центральному парку міста. Студенти, в образах казкових персонажів, виступали на імпровізованій сцені біля центрального фонтану, гралися і танцювали разом з дітьми, фотографувалися з усіма бажаючими і робили грим дітям! Посмішки, розмальовані щасливі обличчя і веселий галас дітвори були беззаперечним доказом того, що свято вдалося на славу!

3.06.2012 р. Верховною Радою України прийнято скандальний закон про основи державної мовної політики ("закон Ківалова – Колєсніченка"), який передбачав використання регіональних мов на місцевому рівні. Прийняття цього закону викликало численні масові акції протесту.

2012 р., червень. Відповідно до рекомендацій Міністерства освіти, науки, молоді та спорту наказом ректора УДПУ імені Павла

Тичини створено Українсько-ізраїльський центр освіти, науки і культури, основними напрямами якого є :

- підготовка і реалізація спільних українсько-ізраїльських науково-освітніх проєктів;
- організація обміну викладачами-науковцями й студентами УДПУ імені Павла Тичини та ВНЗ Ізраїлю;
- ініціювання виконання спільних науково-дослідних та науково-освітніх проєктів, забезпечення підготовки і видання спільних наукових робіт, упровадження практичних результатів наукового пошуку;
- забезпечення підвищення якості підготовки спеціалістів для різних сфер діяльності (освіта, туризм, економіка), що зумовлено регіональними потребами.

У перспективі, з урахуванням того, що Умань – це місто релігійного паломництва брацлавських хасидів, неодмінно виникне потреба у відкритті спеціалізації «іврит»

2011/2012 протягом цього н./ р. здобули науковий ступінь доктора наук чотири викладачі нашого університету: С. Г. Половка, Т. М. Шкваріна, А. М. Гедзик, С. І. Ткачук. Ще 30 стали кандидатами наук.

20.08.2012 р., напередодні святкування 21 річниці Незалежності України, у виставковій залі Державного історико-архітектурного заповідника «Стара Умань» відбулося відкриття персональної виставки старшого викладача кафедри образотворчого мистецтва Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, відомого уманського митця, члена Національної спілки художників України, Клещара Г. А., на якій було представлено більше 30 живописних та графічних творів пейзажного і натюрмортного жанру, виконаних у різних техніках.

2012/2013 н./ р. В УДПУ імені Павла Тичини відкрито нові напрями підготовки : «Соціальна робота» за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр», «Управління навчальним закладом» та «Педагогіка вищої школи» за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр».

У цьому ж навчальному році вперше в УДПУ імені Павла Тичини розпочалась підготовка іноземних студентів із Азербайджану, Алжиру, Ботсвани, Зімбабве, Ізраїлю, Китаю, Нігерії, Свазіленду.

19.09.2012 р. відбулись перші урочисті проводи на навчальні збори до Військової академії м. Одеси студентів нашого університету, які зараховані курсантами факультету підготовки офіцерів запасу.

2012 р. Із вересня розпочав роботу факультет довузівської підготовки, у структуру якого увійшли кури з підготовки громадян України та іноземних громадян до вступу в університет, відділ суміжних професій, відділ кар'єрного росту та профорієнтаційної роботи.

У відділі суміжних професій досить перспективними є такі спеціальності : «перукар-модельєр», «масажист», «дизайн інтер'єру», «системне адміністрування», «секретар-референт».

2012/2013 н./ р. – це не лише звичне позначення навчального року, а й протяжність першого за 100 років капітального ремонту зовнішнього фасаду головного корпусу Уманського педуніверситету. З нагоди 100-річного ювілею корпусу на ці потреби державою було виділено 2 мільйони 300 тисяч гривень. Тривали ремонтні роботи з листопада 2012 р. по червень 2013 р.

5.10.2012 р. ректорові Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини Побірченко Н. С. присвоєно почесне звання заслуженого працівника освіти України (Указ Президента України № 582/2012 «Про нагородження державними нагородами України з нагоди Дня працівників освіти»).

25-26.10.2012 р. в УДПУ імені Павла Тичини відкрито польсько-українську науково-дослідну «Лабораторію дидактики імені Яна Амоса Коменського». Ця подія була приурочена проведенню Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні тенденції використання дидактичних ідей Яна Амоса Коменського».

2013 р., квітень. З метою розвитку хореографічного мистецтва, налагодження творчих відносин між хореографічними колективами різних типів навчальних закладів, поширення інтересу до різних напрямків хореографічного мистецтва, пропаганди національно-патріотичного виховання та вшанування пам’яті Вадима Васильовича Кострицi – заслуженого працівника культури України, Почесного громадянина м. Умань започатковано проведення щорічного фестивалю хореографічного мистецтва імені Вадима Кострицi «На Кичері». Ініціатором цього дійства був КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж імені Т. Г. Шевченка», в якому, як і в УДПУ імені Павла Тичини, і в Уманському сільськогосподарському інституті ім. О. М. Горького (тоді була така його назва), успішно працював В. В. Костриця. Серед багатьох творчих напрацювань ме́тра хореографії, коли він працював в УДПУ, була авторська постановка «На кичері», від якої і пішла назва фестивалю.

Щовесни, напередодні Міжнародного Дня танцю, на сцені Уманського міського Будинку культури ім. Ю. Смолича фестиваль збирає десятки хореографічних колективів міста та району, які демонструють зростання своєї майстерності, вшановуючи пам’ять про видатного хореографа. Багато хто з керівників хореографічних колективів є учнями та послідовниками В. В. Кострицi. Від УДПУ активними учасниками фестивалю є народний аматорський ансамбль сучасного танцю «Візаві» (керівник – Людмила Андрощук) та народний аматорський ансамбль народного танцю «Яворина» (керівник – Сергій Куценко). У формування останнього ансамблю, як вже зазначалося, значний особистий внесок зробив Вадим Васильович, ім’я якого по праву носить цей фестиваль.

2013, травень. У польському м. Лєшно відбувся Міжнародний Фестиваль «Діалог культур і народів», у якому взяли участь представники Чехії, Німеччини, Польщі, України. Учасниками цього фестивалю були й творчі колективи нашого університету, зокрема студентський народний театр драми і комедії. Готуючись до міжнародних "гастролей", трупа театру підготувала уривки з відо-

мих вистав українських класиків, але родзинкою їх виступу стала постановка мініатюри «Мови різних країн» польською мовою.

5.07.2013 р. біля нового корпусу УДПУ імені Павла Тичини відбулося відкриття міні-футбольного поля. Облаштування цього спортивного майданчика здійснено за підтримки народного депутата України від нашого виборчого округу Антона Яценка.

Раніше в обладнання цього майданчика, зокрема в створення навколо нього бігової гумової доріжки, яка функціонує і донині, багато зусиль і власних коштів вклав колишній завідувач кафедри фізвиховання доц. Ткаченко В. Т.

24.07.2013 р. постановою № 567 Кабінету Міністрів України затверджено Порядок присудження наукових ступенів, згідно з яким дозволяється здійснювати захист відразу за двома спеціальностями з однієї галузі науки за умови наявності вагомого особистого внеску здобувача у кожну з цих спеціальностей.

Забігаючи хронологічно дещо вперед, варто зазначити, що в цьому ж році першою в нашому університеті (а з педагогічної галузі й першою в Україні!) захистила докторську дисертацію за двома спеціальностями: 13.00.01 – «загальна педагогіка і історія педагогіки» та 13.00.05 – «соціальна педагогіка» доцент кафедри соціальної педагогіки, соціальної роботи та історії педагогіки, вчений секретар однієї із спеціалізованих вчених рад університету Наталія Миколаївна Коляда.

2.09.2013 р. відбулося відкриття Канівського гуманітарного інституту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Цей інститут утворений на базі Канівського училища культури і мистецтв згідно з Указом Президента України «Про додаткові заходи з підготовки та відзначення 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка» і відповідним розпорядженням Кабінету Міністрів України, при активній підтримці Міністерства освіти і науки України, Черкаської обласної державної адміністрації та обласної ради.

Директором Канівського гуманітарного інституту став кандидат історичних наук В. П. Тихомир.

Інститут розпочав підготовку хореографів, фахівців з образотворчого та музичного мистецтва, бібліотечної справи за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр». Перший набір – 106 першокурсників. Наступного року в Гуманітарному інституті

планується розпочати підготовку бакалаврів з української та іноземної філології, фахівців з туризму. Згодом випускники інституту матимуть можливість продовжувати навчання в УДПУ імені Павла Тичини за освітньо-кваліфікаційними рівнями «спеціаліст» та «магістр». Проіснував інститут в якості структурного підрозділу нашого університету, як побачимо далі, лише до 2016 р.

5.10.2013 р. (у День міста Умані) в Україні введено в обіг художній поштовий конверт з оригінальною маркою, на якій зображено сучасний герб міста Умань, присвячений 350-річчю надання нашому місту Магдебургського права. Конверт випущено накладом 558 000 примірників. Автор – член Національної спілки художників України, старший викладач кафедри образотворчого мистецтва і мистецької педагогіки УДПУ імені Павла Тичини Геннадій Клещар.

Цього дня у Державному історико-архітектурному заповіднику «Стара Умань» відбулося урочисте погашення цієї поштової марки. Згідно з наказом по Українському державному підприємству поштового зв'язку «Укрпошта» зазначена поштова марка з 5 жовтня 2013 р. введена у обіг по всій території України.

29.11.2013 р. студенти вийшли в Києві на Майдан для підтримки європейського шляху розвитку України.

30.11.2013 р. у Києві на Євромайдані відбувся жорстокий розгін студентів. Події тих та наступних днів народ влучно назвав «Революцією Гідності».

2013 р. був надзвичайна плідним для УДПУ в плані зміцнення наукового потенціалу педагогічних кадрів. Протягом одного цього року докторські дисертації захистили 9 викладачів університету (О. Необітаємий, В. Коваль, І. Осадченко, З. Священко, Т. Кузнець, А. Терещук, О. Авраменко, Т. Кочубей, Н. Коляда), вчене звання професора отримали 5 осіб (О. Комар, О. Браславська, С. Ткачук, С. Половка, А. Гедзик). Крім того, захищено 19 кандидатських дисертацій, звання доцента отримали 33 викладачі.

4.02.2014 р. В Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини організовано роботу 6-місячних курсів підвищення кваліфікації викладачів за категорією «викладач-тьютор (організатор) дистанційного навчання ВНЗ III-IV рівнів

акредитації», які проводить Університет менеджменту освіти Національної академії педагогічних наук України.

Мета курсів – підвищення кваліфікації викладачів університету у сфері організації та здійснення дистанційної освіти, у зв'язку із впровадженням європейської моделі підготовки кадрів на основі підвищення змістовної ваги самостійної та індивідуальної роботи студентів.

Робота курсів проходитиме в три етапи. На першому етапі, який уже завершився, заняття з викладачами університету проводили науковці університету менеджменту освіти НАПНУ : завідувач кафедри дистанційної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент Лариса Ляхоцька, кандидат хімічних наук, доцент кафедри дистанційної освіти Володимир Бессарабов, кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри дистанційної освіти Андрій Лапшин (заняття проходили дистанційно у формі вебінарів). Очні заняття проводилися старшими викладачами кафедри дистанційної освіти Інституту відкритої освіти УМО НАПН України Світланою Антощук та Людмилою Калачовою. Потім відбувся ІІ етап курсів.

Завершилися курси складанням іспиту та захистом випускної роботи, після чого викладачі університету отримали відповідні свідоцтва.

5.02.2014 р. підписано Наказ МОН України № 105 про утворення Канівського коледжу культури і мистецтв як відокремленого структурного підрозділу Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

18.02.2014 р. у Києві на Майдані Незалежності, вул. Інститутській та в Маріїнському парку відбулися найкривавіші події Революції Гідності, яка далася великою ціною – обірваним життям Небесної сотні. Цей акт став точкою неповернення в соціальних та політичних перетвореннях в Україні.

20.02.2014 р. Російська Федерація підступно, без офіційного оголошення війни (згадаймо, навіть фашистська Німеччина 22 червня 1941 р. офіційно оголосила про початок вторгнення в СРСР), розпочала військові дії проти України. Наслідком стала анексія Криму, окупація певної частини Донецької та Луганської областей, загибель більше ста тридцяти "небесних сотень" мирних жителів і воїнів.

22.02.2014 р. на центральній площі м. Умань демонтовано пам'ятник В. І. Леніну. Це мало б відбутися значно раніше, у рамках офіційно проголошеної політики декомунізації, але місцева влада не поспішала виконувати це. Лише розстріл Небесної сотні та зухвале вторгнення російських військ в Україну призвели до адекватної реакції уманчан – знесення символу більшовицького тоталітаризму.

27.02.2014 р. Доценти кафедри англійської мови та методики її викладання УДПУ імені Павла Тичини Олена Бевз та Тетяна Капелюшна вибороли стипендії проєкту «EMINENCE» у рамках програми «Erasmus Mundus» для проходження місячного наукового стажування у Польщі та Румунії.

Як відомо, проєкти «EMINENCE» та «EMINENCE 2» надають стипендії на навчання в партнерських університетах у Польщі, Португалії, Швеції, Франції, Італії, Румунії та Іспанії студентам, магістрантам, аспірантам, докторантам, а також працівникам університетів із України, Білорусі, Молдови, Грузії, Азербайджану, Вірменії.

Четверо представників нашого університету, які вибороли стипендію минулого року, вже проходять навчання та стажування в університетах Польщі, Франції та Португалії.

8.04.2014 р. за вагомий особистий внесок у розвиток вітчизняної педагогічної освіти та підготовку висококваліфікованих науково-педагогічних кадрів медаллю «Григорій Сковорода» Національної академії педагогічних наук України нагороджений завідувач кафедри дошкільної педагогіки та психології УДПУ, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України В. Г. Кузь.

14.04.2014 р. з ініціативи кафедри психології на факультеті соціальної та психологічної освіти проведено методичний семінар «З досвіду організації навчального процесу студентів університету La Trobe міста Мельбурна, Австралія», на якому виступив син колишньої багаторічної завідувачки цієї кафедри доц. Кагальняк А. І. Андрій Якович Оленко, який поділився досвідом організації навчального процесу в університеті La Trobe, що увійшов до сотні найкращих університетів світу. Присутні студенти та викладачі були захоплені пізнавальною розповіддю гостя, батьки якого (Я. В. Оленко та А. І. Кагальняк)

десятки років працювали в УДПІ, та задали йому багато запитань про особливості навчання і організацію дозвілля австралійських студентів.

Після завершення методичного семінару декан факультету соціальної та психологічної освіти О. О. Кравченко повідомила, що віднині, у відповідності з положенням «Про надання студентам премії імені А. І. Кагальняк», кожного року буде видаватися така одноразова премія кращому студенту нашого університету зі спеціальності «практична психологія». У цьому році першим цю премію отримав студент-першокурсник Олександр Почтар.

7.05.2014 р. на базі науково-геологічної лабораторії створено структурний підрозділ «Геолого-географічний музей Євразії». У експозиції цього музею міститься близько 400 зразків мінералів та гірських порід із різних частин Євразії. Є тут і електронний каталог зразків мінералів, гірських порід і решток органічного світу минулих геологічних епох.

1.07.2014 р. Верховна рада України прийняла «Закон про вищу освіту», згідно з яким у вітчизняній вищій школі запроваджується низка нововведень. Ось деякі з них :

1. Якість освіти контролюватиме незалежний орган – Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти.

2. Кожен виш отримує фінансову, господарську та академічну автономію, зокрема право впроваджувати власні освітні та наукові програми.

3. Ректори, декани, завідувачі кафедр будуть обиратися на свої посади на 5 років і не зможуть їх обіймати більше ніж двічі.

4. Скасовується освітньо-кваліфікаційний рівень спеціаліста (ті, хто вже має цей рівень, прирівнюються до рівня магістра). Натомість запроваджується п’ять ступенів вищої освіти :

- молодший бакалавр,
- бакалавр,
- магістр,
- доктор філософії / доктор мистецтва,
- доктор наук.

5. Скасовуються рівні акредитацій ВНЗ. Будуть 4 типи вишів :

- університети (універсальні навчальні заклади);
- інститути та академії (галузеві навчальні заклади) і
- коледжі (готують до рівня молодшого бакалавра чи

бакалавра).

6. Для боротьби з плагіатом наукові роботи та відгуки опонентів перед захистом будуть розміщуватися на сайтах вишів.

7. Різко зменшено академічне навантаження на викладачів (з 900 до 600 годин на ставку) та студентів (30 годин замість 36 на кредит).

8. Для забезпечення академічної мобільності студентів запроваджується передбачена Болонською системою кредитно-модульна система вимірювання навчального навантаження.

9. Вступ до вишів – тільки через зовнішнє оцінювання із використанням механізму електронного вступу і автоматичного розміщення держзамовлення.

10. Мовою викладання є державна мова. Для підвищення міжнародної академічної мобільності виш має право частину дисциплін викладати англійською чи іншими іноземними мовами, але забезпечивши при цьому знання здобувачами відповідної дисципліни й українською.

11. Стипендія підвищується до рівня прожиткового мінімуму.

8.07.2014 р. рішенням Акредитаційної комісії України (протокол № 110, пункт 25) всім керівникам ВНЗ, у структурі яких є навчально-консультаційні пункти та навчально-консультаційні центри (НКП/НКЦ), дано розпорядження протягом 2014/2015 н./ р. забезпечити вирішення питання продовження навчання студентів, які навчаються у НКП/НКЦ, у базовому підрозділі ВНЗ або переведення їх до інших навчальних закладів. Це пов’язано з тим, що з 2015 р. прийом на навчання до всіх без винятку НКП/НКЦ, як і навчання в них раніше зарахованих студентів припиняється.

У відповідності з цим рішенням протягом наступного навчального року в УДПУ імені Павла Тичини припинили існування три навчально-консультаційні центри – в Коростишівському педагогічному коледжі імені Т. Шевченка на Житомирщині, Олександрійському педагогічному коледжі імені В. О. Сухомлинського на Кіровоградщині та Корсунь-Шевченківському педагогічному коледжі імені Т. Шевченка на Черкащині.

2014 р. Літні канікули цього року запам’яталися назавжди для 8 студентів економічного факультету УДПУ імені Павла Тичини,

адже вони отримали унікальну можливість упродовж трьох літніх місяців пройти стажування в готелях Німеччини.

2014 р. У оприлюдненому Інформаційним освітнім ресурсом «Освіта.ua» консолідованому рейтингу ВНЗ України за цей рік наш заклад увійшов до десяти найкращих університетів центрального регіону країни, а в номінації «Кращі педагогічні навчальні заклади України» виборов третє місце, пропустивши поперед себе лише Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова та Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.

25.08.-15.11.2014 р. Протягом цього часу у зв'язку із складною соціально-політичною ситуацією у Донецькій та Луганській областях та керуючись рішенням Міністерства освіти і науки України щодо переведення іноземних студентів у ВНЗ інших регіонів України, було переведено і поновлено на навчання в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини 235 іноземних студентів зі Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, Луганського національного аграрного університету, Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Для студентів-іноземців в УДПУ було створено сприятливі умови для поглибленого вивчення української, російської, англійської мов та інформатики і отримання відповідних сертифікатів. Показово, що згодом, на випускному вечорі, пісню «Чорнобривці» натхненно виконав українською мовою Вепа Джораєв.

Мали змогу іноземні студенти вдосконалювати й свою спортивну майстерність. Серед їх досягнень – одержання Джепбаркуловим Непесом І дорослого спортивного розряду з бойового самбо та неодноразові перемоги на змаганнях з шахів різного рівня Каюмова Шазата.

Створено в УДПУ імені Павла Тичини і підготовче відділення для іноземних громадян, яке здійснювало підготовку іноземних громадян та осіб без громадянства для подальшого вступу за акредитованими спеціальностями за ОС «Бакалавр» та ОС «Магістр» не лише до нашого університету, а й до інших закладів вищої освіти України.

2014 р. На початку нового навчального року студент 3 курсу факультету

іноземної філології Сергій Фріз, як цьогорічний переможець проєкту EMINENCE, відбув до Європи для проходження річного курсу навчання в університеті Мальмо (Швеція), в якому навчаються представники 170 національностей.

13.10.2014 р. в УДПУ імені Павла Тичини відбулися урочистості з нагоди присвоєння наказом Міністра Оборони України 73 курсантам Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини первинного офіцерського звання молодшого лейтенанта та вручення їм відповідних погонів. Протягом двох років ці студенти проходили навчання за програмою офіцерів запасу на військовій кафедрі Сумського державного університету та у Військовій академії міста Одеси за спеціальностями : бойове застосування механізованих з'єднань, аеромобільних та артилерійських підрозділів.

2014 р. На початку листопада Народний театр драми і комедії УДПУ імені Павла Тичини (режисер Наталія Алексеєва) здобув І премію у номінації «Студентські театральні аматорські колективи» на XIV Всеукраїнському фестивалі аматорських театрів та цирку «Театральний форум 2014», що проходив у м. Ворзель Київської області. З-поміж понад тридцяти колективів з усієї України наші театрали вибороли перше місце.

16.11.2014 р. в Одесі відбувся VII Інтернаціональний конкурс виконавців «International Competition music the Ukraine». Студенти III курсу мистецько-педагогічного факультету кафедри інструментального виконавства Катаріна Богічевич та Боян Васич (клас доктора педагогічних наук, професора Олени Устименко-Косоріч) гідно представили на ньому Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. У номінації «Виконавці-солісти, народні інструменти» вони виступили з академічною сольною програмою та здобули звання лауреатів II ступеня цього престижного Інтернаціонального конкурсу.

У номінації «солісти» Катаріна та Боян вже не раз ставали лауреатами багатьох Міжнародних конкурсів, котрі проходили не лише в Україні, а і в Словаччині, Сербії, Боснії та Герцеговині, Греції. Кожне подібне змагання ставало для них новим поштовхом до реалізації свого творчого потенціалу.

1.12.2014 р. у рамках відзначення 200-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка та 125-річчя від дня народження Остапа Вишні

в актовій залі університету за ініціативи викладача кафедра української літератури, українознавства та методик їх навчання Василя Семенчука та керівництва факультету української філології відбулася творча зустріч із Героєм України, народним артистом України, лауреатом Шевченківської премії Анатолієм Паламаренком. Студенти філологічного та мистецько-педагогічного факультетів, викладачі та всі бажаючі мали унікальну можливість долучитися до мистецтва живого художнього слова.

На початку зустрічі з видатним митцем присутні дізналися, що він викладає курс сценічної мови у Національній музичній академії ім. П. І. Чайковського і навіть має пряме відношення до підготовки педагогічних кадрів, адже в Національному педагогічному університеті ім. М. П. Драгоманова читає для майбутніх учителів лекції із дисципліни «Слово».

Про те, як він сам досконало володіє словом і що художнє читання є справжнім його покликанням, студенти й викладачі переконалися з перших хвилин його виступу. Він майстерно продекламував напам’ять уривки з творів Тараса Шевченка та Остапа Вишні. Глядацька зала неодноразово вибухала бурхливими оплесками та вигуками «Браво!». Йому вдалося надзвичайно тонко донести глибину авторської думки, неповторний народний стиль і багатство живого українського слова.

Анатолій Паламаренко блискуче продемонстрував, наскільки важливим є і для актора, і для педагога не лише бездоганне володіння технікою голосу, а й наповнення змісту сказаного власними емоціями, пропускання крізь свою душу кожної вистражданої власним життям думки. Лише тоді навіть чужі мудрі слова будуть забарвлені вашою щирістю і примушуватимуть слухача бачити глибину й відчувати переконливість сказаного вами.

6.12.2014 р., у День Збройних Сил України, колектив факультету української філології відвідав поранених бійців АТО у Головному військовому клінічному госпіталі м. Києва.

Студенти та викладачі привезли бійцям солодощі і молочні вироби, зібрану матеріальну допомогу, а також власноруч виготовлені обереги. Викладач Наталія Мамчур разом зі студентами-українознавцями зробили ляльки-мотанки; студентка

ІІ к. Дар'я Крайнова – символічні патріотичні значки, а студентка V к. Ольга Смерецька виготовила картину із гречки в патріотичному стилі.

Ще одним подарунком нашим Героям став підготовлений студентами невеликий концерт. Піднімали дух пораненим солдатам віршами, піснями та гумористичною мініатюрою. Воїни теплими оплесками вітали кожен студентський виступ. Наостанок бійці подякували студентам і викладачам за гостинці та увагу.

9.12.1914 р. Міністр освіти і науки України С. М. Квіт підписав наказ № 636-к, згідно з яким достроково розірвано контракт № І-108 від 24.12.2010 р., укладений між МОН України та Побірченко Н. С. Її звільнено з посади ректора УДПУ імені Павла Тичини за угодою сторін.

10.12.2014 р. З цього дня, відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України «Про виконання обов'язків ректора» від 09.12.2014 р. № 637-к, обов'язки ректора Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини офіційно покладено на доктора педагогічних наук, професора, першого проректора О. І. Безлюдного до заміщення вакантної посади ректора в установленому законодавством порядку.

2014 р. Згідно з даними сайту бібліотеки УДПУ імені Павла Тичини 84 % книжкових надходжень за весь цей рік становили дарунки, переважно від викладачів та студентів, причому це були не якісь раритетні видання, а, як правило, типові підручники найновіших видань із грифом МОН України. Цим можна нібито й пишатися, а можна й задуматися… Чи так вже добре, що держава "економить" на цьому й фактично примушує викладачів державного ЗВО закуповувати за власні кошти по 15-25 примірників нових видань підручників. А це, в свою чергу, може підштовхнути декого з викладачів до ідеї спонукання студентів до такого ж "благодійництва".

При ліцензуванні й акредитації, згідно з чинними інструкціями, ставиться вимога, щоб жоден підручник не був "морально застарілим", тобто виданим більш як 5 років тому. Все абсолютно правильно, але іноді через 5-7 років виходять стереотипні видання, в яких не змінено жодного слова. Лише на титулці зазначено новий рік видання, а на звороті – нова дата надання грифа цьому підручнику. На моє запитання, чи можна

продовжувати користуватися раніше виданим підручником, враховуючи, що його стереотипному виданню щойно повторно надано міністерством гриф, присутній на одній із Вчених рад нашого університету відповідальний працівник МОН України заявив, що "слід неухильно дотримуватися чинних інструкцій". На уточнююче запитання, чи можна замінити титульну сторінку ксерокопією з нового стереотипного видання, адже весь інший текст у цьому підручнику абсолютно ідентичний, було суворо попереджено, що таку дію атестаційна комісія буде розцінювати як підробку документу.

Довелося ще раз закуповувати нову партію підручника.

2015 р. З початку лютого студенти та викладачі УДПУ імені Павла Тичини отримали онлайн-доступ до підручників видавництва «Центр навчальної літератури» – найбільшої книготоргівельної та видавничої компанії в Україні, що спеціалізується на видавництві та продажу навчальної і довідкової літератури з гуманітарних, природничих та технічних наук, бухгалтерського обліку, фінансів, економіки, менеджменту, маркетингу, права тощо. Доступ надається лише у локальній мережі нашого університету та з робочих місць у читальних залах бібліотеки.

23.02.2015 р. на природничо-географічному факультеті УДПУ імені Павла Тичини відбулось урочисте відкриття Музею зоології (ауд. № 112 центрального навчального корпусу). Він створений на основі матеріалів, зібраних вченими-зоологами М. Фальтесон, О. Корнієнко, К. Інщиковою, А. Данилюком, М. Ковалем, А. Ткаченком, Г. Гончаренко впродовж останніх 50 років та студентами під час експедиційних досліджень і польових практик.

Метою створення музею було прагнення систематизувати колекції, виставити їх на всезагальний показ, використовувати у навчальному та науково-дослідному середовищі. У музеї представлені характерні для установ такого напрямку об’єкти: опудала птахів, ентомологічні колекції, фіксовані об’єкти. Колекція нараховує близько 400 видів хребетних і безхребетних тварин: риб, плазунів, птахів, ссавців, кишковопорожнинних, губок, голкошкірих червів, членистоногих. Музей пишається унікальною колекцією тропічних метеликів, що постійно поповнюється за рахунок нових експонатів, колекцією пташиних

яєць, яка була зібрана та оброблена студентами під час польових практик із зоології. Для реєстрації існуючих зоологічних експонатів створено електронний каталог.

Музею присвоєно ім'я Миколи Федоровича Коваля – вченого-орнітолога, який стояв біля витоків університетської науки, вперше описав птахів дендрологічного парку «Софіївка», започаткував підготовку біологів у нашому університеті. А мав він ще й поетичний талант, його збірки поезій неодноразово публікувалися. Символічно, що його донька, Л. М. Містрюкова, – керівник музею, нині продовжує професійну справу батька.

Музей зоології ім. М. Ф. Коваля співпрацює з Уманським краєзнавчим музеєм, Інститутом зоології НАН України ім. І. І. Шмальгаузена, Національним музеєм зоології НАН України та іншими зоологічними музеями.

26.02.2015 р. на базі факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини відбулася традиційна профорієнтаційно-просвітницька акція «День відкритих дверей для осіб з інвалідністю», у ході якої учасники ознайомилися із правилами прийому до ВНЗ, пільгами та умовами вступу для осіб з особливими потребами, умовами подальшого навчання у вищій школі.

Зокрема, декан факультету Оксана Олексіївна Кравченко особливо відзначила що в нашому університеті створені широкі можливості для дистанційного навчання на денній та заочній формах для молоді з особливими потребами.

Майбутнім абітурієнтам та їх батькам було роз'яснено окремі положення Правил прийому, зокрема особливості позаконкурсного вступу. Відповідно до Правил прийому в 2015 р. та чинного законодавства (Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні») право на позаконкурсний вступ мають інваліди I і II груп та діти-інваліди віком до 18 років, яким не протипоказане навчання за обраною спеціальністю. Кількість місць для осіб, що мають право на позаконкурсне зарахування, становить 20 % від обсягу державного замовлення. Зарахування такої категорії осіб в межах квоти відбувається за конкурсом відповідно до конкурсного бала вступника. У випадку якщо абітурієнти, які належать до зазначеної категорії, не рекомендовані до зарахування на навчання поза конкурсом, вони

мають право брати участь у конкурсі на загальних засадах відповідно до конкурсного бала. Інваліди ІІІ групи мають право на позачергове зарахування.

Згідно з чинним законодавством студенти університету із числа осіб з обмеженими фізичними можливостями окрім академічної стипендії, отримуються також соціальну стипендію.

У рамках цієї акції проведені також тренінги, а для декого, за бажанням, була здійснена індивідуальна професійна діагностика.

2015 р. Наприкінці лютого у м. Познань відбулося засідання відбіркового комітету, на якому розглянули документи кандидатів на участь у проєктах EMINENCE та EMINENCE II, співкоординатором яких є УДПУ імені Павла Тичини. У конкурсі взяли участь понад 1 100 кандидатів з 20 країн, в тому числі – з 7 країн Європейського Союзу.

Згідно з рішенням цього комітету, наступного року три наші науковці – доценти Людмила Загоруйко й Петро Грабовий та професор Ігор Кривошея – отримали можливість працювати над докторськими дисертаціями в університеті ім. А. Міцкевича (Польща), а над кандидатськими дисертаціями працюватимуть четверо – Ольга Свиридюк, Ірина Кулик, Ірина Ільченко та Юлія Ярцун.

До університету Мальмо (Швеція) поїдуть для проходження 10-місячного курсу навчання студенти 3-го курсу факультету іноземної філології Григорій Веселовський і Марина Клименко, а на навчання в Університети Ровіри і Віргілії (Іспанія) – студенти факультету іноземної філології Інна Дзисюк та Владислав Кабаченко, а також студентка мистецько-педагогічного факультету Дар'я Наюк. Ще одна студентка факультету іноземної філології – Анастасія Котовщук – навчатиметься в Португалії, в університеті Порту.

2015 р. Випускник Колегіуму Міждисциплінарних індивідуальних гуманітарних студій УДПУ імені Павла Тичини, що став після цього (в рамках програми подвійного диплома) магістрантом Інституту Європейської Культури Познанського Університету імені Адама Міцкевича в м. Гнєзно (Республіка Польща), Юрій Ганущак отримав грант на участь у освітній програмі «Еразмус+». Упродовж весняного семестру він навчається в Університеті Саленто (м. Лечче, Італія).

Оскільки у Польщі він здобуває фах за спеціальністю «Європейська комунікація», то в італійському ВНЗ за умовами програми він має можливість обирати дисципліни, які відповідають цьому напрямку. Заняття проводяться англійською та італійською мовами, тому він опановує додатково ще й італійську.

11.03.2015 р. під егідою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини в міському будинку культури стартувала Всеукраїнська відкрита уманська ліга КВН «Кураж».

Ініціаторами та організаторами конкурсу виступила команда КВН історичного факультету УДПУ «Ist_fak». Учасниками фестивалю гумору зголосилися бути 13 команд з різних куточків України.

Серед уманських команд КВН участь взяли відомі університетські команди «Каркаде» (факультет соціальної та психологічної освіти) і «Діагноз Кашпіровського» (збірна факультетів).

Окрім бажання зарядити глядачів порцією свіжого гумору, організатори заходу мали ще й іншу, більш благочинну мету – частину коштів, зібраних від продажу квитків, вони передали на потреби військових у зону АТО.

12-14.03.2015 р. у Київському Палаці дітей та юнацтва відбулася Шоста Міжнародна виставка «Сучасні заклади освіти – 2015». Організаторами виставки виступили Міністерство освіти і науки України, Національна академія педагогічних наук України та Компанія «Виставковий Світ».

Серед учасників виставки були представлені 750 навчальних закладів з 22 регіонів України, а також заклади освіти та агенції з Латвії, Литви, Швейцарії, Польщі, Чехії, Франції, Великої Британії, Канади, Словаччини, Естонії, США та Молдови.

За результатами конкурсу серед учасників виставки УДПУ імені Павла Тичини отримав золоту медаль у номінації «Інновації у розвитку міжнародної співпраці та презентація національної освіти у світовому та європейському освітньо-науковому просторі», диплом за творчу працю з підвищення якості національної освіти та сертифікат за якість наукових публікацій за підписом Міністра МОН Сергія Квіта та Президента НАПН України Василя Кременя.

13-15.03.2015 р. в м. Києві відбувся відкритий чемпіонат Європи

GPF/GPA 2015 з пауерліфтингу, жиму лежачи, багаторазовому жиму та тяги.

Учасниками міжнародних змагань стали понад 200 найсильніших атлетів із України, Білорусії, Франції, Грузії, Казахстану, Єгипту, Ірану, Монголії, Туркменістану, Камеруну. Серед них – викладач кафедри спортивних дисциплін факультету фізичного виховання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини Сергій Сергійович Ільченко.

У ваговій категорії до 100 кг в номінації 55 кг з результатом 81 повторення за 3 хвилини він завоював І місце (золоту медаль) та підтвердив звання майстра спорту України.

2015 р. В УДПУ імені Павла Тичини вже третій рік здійснюється підготовка іноземних громадян за акредитованими напрямами та спеціальностями, працює підготовче відділення для іноземних громадян. Іноземні студенти, які навчаються в університеті, є громадянами таких країн : Китай, Алжир, Вірменія, Азербайджан, Ізраїль, Польща, Туркменістан, Узбекистан, Сербія, Гана.

8.04.2015 р. відбувся конкурс на заміщення вакантної посади очільника нашого університету. Переможцем став д. пед. н., професор Безлюдний О. І., а 14.04.1915 р. за результатами цього конкурсу наказом Міністра освіти та науки України № 123-к його було офіційно призначено ректором УДПУ імені Павла Тичини.

9.04.2015 р. Верховна Рада України ухвалила пакет Законів про декомунізацію.

2015 р. На початку квітня у рамках співпраці з Українським дитячим центром «Молода гвардія», розташованим на березі Чорного моря, в УДПУ імені Павла Тичини спеціальною комісією, у склад якої входили заступник генерального директора центру В. М. Бездень та методисти науково-методичного відділу, відбувся конкурсний відбір студентів для проходження навчання у молодогвардійській школі педагога-організатора (ШПО). Метою цієї школи є забезпечення теоретичної та практичної підготовки молодих спеціалістів до роботи в дитячих оздоровчих таборах.

В нашому університеті студенти різних факультетів виявили бажання взяти участь у конкурсі і таким чином стати слухачами ШПО, щоб влітку пройти педпрактику в досить престижному

дитячому центрі, а згодом, можливо, ще й працевлаштуватися в якомусь із таборів центру.

Команда «Молодої гвардії» ретельно відібрала студентів з креативним мисленням, здатних швидко знаходити оптимальні рішення педагогічних ситуацій. 15 студентів різних факультетів – соціальної та психологічної освіти, іноземної філології, фізико-математичного, історичного, мистецько-педагогічного, економічного – вибороли право на проходження спеціальної підготовки в ШПО.

16.05.2015 р. в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини відбулося урочисте вручення довідок та сертифікатів після завершення курсів довузівської підготовки.

Під час навчання слухачі отримали високий рівень теоретичних та практичних знань, що стануть їм у нагоді під час складання зовнішнього незалежного оцінювання. Про високий рівень підготовки на курсах свідчить, зокрема, і такий актуальний показник: всі без винятку слухачі подолали межу мінімально підготовленого абітурієнта з української мови та літератури.

16.05.2015 р., у День вшанування пам'яті жертв політичних репресій в Україні (третя неділя травня), пам'ятні заходи відбулися в Умані біля пам'ятника жертвам репресій. Учасниками мітингу були представники влади, колишні політв'язні, громадськість міста, студенти та викладачі нашого університету. Кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Богдан Чорномаз, який особисто прошов через політичні репресії, розповів про насильницьке впровадження комуністичної ідеології, особливості українського національного руху другої половини XX ст., боротьбу дисидентів з тоталітарною системою.

28.05.2015 р. в актовій залі УДПУ імені Павла Тичини відбувся показ фільму «Добровольці божої чоти. Битва за аеропорт» (режисери Леонід Кантер та Іван Ясній). Напередодні показу на різних факультетах відбулися зустрічі з одним із режисерів – Леонідом Кантером. Охочих подивитися документальну стрічку виявилось більше, ніж вміщувала актова зала.

Зйомки фільму (а більшість подій відбуваються на «найпередовішій передовій» – у Донецькому аеропорту та у

селищі Піски) велися майже три місяці. Самі герої картини – «кіборги» – відзначили сміливість її авторів, які навіть в екстремальних умовах під обстрілами не припиняли вести зйомки, ніби забуваючи, що вони обоє є батьками малих дітей. Зйомки велися скромними технічними засобами, бо бюджету як такого у фільму не було, обидва співавтори на кожному з етапів зйомок та виробництва стрічки залучали власні кошти.

Вхід на перегляд фільму був вільний, але коли глядачі дізналися, що незабаром (13.06.2015 р.) фільм «Добровольці Божої чоти» представлятимуть на фестивалі у Гданську (Польща), присутні активно долучились до матеріальної підтримки стрічки для презентації її за кордоном. Світ має знати правду про наших добровольців-героїв!

1.07.2015 р. на виконання Закону України «Про вищу освіту», рішення Вченої ради університету від 26.05.2015 р. та у відповідності до нової редакції Статуту університету наказом ректора № 545 о/д дано розпорядження ліквідувати з 1.09.2015 р.:

- Інститут соціальної та економічної освіти;
- Інститут природничо-математичної та технологічної освіти;
- Інститут розвитку дитини;
- Інститут філології та суспільствознавства.

1.07.2015 р. наказом ректора УДПУ імені Павла Тичини № 546 о/б на базі економічного факультету, який діє вже понад 20 років, створено Навчально-науковий інститут економіки та бізнес-освіти.

Нині цей Інститут здійснює підготовку висококваліфікованих фахівців за спеціальностями: економіка; підприємництво, торгівля та біржова діяльність; облік і оподаткування; маркетинг; фінанси, банківська справа та страхування; менеджмент; туризм; готельно-ресторанна справа; публічне управління та адміністрування; управління фінансово-економічною безпекою та менеджмент бізнес-адміністрування.

В Інституті навчається понад 1 500 студентів, які мають унікальну можливість проходження міжнародної практики та стажування в Болгарії, Польщі, Німеччині, Туреччині, що дає змогу стати конкурентоздатним фахівцем і успішно працевлаштуватись як в Україні, так і за кордоном.

Цим же наказом з 1 вересня 2015 р. було реорганізовано :

- факультет української філології – в Інститут філології;
- факультет іноземної філології – в Інститут іноземних мов;
- історичний факультет – в Інститут історичної освіти.

15.07.2015 р. аспірантка кафедри психології УДПУ Ірина Ільченко розпочала наукове стажування у Познанському університеті імені Адама Міцкевича (Республіка Польща), яке здійснюватиметься у межах проєкту Eminence II на стипендійній основі.

Тема її дослідження: «Гендерна ідентичність молоді країн Центральної Європи». Участь у проєкті такого рівня надасть їй можливість здійснити порівняльний аналіз процесів формування ідентичності польської та української молоді та поглибити інтернаціональну наукову співпрацю.

2015/2016 н./ р. На перший курс УДПУ імені Павла Тичини зараховано 76 студентів із Туркменістану. Всього, станом на вересень 2015 р., на 11 факультетах університету навчалося 228 туркменських студентів: 76 – на факультеті фізики, математики та інформатики; 73 – на природничо-географічному; 33 – на факультеті іноземних мов; 20 – на факультеті професійної та технологічної освіти; 10 студентів – на факультеті фізичного виховання; 8 – в Інституті економіки та бізнес-освіти; по 3 студенти – на факультетах початкової освіти та історичному; 2 – на факультеті дошкільної та корекційної освіти.

14.01.2016 р. видано наказ № 13 МОН України «Про затвердження Порядку присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам», згідно з яким, зокрема, значно посилено вимоги до знання іноземної мови претендентами на отримання вченого звання та до рівня їх публікацій.

29.03.2016 р. на факультеті дошкільної та корекційної освіти УДПУ імені Павла Тичини відбулося урочисте відкриття Науково-дослідної лабораторії інклюзивної педагогіки. Керівництво лабораторією здійснює доцент кафедри корекційної педагогіки та психології Ірина Демченко.

21.04.2016 р. Президія Федерації професійних спілок України прийняла Постанову, згідно з якою за досягнення у розвитку аматорської творчості, відродження і примноження надбань національної культури, художньої спадщини українського народу та високий рівень виконавської майстерності трьом творчим

колективам УДПУ присвоєно звання «Народний аматорський колектив профспілок України» :

- гітарному дуету «Містерія» (керівник – Анатолій Коваленко);
- інструментальному дуету «Ренесанс» (керівник – Тетяна Радзівіл);
- хореографічному колективу «Inspiration» Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (керівник – Анастасія Криворотенко).

30.06.2016 р. ректором нашого університету О. І. Безлюдним підписано наказ № 522 о/о «Про ліквідацію відокремленого структурного підрозділу Канівський гуманітарний інститут Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини».

2016 р. У червні студенти факультету фізичного виховання УДПУ Валентин Хмільовий (ІІІ к.) та Вадим Марчак (ІІ к.) повернулися із чемпіонату світу та Європи з гирьового спорту переможцями-рекордсменами. Вони, виступаючи в кількох номінаціях, привезли з Португалії (м. Порту) 9 золотих і 2 срібні медалі та допомогли збірній України з гирьового спорту вибороти перше місце й обійти першокласні команди Італії та Ізраїлю.

Ще не встиг розпочатися новий навчальний рік, як наші спортсмени-гирьовики взяли участь у чемпіонаті України з жонглювання гирями серед чоловіків, який відбувся у Скадовську. Розпочався чемпіонат із показового виступу з чотирма гирями, який блискуче провів наш студент В. Марчак. У підсумку змагання в категорії «двійка» з результатом 506 очок І місце завоював В. Хмільовий, а в категорії «четвірка» наші студенти із результатом 1 124 очки також вибороли І місце.

Менш як через рік – у травні 2017 р. – В. Хмільовий на чемпіонаті Європи серед чоловіків у м. Печ (Угорщина) виборов срібну медаль, а на 7-му чемпіонаті світу серед студентів – дві золоті медалі і став чемпіоном світу втретє. Збірна команда України в загальнокомандному заліку посіла перше місце.

1.09.2016 р. студентка 5 курсу факультету іноземних мов УДПУ Аліна Потапенко на цілий навчальний рік (2016 / 2017) поїхала навчатися за програмою академічної мобільності у найстаріший і

найпрестижніший ВНЗ Угорщини – в Печський університет. Ось що про це розповідає сама студентка : «Я чимало чула про програми мобільності, що пропонує наш університет, різні гранти та стипендії, завдяки яким студенти мають можливість навчатися за кордоном абсолютно безкоштовно. Не вірила в це, поки не спробувала. Весною 2016 р. я подала документи на 4 різні стипендії, і як результат отримала позитивні відповіді з двох університетів – Печського (Угорщина) та Пекінського (Китай). Вибір був складним, однак для початку вирішила обрати навчання в Європі».

Кожен семестр вона вивчала по 8 нових предметів, всі дисципліни були надзвичайно інформативними та цікавими. Безцінною була й мовна практика, що дозволила їй поглибити знання з англійської мови і вийти на новий для себе рівень. У Печському університеті студенти мають цікаве дозвілля : позанавчальні заняття, різні секції, організації та спільноти урізноманітнюють життя молоді.

Теплі спогади та незабутні враження залишилися у нашої студентки і від подорожей. За академічний рік їй вдалося відвідати 8 країн та більше 12 міст, познайомитися з новими людьми.

Втілити заповітну мрію допомогли студентці кваліфіковані викладачі УДПУ і координатори з міжнародної діяльності.

2016 / 2017 н./ р. Нові можливості відкрилися для нашого університету із запровадженням безвізового режиму для громадян України. За останній рік лише з польськими навчальними закладами укладено близько 10 угод про співпрацю, 54 студенти УДПУ мали можливість навчатися за програмою подвійного диплома, а 87 викладачів та аспірантів університету пройшли стажування та підвищили свою кваліфікацію в партнерських навчальних закладах Польщі.

29.11.2016 р. відбулися урочистості з нагоди відкриття Українсько-туркменського культурно-освітнього центру (УТКОЦ), ініціатором створення якого виступив Надзвичайний і Повноважний Посол Туркменістану в Україні та Молдові Нурберди Аманмурадов. Відкриття УТКОЦ присвячено 25-й річниці незалежності Туркменістану. Цього року в УДПУ навчалося майже 250 студентів з цієї країни і щорічно їхня кількість збільшувалася.

12.01.2017 р. МОН України видало наказ № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертацій», згідно з яким у структуру

дисертації між титульним аркушем і змістом вводиться такий компонент, як анотація обсягом 0,2 – 0,3 авторських аркуша.

2017 р. У липні Управа Наукового товариства ім. Шевченка в Сполучених Штатах Америки ухвалила і затвердила науковий проєкт викладача кафедри історії України УДПУ Ігоря Опацького, надала стипендію для його реалізації та запросила виступити із доповіддю в залі товариства у м. Нью-Йорк. Він отримав стипендійний ґрант на реалізацію наукового проєкту «Інтелектуальна спадщина родини Курінних в архівах США» (П. Ф. Курінний – відомий в Умані адвокат, громадський та кооперативний діяч, а його син – П. П. Курінний – історик, археолог, етнограф, засновник місцевого краєзнавчого музею і справжній літописець Умані – *Д. П.*).

Через рік І. Ю. Опацький захистив кандидатську дисертацію, виконану під науковим керівництвом проф. Кузнець Т. В.

2017 р. Влітку викладачі кафедри теорії та практики іноземних мов УДПУ імені Павла Тичини налагодили співпрацю з німецькою громадською організацією – Ґете-Інститутом.

У результаті здійсненої роботи Ґете-Інститут надав кафедрі для ознайомлення актуальні матеріали для занять з німецької мови – базовий пакет «FERTIGKEITEN DAF». Навчальний пакет включає в себе : читання та письмо (2 частини, рівні А 1 та А 2); аудіювання та говоріння (рівні А 1 та А 2); тренування фонетики (рівні А 1-В 1); граматика та спілкування (2 частини). В наступному навчальному році викладачі німецької мови почали застосувати нові підручники в процесі навчання.

24.08.2017 р. Указом Президента України № 251/2017 деканові факультету української філології УДПУ ім. Павла Тичини Коваль Валентині Олександрівні присвоєно почесне звання «Заслуженого працівника освіти України».

27.08.2017 р. рішенням Уманської міської ради № 3.11-35/7 присвоєно звання «Почесного громадянина Умані» доценту кафедри історії України Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини Б. Д. Чорномазу, колишньому політв'язню, засновнику РУХу на Черкащині, дослідникові історії боротьби українського народу за незалежну державність, враховуючи його вагомий особистий внесок у розвиток міської

територіальної громади, активну громадську позицію, піднесення авторитету міста на рівні держави та багаторічну плідну працю.

27-29.08.2017 р. у місті Вейхай (КНР) відбулась Міжнародна конференція передового досвіду у сфері інновацій та підприємництва. Разом з 15-ма експертами нашої держави, які є науковими авторитетами у відповідних галузях, був персонально запрошений на неї Дійсний член Академії будівництва України, професор, доктор технічних наук, завідувач кафедри техніко-технологічних дисциплін, охорони праці та безпеки життєдіяльності факультету професійної та технологічної освіти УДПУ імені Павла Тичини Талят Нуредінович Азізов.

Два його проєкти, актуальні для Піднебесної («Сейсмічно-безпечні підвісні будівлі та споруди» і «Жорсткість та міцність залізобетонних конструкцій з тріщинами при крученні»), викликали жваве обговорення та особливий інтерес у організаторів конференції і навіть були організовані перемовини по реалізації цих проєктів із керівниками зацікавлених організацій.

На конференції була презентована його відеорозповідь про наш навчальний заклад. На завершення візиту Т. Н. Азізову вручено сертифікат про зарахування його на два роки у розумовий центр міста Вейхай.

5.09.2017 р. Верховною Радою прийнято Зако́н Украї́ни «Про осві́ту», згідно з яким збільшено термін навчання в школі до 12 років, надано більшу автономію школі, збільшено оплату вчителям, змінено правила атестації вчителів та правила підвищення їх кваліфікації, уточнено повноваження директорів шкіл та регламентацію їх каденції й обрання, розширено впровадження державної мови навчання (за законом нацменшини зможуть вчитися рідною мовою до 5-го класу, після чого всі предмети (за деякими винятками) будуть викладати тільки українською мовою).

У відповідності з цим Законом з наступного навчального року дітей будуть брати до школи винятково за місцем проживання, а не за результатами співбесіди і тестування, як це мало місце раніше. Кожна школа матиме закріплену за собою територію і по досягненню дитиною шестирічного віку, їй гарантовано право на отримання місця в цій школі. Не буде

враховуватися навіть спеціалізація освітнього закладу.

2017/2018 н./ р. Цього року 12 студентів УДПУ вступили до Інституту Європейської Культури Познанського Університету імені Адама Міцкевича в м. Гнєзно (Республіка Польща) в магістратуру за спеціальністю «Європейська комунікація», ще двоє продовжують навчання в бакалавраті.

27.09.2017 р. під час урочистостей, присвячених наближенню свята працівників освітньої галузі, які відбулися у концертній залі Черкаської обласної філармонії, викладачі УДПУ імені Павла Тичини отримали високі нагороди.

Нагородження проф. Бріт Н. М.

Орден княгині Ольги III ступеня (указ Президента України №168/2017 «Про відзначення державними нагородами України з нагоди Дня Конституції України») було вручено директору Регіонального центру навчання іноземних мов, професору кафедри англійської мови та методики її навчання, заслуженому працівнику освіти України Бріт Н. М.

Обласну премію імені О. А. Захаренка отримав завідувач кафедри фізики і астрономії та методики їх викладання факультету фізики, математики та інформатики, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України Мартинюк М. Т.

28.09.2017 р. втратив чинність попередній Закон України «Про освіту» (1991 р.) на підставі прийняття нового Закону № 2145-VIII.

17.01.2018 р. Студентам УДПУ імені Павла Тичини запропоновано здійснити пізнавальний тур у Польщу за Програмою Study Tours to Poland (STP) у міжнародній групі. Програма візиту розрахована на 12 днів у період квітень – травень 2018 р. і має на меті здобути новий досвід, знання та навички, познайомитися з

новими місцями та людьми.

13.02.2018 р. в актовій залі УДПУ імені Павла Тичини відбулася зустріч із людиною-легендою – Героєм України, громадським та політичним діячем, колишнім політв'язнем Левком Григоровичем Лук'яненком. Як дисидент він був засуджений у травні 1961 р. до розстрілу за заклик реалізувати конституційне право – відокремитись УРСР від СРСР. 72 доби він чекав у камері смертників години виконання цього вироку, поки Верховний Суд не змінив розстріл на 15 років позбавлення волі. І в місцях ув'язнення, і в коротких проміжках між відсидками, він активно боровся за незалежність України. У листопаді 1976 р. Л. Лук'яненко увійшов до складу Української Гельсінської групи, а вже через рік – у 1978 р. – він був знову репресований. Чернігівський обласний суд присудив йому 10 років позбавлення волі і 5 років заслання. Будучи тривалий час в ув'язненні (сумарно – 25 років!) та тісно спілкуючись з іншими високоосвіченими політв'язнями, носіями інших мов, він оволодів англійською, польською та німецькою мовами. (Принагідно варто зазначити, що за часів радянських репресій у такий спосіб багато хто досить пристойно вивчив іноземну мову. Згадаймо, що саме так блискуче оволодів англійською мовою на Колимі наш колишній викладач – доц. Безлюдний І. П.).

На фото : Л. Г. Лук'яненко підписує після виступу в УДПУ свою книгу «Тут мій дух» доц. Чорномазу Б. Д., який у свій час також був політв'язнем, членом Української Гельсінської спілки.

Ще до виходу на волю, Л. Лук'яненка заочно було обрано у 1988 р. очільником Української Гельсінської спілки. Він категорично відмовився виїжджати за кордон як політичний

емігрант, хоч влада активно підштовхувала його до цього.

Досить символічним і ідеологічно справедливим є те, що саме Левко Лук'яненко – автор Акта проголошення незалежності України від 24.08.1991 р. Після розпаду СРСР він балотувався на посаду Президента України, був Надзвичайним і Повноважним послом України в Канаді, депутатом Верховної Ради України кількох скликань, засновником Української республіканської партії Лук'яненка. Він ніколи не тримався за посаду чи за депутатство: із-за незгоди з політикою уряду подав у відставку й повернувся з Канади в Україну, у 2007 р. з власної ініціативи склав свої депутатські повноваження і відмовився балотуватися на позачергових виборах, пославшись на поважний вік.

21.02.2018 р. В актовій залі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини відбулася відкрита лекція для студентів, викладачів та всіх охочих уманчан, а прочитав її мільярдер зі списку Forbes, Президент інвестиційно-будівельного холдингу «UIH», новатор у сфері блокчейну і криптовалют Марк Гінзбург. Він розповів про перспективи глобального бізнесу, ставлення до України урядів США і країн ЄС та багато іншого. Лектор висловив сподівання, що Україна завдяки успішним, впевненим у собі професіоналам, новітнім технологіям може подолати корупцію і прийде до свого розквіту.

27-30.04.2018 р. на Чемпіонаті світу серед студентів та Чемпіонаті Європи з гирьового спорту (змагання проходили в м. Целе, Словенія) студент-гирьовик УДПУ імені Павла Тичини Валентин Хмільовий, виступаючи в п'яти номінаціях у складі Національної збірної, здобув повний комплект медалей – чотири золоті і одну срібну. Його було визнано найсильнішим на Чемпіонаті світу серед студентів та Чемпіонаті Європи з гирьового спорту. Суттєвим був його внесок і в здобуття першого загальнокомандного місця нашої Національної збірної на обох чемпіонатах [76].

20.05.2018 р. до числа міст-побратимів Умані доєдналося невеличке польське містечко Ку́рник, в якому, як і в Умані, є дендрологічний парк.

Досить символічно, що ось уже 10 років наприкінці травня в УДПУ імені Павла Тичини відбуваються Дні Польщі – свято польської культури. Цього року було організовано «Ярмарок польської кухні», під час якого студенти, викладачі та всі ба-

жаючі могли покоштувати традиційні польські "потрави" (українською – "страви").

21.05.2018 р. У рамках Днів Польщі розпочала роботу Міжнародна наукова конференція «Україна і Польща: минуле, сучасне, майбутнє» за участю радника посла Республіки Польща пані Емілії Ясюк та науковців з навчальних закладів Катовіце, Лешно, Познані, Ченстохови.

22.05.2018 р. Відкрито оновлений польський культурно-освітній центр, який за 10 років свого попереднього існування став справжнім осередком польської освіти і культури в Умані й зміг вибудувати пристойну співпрацю між УДПУ імені Павла Тичини, Посольством Республіки Польща, польськими навчальними й науковими закладами, культурними та освітянськими товариствами.

23.05.2018 р. постановою № 3 президії Комітету з державних премій України в галузі науки і техніки «Про призначення стипендій Президента України та Кабінету Міністрів України для молодих вчених» двом науково-педагогічним працівникам УДПУ імені Павла Тичини – доктору педагогічних наук, професору, декану факультету соціальної та психологічної освіти Оксані Олексіївні Кравченко та доктору економічних наук, професору, директору Навчально-наукового інституту економіки та бізнес-освіти Ользі Григорівні Чирві – призначена стипендія Кабінету Міністрів України для молодих вчених.

26-27.05.2018 р. відбулася 12-а Міжнародна олімпіада з програмування на Кубок академіка Іллі Несторовича Векуа, в якій взяли участь і студенти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Команда факультету фізики, математики та інформатики «Батарейка» у складі Андрія Князєва, Миколи Кравченка та Валентина Майстренка на цьому престижному турнірі посіла І місце серед педагогічних закладів вищої освіти в командному турі.

10.10.2018 р. раптово пішов з життя доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної освіти, ексректор УДПУ імені Павла Тичини (1989–2005), дійсний член НАПН України Володимир Григорович Кузь.

Так сталося, що саме на цей день, на десяту годину дня, колективом університету було призначено початок урочистого відзначення 80-річного ювілею вченого (його календарний день

народження був влітку, 28 липня, коли переважна більшість колег перебувала у відпустці). З'їхалися шановані гості з НАПН України, з багатьох вітчизняних педвузів, зібралися викладачі й студенти нашого університету. Актова зала нового корпусу була переповнена Але хвилин за 20 до початку урочистостей серце Володимира Григоровича зупинилося. Символічно, що смерть застала його за робочим столом у службовому кабінеті.

30.10.2018 р. виповнилося 20 років з моменту здобуття уманською "кузнею педагогічних кадрів" статусу університету. За цей час відбулися значні позитивні зміни в структурі та науково-педагогічному потенціалі закладу. Кількість факультетів зросла з 5 до 11 та ще утворено навчально-науковий інститут і добавився відокремлений підрозділ – Канівський коледж культури і мистецтв. Збільшилася і кількість кафедр з 16 до 39. Кількість суб'єктів навчання (студентів, слухачів, аспірантів, докторантів) зросла з 3 616 до майже 10 000. Професорсько-викладацький склад зміцнився і кількісно, і якісно : в університеті вже працює не 218, а 540 штатних працівників, серед яких 2 дійсні члени (академіки) НАПН України, 1 академік Академії будівництва та архітектури України, 38 (а не 7) докторів наук, професорів та 278 (а не 73) кандидатів наук, доцентів. У складі науково-педагогічних працівників університету є заслужений діяч науки і техніки України, заслужений працівник вищої школи України, 2 заслужені працівники народної освіти України, заслужений майстер народної творчості України, 3 заслужені працівники культури України, член Національної спілки письменників України, майстри спорту України міжнародного класу, лауреати міжнародних конкурсів та державних премій. Вони забезпечують на денній та заочній формах навчання надання вищої освіти з 9 галузей (за ступенем бакалавр – із 33 спеціальностей, а за ступенем магістр – із 30 спеціальностей). 20 років тому університет готував спеціалістів лише із 9 спеціальностей.

1.11.2018 р. на факультеті фізики математики та інформатики для всіх охочих розпочалися заняття курсів з інформатики «Сучасні інформаційні технології». Після завершення курсів усі слухачі отримали відповідні сертифікати.

1.11.2018 р. При польському культурно-освітньому центрі УДПУ імені Павла Тичини розпочалися заняття курсів польської мови.

Навчання здійснювалося за такими напрямами :

- вивчення польської мови за різними рівнями;
- підготовка до участі у програмах подвійного диплома та академічних обмінів.

Йдучи на зустріч побажанням слухачів, навчання здійснювалося за гнучким графіком, а по завершенню курсів слухачі отримали сертифікати про рівень володіння мовою.

31.05.2019 р. було оголошено конкурсний відбір експертів Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО), утвореного у відповідності із Законом України «Про освіту» 2017 р. У конкурсі взяли участь майже 5 000 осіб – досвідчених викладачів із солідним досвідом освітньої діяльності з певної спеціальності та успішних студентів (дехто із досвідом навчання за кордоном). Згідно з офіційно оприлюдненою інформацією про результати цього відбору, серед кандидатів-експертів для акредитації освітніх програм 30 осіб – це представники Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (науково-педагогічні працівники та здобувачі освіти – студенти і аспіранти).

Передбачається, що вже з жовтня поточного року галузеві експертні ради будуть здійснювати виїзну експертизу спеціальностей не традиційно за папками з документацією, а відкрито в режимі он-лайн, не шляхом жорсткого контролю, а на засадах партнерства, співпраці. Серед експертів неодмінно має бути і один студент чи аспірант. Галузеві експертні ради мають стати симбіозом наукової спільноти, студентів та роботодавців.

12.06.2019 р. для студентів факультету мистецтв та всіх охочих проведено майстер-клас художника-мультиплікатора з Німеччини Артура Клозе. Він дав кілька уроків уманським студентам та старшокласникам. Відомий карикатурист перебував на Черкащині вже не вперше. У попередні приїзди він досліджував орнаменти трипільської культури в селі Легедзине та проводив майстер-клас із малювання коміксів для учнів місцевої школи.

2019, червень. Керівник та режисер студентського народного театру драми і комедії УДПУ імені Павла Тичини, заслужений працівник культури України Наталія Алексеєва провела безкоштовний майстер-клас з акторської майстерності для учнів початкових класів – вихованців відпочинкової зміни табору з денним перебуванням «Сонячна республіка».

Ці успішні спроби дітей створювати з допомогою голосу,

міміки та жестів певні образи, неодмінно полегшать їм спілкування з оточуючими, а можливо й допоможуть їм краще зрозуміти привабливість фаху актора і вчителя.

1.07.2019 р. розпочав роботу інформаційно-консультаційний центр Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Фахівці центру допомагають абітурієнтам створити електронний кабінет, відсканувати і завантажити необхідні документи та сформувати «карту вступу», надають детальні консультації щодо особливостей вступної кампанії 2019 р., проводять профорієнтаційну діагностику, інформують про освітні програми і спеціальності, за якими можна здобути вищу освіту в університеті.

2019 р. Здійснено капітальний ремонт-реставрацію центральних мармурових сходів у головному корпусі нашого Інституту. Це докорінно змінило на краще загальне враження про цей старовинний пам’ятник архітектури, адже сильно стерті за 108-річну експлуатацію старі мармурові східці навіювали якусь пригнічуючу занедбаність. Сьогодні ж старий корпус отримав другу молодість.

2019 р. Про успішне входження вихованців нашого університету в європейський простір вищої школи свідчить життєвий шлях випускника 2008 р. фізико-математичного факультету УДПУ імені Павла Тичини Костянтина Мазура. У 2009 р. він навчався в Університеті Паісія Хілендарського у Пловдіві (Болгарія); 2010 р. – в магістратурі Університету імені Адама Міцкевича в Познані (Польща); 2010-2018 р.р. – міждисциплінарна докторантура у цьому ж університеті. Зараз працює у Міжнародному відділі Університету імені Адама Міцкевича та радником ректора Вищої державної школи в м. Лєшно (Польща) [50].

27.09.2019 р. відбулася творча зустріч студентів та викладачів з майстринею народної вишивки Оксаною Шуляр.

27.09.2019 р. Цього ж дня відбулася зустріч студентів та викладачів УДПУ імені Павла Тичини з сучасними українськими письменниками Ігорем Астапенком та Богуславом Поляком.

8.10.2019 р. у рамках заходів, присвячених ювілею Миколи Бажана, відбулася творча зустріч студентів та викладачів УДПУ імені Павла Тичини з сучасним письменником Вано Крюґером на тему : «Між поезією і енциклопедизмом : культура як канон».

22.10.2019 р. відбулася зустріч студентів і викладачів нашого

університету з відомим українським письменником Василем Шклярем.

30.10.2019 р. в УДПУ імені Павла Тичини на історичному факультеті відбулася презентація печатки Святослава Хороброго, яку провів науковий співробітник Інституту історії Національної академії наук України, кандидат історичних наук Алфьоров Олександр Анатолійович.

15.11.2019 р. Наказом МОН України № 1428 в УДПУ імені Павла Тичини створено спеціалізовану вчену раду Д 74.053.02 з правом прийняття до розгляду та проведення захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання, терміном до 31.12.2020 р.

20.11.2019 р. в рамках проведення профорієнтаційної роботи на базі лабораторії навчання іноземних мов Регіонального центру навчання іноземних мов УДПУ імені Павла Тичини доцент кафедри англійської мови та методики її навчання О. П. Бевз провела англомовний тренінг на тему: «Questions and Questioning» для студентів 4 к. КВНЗ «Корсунь-Шевченківський педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради». Вміння ставити запитання – важлива складова педагогічної майстерності кожного майбутнього вчителя, тому під час тренінгу студенти, імітуючи фрагменти уроку англійської мови, ставили запитання, а потім, працюючи в малих групах, оцінювали та класифікували власні запитання, аналізували причини виникнення у вчителя необхідності ставити на уроці запитання, з'ясовували, чому учні запитують, і, найголовніше, визначали які ж запитання варто ставити, коли, і яким чином.

21.11.2019 р. Наказом МОН України № 1455 в УДПУ імені Павла Тичини утворено спеціалізовану вчену раду ДФ 74.053.001 для проведення разового захисту дисертації Войтовської Алли Іванівни на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю «Соціальна робота» та спеціалізовану вчену раду ДФ 74.053.002 для проведення разового захисту дисертації Моргай Лілії Анатоліївни за спеціальністю «Освітні, педагогічні науки».

Здійснено це відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 6.03.2019 р. № 167 «Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії». А вже 4.02.2020 р.

відбулися засідання цих спеціалізованих вчених рад, на яких успішно захищені обидві дисертації. Тим самим наш університет активно долучився до проведення започаткованого урядом експерименту.

12.12.2019 р. у спортивній залі корпусу № 3 УДПУ імені Павла Тичини вже втретє відбувся Відкритий турнір з боксу. Цього року Відкритий Кубок УДПУ з боксу присвячений пам'яті В. Т. Ткаченка, заслуженого працівника фізичної культури і спорту України, кандидата педагогічних наук, доцента, колишнього завідувача кафедри фізичного виховання, одного із засновників факультету фізичного виховання. Нашим студентам протистояли кращі боксери з Києва, Кропивницького, Одеси, Черкас, Ватутіного, Звенигородки, Корсуня та Жашкова. Співорганізаторами цієї грандіозної спортивної події року були : УДПУ імені Павла Тичини та боксерський клуб «Арес».

Цей турнір з 15 захоплюючих боїв не випадково присвячений пам'яті Віктора Тимофійовича, адже саме він у свій час ініціював створення в м. Умань Федерації боксу та організовував проведення перших змагань з цього виду спорту в університеті. Про рівень результативності тих зусиль, які докладає протягом багатьох років колектив нашого закладу освіти боксу, свідчать титули студентів різних факультетів, котрі представляли УДПУ імені Павла Тичини на цьому турнірі. Це, зокрема : Майстер спорту Міжнародного класу, член національної збірної України з боксу, призер Чемпіонату Європи з боксу серед чоловіків, учасник та призер Міжнародних змагань у Білорусії, Румунії, Азербайджані, Угорщині, Грузії, Молдові та інших країнах Європи Євгеній Овсянніков (факультет соціальної та психологічної освіти); бронзова призерка чемпіонату та кубка України з боксу, член національної збірної України з боксу Анастасія Ковальчук; Чемпіон України з боксу серед юніорів, фіналіст кубка України з боксу серед студентів Сергій Швець; Чемпіон Черкаської області з боксу серед чоловіків Владислав Моршньов (факультет фізичного виховання); Чемпіон Черкаської області з боксу серед молоді та чоловіків Костянтин Момот (факультет інженерно-педагогічної освіти).

16.12.2019 р. на засіданні колегії Міністерства освіти і науки України прийнято рішення про продовження роботи в УДПУ імені Павла Тичини спеціалізованої вченої ради Д 74.053.01 ще на один рік –

до 31.12.2020 р.

16.01.2020 р. Верховна Рада ухвалила закон України «Про повну загальну середню освіту», згідно з яким посилено фінансову автономію шкіл, дітям гарантовано зарахування до початкової школи без жодних конкурсів, унормовано отримання інклюзивної освіти – діти з різними освітніми потребами здобуватимуть освіту на рівні з іншими у звичайних школах. Передбачено реальні шляхи створення індивідуального навчального плану й реалізації «власної освітньої траєкторії», можливості додатково поглиблено навчатися поза школою чи вдома. Відкрито можливість надання учням, які цього потребують, індивідуальних або групових консультацій на базі школи, оплачуваних за рахунок держави.

Передбачає закон обов’язкову підготовку майбутніх учителів до надання дітям домедичної допомоги та закриває доступ у заклад особам, які вчинили злочин проти статевої свободи чи статевої недоторканності дитини.

Згідно з новим законом до 1.07.2020 р. директори шкіл, як і вчителі, котрі перебувають на безстрокових трудових угодах, будуть в обов’язковому порядку переведені на строкові трудові угоди строком на 6 років (для пенсіонерів за віком – на 1 рік). На керівній посаді дозволяється бути не більше 2 каденцій поспіль в одному закладі. При кожному обранні неодмінно потрібно представити стратегічний план розвитку навчального закладу. Обиратиме незалежна комісія, а у вчителів та батьків залишається лише дорадчий голос.

Цей закон передбачає низку доплат для вчителів, зокрема від 10 до 20% від зарплати за завідування ресурсними кімнатами, кабінетами інформатики та спортивними залами. Окрім цього, педагоги зможуть отримувати додаткові доплати, які завдяки закону матиме змогу встановлювати засновник закладу.

Для швидшої і якіснішої адаптації випускника педагогічного ЗВО запроваджено протягом першого року його роботи в школі педагогічну інтернатуру. Це дещо схоже на колишнє стажування молодих спеціалістів, задекларованe (без фінансової підтримки це було чисте декларування, а не впровадження) у 1974 р., але тепер у школі прикріплювавтимуть до молодих фахівців досвідченого наставника, який протягом року отримуватиме за консультації і методичну допомогу додаткову 25% надбавку до заробіт-

ної плати. Педагогічна інтернатура стає актуальною ще й тому, що згідно з цим законом стати вчителем може людина з будь-якою вищою, а не лише педагогічною освітою.

Посилено вимоги до вивчення державної мови в середній школі та гарантовано навчання материнською мовою протягом усіх років навчання (разом із ґрунтовним вивченням української мови) для корінних народів України, що не проживають у мовному середовищі своєї мови та не мають держави, яка цю мову захищала б та розвивала. Це узгоджується із міжнародними законодавчими актами.

2020 р. Міжнародний рейтинг коледжів та університетів – International Colleges & Universities (4icu) або World Universities Web Ranking опублікував рейтинг найкращих українських університетів на основі дійсних, неупереджених та невпливових веб-метрик, наданих незалежними джерелами веб-розвідки, а не даних, наданих самими університетами.

За результатами цього рейтингу на початку ювілейного 2020 р. УДПУ ім. Павла Тичини посів 22 місце серед 171 ЗВО України.

Серед педагогічних закладів вищої освіти ми вибороли четверте місце. Нас обійшли два національні педагогічні університети (столичний НПУ ім. М. П. Драгоманова і Тернопільський НПУ ім. Володимира Гнатюка) та один державний – Криворізький ДПУ.

8.10.2020 р. з деяким запізненням із-за COVID-19, але все-таки відбулися вибори ректора УДПУ імені Павла Тичини, які проходили в самому університеті та в Канівському коледжі культури і мистецтв нашого університету. За результатами таємного голосування більшість голосів отримав докт. пед. наук, проф. Безлюдний Олександр Іванович, здобувши право очолювати наш ЗВО протягом другої каденції. Брали участь у перегонах на посаду ректора ще два претенденти, експроректори з наукової роботи та міжнародного співробітництва – докт. істор. наук Сокирська Владилена Володимирівна та докт. пед. наук Ярошинська Олена Олександрівна.

24.11.2020 р. наказом МОН України № 445-к призначено проф. Безлюдного О. І. ректором УДПУ імені Павла Тичини на наступні 5 років – з 25.11.2020 р. до 24.11.2025 р. як обраного за конкурсом. З ним укладено відповідний контракт № ІІ-108.

Післямова

Життя університету продовжується і дуже важливо, щоб у вдячній пам'яті наших нащадків збереглися події й імена тих, хто багато років, а то й усе життя присвятив благородній справі – підготовці вихователів майбутнього нашої нації. Нерідко на цьому поприщі працюють цілі родини і навіть династії в 2 – 3 покоління наших викладачів. Окрім вже згадуваних в цій роботі родин, варто, пригадати й такі :

- насамперед це родина Коберників, де всі троє є нині працюючими професорами (Олександр Миколайович, Галина Іванівна та Білецька Ірина Олександрівна);
- викладацька родина Гончаренків [див. 71] започаткувалася в УДПІ ще в 60-х роках ХХ ст. Василь Григорович, канд. техн. наук, доц. зараз на заслуженому відпочинку, Ганна Євдокимівна, канд. пед. наук, доц. (незадовго до розвалу СРСР вона захистила у Кишиневі докторську дисертацію і навіть отримала молдовський диплом габілітованого доктора, що відповідає науковому ступеню доктора наук, але їй перешкодили пройти нострифікацію цього диплома в Україні) до останніх років життя завідувала науковою лабораторією «Екологія і освіта». Їхня донька – докт. пед. наук, проф. Совгира Світлана Василівна – є провідним науковцем нашого університету, вченим секретарем докторської спецради, має наукову школу;
- родина Безлюдних, засновником якої був уже згадуваний старший викладач Іван Павлович, є дуже знаною і в університеті, і в Україні. Його син докт. пед. наук, проф., заслужений працівник освіти України Безлюдний Олександр Іванович тривалий час був першим проректором, а зараз очолює наш університет. Невістка – Наталія Валентинівна – канд. пед. наук, доцент є досвідченим викладачем, а онук Роман Олександрович вже захистив у нас кандидатську дисертацію. Підсилила цю династію і докт. пед. наук, проф. Безлюдна Віта Валеріївна;
- докт. пед. наук, проф., завідувачка кафедри Комар Ольга Анатоліївна стала засновницею ще однієї викладацької династії в нашому університеті, адже тут працює її син Олег Станіславович, який нещодавно захистив докторську дисертацію з педагогіки;
- подружжя Кірдан – Олена Леонідівна та Олександр Петрович – обоє захистили докторські дисертації і вже тривалий час успішно працюють в нашому університеті;

- з родини Стеценків усі четверо є нині доцентами : Володимир Петрович, Надія Миколаївна та іхні доньки Ткачук Тетяна Володимирівна і Бондаренко Галина Володимирівна. Остання стала вже доктором педагогічних наук;
- родина, засновником якої був ст. викладач Якимчук Андрій Антонович, а обидва сини вже багато років успішно очолюють факультети : канд. психол. наук, доц. Борис Андрійович та докт. біол. наук Руслан Андрійович;
- засновником ще однієї викладацької династії був навчальний майстер Терещук Іван Якович, а його сини – канд. пед. наук Сергій Іванович та докт. пед. наук, проф. Андрій Іванович – з гідністю продовжують його професійну естафету;
- родина, засновниками якої були доц. Ткаченко Анатолій Костянтинович та його дружина Ганна Іванівна (ст. лаб. кафедри), а їхній син Ігор Анатолійович став доктором пед. наук;
- помітним в історії розвитку нашого університету є внесок подружжя Балдинюків, вже згадуваних яскравих особистостей – заслуженого працівника освіти України, канд. пед. наук, професора кафедри Дмитра Івановича та ст.викл. Надії Миколаївни. Продовжує їхню справу донька Олена Дмитрівна – канд. пед. наук, доцент;
- успішно працює в нашому університеті родина Запорожців – канд. іст. наук, доц. Микола Олексійович та його донька Леся Миколаївна, канд. пед. наук;
- залишилося в добрій пам’яті колег і колишніх наших студентів ім’я Галини Костянтинівни Шевчук, а зараз з гідністю продовжує її справу донька Ірина Василівна – канд. пед. наук, доцент;
- тривалий час успішно працює в нашому університеті подружжя Голубів – Володимир Миколайович та Надія Петрівна, обоє кандидати біологічних наук, доценти;
- продовжив справу батька, ст. викладача Нелюба Михайла Григоровича, його син Анатолій Михайлович;
- викладача Лідію Михайлівну Максютову ще за життя замінив на тій же кафедрі її син – Андрій Олексійович, канд. пед. наук, доцент. Зараз він успішно працює над докторською дисертацією;
- у середині 60-х років XX ст. кафедрою математики завідував Ізраіль Йосипович Хазін, а його онук, Геннадій Анатолійович, канд. фіз.-мат. наук, разом із дружиною Стеллою Анатоліївною, канд. пед.

наук продовжили його справу. Г. А. Хазін, незадовго до відходу в інший світ, очолював фізико-математичний факультет.

Навіть просто перерахувати в одній роботі усіх, хто самовіддано працював і зараз успішно працює в нашому університеті, неможливо.

Ми іноді навіть не задумуємося над тим, якою ціною оплачується кожен щорічний випуск студентів. Мова йде не лише про фінансове вираження ціни. Кожен викладач чи співробітник, і це у кращому випадку, має гіпотетично ресурс повноцінної роботи десь років на сорок. У ці роки входять і перші кроки адаптації до специфіки викладацької діяльності, і всі етапи становлення як науковця, і наполеглива творча праця. Багато хто з наших колег до останнього дня свого життя залишався діючим викладачем. Лише за останні роки неочікувано зійшли з життєвої дистанції багаторічний профорг нашого університету Олександр Семенович Осадчий (без якого не відбувалася жодна посвята в студенти – він неодмінно наприкінці блискуче виконував пісню про матір), талановитий художник-графік Геннадій Анатолійович Клещар, хоровий диригент Анатолій Тимофійович Купчик, молодий життєрадісний математик Філімон Костянтинович Благодир. На вершині наукового злету, через кілька місяців після захисту докторської дисертації відійшла у вічність філолог-методист Тетяна Михайлівна Шкваріна, так і не встигнувши повністю реалізувати свої блискучі наукові та методичні напрацювання.

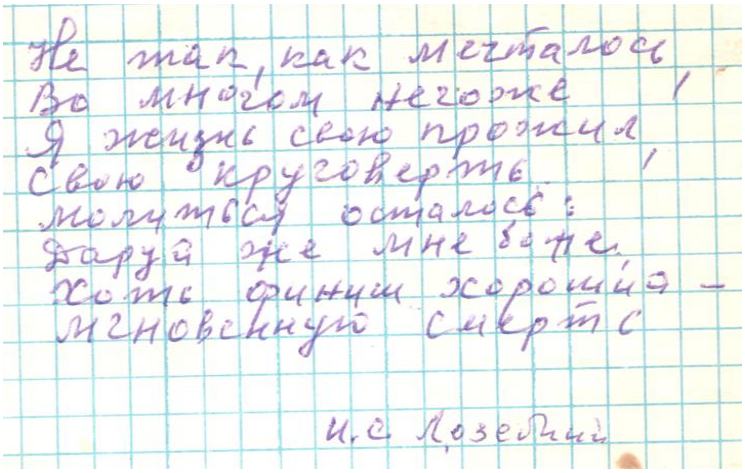
Не так, как мечталось
Во многом нелегко
Я жизнь свою прожил
Свою круговерть
Молитвы осталось
Дарую же мне Бог
Хоть единый хороший
Мгновенный секрет
И. С. Козебный

Незадовго до неочікуваного завершення свого життєвого шляху філолог-поет Іван Семенович Лозебний написав на сторінці мого записника зворушливі, по філософському критичні, жартівливо-мудрі слова про свою життєву «круговерть».

Автору пощастило розпочати роботу на факультеті початкової освіти понад півстоліття тому, з 1968 р. (спочатку, до 1971 р., – в Бердичівському педінституті, а далі, разом з факультетом підготовки вчителів початкових класів, переїхав в УДПІ ім. П. Г. Тичини). Ще більший стаж в УДПУ мають нині працюючі академік НАПН України М. Т. Мартинюк та доцент Ю. М. Краснобокий (з 1970 р.). Але навіть якщо взяти за "норму" 40-річний термін роботи одного викладача, а викладачів зараз у нас біль-

ше 500, то це означає, що за один рік (щорічно!) "спрацьовується" понад 12 повних викладацьких людино-ресурсів. Добре, якщо цей викладацький потенціал піде на тих, хто прийшов у наш педагогічний заклад за покликанням. Якщо ж ні, то ця ціна кожного випуску непомірно висока. То ж набір студентів у педагогічні навчальні заклади за покликанням – надзвичайно актуальна проблема, до якої зараз відчувається недопустимо зневажливе ставлення як у верхах, так і на місцях.

Зберегти пам'ять про тих викладачів, бібліотекарів, співробітників УДПУ імені Павла Тичини, які присвятили своє життя підготовці компетентних фахівців для незалежної України – це ще одне із завдань, яке потребує вирішення. Тоді кожен з нині працюючих відчуватиме, що і його справа не залишиться забутою через роки. Сучасні засоби збереження великих масивів інформації дають змогу постійно накопичувати, узагальнювати й надійно зберігати їх. Велику справу в цьому плані вже понад 10 років робить прес-центр УДПУ. Його матеріали надали значну допомогу в написанні цієї книги, за що автор висловлює щиру вдячність працівникам прес-центру. Користуючись нагодою, хочу висловити подяку фахівцю І категорії Ларисі Павлівні Брагіній за багаторічну допомогу в уточненні через архівні матеріали важливих фактів та дат, а також д. геол. н., проф. Сергію Григоровичу Половці за те, що він поділився архівними матеріалами про історію природничого факультету.

Досить влучним є мудре висловлення відомого німецького державного діяча Отто фон Бісмарка, що «війну виграють не генерали, війну виграють шкільні вчителі та парафіяльні священники». До пригадування цієї крилатої фрази підштовхує той факт, що в УДПУ імені Павла Тичини з 2012 р. студенти стаціонарного відділення мають змогу отримувати додатково ще й військову спеціальність та первинне офіцерське звання, більше того, на сьогодні у нас одночасно навчається понад півтори сотні учасників бойових дій (символічно, що переважна більшість з них – це студенти історичного факультету!), а на інших факультетах серед випускників є й капелани та священники-волонтери (одного з них за значні заслуги по зміцненню обороноздатності України проросійські бандитські формування заочно присудили до страти). Усе це дає підстави для педагогічного оптимізму. Такі вчителі неодмінно формуватимуть справжніх національно свідомих патріотів України, в яких навіть у підсвідомості буде закладено активний алгоритм життя, спрямований на подолання будь-яких перешкод, щоб мати повне моральне право висловити свої почуття словами Павла Тичини, ім'я якого з гордістю носить наш університет: «Яка біда мене, яка чума косила – а сила знову розцвіла».

Список використаних джерел

1. Акт про наслідки атестаційної експертизи Уманського державного педагогічного інституту імені П. Г. Тичини / Державна інспекція закладів освіти. 1994. 34 с. (машинопис).
2. Алексєєв, Ю. М. Україна : освіта і держава (1987-1997). Київ : Експрес-об'ява, 1998. 110 с.
3. Алексюк, А. М. Педагогіка вищої освіти України : Історія. Теорія. Київ : Либідь, 1998. 558 с.
4. Андрощук, Л. Етапи становлення хореографічно-педагогічної освіти в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2016. № 14. С. 274-282.
5. Багацький, А. Уманський винищувальний батальйон. *Уманська зоря*. 1961. 22 червня.
6. Балдинюк, Д. І. Система виховної роботи як фактор розвитку творчої особистості майбутнього вчителя в Уманському педуніверситеті. *Удосконалення навчально-виховного процесу як засіб розвитку творчої особистості вчителя та учнів* : матеріали доп. Всеукр. наук.-практ. конф., 26-27 жовтня 2000 р. Київ : Науковий світ, 2000. С. 3-7.
7. Бібліотека Степана Пилиповича Бевзенка у фондах Наукової бібліотеки Уманського педагогічного університету : бібліографічний довідник / Упорядники П. Ю. Гриценко, М. М. Торчинський, Н. А. Цимбал. Умань, РВЦ «Софія». 2006. 110 с.
8. Бріт, Н. М. Факультет іноземної філології. *Педагогічні вісті*. 2009. Березень. С. 3.
9. Букин, С. «Последняя жертва». Возможно ли сегодня повторение денежной реформы 1947 года. *Труд*. 1990. 28 июня.
10. Вища педагогічна освіта і наука України : історія, сьогодення та перспективи розвитку. Черкаська обл. / Авраменко О. Б. та ін. Київ : Знання України, 2010. 351 с.
11. Вища педагогічна освіта і наука України : історія, сьогодення та перспективи розвитку. Житомирська обл. / Андрущенко В. П. та ін. Київ : Знання України, 2009. 491 с.
12. Володимир Григорович Кузь – провідний вчений, педагог, академік : до 75-ї річниці з дня народження : біобібліографічний покажчик / укл.: С. С. Попиченко, Т. В. Григоренко та ін. Умань : ПП Жовтий О. О., 2013. 120 с.
13. «Выслать в отдалённые края всех украинцев…». *Літературна Україна*. 1992. 27 лютого.
14. Высшая школа : Основные постановления, приказы и инструкции / под ред. Л. И. Карпова, В. А. Северцева. Москва : Советская наука. 1957. 656 с.
15. Глейзер, М. А. Збірник чинного законодавства УСРР про народну освіту. Вид. 2 / за ред. Я. П. Ряппо. Харків : Юрид. вид-но НКЮ УСРР. 1927.
16. Голод 1932-1933 років на Україні : очима істориків, мовою документів / упор. : Р. Я. Пиріг (керівн.) та ін. / ПА ІІП при ЦК Компартії України. Ф. І. Оп. 101. Спр. 1281. Арк. 17-18. https://archives.gov.ua › Sections › Famine › Publicat › Fam-Pyrig-1933.

17. Грицак, Я. Нариси історії України : формування модерної української нації XIX – XX ст. Київ : Генеза, 2000.
18. Давидюк, В. М. Історія уманських вулиць : вулиця Коломенська, вулиця Леніна та вулиця Піонтковського. Вип. 2. Умань : ВПЦ «Візаві», 2012. 236 с.
19. Давидюк, В. М. Історія уманських вулиць : вулиця Радянська, вулиця Садова та вулиця Рафаїла Чорного. Вип. 3. Умань : ВПЦ «Візаві», 2014. 428 с.
20. Давидюк, В. М. Подорож вулицями старої Умані. Умань : ВПЦ «Візаві», 2017. 527 с.
21. Державна національна програма «Освіта» : Україна XXI століття. – К., 1994.
22. Джагунова, О. І. Історія істориків Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини : минуле, сучасне, майбутнє. *Уманська старовина* : науков. зб. Вип. 4. Умань : «Візаві», 2017. С. 71-80.
23. Директивы ВКП(б) и постановления советского правительства о народном образовании за 1917 – 1947 гг. / Сост. Н. И. Болдырев. *Прилож. к «Советская педагогика»* за 1947 г. Вып. 2. Москва – Ленинград : АПН РСФСР, 1947. 303 с.
24. Дігтяр, В. Просвітительська місія музею. *Уманська зоря*. 1991. 15 травня.
25. Донецкий индустриальный институт за 20 лет. Сталино : Донецк. индустр. ин-т, 1941. 133 с.
26. Дубасенюк, О. А. Проблема підготовки педагогічних кадрів на Волині у 20-ті – 30-ті роки XX ст. Актуальні проблеми гуманітарної освіти : зб. наук. праць / за заг. ред. Г. В. Оникович та А. М. Ломаковича. Київ – Кременець : РВЦ КОГПІ ім. Тараса Шевченка, 2008. С. 8 – 13.
27. З любов'ю і болем : спогади про Павла Тичину : збірник, присвячений 75-річчю Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Київ : Міленіум, 2005. 350 с.
28. З'їзд учителів Української РСР. Київ. 1960.
29. Заболотна, О., Кривошея, І. Досвід українсько-польської науково-освітньої співпраці. *Педагогічні вісті*. 2008. Травень. С. 2.
30. Закон про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток народної освіти в Українській РСР. Київ. 1959.
31. Збірник законодавчих та нормативних актів про освіту. Вип. 1. Київ : ВІПОЛ, 1994. 336 с.
32. Збірник законодавчих та нормативних актів про освіту. Вип. 2. Київ : ВІПОЛ, 1994. 311 с.
33. Здобутки народної освіти Української РСР / упор. М. І. Ковбасюк. Київ : Радянська школа, 1975. 175 с.
34. Зязюн, І. А. Педагогіка добра : ідеали і реалії : Науково-методичний посібник / І. А. Зязюн. – К.: МАУП, 2000. – 312 с.
35. Зязюн, І. А. Формування особистості радянського вчителя. Київ : Знання УРСР, 1989. 48 с.
36. Иваненко, Г. С. Развитие общественного воспитания детей в Украинской ССР (1917-1930 гг.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. : 13.00.01. КГПИ им. А. М. Горького, 1966. 23 с.
37. История Всесоюзной Коммунистической партии (большевиков) : краткий курс под редакцией комиссии ЦК ВКП(б). – Гос. изд-во полит. лит., 1953. – 351 с.

38. Історія України : Хрестоматія : у 2 т. Вид. 2. / упор. С. М. Клапчук (керівн.) та ін. Київ : ІЗМН, 1996. Ч. 2. 336 с.
39. Карасевич, А. Солдати свободи. *Педагогічні вісті*. 2019. Жовтень. С. 2.
40. Кияновський, І. Радіотехнічний гурток запрошує. *Уманська зоря*. 1993. 3 листопада. С. 2.
41. Кияченко, О. Трагедія і велич уманського підпілля / О. Кияченко // *Демократична Україна*. – 1995. – 18 липня.
42. Коваль, А. У. Україна незалежна. Літопис міста Умані : монографія. Умань : АЛМІ, 2007. 176 с.
43. Коваль, М. В. Громадсько-політична та культурно-освітня діяльність В. П. Затонського : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : 07.00.01. Чернівці, 2007. 20 с.
44. Коваль, Н. Ф. Птицы дендропарка «Софиевка» : научно-популярный очерк. Киев : изд-во УСХА, 1990. 107 с.
45. Кодекс Законов о народном просвещении в УССР. Харків. 1922.
46. Кожаров, В. 40-й, 53-й и другие. *Учительская газета*. 1990. № 14, апрель.
47. Козицька, В. Подарунок музиканта. *Уманська зоря*. 2000. 22 листопада.
48. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Київ, 1997.
49. Краснобокий, Ю. День уманського педвузу в НуКМА. *Уманська зоря*. 1996. 26 червня.
50. Краснобокий, Ю. М. Університет розкриває світ можливостей. *Педагогічні вісті*. 2019. Жовтень. С. 4.
51. Крисаченко, В. С. Українознавство : хрестоматія. – Кн. 1. / Передмова П. П. Кононенка. – К. : Либідь. 1996. – С 7.
52. Кукуленко, Я.І. Вища педагогічна освіта в Українській РСР на завершальному етапі радянської доби (1985–1991 рр.) : дис. … канд. істор. наук (доктора філософії) : 07.00.01 / Інститут історії України НАН України. Київ, 2019. 264 с.
53. Культурне будівництво в Українській РСР 1917–1927 : зб. документів і матеріалів / упорядн. В. М. Волковинський та ін. Київ : Наукова думка, 1979. 666 с.
54. Культурне будівництво в Українській РСР. Найважливіші рішення комуністичної партії і радянського уряду 1917–1960 рр. : зб. документів у 2 т. Київ : Держполітвидав УРСР, 1961. Т. ІІ (червень 1941–1960 рр.). 664 с.
55. Культурное строительство в Черкасской области (1917–1980) : сб. документов и материалов / Н. И. Береза, В. Н. Болтенков, С. И. Кононенко и др.; редкол. : Г. В. Суховершко (отв. ред.) и др. Днепропетровск : Проминь, 1989. 272 с.
56. Литвинко, А. С. Життєвий та творчий шлях академіка Миколи Миколайовича Боголюбова (до 100-річчя від дня народження). *Наука та наукознавство*. 2009, № 3. С. 66 – 79.
57. Лікарчук, І. Л. Міністри освіти України : монографія в 2 т. Київ : Видавець Ешке О. М, 2002. Т. 1. (1917 – 1943 рр.). 328 с.
58. Лікарчук, І. Л. Міністри освіти України : монографія в 2 т. Київ : Видавець Ешке О. М., 2010. Т. 2 (1943 – 2007 рр.). 592 с.

59. Лінчевська, В. В. Формування гуманістичного світогляду вчителя шляхом набуття студентами педвузу практичного досвіду у здійсненні добрих справ. Формування гуманістичного світогляду вчителя : матеріали Веукр. наук.-практ. конф., 21 вер. 2001 р. Київ : Науковий світ, 2001. С. 101–103.
60. Лінчевська, В. Їх подружив фестиваль : клуб інтернаціональної дружби «Факел» Уманського педінституту. *Уманська зоря*. 1987. 21 листоп.
61. Лінчевська, В. У підзагоні. *Уманська зоря*. 1990. 10 жовтня. С. 2.
62. Луговий, В. І. Педагогічна освіта в Україні : структура, функціонування, тенденції розвитку / за заг. ред. О. Г. Мороза. Київ : МАУП, 1994. 196 с.
63. Лук'яненко, О. В. Повсякдення колективів педагогічних ВНЗ України часів десталінізації (1953–1964 роки) : дис. канд. іст. наук : 07.00.01. / Полт. нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. – Полтава, 2012. – 320 с.
64. Любар, О. О., Стельмахович М. Г, Федоренко Д. Т. Історія української школи і педагогіки : навч. посіб. / за ред. О. О. Любара. Київ : Знання, 2003. 450 с.
65. Майборода, В. К. Вища педагогічна освіта в Україні : історія, досвід, уроки (1917–1985). Київ, 1992. 196 с.
66. Марочко, В. І., Хілліг, Г. Репресовані педагоги України : жертви політичного терору (1929–1941). Київ : Науковий світ, 2003. 302 с.
67. Мартинюк, М. Т. У полоні проблем : інтерв'ю в. о. ректора педінституту. *Молодь Черкащини*. 1989. 6–12 лютого.
68. Мартинюк, В. Він рятував людські життя. *Уманська зоря*. 2013. 5 квіт. С. 3.
69. Матеріали УДПІ ім. П. Г. Тичини до засідання міжгалузевої атестаційної комісії. Умань, 1994. 29 с. (машинопис).
70. Мединський, Є. М. Історія російської педагогіки до Великої Жовтневої соціалістичної революції. Київ-Харків : «Радянська школа», 1938. 467 с.
71. Миколайко, В. Педагогічна династія Гончаренків. *Педагогічні вісті*. 2019. Жовт. С. 5.
72. Михайлова, Н. С. Літературна історіографія Уманщини. Черкаси : «ІнтроліgаТОП», 2017. 224 с.
73. Мицик, В. Ліквідація голодомором (1921–1922, 1931–1933) : антибільшовицьке повстання на Уманщині 1920 р. *Слово Просвіти*. 2003. 26 берез. – 1 квіт.
74. Мішкурова, В. Ні, не провінція! *Радянська освіта*. 1989. 24 жовтня.
75. Музика, О. Зустріч з натхненням. *Педагогічні вісті*. 2012. Вересень. С. 3.
76. На спортивному Олімпі. *Нова доба*. 2018. № 20. 17 травня. С. 5.
77. Назаренко, В. М., Борейко, С. Ю. Виховна робота студентів з важковиховуваними учнями. Павло Тичина – поет, педагог, громадянин : тези доп. наук.-практ. конф., присвяченої 100-річчю від дня народження поета. Умань : УДПУ, 1991. Кн. 2. С. 44-45.
78. Народна освіта і педагогічна наука в Українській РСР (1917 – 1967) : монографія. / Баскіна І. Б, Березняк Є. С., Бондар А. Г. та ін. Київ : Рад. школа, 1967. 483 с.
79. Нечаїв, С. «Ювілейні» розстріли в Умані : [про розстріли сталінськими емгебістами в уманській тюрмі українських громадян на день народження К. Маркса 5 травня 1938 р. для відзначення його 120-ї річниці]. *Нація і держава*. 2010. № 21. С. 1.

80. Папка з матеріалами з історії Уманського інституту соціального виховання за 1930-32 роки. УКМ. 18317 /Д – 6122.
81. Парфьонов, М. Хто вів до «світлої мети»? *Освіта*. 1998. 14-21 січня. С. 11.
82. Пащенко, Д. Пора надій і хвилювань : інтерв'ю проректора по навч. роботі Уманського педагогічного інституту. *Уманська зоря*. 1992. 8 липня.
83. Пащенко, Д. Запозичуємо досвід кращих, виробляючи власний почерк : до 65-річчя Уманського педінституту. *Уманська зоря*. 1995. 1 листоп.
84. Пащенко, Д. І. Педагогічні роздуми над уроками минулого : монографія. Київ : Вища школа, 1998. 169 с.
85. Пащенко, Д. І. Шляхи гуманізації набору студентів у педвуз : досвід та перспективи. *Освіта та управління*. 2002. Т. 5. № 4. С. 114-125.
86. Педагог за покликанням. *Уманська зоря*. – 2006. – 12 серпня.
87. Педагогика сотрудничества : отчёт о встрече учителей-экспериментаторов / С. Н. Лысенкова, В. Ф. Шаталов, И. П. Волков и др. *Учительская газета*. 1986. 18 окт. С. 2.
88. Педагогічна профорієнтація учнів загальноосвітніх шкіл та механізм їх відбору на педагогічні спеціальності вищих навчальних закладів : метод. реком. для вч. шкіл, викл. пед. інститутів та ун-тів, педфаків ВНЗ / укл.: В. Г. Кузь, О. М. Коберник, Д. І. Пащенко та ін. Київ : Наук. світ, 2004. 43 с.
89. Педагогічний пошук : книга для вчителя / уклад. І. М. Баженова. Пер. з рос. Київ : Радянська школа, 1988. 496 с.
90. Повзун, О. Що день прийдешній нам готує? *Уманська зоря*. 1991. 7 трав. С. 2.
91. Полєхіна, В. М., Нестругіна Л. М. Школа і долі : монографія / заг. ред. Н. С. Побірченко. Київ : КВІЦ, 2010.248 с.
92. Постанови партії та уряду про школи / Зб. упорядкував О. Г. Сивець. – К.-Х.: Радянська школа,1947. – 152 с.
93. Про видачу допомоги на перевод до м. Умані Кишинівського вчительського інституту. Журнали Уманської повітової народної ради надзвичайної сесії 9 – 10 червня 1918 року (доклади управи). – Доклад № 2.
94. Про відміну плати за навчання в старших класах середніх шкіл, в середніх спеціальних і вищих учбових закладах СРСР : Постанова РМ СРСР від 6 червня 1956 р. *Радянська Україна*. 1956. 10 червня.
95. Про внесення змін і доповнень до Закону Української РСР «Про освіту» : Закон України від 23 березня 1996 р. // *Голос України*. 1996. 26 квітня.
96. Про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в країні : тези ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР. Київ, 1958.
97. Про організацію і проведення стажування випускників інституту : методичні рекомендації / уклад. І. А. Пащенко, Д. І. Пащенко. Умань : УДПІ, 1990. 18 с.
98. Про освіту : Закон Української РСР від 23 травня 1991 р. *Відомості Верховної Ради*. 1991. № 34. С. 451.
99. Про реорганізацію мережі й системи педагогічної освіти / ЦДА вищих органів влади та управління України. – Фонд 166. – Оп. 9. – Арк. 246.
100. Професійно-педагогічна орієнтація і рання підготовка до професії вчителя : метод. реком. на доп. керівникам факультативу «Юний педагог» / Уклад. Пащенко Д. І., Пащенко І. А. Київ : Укрвузполіграф,1990. 52 с.

101. Професори Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова : бібліогр. довідник 1944–2009 рр. / укл. Г. І. Волинка, О. С. Падалка, Л. Л. Макаренко; за заг. ред. В. П. Андрущенка. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. 407 с.
102. Про хід перебудови середньої і вищої школи та завдання партії по її здійсненню. Постанова Пленуму ЦК КПРС від 18 лют. 1988 р. *Радянська освіта*. 1988. № 16. 23 лют. С. 1–2.
103. Психологія добра : спогади про Анну Іванівну Кагальняк. / уклад. Шулдик Г. О., Мельник Л. І. Умань. 2014.
104. Реабілітовані історією : Біографічний довідник на реабілітованих громадян області. Київська область. Київ : вид. ТОВ «Основа», 2006. Кн. 2.
105. Ревнюк, Н. Герой України Є. С. Березняк – в Уманському педуніверситеті. *Уманська зоря*. 2004. 18 вересня.
106. Репресовані освітяни Черкащини : іменний покажчик / уклад. В. М. Полєхіна. Умань : РВЦ «Софія», 2008. 104 с.
107. Рєзнік, Я. Б. Методи викладання в радянській школі. Київ : Радянська школа, 1941. 140 с.
108. Розвиток педагогічної думки і освіти на Черкащині : монографія / Л. М. Андрощук, Л. Д. Березовська, О. А. Біда та інші; за заг. ред. Н. С. Побірченко. Київ : Науковий світ, 2003. 174 с.
109. Сірополко, С. Історія освіти в Україні. Київ : Наукова думка, 2001. 912 с.
110. Січкаренко, Г. Г. Історичний досвід перебудови вищої освіти в Україні (1985–2005 рр.) : монограф. Ніжин : Лисенко М. М., 2014. 360 с.
111. Смаль, В. З. Підготовка педагогічних кадрів у світлі рішень XXVII з'їзду КПРС і вимог реформи школи. *Вища і середня педагогічна освіта* : республ. наук.-метод. зб. Київ : Вища шк., 1987. Вип. 13. С. 3-7.
112. Советская деревня глазами ВЧК – ОГПУ – НКВД 1918 – 1939 : документы и материалы : в 4 т. Москва, 2005. Т. 3. 1930-1934. Кн. 2. 1932-1934. С. 491.
113. Технологія професійного відбору майбутніх педагогів : навч. посібн. / укл. Коберник О. М., Михайліченко М. В., Пащенко Д. І., Ткачук Л. В. Київ : Міленіум, 2006. 78 с.
114. Ткаченко, І. А. Методичні основи застосування системи засобів навчання з астрономії у підготовці майбутніх учителів фізики і астрономії : дис. … канд. пед. наук : 13.00.02 / НПУ ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2005.
115. Ткачук, С. Радує гідне студентське поповнення. *Освіта*. 2000. № 59. 13–20 грудня. С. 7.
116. Україна в XX столітті (1900-2000) : зб. докум. і матер. / упор. : А. Г. Слюсаренко, В. І. Гусєв, В. Ю. Король та ін. Київ : Вища школа, 2000. 351 с.
117. Українська козацька педагогіка і духовність / В. Г. Кузь, Ю. Д. Руденко, О. Т. Губко. Умань, 1995. 115 с.
118. Уманський державний педагогічний інститут ім. П. Г. Тичини (1930–1995) : буклет / укл. В. Г. Кузь, О. М. Коберник, М. М. Торчинський. Монастирище : ВПП «Мрія», 1995. 63 с.
119. Уманський державний педагогічний інститут ім. П. Г. Тичини (1930–1990) / укл. Д. І. Балдинюк, Н. М. Бріт, Г. О. Казидуб та ін. – Монастирище, 1990. 22 с.

120. Уманський державний педагогічний інститут ім. П. Г. Тичини 1930-1995 : буклет / укл. В. Г. Кузь, О. М. Коберник, М. М. Торчинський. Умань, 1995. 63 с.
121. Уманський державний педагогічний інститут імені П. Г. Тичини (1930 – 1980) : буклет / відп. ред. Б. Н. Товбіс. Уманська міськдрукарня, 1980.
122. Учитель, которого ждут : из опыта Полтавского пединтитута им. В. Г. Короленко / Под ред. И. А. Зязюна. Москва : Педагогика, 1988. 152 с.
123. Феоктистов, А. Нові навчальні пляни педосвіти. *Шлях освіти*. 1930. Ч. 2. С. 134-136.
124. Хижий оскал імперіалізму, або… «Выслать в отдалённые края всех украинцев…» // *Народна газета*. 1994. Вересень. № 37. С. 4.
125. Храбан, Г. Ю. Спомини http://storinka-m.kiev.ua/article.php?id=974.
126. Храбан, Г .Ю. Спалах гніву народного : антифеодальне, народно-визвольне повстання на Правобережній Україні у 1768–1769 рр.). Київ : Вид. при Київському ун-ті, 1989. 176 с.
127. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України Ф. 166. Міністерство освіти України Оп. 17. Спр. 42. Документи, направлені до Верховної Ради УРСР, Ради Міністрів УРСР, ЦК Компартії України та інші державні органи, з питань народної освіти (інформації, листування). 2 січня – 27 червня 1989 р.
128. Центральний державний архів громадських об'єднань України Ф. 1. ЦК КПУ Оп. 32. Спр. 2447. Записки, довідки, інформації відділу науки і учбових закладів ЦК Компартії України. Черкаського обкому партії, … переведення Уманського педінституту до м. Переяслав-Хмельницький, підсумки виборів до АН УРСР, прийому до вузів, початок нового учбового року та інші питання розвитку науки і освіти. 15 січня 1988 р. – 27 червня 1989 р.
129. Чабан, А. Ю. Навіки вдячний. *Педагогічні вісті*. 2019. Жовтень. С. 3.
130. Чернецька, О. Люди з чистою совістю : [про А. Романщака – керівника підпільної групи у м. Умань] *Уманська зоря*. 2013. 3 травня.130
131. Чернецька, О. Спогади до ювілею, або діла давно минулих років… *Уманська зоря*. 2006. № 5. 18 січня. С. 3 – 4.
132. Чорномаз, Б. «Злочин комуністичного режиму проти українців в Умані мусить бути викритий» : [про розстріл енкаведистами 19.07.1941 р. галичан та місцевих жителів в уманській тюрмі]. *Вечірні Черкаси*. 2011. 24 серпня.
133. Чорномаз, Б. Опір радянській владі на Уманщині. Умань : Уманське комунальне видавничо-поліграфічне підприємство, 2010.
134. Шабаліна, Л. В. Пробудження : поезії. Умань : видавничо-поліграфічне підприємство, 2001. 124 с.
135. Шевченко, В. С. Село Коржова – пам'ять і віра моя! Умань : ВПЦ «Візаві», 2012. 380 с.
136. Шинкарук, П. Нові сорти професора Юхимчука. *Уманська зоря*. 1987. 30 жовтня.
137. Шліхта, Н. Історія радянського суспільства : навч. посібник. Київ : Видавничо-поліграфічний центр НаУКМА, 2010. 218 с.
138. Шудря, М. Тоді не випало ані краплі дощу… *Сільські вісті*. 1990. 5 грудня.

Зміст

Передмова 3
1. Історичні передумови створення в Умані вищого педагогічного закладу освіти 5
2. Уманська "кузня педагогічних кадрів" у статусі Інституту соціального виховання (1930 –1933 рр.)..... 56
3. Діяльність навчального закладу в статусі педагогічного інституту (1933 – 1935 рр.) 82
4. Реорганізація закладу та довоєнна діяльність Уманського учительського інституту (1935-1941 рр.)..... 87
5. Відродження Уманського учительського інституту у повоєнний період (1944-1954) 127
6. Діяльність закладу після здобуття статусу педагогічного інституту (1954 – 1998 рр.) 162
7. Виборення статусу педагогічного університету та здобуття іміджу сучасного ЗВО України (з 1998 р.) 295
Післямова 388
Список використаних джерел 392

Наукове видання

Пащенко Дмитро Іванович

Літопис історичних, суспільно-політичних, соціально-економічних та культурно-освітніх подій, на ґрунті і тлі яких відбувалось виникнення та становлення Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Монографія

Авторське редагування

Підписано до друку 15.10.2020 р. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Ум. друк. арк. 23,25
Тираж 300 прим. Замовлення № 657

Видавець і виготівник «Сочінський М. М.»
20300, м. Умань, вул. Тищика, 18/19, вул. Садова, 2
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2521 від 08.06.2006.
тел. (04744) 4-64-88, 3-51-33, (067) 104-64-88
vizavi-print.jimdo.com
e-mail: vizavi008@gmail.com
vizavisadova@gmail.com